

María Lähteenmäki ja Minna Aalto
(toim.)

Identiteetit liikkeessä

**Suomalaisten kokemuksia
Belgiasta**

Siirtolaisuusinstituutti

María Lähteenmäki ja Minna Aalto (toim.)

Identiteetit liikkeessä

Suomalaisten kokemuksia Belgiasta

Eräs taitekohta suomalaisen siirtolaisuuden historiassa alkoi 1990-luvulla Euroopan intergraatiokehityksen sekä kaupan ja teollisuuden globalisoitumisen myötä. Tässä prosessissa Brysselistä kasvoi Euroopan keskus, jonka avautuville työmarkkinoille myös suomalaiset uuden polven siirtotyöläiset ja asiantuntijat hakeutuivat. Nykyisin Brysselissä asuu useita tuhansia suomalaisia.

Identiteetit liikkeessä koostuu Belgiassa asuvien tai asuneiden suomalaissiirtolaisten eli ekspatriaattien puheenvuoroista. Teos tarjoaa monipuolisen ja ajatuksia herättävän kokonaisuuden belgiansuomalaisten arjesta kodin, työn, sukupuolen, iän ja yhteisöllisyyden näkökulmista.

Laajemmassa mielessä artikkelit avaavat näkymiä alati muokkautuviin identiteetteihin, ulkosuomalaisuuteen ja nykyeurooppalaisuuden rakentamiseen. Kokoelma haastaa pohtimaan "suomalaisuutta" ja siihen liitettyjä myönteisiä ja kielteisiä stereotyyppioita. Artikkelit perustuvat osin oma-kohtaisiin kokemuksiin, osin tutkimustietoon.

Siirtolaisuusinstituutti
www.migrationinstitute.fi

IDENTITEETIT LIIKKEESSÄ

Suomalaisten kokemuksia Belgiasta

Toimittaneet

Maria Lähteenmäki

Minna Aalto

Kansi ja sivuntaitto: Jouni Korkiasaari

Siirtolaisuusinstituutti
Linnankatu 61
20100 Turku

Puh. 02-2840 440
Fax 02-2333 460

Internet: www.migrationinstitute.fi

ISBN 978-951-9266-92-3

Vammalan Kirjapaino Oy 2007

Sisällys

<i>Maria Lähteenmäki ja Minna Aalto:</i>	
Johdanto: Minäkuvat muutoksessa.....	5
<i>Riitta Oittinen:</i>	
Manneken Pis suomipoikana ja maailmankansalaisena.....	11
<i>Maria Lähteenmäki:</i>	
Kotona maailmankylässä – Brysselin suomalainen yhteisö.....	28
<i>Antti Majander:</i>	
Vuosi vieraissa – valaistumisen lyhyt oppimäärä	51
<i>Satu Hassi:</i>	
Töissä lentomatkan päässä.....	56
<i>Jarmo Lähteenmäki:</i>	
Eurooppalaisia dialogeja	66
<i>Minna Aalto:</i>	
Suomeksi Brysselissä – suomalaislasten koulukieli	74
<i>Matti Haapanen:</i>	
Mitä on olla kotona?.....	93
<i>Päivi Reijonen:</i>	
Kotiäitiyden sopimaton autuus	107
<i>Paula Raitis:</i>	
Merimieskirkko siirtokunnan tukena.....	118
<i>Salla Saastamoinen:</i>	
Suomi-Klubi yhdistää	129
<i>Leena Koivu-Kulmala:</i>	
Osana ulkosuomalaisten verkostoa	145
Kirjoittajat.....	159

**Maria Lähteenmäki
Minna Aalto**

Minäkuvat muutoksessa

Heinäkuusta joulukuuhun 2006 Suomi toimi toisen kerran Euroopan unionin puheenjohtajanaan. The Bulletin, Brysselissä ilmestyvä englanninkielinen kaupallinen julkaisu – joka mainostaa olevansa “Euroopan pääkaupungin viikkolehti” – julkaisi kansilehdellään 29. kesäkuuta 2006 otsikon “Finland takes over: EU and Belgium too!” Suomen puheenjohtajuus aloitettiin Brysselissä näyttävästi ja Lordin toukokuista sensaatiomaista Euroviisuvoittoa hyödyntäen: Brysselin keskustassa Grand Placella soitti heavy metal -yhtye Apocalyptica. Puolen vuoden aikana kaupungissa pääsi nauttimaan myös klassisesta musiikista ja tutustumaan suomalaiseen nykytaiteeseen. Oman näyttelynsä saivat Tapio Wirkkala, Marimekko sekä Belgiassa kun ollaan – suomalainen sarjakuva. Puheenjohtajakauden virallinen ohjelma oli Suomi-kuvan rakentamista ja sellaisenaan suunnattu erityisesti kansainväliselle yleisölle.

Samaan aikaan Belgiassa asuvat suomalaiset jatkoivat kansallisen identiteettinsä vankentamista omilla, jo perinteiseksi muuttuneilla tavoillaan. Belgiansuomalaisen vapunvietossa hoilattiin yhteislauluja ja juhannusjuhilla heitettiin saapasta. Kun Brysselin Eurooppa-koulu II:n pihalla vietettiin Foot Fest -kevättempausta, Suomen kojun mainoslause houkutteli asiakkaita: “Tule kokemaan suomalaisuuden päivän tunnelma! Suomen kojulla paistetaan munkkeja ja grillataan makkaraa, palan painikkeeksi simaa tai suomalaista olutta. Ja karkkia suoraan Suomesta, tottakai!”

Belgiansuomalaisten asenne ”Eurooppaan” ja Euroopan unioniin on luontevampi kuin suomensuomalaisten. The Economist -lehdessä väitettiin taannoin, että Suomessa, ”samoin kuin muissakin perifeerisissä maissa kuten Britanniassa ja Portugalissa”, ihmiset arvioivat Eurooppaa ikään kuin se olisi jossain muualla, katseen päässä. Belgiassa asuville suomalaisille tutkijoiden rekonstruoima imaginäärinen uusi Eurooppa, The New Europe, ei ilmene ai-noastaan virtuaalitodellisuutena, epämääräisenä, hajanaisena ja abstraktina, vaan se on läsnä jokapäiväisessä arjessa. Ameebamaisesti muotoaan hakeva nykyeurooppalaisuus näkyy enemmän tai vähemmän näkyvinä viitteinä ta-varatalojen eineshyllyillä, lasten koulutuntien sisällöissä, metron käyttäjien etnisessä kirjossa, harrastuksissa, virastotoissa, kotiaskareissa; se näyttäytyy aina hieman erinäköisenä, ja sen prosessiluonne on aistittavissa.

Historiantutkijoille, jotka analysoivat työkseen historiallisia käännekohtia ja yrittävät epätoivoisesti tavoittaa ”ajan henkeä” ja menneisyyden yksilöiden kokemuksia siitä, miten nämä elivät yhteiskunnallisen rakennemuutoksen tai kriisin läpi, asuminen Brysselin kaltaisessa myrskynsilmissä on aivan erityisen arvokasta. Jokainen ikäpolvi kokee ainakin yhden suuren (rakenne) muutoksen eli ”avainkokemuksen”, kuten Karl Mannheim (Das Problem der Generationen, 1928) on käsitteen määritellyt. Meidän suuri yhteinen tiukasti aikaan sitoutunut kokemuksemme on 1980–90 -luvulla kiihtynyt maapallostuminen ja Euroopan idean rakentaminen ja siihen sisältyvien moninaisten minäkuvien hahmottaminen. Sillä, minkä ikäisiä ja missä sosio-ekonomisessa ja kulttuurisessa tilassa satumme olemaan, on merkitystä sille, miten vahvasti tiedostamme muutoksen olemassaolon.

Vaikka eurooppalaisuutta, ja sen monia identiteettejä, on jokseenkin mahdoton yksiselitteisesti määrittellä, jäsentyy se useimmiten monikulttuurisuuden, kielellisen ja uskonnollisen moniäänisyyden, kautta. Kuitenkin stereotyyppiset kuvat suomalaisuudesta ovat meille kaikille tuttuja. Richard Hill arvioi tunnetussa teoksessaan WeEuropeans (2001) myös suomalaisia. Suomalaisuuden perifeerisillä rintamailla asuu Hillin mukaan luontoa rakastavia, outoa kieltä puhuvia, runsaasti viinaa juovia luterilaisia, korkeasti koulutettuja epäsosiaalisia puurtajia. Erityisen tunnettua on suomalaisten harvapuheisuus, mutta lieneekö sekin myytti murenemassa. Nimittäin belgiansuomalaisten jäsenlehden (Parlööri 1/2007) kolumnissa nuori kirjoittaja kuvaa ajatuksiaan: ”Täällä ulkomailla opimme lavertelemaan paljon enemmän, jopa liikaa joidenkin kotimaassa asuvien makuun.”

Maantieteilijä Donald McNeill toteaa teoksessaan New Europe: Imagined Spaces (2004), että Bryssel ei todellakaan ollut se kaupunki, jonka suurin osa eurooppalaisista olisi halunnut pääkaupungikseen; se koettiin ilmastoltaan epämiellyttäväksi, arkkitehtuuriltaan vähemmän kauniiksi ja kulttuu-

riltaan keskiluokkaisen tylsäksi. Jo se, että juuri tämä lähes tuiki tuntematon pikkukaupunki nousi eurooppalaisuuden mallintamisen paikaksi, kertoo eurooppalaisista: päätös oli ankarien vääntöjen kompromissi. Brysselistä muodostui sen seurauksena eurooppalaisuuden laboratorio, uniikki, monitasoinen, yhtenäistyvän Euroopan symboli kosmopoliittise ja monikulttuurisine asukkaineen sekä monikansallisine yhtiöineen ja virastoineen.

Vaikka Bryssel on monikulttuurinen ja suvaitsevainen, kaupunkiin muuttavat suomalaiset pääsevät nopeasti kokemaan Belgian jakautuneisuuden, niin ilmiselvä se on. Miten suomalaiset – joita on pelkästään Brysselissä nelisen tuhatta – ovat sopeutuneet Belgiaan ja etenkin Brysseliin? Jo pintapuolinenkin tutustuminen Belgian historiaan paljastaa sen hallinnollisen pirstaloituneisuuden ja kulttuurisen epästabiiliuden. Maa itsenäistyi Alankomaista 1830 ja toimi näennäisesti yhtenäisvaltiona aina vuoteen 1970, jolloin siitä tuli avoimesti liittovaltio. Maan uusimmassa perustuslaissa lukee, että ”Belgia on kieliyhteisöistä ja alueista koostuva liittovaltio”. Niin pahasti kahtiajakautunut maa ei muuta voi ollakaan.

Belgian sisäisen jaon taustalla on vuosisatoja vanha germaanis-romaaninen kieliraja, joka jakaa maan keskeltä kahtia. Pohjoisosa käsittää flaaminkielisen Flanderin (Vlaanderen) ja eteläosa ranskankielisen Vallonian (Wallonie). Vielä 1800-luvun alussa ranska oli maan pääkieli, mutta vuosisadan puolesavälissä yleiseurooppalaisen kansallisuusaatteen inspiroimat flaamit nousivat kapinaan ja vaativat samanlaisia oikeuksia omalle kielelleen ja kulttuurilleen kuin ranskalaisilla oli. Ankarien ja pitkäikäisten kiistelyiden jälkeen kieliraja virallistettiin 1963, jonka jälkeen alueiden itsehallintopyrkimykset vain vahvistuivat. Rajasta tuli myös poliittis-hallinnollinen ja se merkitsi käytännössä esimerkiksi kaksinkertaista ministeriöjärjestelmää. Vallonian ja Flanderin lisäksi omat kielialueensa Belgiassa muodostavat pieni saksankielinen alue Saksan rajalla sekä 19 kunnasta koostuva Bryssel, jossa flaamilla ja ranskalla on tasavertainen asema.

Brysselin kirjeenvaihtaja Heikki Aittokoski kirjoitti Helsingin Sanomissa 21. elokuuta 2006, että Belgia on omituinen maa, loputtomien kompromissien tulos, poliittinen viidakko ja hallinnollinen painajainen, jota ulkopuolisten on mahdoton ymmärtää. Osuva esimerkki belgialaisten erikoisesta huumorintajusta on, että Belgian flaaminkielisen television tunnettu uutistoimittaja luki joulukuussa 2006 tekaistun uutisen, jonka mukaan Belgia oli jakautunut virallisesti kahtia. Hirtehistä pilaa, jonka taustalla on vakava kieli- ja kulttuuritaistelu. Valloniaa, joka on vanhaa hiilikaivos- ja terästehdasaluetta ja kokenut ankaran rakennemuutoksen ja pedofiilisyytösten taakan, on vauraamassa Flanderissa nimitelty Belgian Sisiliaksi, paikaksi, jossa työnteko ei ole ihmisten tärkein hyve.

Suomalaisia yhdistänee enemmän flaameihin kuin ranskalaisiin työn teon eetos, mutta myös uskonnollinen sielunveljeys. Ranskalaiset ärsyttävät suomalaisia siksi, etteivät he suostu kommunikoimaan englanniksi, vaan sinnikkäästi vaativat Brysselissäkin ulkomaalaisilta ranskan kielen taitoja. Toisaalta juuri ranskalainen kulttuuri on haaste suomalaisille. Se on myös vie- raudessaan ehkä kiinnostavampi kuin tutumpi flaamilainen elämänmeno: ranskalainen ruoka- ja juomakulttuuri, tavat, asuminen ja seurustelu viehät- tävät erilaisuudellaan.

Mutta kaikkein eniten Belgian suomalaissiirtolaisia viehättää alueen kult- tuurinen diversiteetti ja dynaamisuus, joka panee suomalaiset miettimään omia identiteettejään, omaa suomalaisuuttaan, suvaitsevaisuuttaan, meidän ja muiden suhdetta, kulttuurisia raja-aitoja ja siltoja – ylipäätään omaa paika- kaansa uudessa Euroopassa. Paikan määrittäminen ei ole helppo: tutkijat ovat kehittäneet pelkästään ”kulttuurille” yli viisisataa määritelmää. Samoisa luvuissa liikutaan kun puhutaan ”identiteetistä”, minäkuvasta. Aina kun pohtija luulee tavoittaneensa jotain hyvin olennaista sanottavaa omasta suo- malaisuudesta, ote kirpoo siitä kuin saippua märästä kourasta.

Suomalainen identiteetti rakentuukin ennen muuta ja aina suhteessa mui- hin kansallisuuksiin, ryhmiin, kulttuureihin. Ilmiö näkyy monissa tämän koko- elman artikkeleissa. Kirjoittajat ovat lähestyneet heille annettua belgiansuoma- laisuus-teemaa omista lähtökohdistaan, eri rooleista ja eri kokemuksilla. Toisis- sa teksteissä tavoitellaan belgiansuomalaisuutta/suomalaisuutta julkisten pre- sentaatioiden ja manifestaatioiden kautta, kieliryhmänä tai iän, sukupuolen ja ammatin näkökulmista, toisissa kirjoituksissa se avautuu tietoisena identiteetin institutionalisoituneena rakennushankkeena ja toimintaverkostona.

Kaikilla kirjoittajilla on omakohtainen kokemus belgiansuomalaisuudes- ta. Toiset ovat asuneet Brysselissä tai muualla Belgiassa vuoden, useimmat kuitenkin vuosikausia ”toistaiseksi pysyvästi”. Kokoelman aloittaa histori- oitsija Riitta Oittisen analyysi suomalaisesta kuvamaailmasta Brysselissä. Tekijä nostaa tarkastelunsa kohteeksi brysseliläisyyden symbolin, Manneken Pisin, ainutlaatuisen ja museoidun asukokoelman, johon sisältyy peräti viisi suomalaisten lahjoittamaa pukua. Oittinen pohtii asujen lahjoitushistoriaa, mutta myös laajemmin patsaan rituaalisen pukemisen kulttuurisia ja poliit- tisia sisältöjä. Niin ikään historioitsija Maria Lähtenmäki esittelee ja arvioi Euroopan unionin laajentumisprosessin luoman ilmiön, brysselinsuomalai- suuden, yhteisöllistä rakennetta sekä suomalaissiirtolaisten, ekspatriaattien, sopeutumista uuteen asuinalueeseensa.

Kokoelman kolmessa seuraavassa artikkelissa kirjallisuustoimittaja Ant- ti Majander, EU-parlamentaarikko Satu Hassi ja lakimies Jarmo Lähtenmä- ki erittelevät omien kokemustensa kautta Belgiaa ja Brysseliä eurooppalai-

sen toimintakulttuurin ja vuoropuhelun näyttämönä. Majander itsereflektoi 1980-luvun kokemustensa kautta kansainvälisyyskasvatettua nuorisoa, tapakulttuuria, uutta uljasta ulkoeurooppalaisuutta ja suomalaista identiteettiään. Hassin kuvakulma Brysseliin on ministerin ja mepin. Hän avaa näkymiä kaupungin yksityiskohtiin, Pikku-Kongoon, Leopold-korttelihin, sisäpihoihin, mutta myös EU-järjestelmän vahvoihin ja heikkoihin puoliin, kuten lobbareiden tuhatpäiseen joukkoon. Lähteenmäki puolestaan arvioi puheen- vuorossaan eurooppalaisuuteen kasvamista työmarkkinaosapuolten sosiaalisen dialogin näkökulmasta. Hän toteaa, että sosiaalinen Eurooppa on ollut ja on edelleen alisteinen taloudelle ja politiikalle.

Seuraavassa artikkelissa kirjallisuudentutkija Minna Aalto pohtii suomalaisten lasten ja nuorten kielellisen identiteetin muodostumista ja sitä kautta suomalaisen kulttuurin asemaa Brysselissä. Nykyarvioissa kaksi-/monikielisyyttä arvostetaan lisääntyvän kansainvälistymisen myötä, mutta samalla suomen kielen merkitys etnisyyden ilmentymänä, kulttuuriarvona ja suomalaisia yhdistävänä symbolina on kasvanut. Lasten ja nuorten kieleen sitoutuneen identiteetin arvioinnista kokoelmassa siirrytään belgiansuomalaisten koti-isien ja -äitien kokemusmaailmaan. Hortonomi Matti Haapanen rakentaa artikkelinsa kolmen eri aikaan ja paikkaan sidotun ja sukulaisuussuhteilla toisiinsa liittyvän henkilön vuoropuhelusta. 1900-luvun alun Pariisissa matkaavan perheenisän, hänen Helsingissä puuhaavan ja kotiapulaisten tukeman vaimonsa ja Brysselissä 2000-luvun alussa asuvan koti-isän yliaikainen keskustelu paljastaa miesten rooleihin liittyvien asenteiden ja odotusten muutokset ja niihin liittyvän kipeyden. Oman näkökulmansa kotiäitiyteen antaa tullivirkailija Päivi Reijosen osin haastatteluihin pohjautuva kertomus brysselinsuomalaisten koti-äitien arkisesta puheesta ja aktiviteeteista, kateudesta ja syyllisyydentunteesta.

Kokoelman kolme viimeistä artikkelia avaavat belgian-/brysselinsuomalaisuuteen laajemman yhteisöllisen toiminnan tason. Kustannustoimittaja Paula Raitis esittelee vuonna 1902 Antwerpeniin perustetun Suomen Merimieskirkon roolia suomalaisen siirtokunnan jäsenten – aluksi hengellisenä ja sittemmin yhä enemmän sosiaalisena – tukijana ja kuulijana. Komission virkamies Salla Saastamoinen puolestaan arvioi 1978 perustetun Belgian Suomi-Klubin muuttuvaa roolia pienestä kotirouvien yhdistyksestä tuhansia jäseniä kokoavaksi harrastus- ja informaatioverkostoksi. Kokoelman päättää Suomi-Klubin puheenjohtaja Leena Koivu-Kulmala, joka etäännyttää kokoelman tarkastelunäkökulmaa Brysselistä, Belgiasta ja Euroopasta globaaliin ulkosuomalaisuusproblematiikkaan. Hän esittelee vuonna 1997 perustetun Ulkosuomalaisuusparlamentin toimintaa, tavoitteita ja työhön liittyviä ongelmia, kuten dialogisen sillan rakentamista eri puolilla maailmaa olevien suomalai-

syhteisöjen välille. Kuvaavasti Eduskunnan puhemies Paavo Lipponen totesi vuoden 2005 Ulkosuomalaisparlamentin kokouksen avajaisissa: “Tärkeintä on se, että me Suomessa asuvat suomalaiset ja te ulkosuomalaiset tunnemme olevamme samaa suurta perhettä – Väinämöisen lapsia!”

Kuten edellä esitetyistä näkökulmista voidaan päätellä, lopullista ja yhdenpitävää belgiansuomalaista minäkuvaa artikkelit eivät tuota. Belgian suomalaissiirtolaisten minäkuva, kuten nykyeurooppalaisuus-käsittekin, ilmenee tavattoman monimuotoisena ja -tasoisena, lomittaisena kuvien sarjana. Yhteistä minäkuvien moni-ilmeisyydessä lienee ainoastaan se, että belgiansuomalaisuus ja ylipäätään suomalaisuus ulkomailla ovat olennaisesti erilaisia kuin suomalaisuus Suomessa.

Tämän kokoelman työstäminen on ollut sosiaalisesti ja tutkimuksellisesti hauskaa ja palkitsevaa: on rikastuttavaa elää eurooppalaisuuden murrosta läpi, olla silminnäkijä juuri tässä ajassa, jossa rajoja suljetaan ja avataan samanaikaisesti tilassa, jossa hyvinkin erilaiset kulttuuriset arvot ja asenteet lomittuvat, vapaaehtoisesti tai väkimmäisesti. Suomalaissiirtolaiset Belgiassa ovat ainoastaan pieni ryhmä valtavaksi paisuneessa väestöliikkeiden ketjussa, liikkeessä, joka uudistaa tahtomattakin kuvaamme itsestämme, suomalaisuudesta ja eurooppalaisuudesta. Se, millaiseksi tuo kuva lopulta jäsenyyty, on vasta tulevien sukupolvien nähtävissä.

Haluamme lämpimästi kiittää kaikkia kokoelmaan kirjoittaneita sekä hanketta muuten tukeneita yhteisöjä ja yksittäisiä henkilöitä, kuten kaikkia haastateltuja belgiansuomalaisia, Päivi Maria Pihlajaa, Riitta Oittista, Suomi-Seuraa, Niilo ja Helen M. Alhon rahastoa, Olavi Koivukangasta ja Belgian Suomi-Klubia.

Helsingissä ja Brysselissä syyskuussa 2007

Maria Lähteenmäki

Minna Aalto

Manneken Pís suomípoíkana ja maailmankansalaisena

Belgiassa asuessani olen huomannut rekisteröiväni ympäristöstäni mitä erilaisimpia Suomi-havaintoja. Niihin kuuluvat Norjan Belgian suurlähetystön pallolliset Marimekko-verhot, Sonkajärven eukonkankokisoja käsittelevä belgialainen tv-ohjelma ja kuntosalin sauna, joka kieltää naisilta löylynheiton ohella parranajon. Varsinkin Brysselissä Suomi esiintyy paljon myös osana Euroopan unioniin liittyvää virallista ja epävirallista kuvamaailmaa. Esimerkiksi Euroopan parlamentin lehtikaupassa myytävä, kansallisia erityispiirteitä tyypittelevä huumoripostikortti kertoo täydellisen eurooppalaisen olevan ”puhelias kuin suomalainen”.¹ Suomalaisista on kirjoitettu myös useisiin opaskirjoihin, joiden tarkoituksena on edistää kulttuurista ymmärtämystä. ”Intohimoiset pragmaatikot”, otsikoi Belgiassa asuva britti Richard Hill kirjansa *WeEuropeans* (2001) Suomea käsittelevän osuuden.²

Varhaisin Suomi-muistikuvani Belgiasta on Brysselin kaupunginmuseossa (Maison du Roi – Broodhuis) 1990-luvun alussa näkemäni, tyylytellyssä miesten saamenpuvussa esiintyvä Manneke Pis -patsaan kopio. Se oli näytteillä lukuisten muiden puettujen patsaskopioiden seurassa. Ne edustivat sekä eri maita että erilaisia etu- ja ihmisryhmiä. Vaikka koin ”Finland, Suomi, Lapland” -tarkennuksella varustettua ilmestystä katsoessani epäuskoa, lievää noloutta ja huvittuneisuutta, en näitä tunteita tuol-

loin kummemmin eriteltyt. Nyt syvennän suhdettani Manneken Pisiin kurkistamalla sen ainutlaatuiheen asukokoelmaan. Länsimaissa patsaiden rituaalinen vaatettaminen ei nimittäin ole yleistä. Tässä artikkelissa pohdin mitä Manneken Pisin monisatavuotisesta ja kansainvälisestä pukemisperinteestä saa irti suhteessa suomalaisuuteen, eurooppalaisuuteen ja hieman globaaliin maailmaammekin³, sillä kyseisessä perinteessä ovat esillä sekä kansainvälisyys, nationalismi ja (yltiö)regionalismi, että valtiottomia ja kansallisuusrajojen yli toimivia ryhmiä.

Suomen symboli on perinteisesti ollut uhattu tai idealisoitu neito.⁴ Suomalaisuuden esittäminen pikkupojan yhteydessä on harvinaisempaa. Manneken Pisille suomalaiset ovat kuitenkin antaneet peräti viisi kokonaista asua – ja yhden päähineen.⁵ Tämä on enemmän kuin muut Pohjoismaat ovat lahjoittaneet yhteensä, joten puhe suomalaisten jonkinasteisesta Manneken Pis-maniasta ei tunnu täysin liioitellulta.⁶ Patsaan suosioista huolimatta monien nähneistäkään ei tiedä sillä olevan vaatteita, saati sitä, että niitä pidetään esillä Brysselin kaupunginmuseossa.

Manneken Pis identiteettien vaatepuuna

Brysseliläisyyden symboli, pronssinen suihkulähdepoika, sijaitsee keskustan kapealla kujalla. Patsas on niin pieni, että sen saattaa ohittaa huomaamattaan; joskin satunnainenkin kulkija luultavasti havaitsee Manneken Pisiä valokuvaavat ihmislaumat. Kuvien otto todentaa matkailijoiden halua ”suorittaa” nähtävyyksiä lähes riitin kaltaisesti. Nykyisin näitä turistiotoksia ei liimata ainoastaan albumeihin, vaan kuvia laitetaan cyberavaruuteen. Alta aikayksikön verkolta löytyi esimerkiksi patsaan edessä poseerannut suomalaismies ja liuta suomalaiskommentteja, kuten ”jumalaton haloo säälittävän pienestä patsaasta”.⁷

Manneken Pis tekee muutakin kuin esiintyy yksityisissä turistikuvissa. Sitä käytetään ahkerasti koti- ja ulkomaisissa pr-tehtävissä; onpa Belgian Suomi-Klubikin siirtänyt helsinkiläisen vappuperinteen Brysseliin ja lakittanut patsaan vuoden 1994 vapusta alkaen ylioppilashatulla.⁸ Patsas toimiikin sekä perinteiden kantajana että mallinukkena, jolle eri tahot pukevut identiteettinsä viittaavia vaatekappaleita virallisesti hyväksytyissä seremonioissaan. Patsaan ympärille organisoidut pukeutumisrituaalit ovat erikoinen yhdistelmä populaarikulttuuria, virallista ja puolivirallista folklorea ja kitchiä. Tapahtumia ja pukuvallintoja hallinnoi vuonna 1954 perustettu yhdistys Manneken Pisin ystävät (Ordre des amis de Manneken Pis – Vrienden van Manneken-Pis) yhdessä Brysselin kaupungin edustajien kanssa. Pukemistapahtumien jälkeen vaat-

Belgian Suomi-Klubi on siirtänyt helsinkiläisen vappuprinteen Brysseliin lakittamalla Manneken Pis -patsaan vuoden 1994 vapusta lähtien. Kuva: *Tapani Piha*.

teet lahjoitetaan kaupunginmuseoon, jossa niitä on yli 750. Niistä museo pitää kerrallaan esillä satakuntaa ja esillepanoa vaihdetaan aika ajoin.

Tarina lakkaamatta pissaavasta poikahahmosta on peräisin 700-luvulta. Patsas on vuosisatojen kuluessa varastettu ja saatu takaisin monta kertaa. Nykyisen patsaan kohdalla on jo keskiajalla ollut poikapatsas, josta tehtiin uusi versio 1600-luvun alussa. Ensimmäisen pukunsa patsas sai legendan mukaan aivan 1600-luvun lopulla, mutta valtaosa vaatteista on luovutettu sille 1900-luvulla.⁹ Alun perin pukuja antoivat korkeassa sosiaalisessa asemassa olleet henkilöt. Sittenkin mukaan on tullut yhä enemmän muun muassa yhdistyksiä ja julkisyhteisöjä. Ikänsä puolesta lahjoittajat lienevät lähempänä keski- kuin murrosikää. Pukulahjoittamista täytyy anoa, eikä kaikkia ehdotuksia kelpuuteta. Hyväksytyille lahjoittajille on vuodesta 1945 lähtien lähetetty pukukaavat. Niiden käyttö mahdollistaa sen, että pukemisen kannalta hankalassa asennossa oleva patsas saa istuvan asun. Asian virallisuudesta kertoo, että Manneken Pisillä on myös kaupungin palkkalistalla oleva pukija. Hän tarkastaa asut etukäteen ja on paikalla vaatetusseremonioissa.¹⁰

Patsaasta vastuuta kantavat tahot painottavat Manneken Pisin olevan neutraali. Tämä tarkoittaa pysymistä erossa politiikasta ja kaupallisuudesta. Lausuma on hieman ongelmallinen ja vaikuttaa paitsi määritelmäkysymyk-

seltä, myös tapauskohtaiselta. Patsas on puettu esimerkiksi sarjakuvahahmo Obelixiksi, mutta Harry Potterin asua koskeva anomus on hylätty.¹¹ Poliitiikasta erossa pysymisellä puolestaan viitataan ilmeisesti puoluepolitiikkaan, sillä moniin pukuihin on ladattu enemmän tai vähemmän ilmeisiä poliittisia tai yhteiskunnallisia merkityksiä. Tätä ilmentää se, että toisen maailmansodan päätymisen kunniaksi liittoutuneiden armeijat lahjoittivat Manneken Pis -patsaalle univormujaan ja niitä puetaan vuosittain patsaan päälle tiettyinä muistopäivinä. Vaikkei uskonto ole näkyvästi esillä, se ei ole täysin syrjässä: esimerkiksi kadulla oleva patsas vaateetaan joka vuosi tiibetiläiseksi munkiksi.

Manneken Pisin erityispiirre patsaana on, että se on virallisten ja epävirallisten kopioittensa vuoksi samanaikaisesti useassa paikassa. Virallisuuden liittyen Brysselin Grand Place -aukion kaupunginmuseoon on vuoden 2005 lopulla avattu, perusteellisesti uudistettu Manneken Pisin vaatehuone. Se on museon vetonaula. Edeltäjän eli vanhan vaatehuoneen (1981–2005) tapaan esillepano koostuu hyllyistä ja alustoista, joilla eri asuihin puettut patsaskopiot seisovat. Osa vaatteista on esillä lasilla suojatuissa vetolaatikoissa. Näyttelyn yhteydessä esillä olevaan tietokantaan on ainakin periaatteessa merkitty lahjoittaja, lahjoitusvuosi ja lahjoituksen konteksti.¹² Suosittuja lahjoituksia ovat olleet perinne- ja kansallispuvut – ja muut kansallisia piirteitä sisältäviksi mielletyt vaatteet.

Ymmärrettävästi isäntämaan tapakulttuuri on esillä runsaasti. Yhdysvaltojen lahjoitusten joukossa on Mikki Hiiri -päähine, Venäjä on pukenut patsaan kosmonautiksi ja Intia maharadjaksi. Edustettuina ovat myös julkisuuden henkilöt, mielikuvitusolennot, urheilulajit, yhdistystoiminta ja kansallisiikkeit. Solidarnoscin 25-vuotisjuhlapäivänä patsas sai gdanskilaisen satamatyöläisen vaatteet. Kokoelmiin kuuluu myös juniori-Euroviisuja juhlistava t-paita ja EU-tähtilipusta tehty liivi.¹³ Sen sijaan osan belgiansuomalaistenkin arkeen kuuluvista ihmisryhmistä – kuten au pairit, pimeästi työskentelevät siivoojat tai rakennusmiehet – ovat vailla edustajiaan. Olisikin yhtä väärin sanoa Euroviisujen edustavan eurooppalaisen musiikin koko kirjoa kuin olisi väittää Manneken Pisin Eurooppaan liittyvän pukukokoelman edustavan eurooppalaisuutta – tai Suomeen liittyvien asujen koko suomalaisuutta. Jotain niistä ne kuitenkin kertovat, sillä vaatekokoelmassa kiteytyy näkemyksiä eri ryhmien identiteeteistä ja itseymmärryksestä.

Elementtejä Etelä- ja Pohjois-Suomesta

Kun Manneken Pisille oli ehtinyt kertyä hieman yli sata pukua, Suomi teki varhaisimman lahjoituksensa. Se on Helsingin kaupungin vuonna 1954 anta-

ma Nurmijärven miesten kansallispuvu, jonka paljon kansallispuvukujia sommitellut kansatieteilijä Tyyni Vahter oli juuri lahjoitusvuonna suunnitellut. Lahjoituksessa on kaikuja kansallisromantiikasta ja vuosisadan vaihteen nationalismiajattelusta, mutta valitettavasti historialliset asiakirjat eivät kerro yksityiskohtia asuvalinnan ideologisesta taustasta. Sen sijaan ne paljastavat lahjoituksen olleen osa joulukuussa 1954 Brysselissä vietettyä Suomen viikkoa. Siihen liittyen kaupunginhallitus päätti minikokoisen Nurmijärven puvun ohella lähettää Brysselin kaupungille vähintään 20 metriä korkean joulukuusen.¹⁴

Edellä mainittu kansallispuvun käyttäminen suomalaisen diplomatian eleenä ei ole ainutlaatuista: vuonna 1954 Helsinki antoi Hullin kaupungille Pyhäjärven kunnan naisten kansallispuvun. Sekä sen että Nurmijärven puvun oli valmistanut Helsingin kaupunginmuseon museonhoitaja Helmi Helminen (1905–1976). Tämän folkloristiikan unohdetun klassikkonimen löytyminen arkistojen kätköistä tukee viimeaikaisen tutkimuksen huomioita, jonka mukaan kansallisia tieteitä opiskelleet naispioneerit näyttelivät tärkeää osaa nimenomaan tutkimuksen alatasoilla: aineiston keräämisessä ja monenlaisessa avustamisessa.¹⁵ Vuonna 1971 museon johtajan nimekkeeltä Helsingin kaupunginmuseosta eläkkeelle jääneen Helmisen päätyminen Manneken Pisin puvun ompelijaksi ilmentää myös hänen kädentaitojaan. Naisten ja miesten töiden arvostamisesta kertonee, että Helmisen lasku kahdesta kansallispuvun ompelutyöstä (”nappeineen”) oli alle puolet (3 780 mk) vahtimestari J. Salon laskusta (8 000 mk). Jälkimmäinen koski Manneken Pisin vyön, kurppasten, puukon ja tupen valmistamista.¹⁶ Kyseiset varusteet eivät itse asiassa kuulu Nurmijärven pukuun, vaan ne on ilmeisesti liitetty mukaan tuomaan näyttävyyttä.¹⁷ Erikoista kyllä, lisävarusteet eivät edes näy Brysselin kaupunginmuseon tietokannan valokuvassa. Minikansallispuvun olemassaolokaan ei ole sen lahjoittaneessa kunnassa yleistä tietoa enää 1990-luvulla: ”Ohhhohh, no kaikkea sitä kuulee! Mistä tuollainen tieto muka on peräisin, kunnankirjastossa pöllämystytään,” raportoi asiaa penkonut toimittaja.¹⁸

Nurmijärven puku on ollut Brysselin kaupunginmuseon tutkija Roald Gillisjansin mukaan ”silloin tällöin” esillä vanhassa vaatehuoneessa. Samoin näytteillä on ollut Matkailunedistämiskeskuksen vuonna 1977 luovuttama saamenpuku,¹⁹ johon museo on erityisen mielistynyt. Siihen sonnustettu Manneken Pis esiintyy museossa myytävässä postikortissa, joka on varustettu vain määreellä ”Lapon-Lapplander”. Patsaan asuja esittelevän korttipakan ristikuningattaren kohdalla on Manneken Pis saamenpuvussa. Saman kuvan jättäjäsuurenokset toistuivat myös vuosikausia museon ulkoseinän kuvapaneelissa. Nämä kuvat kieltämättä herättävät miellelyhtymiä matka-

muistonukeista, mutta sama pätee oikeastaan valtaosaan puetuista patsaista. Toisaalta ainakaan värikkääseen Madipa-paitaan ja harmaaseen kiharaperuukkiin sonnustettua Nelson Mandela -patsasta ei tunnuta mielleltävän karnevalisoiduksi pelleksi, vaan kansalaisyhteiskamppailun ja rasisminvastaisuuden keulakuvaksi.²⁰

Olisi hankalaa selvittää koko puvustoon punoutuvia historiallisia ja kulttuuripoliittisia keskusteluja, saati lahjoittajien tarkoituseriä. Koska Matkailunedistämiskeskus ei ole säilyttänyt aihetta koskevia dokumentteja, saamenasun valinnan motiiveja voi ainoastaan spekuloida.²¹ Vaikka puvun lahjoittamisajankohta osuu etnopolitiittisen liikkeen alkuaikoihin, tuntuu uskottavalta että Matkailunedistämiskeskuksen idea oli ennemmin näyttävän puvun ja Lapin eksotiikan esittely, kuin halu varsinaisesti korostaa vähemmistöjen tai alkuperäiskansojen oikeuksia. Museokokoelman pukua koskeva niukkasanainen tietokanta mainitsee Lapin alueen Norjan, Ruotsin, Suomen ja Venäjän kattavan ylijärjestyksen lisäksi seuraavaa: ”Lappalaiset elävät karjanhoidosta. He matkustavat ympäriinsä porolaumansa kanssa”. Gillisjansilta paljastui, että asu on laitettu esille lokakuussa 2005 avattuun uuteen vaatehuoneeseen ”koska se on kaunis”. Hän toteaa, että belgialaisten valitsijoiden mukaan puku vastaa tyypillistä turistikuvaa Suomesta, ”johon kuuluvat lappalaiset ja porot”.²² Näin belgialaiset esittävät Lappia samankaltaisesti kuin suomalainen matkailumainontakin usein tekee.

Pohjois-Suomi oli osaltaan jälleen esillä, kun Helsingin kaupunki lahjoitti vuonna 1984 Brysselin Grand Place -aukiolle joulukuusen juhlistamaan toista eurooppalaista joulumarkkinatapahtumaa. Nimittäin samassa yhteydessä Suomen suurlähetystö antoi Manneken Pisille joulupukin asun, irtoparta mukaan lukien. Tämäkin puku on ollut esillä museossa, mutta sen lisäksi varsinaisen kadulla oleva patsas sonnustetaan punavalkoiseen nuttuun joka joulukuun 21–25. päivien ajaksi. Tämä on ainoa kerta vuodesta, jolloin lahjoitusasu on ulkopatsaan päällä päivää pidempään. Kyseisen vaateparren suosiota kuvaa, että Manneken Pis -patsaan lähellä olevan matkamunistokaupan ikkunassa oli vuoden 2006 kesälläkin täyskokoinen patsaskopio joulupukkiasussa. Lisäksi punavalkoinen puku on saamenasun tapaan ikuistettu sekä peli- että postikortteiksi, voipa joulupukkiasuisella Manneken Pisin kuvalla varustetun tervehdysten lähettää internetistäkin.²³ Yhtäältä runsaan esilläolonsa ja toisaalta yksinkertaisesti suosionsa vuoksi Manneken Pisistä joulupukkina löytyy runsaammin visuaalisia jälkiä kuin Suomen muista lahjoituksista. Yleensä pukkikuvien yhteydessä lahjoittajaa ei kuitenkaan mainita, joten asun pr-arvo juuri Suomea koskien jäänee hämäräksi.²⁴

Virkavaltaa ja sotilaallisuutta

Viralliset tahot ovat käyttäneet patsaan pukemista itselleen tärkeiden teemojen esittelynä tai yksinkertaisesti vain yrityksenä lähentyä kansaa: näin tehtiin lahjoittamalla Manneken Pisille poliisin univormu Suomen EU-puheenjohtajuuden aloitustapahtumassa Brysselissä vuonna 1999.²⁵ En ole löytänyt tietoa siitä, olisiko asuvalinta liittynyt Suomen tuolloisella puheenjohtajakaudella käsittelemään eurooppalaiseen poliisiyhteistyöhön. Sen sijaan Turun kaupunginhallituksen pöytäkirja kertoo juhlapäivän suunnittelusta muun muassa seuraavaa:

*Päivien avaus on klo 15.30 jolloin Helsingin poliisisoittajat Petri Juutilaisen johdolla marssii Manneken Pis'n patsaalle ja pukee patsaan suomalaisen poliisin virka-asuun. (--) Aamusta lähtien torilla on teltoja joissa esitellään Suomea, eri alueita ja kaupunkeja, yleisesti ja matkailumielessä. Mukana ovat mm. MEK, Finnair, Tampereen ja Helsingin kaupungit, Uudenmaan Liitto ja Länsi-Suomen Allianssi. (--) Ajatuksena on myös, että Muumi on mukana Turun esittelypaikalla.*²⁶

Univormun patsaalle valmistanut vanhempi konstaapeli, tuubansoiton maisteri Tarja Hakonen, esiintyi Brysselin tapahtumassa Helsingin poliisioittokunnan riveissä.²⁷ Suurimman torven soittajana ja patsaan puvun ompelijana hänet velvoitettiin soittimiseen myös kiipeämään katutason yläpuolella sijaitsevan Manneken Pis -patsaan luo. Hakosen muistelmia ja hänen Poliisi ja oikeus -lehdessä julkaistu matkakertomuksensa dokumentoivat kiinnostavasti suomalaisen hallintokäytännön mutkattomuutta: kun Manneken Pisille on päätetty tehdä puku, asiasta ei tehdä turhan hankalaa, vaan luotetaan käytännön toteuttajan harkintakykyyn.²⁸ Näin prosessia muistelee itseään ”ei niin pieneksi midinetiksi” luonnehtiva Hakonen, joka koki Brysselissä tuskan hetkiä ennen kun virallinen pukija hyväksyi asun viidentoista minuutin esitarkastuksen jälkeen:²⁹

Kun aikanaan päätettiin, että Helsingin poliisioittokunta matkustaa Brysseliin, välähti silloisen poliisikomentaja Paavo Koskelan mielessä, että nyt tehdään pissapojalle puku! Alunperin Poliisin tekniikkakeskuksen piti ommella asu: meneillään oli kuitenkin virkapuku-uudistus kiireineen ja niin homma lankesi minulle. Olen puhtaasti harrastelijaompelija, tosin aikoinaan tein paljonkin sekä itselleni että muille. Brysselistä toimitettiin kaavat ja niitä muuttaman päivään ihmeteltyäni askartelin harjoitusversion kokoon. Kaavoissa oli kummallisia reikiä ja muutenkin merkillisiä muotoja patsaan asennon vuok-

si... varsinainen kuva-arvoitus siis. Lopullisen version kankaat sain tekniikkakeskuksesta, aivan virallisia poliisin virkapukukankaita tarpeellinen määrä. Myös poletit ja virka-asemaa osoittavat hopeanauhat sekä hopeanapit ovat autenttisia. Päätin, että tehdään pojasta kerralla poliisipäälylykseen kuuluva, ettei syytetä tavallisen konstaapelin pissaille vanha pitkin katuja! Brysselissä luovutin pikkuiset vaatteet virallisen Manneken Pis-miehen tarkastettaviksi: ei ollut mitenkään varmaa, että ne kelpuutettaisiin. Seuraavan kerran näin vaatteet juhlassa tervetuloisuusudessa hopeatarjottimella. Ja seuraavan kerran Manneken Pis -patsaan päällä!³⁰

Poliisille tilaisuus toi myönteistä julkisuutta. ”Huomattiinko meidät? Kyllä! Poliisisoittokunta ylitti uutiskynnyksen komeasti: paitsi Suomen, myös Belgian ja ainakin Ruotsin tiedotusvälineissä näkyi Manneken Pis -patsas komeana puettuna Suomen poliisin virkapukuun. Seuraavaa päivänä oli etusivun kuva ja artikkeli paitsi Helsingin Sanomissa, myös Hufvudstadsbladetissa ja Tampereen Aamulehdessä”, kirjoitti Hakonen Poliisi ja oikeus -lehdessä.³¹ Lisäksi kokosivun kuva Hakosesta, tuubasta ja patsasta päätyi Mitä Missä Milloin -vuosikirjaan.³²

Suomalaiset ovat jatkaneet kansainvälistä, pitkää perinnettä univormujen lahjoittamisesta vielä uudella vuosituonnalla: vuoden 2001 kesällä puolustusvoimien varusmiessoittokunta 15 oli Euroopan kiertueella. Sen Brysselin Grand Place -aukiolla pidetyn konsertin yhteydessä Manneken Pisille luovutettiin Suomen puolustusvoimien soittokuntien virallinen paraatipuku. Idea lähti eversti Lauri Ovaskalta, joka oli tuolloin Suomen sotilasedustaja Natossa. Asu valmistettiin Hämeen rykmentin varusvarastolla. Koska puolustusvoimien soittokuntien vaaleansininen baretti oli liian vaikea tehdä minikoossa, se asetettiin patsaan päähän normaalikokoisena. Lahjoituksen dokumentoinut ”diplôme d’honneur” luovutettiin Lahden sotilasmusiikkimuseoon.³³

Kysymys mielipidevangeista

Brysselin kaupunginjohtaja, sosialistipuolueen Freddy Thielemans painottaa Manneken Pisin symboloivan ajatuksenvapautta, joten patsaan pukemiseen liittyy aika ajoin myös negatiivista julkisuutta, niin sanottua ”name and shame” -politiikkaa. Kansainväliset järjestöt ovat ottaneet pukemistempauksillaan kantaa ihmisoikeuskysymyksiin, vaatettamalla patsaan muun muassa lapsisotilaaksi ja köyhyyden vastaisiin White Band -kampanjatunnuksiin. Sananvapautta ilmentävää myös Journalistit ilman rajoja -järjestön reportteri

Manneken Pis vanginpuvussa. Kuva: © For Mother Earth.

kameroineen – ja joidenkin muiden pukujen esille tuomat kytkennät ihmisoi-
keusjärjestö Amnestyyn.

Sekä rauhankysymykseen että mielipiteenvapautteen liittyen Suomi sai erityishuomiota vuoden 2006 alussa, kun belgialainen For Mother Earth -järjestö teetti Manneken Pisille rauhanvangin asun.³⁴ Pallo jalassa esiintyneen, raitapukuisen hahmon aatteellinen yhteys joulukuussa vietettävään kansainväliseen rauhanvankipäivään on ilmeinen, vaikka tapahtuma järjestettiin tammi-
mikuussa. Pukemisen ideana oli muistuttaa, että aseistakieltäytyjiä ja muita rauhan puolesta rauhanomaisesti taistelevia henkilöitä on tuomittu vankiloihin ympäri maailmaa, myös Suomessa. Maamme oli ollut aihepiirin kohdalla esillä Belgiassa näkyvillä jo monesti aiemminkin, koska totaalikieltäytyjä Juha Hermaja on hakenut Belgiasta tuloksetta turvapaikkaa ja hänellä on paikallinen tukiryhmä.³⁵ Patsaan edessä esiteltyä banderollia ”Free Finnish Political Prisoners” onkin käytetty Belgiassa jo aikaisemmin pidetyissä mielenosoituk-
sissa, joissa belgialaisaktivistit ovat sonnustautuneet Manneken Pisin saamaa vaatetusta muistuttaviin vanginpukuihin. Niiden käytöllä on aikaisempaa historiaa: suomalaisissa aseistakieltäytyjiä tukevissa tapahtumissa pukeuduttiin 1980-luvulla hyvin samannäköisiin, itse tehtyihin vanginpukuihin.

Siihen verrattuna, että Belgian sosialistit painattivat Georg Bushin vierailua varten Bushin ja tähtilipun kuvilla varustettuja, yleisiin käymälöihin liimattaviksi tarkoitettuja ”siitä vaan, pissaa vaan päälleni” -tarroja, oli suomalaisten poliitikkojen kohtelu lempeää:³⁶ For Mother Earth -järjestön internetissä pidettävään kuvapankkiin ilmestyi otos, jossa Tarja Halonen, Sauli Niinistö ja Matti Vanhanen -naamareilla varustetut mielenosoittajat ainoastaan tarkkailevat tempausta. Heidän identiteettinsä ja yhteytensä mielenosoitukseen jäivät luultavasti valtaosalle ulkomaalaisista epäselviksi. Patsasta ympäröivään kaupallisuuteen ja perinneinnostukseen vanginasun pukijat suhtautuivat hieman ironisesti: ”I wish you were here”, toivottaa kampanjapostikortti, joka selittää miksi patsas oli puettu ”perinteiseen vanginpukuun” ja vaatii otsikon ”Refusing to kill is not a crime” alla rauhanvankien vapauttamista Armeniassa, Eritreassa, Suomessa, Kreikassa, Israelissa, Hollannissa, Etelä-Koreassa, Turkissa ja Yhdysvalloissa. Korttiin oli painettu Hermajan tukiryhmän kotisivuosoite.

Jää nähtäväksi millaisella otsikolla puku tullaan laittamaan esille Brysselin kaupunginmuseoon. Nimittäin kokoelman sotilasunivormuista poiketen, rauhanvanginpuvun hengessä puettu, pelkällä Peace-nimekkeellä varustettu patsas rauhanmarssijana on isänmaaton. Tälle yleismaailmalliselle hahmolle on uusien sotien myötä lisätty rauhanvarusteita, viimeisimpänä Irakin sotaa vastustavassa Brysselin mielenosoituksessa käytetty kansainvälinen ”Not in my name” -lippa. Se annettiin patsaalle ”Manneken Peace – not war” -isku-

lauseen saattelemana vuonna 2003. Samainen lippa esiintyy patsaan vankipukukuvasta tehdyssä kampanjapostikortissa. Sen ohella kuvat tapahtumasta ovat levinneet internetissä, jossa vanginpuku on Suomea koskevista asuista joulupukkipuvun jälkeen eniten näkyvillä. Suomi-yhteys tosin tulee esille vanginpuvun yhteydessä joulupukkikuvia selkeämmin.

Siihen nähden kuinka paljon palstatilaa Manneken Pis poliisina sai ja kuinka tiuhalla kammalla suomalaisia käsitteleviä uutisia tavataan perata, monikansallinen Manneken Pis suomalaisten totaalikieltäytyjien suojelijana herätti Suomessa niukahkosti reaktioita suuntaan tai toiseen.³⁷ Sama koskee Manneken Pisiä suomalaisena sotilassoittajana, joten sodan ja rauhan kysymykset eivät ole tässä yhteydessä herättäneet suomalaisessa julkisuudessa erityisempää mielenkiintoa.

Maailmanympärysmatka belgialaisittain

Museot on perinteisesti mielletty joko harvinaisen ja arvokkaan esineistön säilytyspaikkana tai tarpeettoman tavarain kaatopaikkana.³⁸ Tässä mielessä Manneken Pis vaatteineen on ollut edellä aikaansa: nykyisinhän museoissa on aikaisempaa enemmän esillä sosiaalishistoriallisen tutkimuksen korostamaa arkielämän ja populaarikulttuurin historiaan liittyvää ”arvotonta” esineistöä, jollaisia monet Manneken Pisinkin asut lisävarusteineen usein ovat. Toisaalta, kuten monessa museossa varsinkin aikaisemmin, Manneken Pisin vaatehuoneessa voi tehdä turvallisen nojatuolimatkan maailman ympäri. Kuten edellä on käynyt ilmi, se ei kuitenkaan esimerkiksi Disneyn Fantasylandin® iloisina tanssivien kansallispukunukkejen tapaan tarjoa pelkkää feel good -ajattelua. Karnevalistisuutensa vuoksi kokoelmasta syntyy yhtä aikaa oudon suvaitsevainen, demokraattinen ja epäaito identiteettien mosaiikki: mitä erilaisimpien aatteiden, kansallisuuksien ja ihmisryhmien edustajat ovat esillä tasavahvuisemmin kuin yksittäisiin kansallisvaltioihin keskittyvissä museoissa tai tavanomaisissa vieraita kulttuureja esittelevissä museoissa. Mielikuvitusmaailman tapaan esillä on myös asioita, jotka eivät reaali maailmassa kohtaisi.

Tietysti Brysselin kaupunginmuseon vaatehuoneen ”aitoutta” tai edustavuutta voi pohtia ja kyseenalaistaa siinä missä Disneylandin keinomaisemia iloisine ”alkuasukkaineen” tai niitä museoita, jotka pitävät yllä Euroopan ennakkoluuloja muuta maailmaa kohtaan. Vaatehuoneessa esilläolo perustuu kuitenkin yleensä vapaaehtoisuuteen ja mukaanpääsy on kunnia. Tästä huolimatta on mahdollista, ettei kaikilla Manneken Pisin puvuilla ole esitteillä olevan asun omakseen kokeman ryhmän hyväksyntää. Vaihtelee kansallis- ja kansanpukujen hyödyntäminen kaupallisissa, koristeellis-

sa tai identiteettiin liittyvissä yhteyksissä paitsi maittain, myös yksittäisten kansallisvaltioiden sisällä. Vaatekokoelman ei voi kuitenkaan yksiselitteisesti sanoa juhlistavan valkoisen miehen herruutta, eikä edes väittää tukevan ainaakaan kaikkien lahjoittajamaiden valtaapitäviä tai eliittiä. Jotkut vaatteet jopa muistuttavat suoraan melko universaaleina pidetyistä myönteisistä arvoista, kuten ihmisoikeuksista, kansalaisvapauksista ja demokratiasta. Vaatehuone muistuttaa myös, ettei määrittelyjä pakeneva käsite eurooppalainen identiteetti ole yksiselitteinen, ja että siihen punoutuvat eri maiden ja kansalaisten käsitykset toisistaan.

Naiset ovat patsastapahtumien yleisöä, esiintyjiä ja pukujen ompelijoi- ta, mutta he ovat syrjässä varsinaisista Manneken Pisiin projisoiduista representaatioista. Patsaan sukupuoli ohjaa painottamaan mielikuvaa miehestä ihmisen perustyyppinä ja mittana. Ristiinpukeutujaksi Manneken Pisin voisi tulkita lähinnä muutaman karnevaaliasun ja erikoisen muotiluomuksen perusteella. Vaikka jotkut ammattiasut ovat unisex -tyylisiä, avoin sepälus viimeistään tähdentää asun kantajan sukupuolta. Erikoinen vastine Manneken Pisille on muutamien brysseliläisyrittäjien 1980-luvulla pystyttämä Jeanneke Pis -patsas. Sitä Manneken Pisin ystävät -yhdistyksen puheenjohtaja Guy Loiseau pitää naurettavana.³⁹ Tämän pissaavaa tyttöä esittävän veistoksen ympärille ei ole muodostunut varsinaista pukuperinnettä, vaikka Brysselin gay-pride -paraatiin osallistujat ovat pukeneet molemmat patsaat sateenkaariväreihin.⁴⁰ Sotilaskoulutusta miesten väkivallan oikeuttajana kyseenalaisti Manneken Pisin valjastaminen puolustamaan rauhanvankeja, joita on – siviilipalvelusmiesten ohella – arvosteltu Suomessa naismaisiksi tai pelkureiksi.

Belgian tavat asettaa muuta maailmaa näytteille ovat muuttuneet, ja ajan kulku näkyy Manneken Pisinkin kohdalla. Kun surrealistit käänsivät provokatiivisen katseensa omaan kulttuuriinsa, heidän näytteille asettamiensa tavanomaisten esineiden luova kaaos todisti kaikissa kokoelmissa olevan jotain umpimähkäistä. Jossain suhteessa Manneken Pisin vaatevarasto vaikuttaa anarkistisuudessaan olevan jatkoa surrealistien projektille, vaikka lopputulos on itse asiassa monen eri tason vallankäytön, karsinnan ja suunnittelun tulosta. Vaatehuoneessa on myös kaikuja Belgian vanhasta innokkuudesta tuoda paloja muusta maailmasta näytteille nimenomaan Brysseliin – monesti kesytetyn eksoottisessa muodossa, kuten esimerkiksi Tervurenin Keski-Afrikka -museo todistaa. Kongoa henkilökohtaisena omaisuutenaan pitänyt kuningas Leopold II osti vuoden 1900 Pariisin maailmannäyttelystä myös japanilaisen pagodan ja rakennutti sen läheisyyteen Laekeniin kiinalaisen paviljongin. Näiden lähistöllä oleva, 1980-luvun lopulla perustettu pienoismallimaailma on toinen esimerkki belgialaisten innostuksesta pienikokoisiin nähtävyyksiin. Tämän Mini-Eurooppa -nimisen huvipuiston katse on euro-

sentristäkin kapeampi: esillä on miniatyyreja vain EU-maista. Suomea edustavat järvenrantasauna ja Olavinlinna.⁴¹

Manneken Pisin menestysresepti

Se edustaa Belgian vapaamielisyyttä ja kykyä nauraa kaikelle (Marcos Ar, Buenos Aires, 7.9.2003).

Kysyimme lukuisilta belgialaisilta mitä se merkitsee ja valtaosa heistä vastasi "ei oikeastaan mitään!" (Derek, Kanada, 22.2.2004).⁴²

Museoita, arkistoja ja kirjastoja on kutsuttu paitsi yhteiskunnan muistiksi, myös yhteiskunnan alitajunnaksi.⁴³ Se, miten eri ihmisryhmät asetetaan niissä esille, vaikuttaa yleisen maun ohella asioiden, esineiden ja kokonaisten kulttuurien arvottamiseen. Manneken Pisin vaatehuone ei pääsääntöisesti esitä "muiden" ryhmien tekemiä näkemyksiä "toisista", vaan asut kertovan niiden lahjoittajien itseään koskevista mielikuvista, käsityksistä tai stereotyypeistä. Näyttelyn katsojan oma asema ja identiteetti luonnollisesti vaikuttavat siihen, miten hän tulkitsee vaikkapa näyttelyn esittämiä alueellisuuksia tai kilpailevia diskursseja – ja sitä mikä on kokonaan unohdettu. Toki on mahdollista, että katsoja pitää vaatehuonetta vain huvittavien tai eksoottisten vaatteiden paraatina, ilman kummempia konteksteja.

Manneken Pis -faneja. Kuva: Riitta Oittinen.

Suhtautuupa patsaaseen intohimoisesti, ironisesti tai kuriositeettina, ei käy kiistäminen etteivät sen ympärille järjestetyt tapahtumat ja valtava muistoensimmäinen osoittaisi nukkeleikkien miellyttävän niin naisia, lapsia kuin miehiäkin. Patsaan suosio kytkeytyy sen pukemiseen, joka puolestaan on tulosta virallisten ja puolivirallisten tahojen ja kansalaisyhteiskunnan jäsenten neuvotteluista. Edellisiä spontaanimmat kohtaamiset leimaavat Manneken Pis -suihkulähteen ympäristöä. Sen läheisyydessä vallitsee outo tunnelma, joka syntyy vierailijaryhmien aiheuttamasta aaltoliikkeestä ja siitä, että erimaalaiset ihmiset naureskelevat patsaalle ja antautuvat ihmettelemään sitä ventovieraiden kanssa. Innostuneimmat palaavat katsomaan sitä yhä uudelleen ja ”bongaavat” patsaan asuja. Belgiansuomalaisten kertomusten perusteella patsas on suomalaisvierailijoidenkin vakiokohde.⁴⁴

Patsaan viehätyksen selitys piilee siihen sisältyvässä paradoksissa. Vaikka Manneken Pis pönkittää ja tuo esille erilaisia identiteettejä, se ei ole leimautunut mihinkään niistä. Patsas on yhä uudelleen tyhjä taulu, jolle seuraava käyttäjä voi kirjoittaa oman sanomansa. Aikana, jolloin poliittisten johtajien mukaan nimettyjä katukilpiä muutetaan, totalitäärisistä hallitsijoista ja vääräuskoisuudesta muistuttavia patsaita tuhotaan, on Manneken Pis saanut esitellä paljasta etu- ja takamustaan melko rauhassa – Belgian pedofiiliaskandaaleista huolimatta.⁴⁵ Sen veikeä, alle metrin mittainen olemus, edustaa hyvin toisenlaista veistoskulttuuria kuin suurmiesthistoriaa pönkittävät mahtipontiset muistomerkit. Manneken Pisin tavallisia, ”epätäiteellisiä” ihmisiä aktivoivan toiminnan yhteydessä voikin hyödyntää Joseph Beuysin käsitettä ”sosiaalisesta kuvanveistosta”.⁴⁶ Lisäksi patsas on tavallaan museolaitoksen jatke kadulla – ja sen pukukokoelma puolestaan pala katua museossa.

Manneken Pisin ympärille kehittynyt monitasoinen ja monikulttuurinen toiminta tarjoaa lähes jokaiselle jotain. Suomen kaltaista maata ilahduttanee sen yleissanoma: pieni on kaunista.

Viitteet

- 1 Artikkelini on osa tutkimushankettani ”Menneisyys, mielikuvat ja EUrooppalaiset”, jonka yhteydessä on kerätty visuaalista materiaalia liittyen EU:hun ja Brysseliin. Avusta kiitos Johanna Laaksolle, Reinoud Magosselle, Eva Packalenille ja Terhi Utriaiselle.
- 2 Richard Hill (2001) *WeEuropeans*, Brussels: Europublications, 231–247.
- 3 Aihepiiriin liittyvästä suomalaisesta kirjallisuudesta ks. esim. Pertti Alasuutari & Petri Ruuska (toim.) (1998) *Elävänä Euroopassa*. Muuttuva suomalainen identiteetti, Tampere: Vastapaino; Anna Rastas & Laura Huttunen & Olli Löytty (toim.) (2005) *Suomalainen vieraskirja*, Tampere: Vastapaino; Tero Halonen & Laura Aro (toim.) (2005) *Suomalaisten symbolit*, Jyväskylä: Atena; Fewster, Derek (2006)

- Images of Ancient Greatness. Nationalism and the Making of the Visions of Early Finnish History. *Studia Fennica Historia* 11, SKS: Helsinki.
- 4 Johanna Valenius (2000) "Suomisyöjän rakkaus. Naisruumis ja seksuaalisuus kansakunnan rakentamisessa", teoksessa Pauli Kettunen, Auli Kultanen & Timo Soikkanen (toim.) Kirjoituksia historian ongelmista, osa 2. Turku: Kirja-Aurora, 23–35.
 - 5 Brysselin kaupunginmuseon tutkijan Roald Gillisjansin sähköposti Riitta Oittiselle 28.6.2006.
 - 6 Brysselin Skandinaavisen koulun lahjoittama ruotsalainen kansallispuku ja Norjan lahjoittama sotilasunivormu kuuluvat niihin yli kolmeenkymmeneen vakioasuun, jotka ulkona olevalle patsaalle puetaan vuosittain.
 - 7 Pelkästään virtualtourist.com antoi yli seitsemänsataa osumaa hakusanalla "Manneken Pis", <http://members.virtualtourist.com/vt/ks/?s=manneken+pis&m=0&x=21&y=9> (poimittu 7.9.2006).
 - 8 Salla Saastamoinen & Anne Valtonen (2004) Puurojuhlia ja Parlöörejä. 25 vuotta Suomi-Klubin toimintaa ja tiedotusta Belgiassa, Bertem: Suomi-Klubi a.s.b.l, 36–40.
 - 9 Kaupunginmuseon näyttelyssä esillä olevista filmeistä Marc Levien Manneken Pis – Superkid (1985) kuvaa patsasta katsovien reaktioita. Dominique Redingin Manneken Pis (2004) käsittelee patsaan historiaa ja folklorea. Ks. myös esim. Manneken-Pis in alle staten. Heropening van de nieuwe zaal van de kostuums van Manneken-Pis Vanaf 28 oktober 2005, Museum van de Stad – Broodhuis, Brysselin kaupunginmuseon tiedote, http://www.modobruxellae.be/Doc/news05/051028_manneken_pis_NL.doc (poimittu 5.5.2006); "Only statue in Europe with a costumer", *The Independent* 2.1.1999; "Neue Kleider für Manneken Pis", *MDR* 31.7.2005, <http://www.mdr.de/windrose/archiv/903257.html> (poimittu 26.6.2006); "Mannequin Pis draagt alle pakjes met evenveel plezier", *Ellie Mारेvoet*, *ZONE02/ 2–8.11.2005*, 6–7.
 - 10 Esim. "Gedonder in hofhouding Manneken Pis", *Bryssel Deze Week* 24.8.2005. Kadulla oleva patsas on kopio, alkuperäinen on Brysselin kaupunginmuseossa.
 - 11 "In Belgium, don't take the Manneken Pis", *Daily Times* 29.12.2002, http://www.dailytimes.com.pk/default.asp?page=story_29-12-2002_pg9_1 (poimittu 20.6.2006).
 - 12 Tietokannan hakutoiminto on kankea, eikä mahdollista informaation luokittelua hakijan omien hakukriteerien mukaan. Tietokannan pukujen numerointi ei vastaa vihkosta *Legends and Costumes of Manneken Pis* (ei painovuotta, ilmeisesti 1996), Brussels: E.E.C.: Editions Thill S.A. Edellisessä Suomen ensimmäinen pukulahjoitus vuodelta 1954 on sijalla 113, jälkimmäisessä sijalla 142. Suomi-Klubin lahjoittamaa ylioppilashattua ei ole kirjattu kumpaankaan lähteeseen.
 - 13 Manneken-Pis in alle staten.
 - 14 Kertomus Helsingin kaupungin kunnallishallinnosta 1954. Edellinen osa (1956) Helsinki: Helsingin kaupungin tilastotoimisto 147.
 - 15 Jenni Mikkonen, "Helmi Helminen-Nordberg 1905–1976", *J@rgon*. Kulttuurin tutkimuksen portaali, <http://virtuaaliyliopisto.jyu.fi/jargon/aihealueet/klassikot/tekstit/helminen> (poimittu 12.6.2006); naisista ja kansallisista tieteistä esim. Johanna Laakso (2005) *Our Otherness. Finno-Ugrian approaches to Women's Studies, or vice versa*. *Finno-Ugrian Studies in Austria*, 2. Wien: LIT-Verlag.

- 16 Helsingin kaupunginhallituksen yleisjaoston pöytäkirja, 23.9.1954 pykälä 6635, Helsingin kaupunginarkisto. Saman dokumentin mukaan rehtori Hulda Kontturi sai 6 055 markkaa Pyhäjärven kansallispuvun esiliinan ja puseron tarveaineista ja valmistamisesta. Liitteitä aiheesta ei ole säilynyt. Helsingin kaupunginarkiston tutkija Panu Haaviston sähköpostiviesti Riitta Oittiselle 16.5.2006.
- 17 Suomen käsityön museon amanuenssi Marja-Liisa Väisäsen sähköpostiviesti Riitta Oittiselle 27.6.2006 ja Suomen kansallispuvukoneuvoston kansallispuvukonsultti Leena Hokkasen sähköpostiviesti Riitta Oittiselle 14.8.2006.
- 18 Veikko Suni, "Brysselinpojalla myös suomalainen kansallispuvu". Turun Sanomat 20.2.1995.
- 19 Pukujen esilläoloaikoja ei ole merkitty muistiin. Brysselin kaupunginmuseon tutkijan Roald Gillisjansin sähköposti Riitta Oittiselle 28.6.2006.
- 20 "Mannekin Mandela?" [travel.iafrica.com](http://travel.iafrica.com/bulletinboard/317928.htm), 23.4.2004, <http://travel.iafrica.com/bulletinboard/317928.htm> (poimittu 9.5.2006). Mandela on ainoa pukugalleriaan päässyt valtiomies.
- 21 MEK:in informaattikko Kirsi Sunin sähköposti Riitta Oittiselle 12.5.2006.
- 22 Roald Gillisjansin sähköposti Riitta Oittiselle 27.6.2006. Lappiin liittyvistä historiallisista representaatiosta ks. esim. Lähteenmäki, Maria (2004) Kalotin kansaa. Rajankäynnit ja vuorovaikutus Pohjoiskalotilla 1808–1889. Historiallisia tutkimuksia 220. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Helsinki 2004, 313–320.
- 23 Flyyy.com, http://www.flyyy.com/public/English/send.pl?card_id=28280979 (poimittu 5.8.2006).
- 24 Esim. hollantilainen matkatoimisto hyödyntää joulupukkipatsasta markkinoinnissaan, <http://elmarreizen.nl/informatie/landeninfo/landen/europa/BELGIE/index.asp> (poimittu 5.9.2006).
- 25 "Formal launch of Finnish Presidency", <http://presidency.finland.fi/fp/19990701.html> (poimittu 9.5.2006). Uudenmaan EU-tiedotuksella ei ollut asiasta tietoja (EU-neuvoja Kirsi Varstan sähköpostiviesti Riitta Oittiselle 2.6.2006).
- 26 Turun kaupunginhallituksen pöytäkirja 7.6.1999, pykälä 615. <http://www05.turku.fi/ah/kh/1999/0607018x/327303.htm> (poimittu 5.6.2006).
- 27 "Manneken Pis sai suomalaisen poliisin univormun", Turun sanomat 1.7.1999. Informaation jäljittämistä kiitos poliisin Aimo Aitasalolle, Tuija Hietaniemelle ja Jari Määtälle.
- 28 Tällainen lähestymistapa ei ole belgialaisessa virkakoneistossa aina itsestäänselvyys tai päämäärä.
- 29 Tarja Hakonen, "Poliisisoittokunta poistui maasta", Poliisi ja oikeus 1999:9, 19–21.
- 30 Tarja Hakosen sähköpostiviesti Riitta Oittiselle 14.6.2006.
- 31 Hakonen (1999), 20–21.
- 32 Mitä, missä, milloin. Kansalaisen vuosikirja 1999 (2000) Keuruu: Otava, 206.
- 33 Suomen sotilasmusiikkimuseon intendentti Ulla Aaltion sähköpostiviestit Riitta Oittiselle 3.7.2006 ja 4.7.2006; Jussi Uosukaisen epävirallinen matkaraportti <http://users.tkk.fi/~juosukai/Eurooppa.html> (5.9.2006).
- 34 "Support Finnish Conscientious Objectors", press release 9.1.2006, <http://www.motherearth.org/hermaja/en/index.php> (poimittu 5.5.2006). Samana

- päivänä Mannerheimin patsaaseen kiinnitettiin Helsingissä "Vapauttakaa mielipidevangit" -banderolli. "Antimilitaristinen toimintaryhmä iski Mannerheimin patsaalle 9.2.2006," www.aseistakieltäytyjaliitto.fi/muuri/ (poimittu 10.4.2006); keskustelusta ks. Radio Helsinki, www.radiohelsinki.fi/phorum/read.php?f=34&i=913&t=913 (poimittu 4.5.2006).
- 35 Case Hermaja, <http://www.motherearth.org/hermaja/> (poimittu 11.1.2006); Tapahtumasta uutisoitiin Belgiassa "melko paljon", kansainvälistä seurantaa For Mother Earth ei tehnyt, For Mother Earthin Davidin sähköpostiviesti Riitta Oittiselle 13.6.2006.
- 36 "Welcome to Europe, Mr. President", 20.2.2005, www.stephenpollard.net/002019.html (poimittu 9.5.2006).
- 37 STT:n välittämä uutinen tapahtumasta ilmestyi ainakin Metro- ja Sataset-lehdissä, Aseistakieltäytyjaliiton Kaj Ranisen sähköpostiviesti Riitta Oittiselle 17.1.2006.
- 38 Esim. Robert Hewison (1987) *The Heritage Industry. Britain in a Climate of Decline*. London: Methuen.
- 39 Maerevoet (2005) 7.
- 40 "Meneerke Piezjeloe", De Shakel, juni 2005, 7.
- 41 Mini-Euroopasta ks. Riitta Oittinen (2005) "Historiapoliitikkaa pikakelauksella. Rem Koolhaas eurosirkusteltailemassa", *Historiallinen aikakauskirja* 103, 278–279.
- 42 Sitaatit ovat täältä: www.virtualtourist.com (poimittu 6.9.2006).
- 43 Museolaitoksesta esim. *Museum Europa. An Exhibiton about the European Museum from the Renaissance to our time* (1993) The Danish National Museum; Marja-Liisa Rönkkö (1999) *Louvren ja Louisianan perilliset*. Vammala: Valtion taidemuseo.
- 44 Ks. esim. Hannu Niklanderin matkaessee: *Maa ilman kansaa, Kulttuurivihkot* 2004:3, 36–40.
- 45 Patsaan aiheuttamasta pahenuksesta Yhdysvalloissa esim. "Statue Of Urinating Boy At Mall Causes Controversy", *Local6.com* 17.9.2002, <http://www.local6.com/news/1672712/detail.html> (poimittu 10.4.2006).
- 46 Veistoksista ks. Altti Kuusamo (2005) "Palasia julkisen veistoksen merkitysoipista", *Taide* 6, 15–19. Suomalaisista veistoksista ks. esim. Liisa Lindgren, 2000. *Monumentum. Muistomerkkien aatteita ja aikaa*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 782. Hämeenlinna: Karisto Oy.

Maria Lähteenmäki

Kotona maailmankylässä – Brysselin suomalainen yhteisö

Urhoollisesti oluelle! Näin rohkaisevasti kannusti Parlööri-lehden ilmoitus brysselinsuomalaisia kesäretkelle. Nelisenkymmentä brysselinsuomalaista ei ollut voinut vastustaa kutsua, ja niinpä me panimoteollisuudesta kiinnostuneet tapasimme Cinquantenaire-puiston riemukaariaukiolla aamuvarhaisella ja päivän matka kohti eteläistä Belgiaa alkoi. Matkasta tuli paitsi matka perhepanimoiden maailmaan myös Belgian sosiaalihistoriaan. Pääsimme ensimmäiseksi 1200-luvulta peräisin olevaan uusittuun linnaan seudulla, jossa kerrottiin vietettävän jättiläisten kunniaksi juhlia. Panimokierroksen ja maistaisten jälkeen jatkoimme 1880-luvulle, jolloin muuan yrittäjä ryhtyi valmistamaan olutta ja kuljettamaan sitä Charleroin alueen hiilikaivostyöläisille. Myös kolmas panimo oli samalta vuosisadalta, mutta jo kovasti modernisoitu tuotteistettuine olutmerkkeineen. Kaikki panimot olivat pikkukaupunkien keskuskujilla: mennyt aika oli niistä helposti aistittavissa. – Siinä se on, keskieuropalaisen elämänmenon ja kaupunkikulttuurin viehätys: historia on läsnä monina kerroksina.¹

Tässä artikkelissa esittelen ja arvioin suomalaisten siirtolaisten eli ekspatriaattien, kuten heitä nykyisin usein nimitetään, kokemuksia ja sopeutumista Brysseliin. Belgia on toistaiseksi viimeisin suomalaisen suuremman siirtolaisuuden kohdamaa. Suomalaisten kiinnostus Bel-

giaan heräsi 1950-luvulla, mutta vasta Suomen liittyttyä Euroopan unionin jäseneksi 1995 alkoi heidän määränsä kasvaa merkittävästi, näin etenkin Brysselissä. Vuonna 1991 Suomen kansalaisia asui Belgiassa noin 600, vuoteen 1999 tultaessa heitä oli jo 2 800 ja 2005 noin 3 500–4 000. Jos tarkastellaan suomalaista siirtolaisuutta 1900-luvun aikana, on suosituin kohdemaana ollut Ruotsi, sitten Saksa, Iso-Britannia ja Norja.²

Suomalaisen siirtolaisuuden historiassa Belgiaan muutto ajoittuu niin sanottuun kolmanteen eli uuteen aaltoon. Kuten tunnettua, ensimmäinen suuri muuttoaalto suuntautui Yhdysvaltoihin ja Kanadaan 1800–1900-luvun taitteessa. Jo aiemmin suomalaisia oli siirtynyt laajoina joukkoina Pohjois-Norjaan ja Pietariin. Toinen suuri aalto ajoittuu 1960–70-luvulle, jolloin pääasiallinen muuttokohde oli Ruotsi. Kolmas aalto alkoi 1990-luvulla Euroopan integraatiokehityksen sekä kaupan ja teollisuuden globalisoitumisen myötä. Tuolloin muuttajat lähtivät pääosin Keski-Euroopan maihin. Avautuvien markkinoiden vanavedessä osa suomalaisista siirtyi kaukomaihin saakka. Kun verrataan vanhaa ja uutta siirtolaisuutta, ovat ne luonteeltaan monessa suhteessa hyvin erilaisia. Jo käsitehistoria kuvaa muutosta: varhaisemmin muuttajat olivat ”siirtolaisia” tai ”immigrantteja”. Uudet siirtolaiset sen sijaan ovat omaksuneet ”ekspatriaatti”-käsitteen. He ovat niin sanottuja lähettettyjä työntekijöitä, jotka ovat tietyn, ennalta määritellyn, ajan kohdemaasaan. Myös ”ulkosuomalaiset” on moderni käsite.

Bryssel on tätä nykyä Euroopan yksi kansainvälisimmistä kaupungeista.³ Siellä asuu yhteensä noin miljoona asukasta, joista noin 270 000 on ulkomaalaisia. Tämä tarkoittaa sitä, että kolmasosa alueen asukkaista on jonkin muun maan kuin Belgian kansalaisia. Suurimmat ulkomaalaisyhteisöt muodostavat Brysselissä italialaiset, ranskalaiset ja hollantilaiset. Seuraavaksi tulevat marokkolaiset, turkkilaiset, saksalaiset, britit ja portugalilaiset. Yhdessä nämä mainitut ryhmät muodostavat noin 80% kaupungin ulkomaalaisväestöstä.

Belgian kolmesta hallintoalueesta (Bryssel, Flander ja Vallonia), Bryssel on kaikista kansainvälisin. Ranskan- ja hollantinkielisellä alueella, Valloniassa, on ulkomaalaisia noin 9% ja flaaminkielisessä Flanderissa 5% (2002).⁴ Suomalainen yhteisö on keskittynyt Brysselin kaupunkiin, vaikka pieni osa suomalaisia asuu myös muissa suuremmissa kaupungeissa, kuten Antwerpenissä ja Gentissä. Vaikka suomalainen yhteisö on suhteellisen pieni, saa se toisinaan hyvinkin näkyvyyttä Brysselin katukuvassa, kuten muun muassa vappuinen Manneken Pisin lakittaminen tai lappilaisia ruokia myyvä joulutori osoittavat.

Tämän artikkelin teoreettisena viitekehysenä on yhdistyvässä Euroopan unionissa käyty laaja keskustelu muuttoliikkeistä, kulttuurisesta ja taloudellisesta diversiteetistä (erilaisuudesta, moninaisuudesta) sekä uusista identiteeteistä: vanhojen identiteettien paluusta ja olemassa olevien identiteettien uu-

delleenrakentumisesta.⁵ Kysymys identiteeteistä on samalla kertaa kysymys samanlaisuudesta ja erilaisuudesta eurooppalaisten ja ”muiden” välillä. Puhe identiteeteistä nousi 1990-luvun aikana eri alan tutkijoita yhdistäväksi tutkimusaiheeksi. Kaikilla, kuten antropologeilla, maantieteilijöillä, historioitsijoilla, politiikan tutkijoilla ja sosiologeilla, oli jotain sanottavaa aiheesta.⁶

Tunnettu kulttuurintutkija Stuart Hall on todennut, että identiteetti on kasvanut tärkeäksi kohteeksi siksi, että meidän länsimainen yhteiskuntamme on kriisissä. Myös toinen kulttuurintutkija, Kobena Mercer, on väittänyt, että identiteetti tulee kiistelyn kohteeksi, kun se on muutosvaiheessa: kun joku, joka on aiemmin koettu pysyväksi, yhtenäiseksi ja kiinteäksi, muuttuu epäilyyn ja epävarmuuden kokemukseksi.⁷ Identiteettien uudelleen määrittelyn tarve on tullut ilmeiseksi siksi, että 1900-luvun lopulla moderneissa yhteiskunnissa koettiin raju rakennemuutos ja luokan, sukupuolen, seksuaalisuuden, etnisyyden, rodun ja kansallisuuden kulttuuristen maisemien pirstoutuminen – eli juuri niiden tekijöiden, jotka antavat meille kiinteän paikan sosiaalisina yksilöinä.⁸

Käsite ”identiteetti” tarkoittaa sanakirjojen mukaan ”samuutta” tai ”tarkkaa yhtäläisyyttä”: kun identifioimme jotakin, yritämme löytää tai tunnistaa sitä, mikä tai kuka jokin asia tai henkilö oikeastaan on. Oxford English Dictionaryssä identiteetti määritellään seuraavasti: ”Identity is the consistency or continuity over time that is the basis for establishing and grasping the definiteness and distinctiveness of something”. Sosiologi Richard Jenkins on puolestaan korostanut, että sekä yksilölliset että kollektiiviset identiteetit ovat järjestelmällisesti tuotettuja ja uudelleentuotettuja sekä toisiinsa kiedottuja.⁹ Stuart Hallin mukaan juuri identiteetti yhdistää ”sisäisen” ja ”ulkoisen” eli henkilökohtaisen ja julkisen maailman toisiinsa.¹⁰

Kiinnostukseni brysselinsuomalaisten sopeutumiseen heräsi asuessani kaupungissa vuosina 2004–2005, mutta myös siksi, ettei ilmiöstä ole tehty aikaisemmin akateemista tutkimusta.¹¹ Lähteenäni olen käyttänyt tekemiäni haastatteluja ja kirjallisia kyselyjä.¹² Toinen päälähteeni on Belgian Suomi-Klubin julkaisema jäsenlehti, Parlööri, vuosilta 1978–2005. Suurin osa haastattelimistani henkilöistä on ns. ekspatriaatteja eli määrääjän Belgiassa asuvia suomalaisia.

Aikaiset kontaktit

Ensimmäinen mielikuva, joka suomalaisilla tulee Belgia-yhteyksistä, koskee vallooneja. Kuten tunnettua, suomalaiset ovat innokkaita sukututkijoita, ja monista vanhoista rautaruukkiyhteisöjen suvuista on löydettävissä ranskaa

puhuneita rautaseppiä. Valloinit tulivat Suomeen nykyisen Belgian eteläosista eri puolille Ruotsia ja Suomea rautaruukkien kulta-aikana. Jos sitten tarkastellaan Suomen virallisia Belgia-suhteita, on niiden esittely aloitettava Suomen itsenäisyydestä. Belgia tunnusti Suomen itsenäisyyden kesäkuussa 1919 ja diplomaattiset suhteet solmittiin saman vuoden heinäkuussa. Belgian lähetystö avasi toimistonsa Helsingissä 1928 ja Suomen lähetystö Belgiassa 1938.

Suomalaiset teollisuusyritykset ovat pitäneet yllä Belgia-suhteita koko itsenäisyyden ajan, mutta varsinainen ”rantautuminen” ajoittui 1970-luvulla. Yritykset avasivat yhteisen Brysselin toimistonsa 1974. Ne olivat myös aktiivisia ”lobbareita” Suomen saamiseksi Euroopan unionin jäseneksi. Vuonna 2005 Belgian markkinoilla oli 200 suomalaista yritystä ja 30 tytäryhtiötä. Suurimpia yrityksiä ovat olleet Nokia, UPM-Kymmene, Kemira, Kone ja Valio.¹³ Nämä yhtiöt ovat tarjonneet lukuisia työpaikkoja suomalaisille ekspatriaateille. Heitä on sijoittunut myös EU-komissioon ja Euroopan parlamenttiin. Vuonna 2005 komissiossa työskenteli 615 ja Parlamentissa 155 suomalaista. Jälkimmäisistä noin kolmannes työskenteli Brysselissä ja loput Luxemburgissa.¹⁴ Myös Suomen hallitus, yksittäiset ministeriöt, eri kansalliset organisaatiot (kuten työväenjärjestöt, työnantajajärjestöt, puolueet, maakuntaliitot), kansainväliset koulut (Eurooppa-koulut, Skandinavian School) sekä Suomen Merimieslähetykset¹⁵ ovat työllistäneet belgiansuomalaisia. Belgiassa sijaitsee kaksi merimieslähetyksen työpistettä, Antwerpenin merimieskirkko ja Brysselin pappila. Edellinen avasi ovensa jo 1905. Suomalaisten määrän kasvaessa avattiin Brysselissä pappila vuonna 2000. Siitä onkin tullut erittäin suosittu suomalaisten kohtaustapaikka kahviloineen, kirjastoineen ja suomalaisine tuotteineen.

Aikojen saatossa ovat suomalaisten asuinalueet vaihtuneet Belgian ja Brysselin kartalla. Suomi-Klubin jäsenluettelot kertovat, että 1970-luvulla seuran jäsenet asuivat eri puolilla maata, Waterlooossa, Antwerpenissä, Overijenissa, Zaventumissa ja Brysselissä. 1990-luvulla valtaosa jäsenistä asui Brysselissä tai aivan sen lähituntumassa. Bryssel koostuu 19 itsenäisestä kunnasta, joista suomalaisten suosikkeja ovat viime vuosina olleet kaupungin itäosassa olevat yhteisöt, Woluwe St. Lambert ja Woluwe St. Pierre, kuin myös Etterbeek ja Kraainem.¹⁶ Suurin syy tähän keskittymään lienee Eurooppa-koulu II:n sijainti Woluwe St. Lambertissa. Toimiva metrolinja, vehreä ympäristö ja muut suomalaiset ovat myös houkuttelleet suomalaisia asettumaan juuri näille alueille. Suomalaiset perheet haluavat asua lähellä tosiaan sosiaalisista syistä: sekä lapsille että aikuisille löytyy helposti suomalaisia ystäviä. Ilmiö on sama kun ruotsinsuomalaisten piirissä:¹⁷ suomalainen hakeutuu suomalaisen luo, vaikka hän osaisikin muita kieliä. Sama ilmiö pätee myös muiden kansallisuuksien osalta, siksi pä Brysselissäkin on esi-

Brysselin kunnat

merkiksi italialaisten tai senegalilaisten asuttamia kaupunginosia. Hieman hajontaa löytyy nuorempien suomalaisten "sinkkujen" joukosta: he asuvat yleisemmin lähellä EU-keskusta, Brysselin keskustassa, Meroden tai Schumanin alueilla. Eräs haastattelemistani naisista totesi, että Brysselin itäiset alueet ovat tylsiä: "Siellä asuu keski-ikäisiä virkamiehiä!" Hän itse asuu St. Gillesissä, joka on monikulttuurinen, vaihtoehtoista elämää viettävien suosima asuinseutu lähellä keskustaa.¹⁸

Parempi työ, parempi palkka

Suurin syy siihen, miksi suomalaiset ylipäätään ovat muuttaneet Belgiaan, on työ: mielenkiintoisempi, haasteellisempi ja paremmin palkattu työ kuin Suomessa. Tässä suhteessa ekspatriaatit poikkeavat merkittävästi aikaisemmista siirtolaisista, kuten esimerkiksi Ruotsiin 1960–70-luvulla muuttaneista.

Ensinnäkin, ekspatriaatit ovat korkeammin koulutettuja. Komissio, Euroopan parlamentti, kansainväliset koulut ja yksittäiset järjestöt vaativat työntekijöiltään pääosin yliopistotutkintoa ja kahden – kolmen kielen hallintaa. Vanhat siirtolaiset olivat käyneet ainoastaan kansakoulun ja kansalaiskoulun/ammattikoulun, eivätkä yleensä osanneet kohdemaan kieltä lainkaan sinne muuttaessaan. Muuttajien kulttuurinen ja alueellinen tausta on myös erilainen. Ruotsiin ja myös aikanaan Amerikkaan muuttaneet tulivat maaseutuyhteisöistä, edelliset pääosin Itä- ja Pohjois-Suomesta, jälkimmäiset Pohjanmaalta. Ekspatriaattien kotiseutu sen sijaan on yleisemmin urbaani eteläsuomalainen yhteisö. Myös valmiudet siirtyä paikasta toiseen ovat hyvinkin erilaisia. Vaikka suurin osa ruotsinsuomalaista halusikin viime kädessä palata Suomeen, ei se taloudellisista syistä ollut mahdollista. Tässä suhteessa ekspatriaateilla on monipuolisemmat muuttonäkymät.

Vaikka korkeammat palkat ja uudet uranäkymät ovatkin hyvin tärkeitä taustatekijöitä muuttopäätöstä tehtäessä, monet haastateltavat halusivat korostaa, ettei pelkkä työ, vaan myös ”ajatus ulkomailla elämisestä” sai heidät muuttamaan Brysseliin. Tätä mieltä on muun muassa kuusi vuotta Brysselissä asunut Jenni. Ennen muuttoaan Brysseliin hän asui vuoden Luxemburgissa. Hänen nykyinen työnsä Euroopan parlamentissa tyydyttää häntä ja hän on integroitunut Brysseliin hyvin. Hän asuu suomalaisalueella kolmen lapsensa kanssa, perheen isä asuu Suomessa. Parhaimpana puolena kaupungissa Jenni näkee sen kansainvälisen luonteen: hänellä on lukuisia, erimaalaisia ystäviä ja hän puhuu useita kieliä. ”Oli paljon vaikeampi sopeutua luxemburgilaiseen mentaliteettiin: se on muukalaisvihamielinen, heidän kielensä on outoa murretta, jota on vaikea ymmärtää ja kaiken kaikkiaan se paikka on pikkuporvarillinen ja nurkkakuntainen!”

”Se, että asuu kahdessa maassa, Belgiassa ja Suomessa, kahdessa kaupungissa ja ainakin kolmessa kulttuurissa – suomalaisessa, belgialaisessa ja mieheni kautta afrikkalaisessa – sopii minulle hyvin. Pidän asumisesta ulkomailla. Paras asia Brysselissä on sen kansainvälisyys.” Toinen seikka, jota Jenni arvostaa, on belgialaisten tapa pitää kunniaa yksityisyyttä. Hän ei kuitenkaan tuntenut olevansa belgialainen: ”En edes tiedä, mitä se tarkoittaa.” Jenni matkustaa Suomeen noin kerran vuodessa. Muuttosuunnitelmistaan hän toteaa, että hän voisi asua vielä koko perheen kanssa Afrikassa: ”Missä ikinä olenkin, on se hyvä paikka olla. En ole kiinnittynyt paikkoihin.”¹⁹

Toinen haastateltu nainen, Mia, on samaa mieltä kuin Jenni: ”Mieheni ja minä jaamme saman näkemyksen: me emme kiinny seiniin! Mikään ei ole pysyvää. Vaikka olemmekin ostaneet täältä talon, se ei tarkoita sitä, että olisimme täällä lopun elämäämme. Kun tilanteet vaihtuvat, me myymme talon ja lähdemme. Talon osto ei välttämättä tarkoita, että ollaan todella in-

tegriduttu tähän paikkaan. On yksinkertaisesti vain taloudellisempaa ostaa talo kuin vuokrata se.”²⁰

Arja muutti Jennin tavoin Brysseliin lapsensa kanssa. Hän lähti 1995 eteläsuomalaisesta pikkukaupungista avioeron jälkeen ja siirtyi yksityisen järjestön palvelukseen Brysseliin. Hän oli aina unelmoinut asumisesta ulkomailla ja elämänmuutos mahdollisti tämän unelman täyttymisen. Ennen muuttoaan Arja oli ollut Keski-Euroopassa, etupäässä Ranskassa, lukuisia kertoja: opiskeluaikanaan hän asuikin siellä. Brysseliin tultuaan hän vuokrasi ensimmäisen asuntonsa Etterbeckistä ja seuraavan Woluwe St. Pierrestä.

”Brysseliin muutin siksi, että uusi työpaikkani oli kiinnostava ja kansainvälisesti orientoitunut. Pidän kaupungin ilmapiiristä. Täällä on helppo luoda tuttavuuksia – täällä on valtavasti sinkkuja. Toisaalta, yksinäisyys voi olla täälläkin pahin ongelma. Kun lapseni suoritti ylioppilastutkinnon Eurooppakoulussa ja lähti opiskelemaan Englantiin, oli se tässä suhteessa kamalaa. Nyt hän on Suomessa ja minä olen pohtinut, että minäkin muuttaisin sinne. Mutta toisaalta, minä pidän kyllä toisaalta tästä kaupungista ja ihmisistä täällä. Mitä sitten, jos en viihdykään enää Suomessa?”²¹

Myös Lotalle työ on hyvin tärkeä: juuri hänen työnsä takia koko perhe muutti Brysseliin. Hän on asunut Brysselissä kolme vuotta Aasian vuosien jälkeen. Lotta sanoo olevansa kosmopoliitti:

”Minä olen syntynyt vaeltamaan kaukasiin eksoottisiin maihin ja maanosiin! Kun muutin tänne, ajattelin ensikuukaudet, että tämä kaupunki on minulle liian tylsä, liian eurooppalainen, liian tuttu, liian pimeä, liian sateinen. Olen ollut täällä töissä aiemmin ja siksi ajattelin, ettei tämä paikka voi tarjota minulle enää mitään. Mutta, puolen vuoden perästä aloin nähdä kaupungin eri valossa: se on hyvin vihreä, ruoka on hyvää ja lapset viihtyvät koulussaan.”²²

Lotta pitää itseään hyvin suomalaisena: ulkomailla asuessa suomalaisuus korostuu entisestään. Sinivalkoinen lippu, epätavallinen kieli, suomalainen ruoka ja vuosittaiset juhlat, kuten vapunvietto, joulukuukuu ja juhannus, ovat ekspatriaateille tärkeitä merkkejä kansallisesta identiteetistä. Suomalaisuuden symbolit yhdistävät ulkomailla asuvia suomalaisia. Tehdessäni vierailuja haastateltavien koteihin, oli monissa eteisessä pieni Suomen lippu. Brysselin katukuvassa suomalaiset erottuvat helposti Marimekon paidoissaan ja Kalevala-koruissaan.

Lotalle suomalaisuus on arvokasta etenkin monikulttuurisissa yhteisöissä, yksi sopeutumisen malli. Toisaalta Brysselissä asuu myös niitä suo-

malaisia, jotka eivät siellä viihdy, eivätkä haluakaan sinne sopeutua. Tehdessäni haastatteluja liikuin ahkerasti suomalaisten keskuudessa, mutta en tavannut yhtään, joka olisi suhtautunut sulkeutuvasti uuteen elinympäristöönsä, vaikka monia kriittisiä huomautuksia kuulinkin. Ehkä kaikkein kriittisimmät pysyivät kotonaan. He eivät käy kielikursseilla eikä heillä ole yhteyksiä paikalliseen väestöön. Koska suomalaisia on yhteisössä niin paljon, ei ranskan tai flaamin oppiminen ole välttämätöntä ainakaan sosiaalisista syistä. Mia, joka on asunut kaupungissa vuodesta 2001, ja sitä ennen Luxemburgissa, kutsuu näitä ihmisiä sellaisiksi, ”jotka avaavat ikkunan ja katsovat miltä Belgia näyttää, ja sitten sulkevat sen.”²³ Kuitenkin se, että muuttaja lähtee vapaaehtoisesti ulkomaan komennukselle, kertoo jo kansainvälisestä orientaatiosta. Lähtijät haluavat kokea uudenlaista, kansainvälisempää tapaa elää ja olla.

Vuonna 2005 Suomessa, Ruotsissa, Tanskassa ja Norjassa tehdyn asennetutkimuksen mukaan suomalaiset kolmikymppiset akateemiset hakeutuivat mielellään ulkomaille töihin, mutta toivoivat sijoittuvansa nimenomaan suomalaisiin yrityksiin. Syy tähän oli hakijoiden turvallisuudenkaipuu ja työ-
kulttuurin tuttuus. Tutkimuksen tekijät huomauttavat, että muihin pohjoismaalaisiin nähden suomalaiset ovat tässä suhteessa poikkeuksellisen patriottisia.²⁴

Kotirouvia ja koti-isiä

Koska monet brysselinsuomalaiset työskentelevät kaupungissa kolmesta kymmeneen vuoteen, seuraavat perheet useimmiten mukana. Perheille muuttopäätöksen tekeminen on suuri haaste. Se voi olla sekä henkisesti että käytännössä raskas ja vaikea silloinkin, kun päätös on perheen yhteinen.

Kolmikymppinen Teija muutti Brysseliin 2004 miehensä ja kahden pienen lapsensa kanssa. Hänen miehensä sai työtä neljäksi vuodeksi ja Teija jäi kotiin. Se päätös ei ollut vaikea, sillä Teija oli jo Suomessa kotiäitinä: ”Minun urani ei ollut niin loistelas, joten en menettänyt paljon”. Ennen lapsia hän oli, kuten suomalaiset naiset yleensä, töissä. Teija sopeutui brysseliläiseen elämänmenoon helposti. Sopeutumista edesauttoi hänen mukaansa se, että hän oli suorittanut nuorempana ammattiinsa liittyneen harjoittelun ulkomailla. Brysselissä Teija meni heti ranskankursseille ja osallistui Suomi-Klubin toimintaan. Pienten lasten äidit ovat organisoineet vauvakerhoja, joita Teijakin on järjestänyt kotonaan. Myös merimieskirkon pappilassa kokoontuu säännöllisesti lapsipiirejä. Lisäksi paikallinen ”kindergarten” kokoontuu kerran viikossa:

”Olen saanut täällä muutamia paikallisia kontakteja. En nyt voi sanoa, että he olisivat minun ystäviäni, mutta hyövänpäivän tuttuja kuitenkin. Kun asuu ulkomailla, on mielestäni tärkeää oppia vähän paikallista kieltä ja tapoja. Vanhempi lapseni on paikallisessa osapäiväkoulussa, joten se tulee sitä kautta hoidettua. Tästä huolimatta on myös tärkeää, että suomalaiset lapset oppivat suomea, ja siksi suomalaisten vetämät vauva- ja muut lastenkerhot ovat tärkeitä. Kerhot antavat myös äideille ja isille sosiaalisia kontakteja.”²⁵

Kiinnostava ilmiö Brysselin ekspatriaattien keskuudessa on koti-isyys. Vaikka Suomessa ja muissa Pohjoismaissa miehillä onkin mahdollisuus jäädä pienten lasten luo kotiin tietyksi aikaa, on se harvinaista, kun puhutaan isommista lapsista. Brysselinsuomalaisille miehille koti-isyys ei ole outoa, sen sijaan belgialaismiehille se on. Markku muutti perheineen Brysseliin 2002 vaimon saadessa työpaikan komissiosta. Vaimo muutti ensin, ja Markku seurasi kahden poikansa kanssa perässä. EU-instituutiot tarjoavat paljon työpaikkoja, kuten kääntäjän ja tulkin töitä, nimenomaan naisille, joita houkuttaa Suomea paljon korkeammat palkat. Palkkatasosta kertoo se, että yhden henkilön palkalla perhe elää ja asuu hyvin. Markulle jääminen kotiin uudessa kotikaupungissa ei ollut vaikeaa: ”Minusta koti-isyysessä ei ole mitään erikoista. Onko sillä väliä, hoitaako äiti vai isä lapsia ja kumpi on palkkatöissä?” Markku on ”ottanut elämänsä hallintaan” osallistumalla muun muassa Suomi-Klubin puutarhakerhoon ja lintujen bongaukseen. Eräs suomalainen Lontoossa asuva koti-isä Mikko on kertonut, että hän alkoi kiinnostua kulttuurista kotiisyyden myötä. Hän alkoi myös käydä syömässä ja pubissa oluella miesporukalla. Hän harrastaa myös vapaaehtoistyötä ja laulaa kuorossa – muu aika menee kotitöihin. Myös Tokiossa asuva Jaakko kertoo lukeneensa paljon ja opetelleensa kieltä kotitöiden ja lastenhoidon lomassa. Aivan vapaalle hän ei kuitenkaan voinut heittäytyä: hän teki satunnaisia freelancertöitä.²⁶ Kuten koti-isien kertomuksista voi päätellä, koti-isyys on tarjonnut heille toisenlaisen, ehkä aikaisempaa kulttuurisemman elämäntavan.

Koti-isäinstituutio ei ole ainoa asia, jossa ekspatriaattimiehet ylittävät perinteisiä suomalaisen miehen malleja. Brysselissä on myöskin miespuolisia au pareja. Haastattellessani Saria hänen kotonaan valmisti nuori miespuolinen au pair keittiössä ruokaa. Ulkomailla eläminen voikin mahdollistaa miehille kotiin jäämisen ja rohkaista heitä muutenkin aloille, jotka kotimaassa tuntuvat mahdottomilta tai sopimattomilta. Vaikka koti-isyiden ajatukseen ollaankin tottumassa, arvovarauksellinen suhtautuminen näkyy vielä muun muassa siinä, ettei minulla ollut aivan niin helppo saada haastateltavakseni koti-isiä kuin -äitejä. Varauksellisuus palautuu nimenomaan eurooppalaisessa kulttuurissa rakennettuun yksipuoliseen miehen malliin. Sinänsä isien arki

ei poikkea päälinjoiltaan kotiäitien arjesta: oman rahan puute ja sosiaalisten työyhteisö- ja aikuiskontaktien puute rasittaa heitä siinä missä äitejäkin.

Toisinaan kotiin jäämisen ajatus ei sovi ammatillisista, sosiaalisista ja taloudellisista syistä, jolloin perheet elävät kahdessa maassa. Ellan perhe (vanhemmat ja kolme lasta) jakaantui kahtia kun perheen isä muutti töihin Brysseliin. Isä asui lukioikäisen tyttärensä kanssa Brysselissä ja äiti Helsingissä kahden lapsen kanssa. Tilanne muuttui viiden vuoden aikana siten, että Ella asui myös pari vuotta miehensä luona. Se mahdollistui siksi, että lapset olivat jo niin isoja, että pärjäisivät Suomessa isovanhempien naapurina. Kaikkina loma-aikoina perhe kokoontui Brysseliin.

”Brysselin vuodet olivat tosi antoisia, vaikkakin taloudellisesti raskaita. Toisinaan se oli myös henkisesti raskasta. Mieheni ei pystynyt matkustamaan useinkaan Suomeen ja saattoi kulua viikkoja hänen näkemiseensä. Joka tapauksessa, meidän lapset ja me aikuiset myös, me todella pidimme asumisesta Keski-Euroopassa. Teimme paljon matkoja yhdessä ympäri Euroopan länsilaitaa joko junalla tai autolla, rakastamme belgialaista ruokaa ja myös atmosfääriä. Musta tuntuu, että suomalaisille on suhteellisen helppo elää missä tahansa länsimaassa. Meidän kokemuksemme on niin myönteinen, että joku päivä voisimme muuttaa uudelleenkin ulkomaille. Nykyisin meillä on täällä Helsingissä ‘entisten brysseliläisten seura’, johon kuuluu noin parikymmentä perhettä. Kokoonnumme aina ennen joulua muistelemaan ja juhlimaan yhdessä.”²⁷

Belgiansuomalainen väestö ei rajoitu kuitenkaan sinkkuihin ja perheellisiin, vaan perheyhteisöt ovat yhtä monimuotoisia kuin missä tahansa laajemmasta-kin populaatiossa eli taloudet voivat koostua isovanhemmasta/-vanhemmista, uusperheistä, homopareista ja ystävyksistä, jotka voivat olla hyvinkin monikulttuurisia.²⁸ Erään ”sekakulttuurisen kieliperheen” jäsenet – kuten perheen äiti asian tilaa on luonnehtinut – ovat kolmen maan kansalaisia, Suomen, Italian ja Belgian. Näin siksi, että äiti on suomalainen ja isä italialainen, joka on syntynyt Belgiassa. Heille suomalaisuus on äidin lapsilleen puhuma kieli, sen sijaan vanhemmat puhuvat keskenään englantia ja lapset kouluissaan ranskaa:

”Annan lapsillemme suomalaisen kasvatuksen ja suomalaiset tavat, mutta en kuitenkaan omalla esimerkilläni. Enhän ole kovin suomalainen itsekkään. En pidä talvesta, en hiihdä tai luistele tai edes laskettele. Saunassa upotan pääni kylmään vesialtaaseen, jotten tukehtuisi kuumuuteen. Kaurapuurolautaselliset aamuisin ovat utopiaa, salmiakki, Juhla-Mokka ja HK:n sininen ei hehkuta enää. Mitä suomalaisuus sitten on? Sisuako, jota meidän perheessä löytyy?”²⁹

Eurooppa-koulut

Brysselinsiirtolaisten yksi tärkeimmistä sopeuttajista uuteen kotikaupunkiin ovat koulut. Koulun valinta on myöskin ensimmäinen tärkeä konkreettinen päätös, jonka perhe tekee jo paljon ennen muuttoa. Jos tulija on töissä komissiossa tai Euroopan parlamentissa asia ei ole ongelma: hänen lapsensa hyväksytään ilman muuta oppilaaksi Eurooppa-kouluun (L'École européenne). Eurooppa-koulujärjestelmä perustettiin 1953. Koulun idea oli luoda koulujärjestelmä Euroopan hiili- ja teräsyhteisön henkilökunnan lapsille. Ensimmäinen Eurooppa-koulu avasi ovensa 1953 Luxemburgissa. Vuoteen 2005 tultaessa 13 koulussa opiskeli jo noin 20 000 koululaista 1 400 opettajan johdolla. Koulujen tehtävänä on kasvattaa ”eurooppalaisen ihanteen” mukaisia, yhteistyökykyisiä ja kansainvälisesti orientoituneita eurokansalaisia.

Brysselissä on nykyisin kolme Eurooppa-koulua, 2009 avataan vielä neljäs koulu. Eurooppa-koulu I sijaitsee Ucclessa ja se avattiin 1957. Nykyisin (2006) koulun johtaja on suomalainen. Suomalaiset luokat ovat Eurooppa-koulu II:ssa, joka avattiin 1974. Vuodesta 1998 lähtien on koulussa ollut mahdollista suorittaa EB-tutkinto (European Baccalaureat) osittain suomeksi. Suomen luokilla noin puolet aineista opiskellaan suomeksi, loput toisella kielellä eli englanniksi, ranskaksi tai saksaksi. Kaikkiaan Eurooppa-kouluissa opiskelee noin 630 suomalaista.

Pia ja Petra ovat nuoria suomalaisnaisia, jotka ovat molemmat suorittaneet EB-tutkintonsa Eurooppa-koulu II:ssa. Pia aloitti siellä ollessaan 14-vuotias. Ensimmäisen lukuvuotensa hän opiskeli englannin luokalla, mutta suomi-luokkien perustamisen jälkeen hän siirtyi sinne. Pian kokemukset koulusta ovat hyvin myönteiset: opetus oli korkeatasoista, Suomi-luokat olivat sopivan pieniä, koulun oppilaat tulivat erilaisista kulttuureista ja hänen kielitaitonsa kehittyi nopeasti kansainvälisessä ympäristössä. Pian mukaan kouluvuodet Eurooppa-koulussa paransivat hänen mahdollisuuksiaan päästä englantilaiseen yliopistoon, missä hän sittemmin suoritti tutkintonsa.

Myös Petran kokemukset koulusta ovat hyvät. Hän oli niiden ensimmäisten joukossa, jotka suorittavat osaksi suomenkielisen ylioppilastutkinnon. Samoin kuin Pia, myös Petra lähti opiskelemaan Englantiin ja suoritti siellä loppututkinnon. Suurin osa brysselinsuomalaisista ylioppilaista valitseekin mieluummin englantilaisen yliopiston kuin ranskalaisen: englantia on ehkä sittenkin suomalaisille helpompi kieli oppia ja hallita. Monikielisyys, koulukaverit ja harrastukset tuottivat sen, että sekä Petra että Pia integroituvat Brysselin elämään nopeasti. Tutkintojensa jälkeen Pia aloitti työt Euroopan parlamentissa ja Petra muutti Suomeen.³⁰

“Euro-Intia Supermarket”. Kuva: Riitta Oittinen.

15-vuotiaan Oonan kokemukset koulusta ovat niin ikään positiivisia. Mutta toisin kuin Pia ja Petra, Oona on sitä mieltä, ettei hän palaa Suomeen töihin tai opiskelemaan. Hän on asunut Brysselissä kuusivuotiaasta lähtien, ja hänen vanhempansa ovat integroituneet kaupungin elämään hyvin: molemmat käyvät töissä ja hallitsivat ranskaa.³¹ Pian ja Petran tapauksissa heidän perheenjäsenistään asui koko ajan joku Suomessa, ja siksi paluu Suomeen tuntui luonteeltaan: heillä on aina ollut koti myös Suomessa. Onkin selvää, että muuttavan lapsen iällä on erittäin suuri merkitys vieraaseen kulttuuriin sopeutumis- ja integroitumisprosessissa. Suomalaisveljekset Teemu (16) ja Hannu (12), olivat vuoden Eurooppa-koulussa. Vaikka he arvioivatkin koulua myönteiseen sävyyn, olivat he valmiita vuoden jälkeen muuttamaan takaisin Suomeen perheen äidin mukana. Syyksi he kertovat sen, että pitkäaikaiset kaverit olivat Suomessa. Myös koulun vahva opettajajohtoisuus, pitkät koulupäivät ja rajoitetumpi liikkuminen vaikuttivat päätökseen.³²

Sinkkujen kaupunki

Haastattelujen perusteella näyttää siltä, että Bryssel on hyvä paikka naimattomille. EU-instituutiot ovat täynnä naimattomia, kielitaitoisia ja kansainvälisiä naisia ja miehiä. Lisäksi kaupunki on avoimen monikulttuurinen, suhteelli-

sen pieni ja siellä on loistavat liikenneyhteydet ympäri Eurooppaa. Junalla pääsee puolessatoista tunnissa Gare de Nordille Pariisiin ja pariissa tunnissa kanaalin alitse Waterloo asemalle Lontooseen. Erkki Liikanen, 14 vuotta Belgiassa asunut EU-suurlähettiläs ja komissaari, on todennut Brysselistä, että kaupungin viehätys on sen yksityiskohdissa. ”Suomessa opetetaan, että pitää osata erottaa metsä puilta, mutta Brysselin kohdalla asia on juuri päinvastoin”. Kaupunki on erittäin avoin ja suvaitseva, parhaassa mielessä kansainvälinen kaupunki. Monikansallinen ja -kulttuurinen ympäristö ja tapahtumatarjonta on koko ajan käden ulottuvilla.³³

Suomalaisten ekspatriaattien joukossa on oma pieni ryhmänsä, joka koostuu noin 30-vuotiaista, naimattomista ja korkeasti koulutetuista naisista ja miehistä. Tämän ikäpolven ihmiset tulevat suomalaisista keski- ja yläluokan perheistä, he ovat matkustelleet jo pienestä pitäen, hallitsevat monia kieliä ja heillä on yliopistotutkinnot kansainvälisistä yliopistoista. Eräs heistä on Kaari, 28-vuotias hyvin koulutettu nainen. Hän muutti Brysseliin 2003 ja työskentelee komissiossa. Sitä ennen hän suoritti tutkinnon Lontoossa. Kaari arvioi omaa asemaansa näin: ”Minä olen saanut kaiken mitä rahalla voi saada... tähän mennessä elämäni on ollut täynnä kielikursseja ulkomailla, matkoja ja juhlia...” Hän on asunut poissa Suomesta kahdeksan vuotta, mutta tuntee itsensä hyvin suomalaiseksi. Ystäviään ja sukulaisiaan hän tapaa mahdollisimman usein joko Brysselissä tai Suomessa.

”Täällä en kuitenkaan halua liikkua muiden suomalaisten kanssa... mutta minun vanhat kaverini ovat minulle hyvin tärkeitä... voisin sanoa, että elämme hieman vieläkin kuin teini-ikäiset... me ei haluta sitoutua vaan pitää vapautemme... silti mun täytyy nyt tunnustaa, että viime aikoina olen ajatellut paljon perheen perustamista ja lapsen hankkimista... ehkä nyt on sopiva hetki, olen jo nähnyt kaiken!”

Brysselissä olonsa aikana Kaarilla oli ollut kaksi afrikkalaista poikaystävää. Uusia ystäviä hän on saanut harrastustensa, capoeiran, regaeen, hip-hopin, konserttien ja ”kaikenlaisen kaupunkikulttuurin” myötä.³⁴

Toinen, oman alakulttuurinsa omaava ryhmä brysselinsuomalaisten joukossa, ovat au pairit. Heitä yhdistää vuoden kestävä työperiodi yleensä suomalaisissa perheissä. Au pairien pito on hyvin yleistä brysselinsuomalaisten keskuudessa. Useimmiten au pairit ovat 18–25 -vuotiaita naisia, mutta joukossa on myös muutamia miehiä ja vanhempiakin henkilöitä. Au pairin työ käsittää 25–30 työtuntia viikossa, heille järjestetään oma huone tai asunto, ruoat ja taskurahaa (noin 300–400 euroa, 2005). Työ käsittää yleensä lastenkaitsemista, ja jonkin verran kodinhoitoa ja ruoanlaittoa perheestä ja sopi-

muksesta riippuen. Esimerkiksi Suomen Lapista au pairiksi matkannut 23-vuotias Asta huolehti 3-vuotiaan tytön viennin kouluun ja hoiti häntä iltapäivisin. Hänen työhönsä kuului myös tytön isoveljien valvominen. ”En ennen ollut tietysti ajatellutkaan kuinka paljon hommaa pienten lasten kanssa on.” Au pairina oloaan hän kehuu: ”Maailma on avautunut aivan uudella tavalla. Kaikki on uutta: olen ensimmäistä kertaa ulkomailla. Belgiassa on kauniita taloja, ihania maisemia, hyvää ruokaa, upeita museoita. Kaikkea.”³⁵ Vapaa-aikanaan lähes kaikki au pairit opiskelevat kieliä muiden tavanomaisempien nuorten harrastusten rinnalla. Useimmat au pairit, joiden kanssa keskustelin vuoden aikana, toivoivat, että työ kestäisi kauemmin kuin vuoden.

Au pairien roolia luonnehtii Parlööri-lehdessä pakinoiva nimimerkki Jokiset kuvaavasti:

”Suomalaistalous Belgiassa ei toimi ilman au pair -tyttöä. Joku on tosin kokeillut myös ruotsalaista au pair -poikaa. Oikeakätinen talous toimii kuitenkin paremmin naisvetoisena ja aivan erityisesti suomenkielisenä. Au pair on yhtä välttämätön suomalaisuuden symboli kuin siniristilippu. Ilman au pairia ei pääse osalliseksi suuresta suomalaisesta verkkotaloudesta. Au pair vetoisesti olohuone ikään kuin laajenee, perhe kytkeytyy suomalaiseen tietoisuuteen. Au-piirissä kaikki tietävät – kaiken.”³⁶

Suomi-Klubin kutsu

Koulujen, työpaikan ja kavereiden lisäksi brysselinsuomalaisia sopeuttaa uuteen ympäristöön Suomi-Klubi. Sen perusti 14 naista Waterloossa vuonna 1978. Vuonna 2005 klubiin kuului noin 2000 jäsentä.³⁷ Klubin ensimmäinen puheenjohtaja on todennut, että ajatus klubin perustamisesta saatiin ruotsalaisilta, joilla oli oma Svenska Klubbeninsa.³⁸ Suurin osa niistä 43 naisesta, jotka liittyivät ensimmäisinä klubiin, olivat tuttuja jo ennestään muista yhteyksistä. Klubin tarkoitus oli tukea Belgiaan muuttavia, jakaa käytännön tietoja ja kokemuksia sekä ylläpitää suomalaisuutta kaikilla mahdollisilla tavoilla.³⁹

Stina oli yksi Suomi-Klubin ensimmäisistä jäsenistä. Hän muutti 22-vuotiaana Belgiaan vuonna 1956 Helsingistä ja aloitti työt suomalaisessa yrityksessä. Aluksi hän asui Woluwe St. Pierressä, mutta avioituttuaan suomalaisen miehen kanssa he rakensivat talon eteläiseen Brysseliin. Perheeseen syntyi kolme lasta, joista kaksi kävi Eurooppa-koulua ja yksi paikallista ranskalais-ta koulua. Kun lapset olivat pieniä, oli Stina kotiäitinä. Suomi-Klubiin Stinalla on vuosikymmeniä kestänyt suhde, alussa hän toimi kulttuurivastaavana, sittemmin muun muassa puutarhakerhon vetäjänä. Hän on ollut aktiivinen

myös monissa muissa järjestöissä. Stina vaalii ja ylläpitää edelleenkin suhteitaan Suomeen ja suomalaisuuteen, vaikkakin hän on asettunut Brysseliin omien sanojensa mukaan pysyvästi. Parasta Brysselissä on hänen mukaansa korkea asumisen taso, loistava ruoka, kansainvälistymisen mahdollisuudet ja hyvä sijainti Euroopan sydämessä.⁴⁰

1990-luvulla klubiin tuli paljon uusia jäseniä. Eräs heistä on Anna. Hän muutti Brysseliin 1998 Helsingistä miehen työn vuoksi. Perheen kolme lasta menivät Eurooppa-kouluun ja Anna jäi kotiäidiksi. Hän liittyi klubiin heti muuton jälkeen, ja on siitä lähtien ollut aktiivisesti mukana sen toiminnassa. Klubin kautta hän pääsi nopeasti selville kaikista mahdollista käytännön tiedoista, jotka liittyivät asumiseen, korjauksiin, verotukseen, pankkiasioihin, henkilökortteihin, kouluihin, paikallisiin tapoihin ja kieleen. Myös kaikki muutkin haastatellut yhtyivät tähän näkemykseen. Vierailu Suomi-Klubin verkkosivuilla jäsensi vastamuuttaneen käsitystä kaupungista ja sen elämästä. Kuten Stina, myös Anna on perheineen integroitunut Brysseliin hyvin: ranskan kielen hallinta on yksi osoitus siitä. Kun tiedustelen, kauanko Anna aikoo asua Brysselissä, vastaa hän, että ainakin siihen saakka kunnes lapset lähtevät kotoa, mahdollisesti kauemminkin. ”Viimeistään sitten muutamme Suomeen, kun pääsemme eläkkeelle”. Todellinen talvi ja sukulaiset vetävät häntä edelleen kotimaahan. Brysseliin taas varhain alkava kevät, pitkä kesän kausi ja hyvä terveydenhoitojärjestelmä.⁴¹

Paitsi [www-sivujen](#)⁴² kautta yhdistää klubi jäseniään myös oman lehden, *Parlöörin*, kautta. Sen ensinumerot 1970-luvulla olivat vielä monistettuja kiertokirjeitä, nykyisin lehti on ammattimaisesti – tosin vieläkin vapaaehtoisvoimin – toimitettu, kerran kuukaudessa ilmestyvä lehti.

Tukevat instituutiot

Vahvistaakseen ja varmistaakseen suomalaisen identiteetin rakentumista suomalaiset tarvitsevat erilaisia instituutioita. Sosiologi Richard Jenkins on väittänyt, että eri organisaatioiden aktiivisuus auttaa rakentamaan ”institutionalisoituja identiteettejä”, joissa yhdistyy yksilöllisiä ja kollektiivisia elementtejä.⁴³ Suomi-Klubin toimintaa voi hyvällä syyllä nimittää institutionaalisen identiteetin rakentamiseksi. Klubi muistuttaa säännöllisesti ”kuinka suomalaiset tekevät asiat”. Tämä näkyy vapun vietossa Manneken Pisin lakitussereemonioineen, juhannuksen ja joulun vietossa, hiihtokilpailuissa, tangon tanssimisessa... Klubin omat symbolit, logot, lehti, jäsenkirjeet ja -oppaat vahvistavat suomalaiselta näyttämisen ideaa. Richard Jenkins onkin huomauttanut, että yksilöt haluavat ”olla jotain, kuulua johonkin”, mutta ”tulla myös

nähdyksi jonakin” voidakseen menestyksellisesti omaksua määrättyjä identiteettejä.⁴⁴ Suomi-Klubin jäsenet korostavat, että suomalaisuus ulkomailla on jotakin muuta kuin suomalaisuus Suomessa. Ehkä brysselinsuomalaisia voi ajan oloon verrata Pohjois-Ruotsin meän-kielisiin tai Ruijan kveeneihin. Pitkä asuminen Suomen rajojen ulkopuolella on muokannut siirtolaisyhteisöjen kielen ja kulttuurin omanlaisekseen.

Kun ekspatriaatit sitten palaavat Suomeen, eivät instituutiot hylkää heitä vielääkään. X-pat klubi perustettiin Helsingissä tammikuussa 2003, ja Expatrium-lehti 1993. X-pat klubi ja lehti pyrkivät tukemaan suomalaisia ennen muuttoa ulkomaille, siellä oloa ja sieltä palaamista. Tehtäväkseen ne määrittelevät suomalaisten tukemisen näiden sopeutumisessa ”vieraisiin kulttuureihin”, samoin kuin paluumuuttajien sopeutumista jälleen Suomen oloihin. Monille jopa kymmeniä vuosia ulkomailla asuneille ekspatriaateille ei välttämättä ole helppo palata ”periferiseen” Suomeen.⁴⁵

Ulkosuomalaisten parlamentti puolestaan tukee nimenomaan suomalaisten eloa ja identiteettien rakentumista kohdemaissa. Järjestö perustettiin 1997. Vuonna 2004 siinä oli 408 jäsenyhdistystä, Belgiassa jäsenyhdistyksiä on neljä. Eniten yhdistyksiä on Ruotsissa (82), sitten Saksassa (65), USA:ssa (60), Kanadassa (40) ja Venäjällä (31).⁴⁶ Parlamentti pyrkii vaikuttamaan Suomen hallituksen päätöksiin sille tärkeissä kysymyksissä, kuten kaksoiskansalaisuutta (toteutui 2003), suomen kielen opetusta, sosiaalisia ongelmia ja eri maiden vuorovaikutusta koskevissa asioissa. Etenkin suomen kielen opiskelu ulkomailla on nähty hyvin tärkeäksi identiteettien rakentamisprosessissa.⁴⁷ Kaiken kaikkiaan mahdollisuus opiskella suomeksi/ruotsiksi on ainutlaatuista kansainvälisissä yhteisöissä. Euroopan komission käänntötoimen pääjohtajan Juhani Lönnrothin mukaan kielten runsaus on EU:n rikkaus. EU:n kielipolitiikka perustuu siihen ajatukseen, että unioni on kansallisen politiikan jatke. Jokaisen on siten voitava asioida omalla kielellään. Samalla kielten ja kulttuurien tasa-arvo on myös osa eurooppalaista sosiaalimallia.⁴⁸

Suomalais-eurooppalainen identiteetti?

”Belgian suomalaiset ovat taitavia selviytyjiä, täynnä ideoita ja innokkaita vastaanottamaan haasteita.” Näin optimistisen arvion antoi Suomi-Klubin entinen puheenjohtaja tammikuussa 2005.⁴⁹ Ei epäilystäkään, suomalaisilla on oma vahva alakulttuurinsa ja ulkoapäin havaittava identiteettinsä monikulttuurisessa Belgiassa. Tätä tutkielmaa tehdessäni minulla ei ole vertailevaa materiaalia muiden kansallisuuksien osalta, mutta on todennäköistä, että myös muun muassa aikanaan suurina kyläjoukkoina maahan muuttaneilla

italialaisilla sekä ruotsalaisilla ja puolalaisilla on myös omat vahvat alakulttuurinsa. Suomalaisuus on kaikille haastatelluille hyvin tärkeä osa yksilöllistä, mutta myös kollektiivista identiteettiä, olkoonkin, että osa ei aikonut enää edes palata Suomeen. Vahvuus perustuu siihen, että identiteetit määrittävät yhteisen kielen, kulttuurin ja historian kautta. Mutta minkälaisia seikkoja suomalaisuuteen on sitten sitoutettu?

Vuonna 1992, Suomen viettäessä itsenäisyyden 75-vuotisjuhlia, järjesti Suomi-Klubi kirjoituskilpailun brysselinsuomalaisille koululaisille. Parikymmentä poikaa ja tyttöä osallistui kilpailuun, jonka aiheena oli ”Mitä Suomi ja suomalaisuus minulle merkitsee?”. Kirjoituksista nousee selkeästi viisi eri suomalaisuuden symbolia: 1) turvallisuus ja vapaus, 2) pohjoinen luonto, 3) ruoka, 4) sukulaiset ja perheet ja 5) kieli.

Suurimmassa osassa esseistä lapset korostavat sitä, että Suomessa on paljon enemmän toimintavapautta ja vähemmän kontrollia kuin Belgiassa. Neljävuotias Juha kertoo, että ”Suomessa ei tarvitse olla pakosti päiväkodissa. Kuten sanoin, Suomi on hyvä maa!” Mari (16) kirjoittaa surullisesti, että hänet oli pakotettu maahan, jossa ei ollut edes saunaa. Marille Suomi oli paikka, missä saattoi mennä minne tahansa ja olla missä halusi. Hän ei koskaan ollut Suomessa kipeä tai väsynyt.

Suomen kielen puhuminen näyttää olevan tärkeää lapsille. Kaisa (9) kirjoittaa: ”Kaipaen toisinaan Suomeen. Minun alkuperäiset ystäväni ovat siellä ja minä voin puhua suomea heidän kanssaan. Voin ottaa pyörän ja ajaa yksin heidän luokseen.” Ulkomailla asuminen oli saanut koululaiset tietoisemmiksi kansallisuudestaan. Fredrika (11) huomauttaa, että ulkomailla hänen perheensä on tullut hänelle tärkeämmäksi kuin ennen. ”Suomessa en koskaan ajatellut, että olen Suomesta, nyt teen sitä aika usein.” Eräs lapsista (11) kirjoittaa, että ”Suomi ja suomalaisuus ovat tärkeitä minulle: Suomi ja sen tavat erottavat meidät massasta, wallooneista ja flaameista.” Ari (5) kirjoittaa lyhyesti ja ytimekkäästi: ”Olen suomalainen koska puhun suomea.” Heidi (15) puolestaan toteaa: ”Olen ylpeä suomen kielestä. Se on niin vaikea kieli ja minä voin puhua sitä minun kavereiden kanssa ja olla varma, ettei kukaan sitä ymmärrä!”

Koululaiset kirjoittavat paljon myös Suomen luonnosta, sinisistä järvisistä, valkoisesta lumesta, valoisista öistä, mutta myös siisteydestä ja ruoasta. Noora (7) toteaa, että ”Suomi on paras maa, koska siellä ei ole koirankakkaa. Siellä on lunta, hernekeittoa ja mummi ja ukki.” Eräs lapsi (11) toteaa: ”Täällä Belgiassa on typerää, koska täällä ei ole ruisleipää, salmiakkia eikä kunnan lakritsia.”⁵⁰

Vahva tunne kansallisesta identiteetistä voidaan tunnistaa myös muissa 1990-luvun alun kirjoituksissa. Tuolloinhan keskusteltiin aktiivisesti Euroo-

MITÄ SINÄ OSTAISIT SUOMESTA?

Salmiakkia, ruisleipää ja kuravaatteita lapsille?
Jouluista glögimaustetta ja ehkä puuroriisiä?
Uusimman Remeksen tai Sibelius elokuvan?

Laajasta valikoimastamme löydät nämä sekä
yli 400 muuta tuotetta toimitettuna
kaikkialle maailmaan.

TUTUSTU JA LÖYDÄ SUOSIKKITUOTTEESI
OSOITTEESSA WWW.SUOMIKAUPPA.FI

Mainos Parlöörissä tammikuussa 2006.

pan unioniin liittymisestä ja vuonna 1994 suomalaiset äänestivätkin unioniin liittymisen puolesta. Linda (15), joka oli asunut tuohon mennessä kymmenen vuotta Brysselissä kirjoittaa iloisesti: "Vihdoinkin Suomi on löytänyt paikkansa Euroopan kartalla!" Hän kävi kansainvälistä koulua, jossa oli käytetty amerikkalaista maantiedon kirjaa. Siinä Euroopan kartalle oli mahtunut vain Tanska ja Ruotsin ja Norjan eteläosat. Suomi puuttui siitä kokonaan. "Toisinaan tapaa vielä henkilöitä, jotka todellakin ajattelevat, että suomalaiset elävät kuin eskimot!" Suomalainen Kristoffer (19) oli myös mielissään Suomen liittymisestä unioniin. Hän oli käynyt skandinaavista koulua ja halusi korostaa, että Suomi oli osa Pohjoismaita ja vielä tärkeämpää, osa "länttä".⁵¹ Eräässä Parlöörissä julkaistussa kommentissa korostetaan, että Brysselissä "meidän erilaisuutemme" tarjoaa suomalaisille peilin itseymmärrykseen ja että "EU-jäsenyys on vahvistanut meidän kansallista identiteettiämme". Ainakin EU sai pohjoisimman (Utsjoki) ja itäisimmän (Ilo-mantsi) pisteensä Suomesta.⁵²

Suomalaisuus ilmenee aina suhteena. Kun Brysselissä asuva italialainen virkamies/kielenkääntäjä ja kirjailija Diego Marani kirjoitti kolme palkittua romaania, joissa Helsinki ja Suomi ovat yhtenä tapahtumien näyttämönä – teokset "Nuova Grammatica Finlandese" (1999), "Viimeinen votjakki" (2002) ja "Sotilas ilman menneisyyttä" (2003) – on belgiansuomalaisessa yhteisössä osoitettu niihin erityistä kiinnostusta. Marani itse kertoo Parlöörille antamassaan haastattelussa, että ensi alkuun suomalaiset vaikuttivat kylmiltä ihmisiltä, kunnes heihin tutustui lähemmin. "Suomalaiset ovat myös hyvin tottelevaisia suhteessa hallintoon, lainkuuliaisia ja eettisiä; tätä ominaisuutta kadehdin."⁵³ Belgiansuomalaiset ovat tarkkoja siitä, mitä suomalaisista sanotaan, mutta voivat itse olla hyvinkin stereotyyppisiä arvioidessaan muita kansallisuuksia. Esimerkiksi kaupungin "arabit" tai "marokkolaiset" esitetään usein kielteisissä yhteyksissä. Monikulttuuriset yhteisöt eivät välttämättä ole suvaitsevaisia kuin vain pinnallisesti.⁵⁴

Siirtolaisuuden uudet mallit

Brysselin suomalaisten integroituminen uuteen asuinyhteisöön ja sitä tukevien identiteettien rakennusprosessi ovat monitasoisia ilmiöitä. Suomalaiset eivät ainoastaan pyri sopeutumaan ja integroitumaan brysseliläiseen monikulttuuriseen elämänmenoon, vaan myöskin Brysselin suomalaisen yhteisön jäseniksi. Integroitumisen aste riippuu monesta eri tekijästä. Ensinnäkin, se riippuu siirtolaisen statuksesta: onko hän ekspatriaatti (lähetetty määräaikainen työntekijä) vai muuttaako hän jäädäkseen. Toiseksi, työskenteleekö hän kodin ulkopuolella vai kotona ja onko hän tyytyväinen työhönsä, palkkaansa ja asuinseutuunsa. Kolmanneksi, integroitumiseen vaikuttaa myös kohdemaassa vietetyn ajan pituus, sekä se, tietääkö muuttaja ajan etukäteen vai ei.

Neljäs seikka koskee kieltä ja sosiaalista osaamista: kielen hallitseva ja sosiaalisesti aktiivinen siirtolainen todennäköisemmin integroituu kohdemaan kulttuuriin helpommin kuin ummikko. Myös aikaisempi kokemus ulkomailta elämisestä parantaa sopeutumiskykyä. Aviollinen status, perheenjäsenten mielipiteet ja koulutustaso vaikuttavat myös integroitumiskehitykseen.

Suurin osa haastattelemistani henkilöistä on halukas muuttamaan takaisin Suomeen määräajan täytyttyä: 44% aikoo palata muutaman vuoden sisällä, 28% asuu Brysselissä ”toistaiseksi”, 16% aikoo palata eläköidyttyään ja 12% kertoo jäävänsä Brysseliin loppuiäkseen.⁵⁵ Kaiken kaikkiaan lähes kaikilla haastatelluilla on myönteinen suhtautuminen Belgian oloihinsa.⁵⁶ Samalla heidän suomalainen identiteettinsä tuntuu vahvistuneen ja rajat⁵⁷ ja erot heidän ja ”muiden” kansallisuuksien välillä ovat tulleet näkyvimmiksi. Näistä rajanvedoista huolimatta, he kokevat jakavansa pääosin kaupungin muiden väestöryhmien kanssa länsimaisen kulttuurin arvot ja asenteet: tämä näkyy esimerkiksi puhuttaessa kaupungin muslimiväestöstä, jonka edesottamuksia seurataan hieman ”nenän vartta pitkin”. Paitsi että ekspatriaatit ovat suomalaisia, he ovat korosteisesti länsieurooppalaisia. Ainakin yksi haastatelluista sanoo olevansa ”globaali kosmopoliitti”.⁵⁸

2000-luvun alussa, globaali kosmopoliittisuus, monikulttuurisuus, jaetut identiteetit ja jaetut kansalaisuudet – kansalaisuus ilman rajoja – ovat enemmän keskusteltuja aiheita kuin milloinkaan ennen.⁵⁹ Euroopassa globalisointiprosessi on johtanut tutkijat arvioimaan uudelleen koko siirtolaisuuskäsitettä. R. King on esittänyt, että uussiirtolaisuudesta on hahmotettavissa ainakin viisi erityispiirrettä: 1) Siirtolaiset tulevat aikaisempaa monimuotoisemmista kulttuureista ja etnisistä ryhmistä, 2) he erottuvat entistä enemmän sosiaaliselta taustaltaan, heidän joukossaan on pakolaisia, laittomia siirtolaisia, korkeasti koulutettuja spesialisteja ja paikkaa nopeasti vaihtavia ”reissaajia”. 3) Siirtolaisten määrä kasvaa entisestään, 4) he ovat yhä useammin naisia ja 5) lopuksi, tul-

kinnat lähtömaan ”työnnöstä” ja kohdemaan ”vedosta” on asetettu kyseenalaiseksi.⁶⁰ Kaikkiaan kulttuurien monimuotoisuuden ja kasvavan siirtolaisuuden kentässä suomalaisen ekspatriaattiryhmän vuodesta 2002 lähtien organisoidut olutretket ovat pienen pieniä tapahtumia, mutta kertovat uusien Eurooppakansalaisten tavasta toimia erikseen, mutta yhdessä. Eräs belgiansuomalainen on todennut, että kulttuurista ja maasta toiseen kulkeva ”nomadi” ilmentää vapaata ja leikkisää suhdetta kansallisiin kulttuureihin ja vanhoihin perinteisiin: belgiansuomalaiset nomadit ovat omaksuneet siirtolaisuutensa hyötyajattelun näkökulmasta: palkat ovat hyviä ja elämä kouluja ja uran jatkuvuutta myöden turvattu. He eivät kuitenkaan osallistu ”oikeaan poliittiseen, sosiaaliseen tai kulttuuriseen toimintaan Belgiassa”, mutta huolimatta tästä, ”me olemme osa Brysseliä sen kaikkine ristiriitoinen ja konflikteineen. Kansainvälisten virkamiesten varassa elävä yhteisö on merkittävä poliittinen tekijä”.⁶¹

Viitteet

- 1 Tämä artikkeli on julkaistu pääosin samanlaisena englanniksi teoksessa *Passages Westward*. Ed. by Maria Lähteenmäki & Hanna Snellman. *Studia Fennica. Ethnologica* 9. Finnish Literature Society. Helsinki 2006, 13–34.
- 2 Euroopassa asuneet Suomen kansalaiset maittain 1971–2002. Asuinmaiden tilastojen mukaan. Siirtolaisuusinstituutti, Turun yliopisto. Ks. [Http://migrationinstitute.fi/db/stat/fin/art.php?artid=56](http://migrationinstitute.fi/db/stat/fin/art.php?artid=56) (Poimittu toukokuussa 2005).
- 3 Brysselistä, ks. Donald McNeill (2004) *New Europe: Imagined Spaces*. London: Lawrence & Wishardt, 21–25; Camilla Elmborn (2001) *Brussels. A Reflexive World City*. Almqvist & Wibell; ks. myös Noora Eronen & Reijo Kemppinen (2000) *Belgia – maa Euroopan ytimessä*. Helsinki: Edita; Vrt. Juulia Kauste (2002) *Kaupunkitila monikulttuurisen yhteiskunnan strategiana: identiteetti, etnisyyt ja kansalaisuus Pariisissa ja New Yorkissa*. Teoksessa *Eletty ja muistettu tila*. Taina Syrjämaa & Janne Tunturi (toim.). Helsinki: SKS, 277–306.
- 4 Ks. [Http://epp.eurostat.cec.eu.int/](http://epp.eurostat.cec.eu.int/) (poimittu toukokuussa 2005).
- 5 Esim. Alison Brysk & Gershon Shafir (eds) (2004) *People Out of Place. Globalization, Human Rights, and the Citizenship Gap*. London: Routledge; Nigel Rapport & Andrew Dawson (1998) *Migrants of Identity: Perceptions of Home in a World of Movement*. Oxford: Berg.
- 6 Richard Jenkins (2004) *Social Identity*. London: Routledge.
- 7 Kobena Mercer (1990) ”Welcome to the Jungle”, teoksessa J. Rutherford (ed.) *Identity*. London: Lawrence & Wishardt, 43.
- 8 Stuart Hall (1992) ”The Question of Cultural Identity”, teoksessa S. Hall & D. Held & A. McGrew (eds) *Modernity and Its Futures*. Polity Press & Open University, 274–275.
- 9 Jenkins (2004) 4, 23.
- 10 Hall (1992) 276.

- 11 Kevään 2005 aikana olin vierailevana tutkijana Vrije Universiteitissä Brysselissä. Osa perheestäni on asunut Brysselissä kolme ja puoli vuotta, itse olen asunut vuoden yhtäjaksoisesti ja muun ajan pätkittäin. Voisin sanoa, että tunsin olevani Brysselissä kuin ”marginaali natiivi” (marginal native), samanaikaisesti sisällä ja ulkona, Brysselissä ja Helsingissä. Käsite marginal native on Borislav Malikowskin. Ks. Morris Freilich (1970), ”Towards a Formalization of Field Work”, teoksessa Morris Freilich (ed.) *Marginal Natives: Antropologists at Work*. London: Harper & Row, 530; Suomalaiset ovat kirjoittaneet runsaasti oppaita ja matkakirjoja muualta, erityisesti Ranskasta. Ks. esim. Outi Nyytäjä (2004) *Heinäpaalu roihuaa: näkymiä ja näkemyksiä Bretagnesta*. Helsinki: Gummerus; Tarmo Kunnas (2001) *Elämäniloa Pariisissa*. Helsinki: WSOY; Helena Petäistö (2001) *Aamiainen Cocon kanssa: Brysselissä, Amsterdamissa ja Luxemburgissa*. Helsinki: Tammi; Anna-Maija Castrén (2001) *Perhe ja työ Helsingissä ja Pietarissa*. Helsinki: SKS; Kaija Maria Junkkari & Lari Junkkari (2003) *Nykyajan paimentolaiset. Työ ja koti maailmalla*. Helsinki: Otava; Olavi Koivukangas (1998) *Kaukomaiden kaipuu. Suomalaiset Afrikassa, Australiassa, Uudessa-Seelannissa ja Latinalaisessa Amerikassa. Suomalaisen siirtolaisuuden historia 4*. Turku: Siirtolaisuusinstituutti; Finnarnas historia i Sverige 1–3 (1990–1996). Helsingfors & Stockholm: Finska Historiska Sambundet & Nordiska museet; Hanna Snellman (2003) *Sallan suurin kylä – Göteborg*. Helsinki: SKS; Outi Tuomi-Nikula (1989) *Saksansuomalaiset*. Helsinki: SKS; Naisten kirjoittamista matkakirjoista ks. Ritva Hapuli (2003) *Ulkomailla – Maailmansotien välinen maailma suomalaisnaisten silmin*. Helsinki: SKS.
- 12 Kaiken kaikkiaan kokosin kyselylomakkeilla tietoja 30 henkilöltä. Näistä 12 henkilöä haastattelin 1–3 kertaa, 8 henkilöä täytti kyselyn ja kävi kanssani keskusteluja ja 10 täytti ainoastaan kyselylomakkeen. Lomakkeessa kysyttiin mm. syntymävuotta, sukupuolta, kotipaikkaa Suomessa ja Brysselissä, asuinoloja Brysselissä, aviollista statusta, perheen kokoa, lasten ikää ja koulunkäyntiä, työpaikkaa Brysselissä ja viihtymistä työssä, harrastuksia, muita aktiviteetteja, kielitaitoa ja myönteisiä ja kielteisiä kokemuksia Belgiasta. 80% haastateltavista oli naispuolisia ja 10% alle 18-vuotiaita. Kirjalliset kyselyt ja haastattelujen muisiinpanot ovat kirjoittajan hallussa. Tekstissä haastateltujen nimet on vaihdettu. Kokosin haastateltavat omasta toimintapiiristäni: Eurooppa-koulun juhlista ja vanhempainilloista, Suomi-Klubin eri harrastusryhmistä, kuten puutarharetkeitä, saunailloista ja suomalaisista tansseista, joita järjestettiin Confusion-Klubilla sekä Brysselin sos.dem. työväenyhdistys Tähtien tapaamisista. Se, että valtaosa haastateltavistani on naisia, selittyy juuri omalla toimintapiirilläni: pääosin seurustelin muiden suhteellisen aktiivien äitien kanssa. Näin ollen kuvani bryselinsuomalaisesta yhteisöstä on vain yksi näkökulma moninaiseen kulttuurien kehtoon. Erityisesti haluan tässä yhteydessä kiittää Minna Aaltoa, jonka kanssa teimme monta Belgian historiaa valottanutta matkaa sekä Riitta Oittista, jonka laaja kulttuuritietämys syvensi käsitystäni belgialaisuudesta.
- 13 [Http://www.finlande.be/doc/fi/belinfo/BelgiajaSuomi.html](http://www.finlande.be/doc/fi/belinfo/BelgiajaSuomi.html) (poimittu toukokuussa 2005).
- 14 [Http://dg5luxweb/statistic/data/2005_2/stat.htm](http://dg5luxweb/statistic/data/2005_2/stat.htm) (poimittu toukokuussa 2005). [Http://www.valtioneuvosto.fi/vn/liston/base.1sp?r=30780&k=fi](http://www.valtioneuvosto.fi/vn/liston/base.1sp?r=30780&k=fi) (poimittu toukokuussa 2005). Kiitos Jaana Ollilalle näistä tiedoista.
- 15 [Http://www.merimieskirkko.be](http://www.merimieskirkko.be) (poimittu toukokuussa 2005).

- 16 Salla Saastamoinen & Anne Valtonen (2004) Puurojuhlia ja Parlöörejä. 25-vuotta Suomi-Klubin toimintaa ja tiedotusta Belgiassa. Bertem: Drukkerij De Weide, 18–21.
- 17 Snellman (2003) 93–97, 167–173.
- 18 Kaarin haastattelu 21.5.2005 Brysselissä/Maria Lähteenmäki.
- 19 Jennin haastattelu 5.5.2005 Brysselissä/Maria Lähteenmäki.
- 20 Mian haastattelu 10.5.2005 Brysselissä/Maria Lähteenmäki.
- 21 Arjan haastattelu 10.5.2005 Brysselissä/Maria Lähteenmäki.
- 22 Lotan haastattelu 9.5.2005 Brysselissä/Maria Lähteenmäki.; Ks. myös ”Marja Asplund – äiti ja diplomaatti”, kirj. Minna Aalto. Parlööri Syyskuu 2004, 8–10.
- 23 Mian haastattelu 10.5.2005 Brysselissä/Maria Lähteenmäki.
- 24 Tutkimukseen vastanneita oli noin 5000, 58% heistä oli miehiä, heidän keski-ikänsä oli 30 vuotta ja työkokemuksensa keskimäärin 4 vuotta. ”Ulkomaille oikeisiin töihin”, kirj. Petri Korhonen. Taloussanomien 15.10.2005.
- 25 Teijan haastattelu 15.5.2005 Brysselissä/Maria Lähteenmäki.
- 26 Markun haastattelu 13.5.2005 Brysselissä/Maria Lähteenmäki; Heikin haastattelu 15.6.2005 Brysselissä/Maria Lähteenmäki; Junkkari & Junkkari (2003) 91–97; ”Isäpestillä”, kirj. Sanna Sommers. Me Naiset 22.4.2001, 24–27; ”Isällä on nyt aikaa”, kirj. Marianne Laiho. Pirkka, lokakuu 2005, 72–75; ”Brysselin laidalla”, kirj. Petri Mirala, Stadin Ruusu 3/2006, 14; ”Kalastuskerhoa kiikaroimassa”, kirj. M. A. Parlööri Tammikuu 2005, 14.
- 27 Ellan haastattelu 14.11.2005 Helsingissä/Maria Lähteenmäki.
- 28 Ks. mm. ”Benelux-maiden perhetyön projekti”, kirj. Jarmo Karjalainen. Parlööri Syyskuu 2004, 20–21.
- 29 ”Tämäkin on suomalaisarkea Belgiassa”, kirj. Rita Kajo. Parlööri Kesäkuu 2003, 22.
- 30 Kirjeenvaihto Pian kanssa 15.8.2005/Maria Lähteenmäki; Kirjeenvaihto Petran kanssa 26.6.2005/Maria Lähteenmäki; Ks. myös ”Yliopistokierroksella Englannissa”, kirj. Ulla Piha. Parlööri Syyskuu 2004, 32.
- 31 Ks. myös Titta Pirkola (1996) Lapsen sopeutuminen uuteen kulttuuriin. Tutkimus perheidensä mukana vuosina 1992–94 Suomesta Englantiin muuttaneista 9–12-vuotiaista lapsista. Pro gradu-tutkielma. Käyttäytymistieteiden laitos. Oulun yliopisto.
- 32 Kirjeenvaihto Oonan kanssa 21.6.2005/Maria Lähteenmäki; Hannun haastattelu 2.6.2005 Brysselissä/Maria Lähteenmäki; Teemun haastattelu 15.6.2005 Brysselissä/Maria Lähteenmäki.
- 33 ”Paluumuuttaja Erkki Liikanen”, kirj. Salla Saastamoinen. Parlööri Syyskuu 2004, 12–13.
- 34 Kaarin haastattelu 21.6.2005 Brysselissä/Maria Lähteenmäki.
- 35 ”Au pair”, kirj. Minna Aalto. Parlööri Tammikuu 2005, 8–11; ”Au pairin lupasiat”, kirj. Salla Saastamoinen. Parlööri Tammikuu 2005, 11.
- 36 Au Pair – Au Mono, kirj. Jokiset. Parlööri Tammikuu 2005, 16.
- 37 Saastamoinen & Valtonen (2004) 20–21.
- 38 Ks. myös ”Cercle Nordique – yhteistyötä yli rajojen”, kirj. Minna Aalto. Parlööri Lokakuu 2003, 25.

- 39 Kiertokirjeet Waterloo 10.5.1978 ja Waterloo 26.5.1978. Belgian Suomi-klubin arkisto. Bryssel.
- 40 Stinan haastattelu 10.5.2005 Brysselissä/Maria Lähteenmäki.
- 41 Annan haastattelu 20.5.2005 Brysselissä/Maria Lähteenmäki.
- 42 [Http://suomi-klubi.com](http://suomi-klubi.com) (poimittu toukokuussa 2005).
- 43 Jenkins (2004) 23.
- 44 Jenkins (2004) 20.
- 45 Ks. <http://www.ulkosuomalainen.com>; <http://xpat-klubi.fi>; <http://www.expatrium.fi> (poimittu toukokuussa 2005); Ks. myös "Ulkomaankomennus – ihanaa kansainvälistä elämää?" Kirj. Irene Olkkonen. Parlööri Kesäkuu 1992, 8–10; "Matkalaukkulapsen elämää", kirj. Leila Pentinpuro. Parlööri Helmikuu 1994, 16–18.
- 46 Suomen Silta 6/2004.
- 47 Parlööri Kesäkuu 2000, 9; Parlööri Tammikuu 2001; Parlööri Kesäkuu 2001, 4–5.
- 48 "Pääjohtaja ja musiikin kieli", kirj. Leena Salakari. Parlööri Syyskuu 2004, 14–15.
- 49 Parlööri Tammikuu 2005, 1.
- 50 Parlööri Joulukuu 1992; Parlööri Kesäkuu 1992.
- 51 Parlööri Maaliskuu 1995, 20–21.
- 52 Parlööri Maaliskuu 1995, 15.
- 53 "Vastahakoisesta suomenkielen opiskelijasta palkituksi kirjailijaksi", kirj. Mervi Hietanen. Parlööri Syyskuu 2002, 10–11.
- 54 Mm. "Suomalaisuus ja yhteisöllisyys Brysselissä", kirj. Harri Veivo. Parlööri Joulukuu 2002, 10–11.
- 55 Outi Tuomi-Nikula on osoittanut, että 60% Saksan suomalaissiirtolaisista, jotka olivat naimisissa saksalaisen kanssa, halusivat jäädä Saksaan, mutta muut siirtolaiset olivat innokkaista muuttamaan Suomeen. Tuomi-Nikula (1989) 160–161.
- 56 Kaikki eivät kuitenkaan ajattele näin positiivisesti. Keväällä 2003 Brysselissä aloitettiin psykoterapeutin johtama ryhmä, jonka teemana oli "Minä ja elämäni ulkomailla". Sen piirissä pohdittiin mm. sopeutumisen ongelmia. Parlööri Maaliskuu 2003; Ks. myös "Benelux-maiden perhetyön projekti", kirj. Jarmo Karjalainen. Parlööri Syyskuu 2004, 20–21.
- 57 Fredrik Barth on klassikoksi nousseessa tutkimuksessaan korostanut nimenomaan etnisten ryhmien sosiaalisten rajojen tärkeyttä etnisestä identiteettiä tutkittaessa. Fredrik Barth (1970) *Ethnic Groups and Boundaries. The Social Organization of Culture Difference*. Bergen: Universitetets Forlaget, 15–16.
- 58 Lotan haastattelu 9.5.2005 Brysselissä/Maria Lähteenmäki.
- 59 Käsitteestä ks. Brysk & Shafir (2004) 213, passim.
- 60 R. King (1997) "Migration, Globalization and Place", teoksessa Doreen Massby & Pat Jess (eds) *Place in a World? Places, Culture and Globalization*. Oxford: Oxford University Press, 22–23.
- 61 "Suomalaisuus ja yhteisöllisyys Brysselissä", kirj. Harri Veivo. Parlööri Joulukuu 2002, 10–11; Maaliskuussa 2003 pidetyissä Suomen eduskuntavaaleissa belgiansuomalaisia kävi äänestämässä 1 119 henkilöä. Määrä on neljänneksi suurin ulkosuomalaisäänestäjistä. Eniten äänestivät Ruotsissa asuvat äänioikeutetut (7 781), sitten Espanjassa ja Iso-Britanniassa asuvat. Parlööri Huhtikuu 2003, 7.

Vuosi vieraissa – valaistumisen lyhyt oppimäärä

Place du Luxembourg, jalkakäytävä, selän takaa polkupyörän soittokello. Ring ring. Jaaha, joku koulupoika ei uskalla ajaa autojen seassa. No, ymmärtäähän sen, näissä Brysselin oloissa. Siispä askel sivuun, ja nössi mahtuu vilahtamaan ohi. Viiden metrin päässä se kääntää päänsä ja avaa suunsa. "Heitä homo voltti." Se on se, mitä helsinkiläinen odottaa kuulevansa. Mutta sitä hän ei saa, vaan kuuluu "merci, monsieur".

Mikä hämmästyttää ensin, ilahduttaa sitten ja suututtaa lopuksi. Sillä jonkun identiteetti tässä jalkakäytävällä on päässyt liikkumaan kehnoon suuntaan, eikä se joku ole brysseliläinen polvihousu.

Hiljaa mielessään toimittaja M ryhtyy vastaiskuun omanarvontunnon puolesta. Hän tuumii, että oikeastaan tuollainen korrektius tuolla iällä on jotenkin sääliä. Niin, jotenkin. Keksisipä vaan, millä tavalla.

Eikö juuri Belgia ole kaikista maailman maista nimenomaan se, jossa lasten ei ainakaan pitäisi kiitellä ja kunnioittaa minkään sortin setiä. Ja eikö pentujen kuulu kapinoida, kaikkialla. Toi onneton fillarijatkä ei varmaan koskaan edes juo, toimittaja M kiivastuu, siis edes isona eli viisitoistavuotiaana. Tarkoitan että vedä täyslärvejä ja osoita siten henkistä kasvuaan ynnä hyvinvointiaan, kuten Helsingin keskustassa tehdään.

No niin. Nyt kiepsahtivat toimittaja M:n argumentit umpisolmuun. Millään ei keksi, mitä huutaisi pojan perään. Mutta voi poika jos tietäisit, miten paljon sedän identiteetti liikkuu juuri nyt.

Silloin poika on tietysti jo mennyt. Niinpä järkkynyt toimittaja M jatkaa vähin äänin matkaansa kuntosaliiin, punnertamaan. Sillä kyllä uudet rinta-lihaksetkin kohottavat jälkijättöistä identiteettiä. Etenkin siinä tapauksessa, kun ne ovat epäurheilijamaisen elämän ensimmäiset.

Huomionarvoista tässä jalkakäytäväepisodissa on, ettei toimittaja M siis hipsi puolilta päivin ranskan tunnille, kuten ennakkoon oli tarkoitus, ottaa peräänhuutulauseet ja muutkin puhunnot haltuun, täysi hyöty irti vaihteluvuodesta ja poikkeuksellisesta tilaisuudesta. Sillä kukaan ei lotkauta korvaansa toimittaja M:n identiteetin mahdolliselle jalostumiselle, jos hän ei pysy ilmaisemaan kehitystään millään tavalla.

Sitten se koko vuosikin on jo mennyt.

Mitä siitä jäi?

Puolitoista vuotta myöhemmin, eilen, toimittaja M sai tuloverojen köntäsummankin suoritettua, joten tilit ovat ikään kuin selvät Belgian kanssa. Edes mitään hassuja autonkäyttömaksuja eivät ole enää ihan viime viikkoina lähetelleet perään ajalta, jolloin toimittaja M ei edes asunut siellä, saati sitten ajanut. Ilmeisesti Bryssel ja sen yhdeksäntoista kuntaa eivät enää muistele toimittaja M:ää pahalla.

Omasta puolestaan toimittaja M muistelee Brysseliä jo niin hyvällä, että haluaisi palata vanhoille jalkakäytävälle turistina. Varmaankin siksi, että jälkeenpäin ajatellen tuntuisi menetykseltä, jos sitä ulkomaanjaksoa ei olisi koskaan ollut takametsien miehen elämässä.

Toimittaja M ei väitä, että matkailu avartaa. Kyllä matkailu voi sen tehdä, mutta yhtä hyvin myös jättää tekemättä. Tai jopa vain vahvistaa ennakkoluuloja. Jos kosmopoliittisuus on ihailtavaa – ja kai se on – yleismaailmalliseen ymmärrykseen tuskin pääsee millään kulkuneuvolla.

Freelancer M asui muinoin syksyn Torontossa, ja tapasi sinne vielä ammoisemmin eli 1950-luvulla muuttaneita suomalaisia. Jotka olivat pysyneet suomalaisina. Puhekin oli kuin pakastimesta, 1950-luvun suomea. On kiusaus ajatella, että työteliäät kanadansuomalaiset myös ajattelivat 1950-luvun suomeksi.

Ehkä ero esimerkiksi Toronton ja nimenomaan Brysselin välillä piilee siinä, että vasta aivan viime vuosina suomalaisia on muuttanut ulkomaille myös muista syistä kuin paremman toimeentulon toivossa. Sellaisten syiden tähden kuin kiinnostus, käytännöllisyys ja jopa kutsumus. On helpom-

pi solahtaa uuteen paikkaan, jos ei tarvitse jatkuvasti taistella paikastaan. Ja palkastaan.

★★★

Omasta solahduksestaan toimittaja M ei luule liikoja. Paikat tulivat vähitellen tutuiksi, ihmiset eivät. Koko vuoden aikana paikallinen asukas tervehti häntä kadulla vain kerran. Sattumalta vastaan tulleita tuttuja ulkomaalaisia ei lasketa, eikä vuokraisännän koiraa.

Siltä alkuperäisasukkaalta toimittaja M osti vuoden mittaan toistasataa kahvia Schumanin metrotunnelin pikakuppilasta. Toimittaja M ei oikein ymmärrä, miksi kahvilan ja ylellisen istuskelun tähden pitäisi suorittaa ylimääräisiä taipaleita, vaikka Bryssel onkin siemilullisen korkeakulttuurin kehto. Metron kolkossa ja korkeitaan puolipakaratuntuman sallivalla betoniseisakkeella meillä oli ainoan paikallistuttuni kanssa noin kaksi yhteistä sanaa, joilla kuroimme yhteen kahdenkymmenen vuoden ikäeroa. Uskoakseni myös hän oli sitä mieltä, että pääsimme keskinäisessä integraatiossamme aivan riittävän pitkälle.

Loppuvuodesta sain häneltä silloin tällöin ylimääräisen keksin. (Mies minussa kiistää mahdollisuuden, että äidillisistä syistä.) Niin, ja kadulla siis kerran sen bonsuurin.

Olin niin eurooppalainen että.

★★★

Jos ihan rehellisiä ollaan, toimittaja M:ää hiukan hävetti. Ei kuitenkaan moukkamaisen kahvittelunsa, vaan Ruotsin tähden.

Kuntosalini, joka kuului ruotsalaiseen ketjuun, vastaanoton nuoret ja trimmatut tytöt ja pojat, jotka olivat luonnollisesti enimmäkseen ruotsalaisia, palvelivat eri maalaisia asiakkaita sujuvasti puolella tusinalla kielellä. Suomessa vastaavalla kieli-, kunto- ja kasvopohjalla nuori ihminen pääsisi helposti televisiotöihin ja ministeriksi – siis paikoille, joissa nyt käytetään sekundaaria. Vaan rakkaalla Ruotsilla on näköjään varaa kylvää lahjakkuuksia mihin tahansa.

Terveiset A. I. Arwidssonille. Emme tosiaankaan ole ruotsalaisia. Mutta eurooppalaiseksi pääsee nykyisin säälistä.

Sain tankooni levyrautoja, jotka ylittivät kantokykyluokkani. Niissä luki Made in Sweden.

★★★

M-poika kirjoitti ylioppilaaksi 1980. Nimenomaan kirjoitti, sillä laskento tökki. Silti M oli lukiossa niin sanotulla matematiikkalinjalla, koska M:llä oli ollut sellainen käsitys, että fiksut menevät matikkalinjalle ja kielilinja on tyhmi- en tyttöjen paikka.

Kuva: Riitta Oittinen.

Voi meidän M:ää. Myöhemmin hän kohtasi Paavo Haavikon sanat: "On monta viisasta miestä. Mutta toisaalta ei yhtään hullua puuta."

Lukiot tapettiin sittemmin. Yliopistot sinnittelevät vielä. Mutta M:n nuoruuden yliopistoja ei enää ole: fil.yo. M:n aikaan opiskelijavaihtoa ulkomaille ei tunnettu. Marshall-apuun vertautuvan Asla-stipendin Yhdysvaltoihin saattoi kuulemma saada sitten, kun väitöskirja, tukka ja elämä olivat kaukana takana.

Kuulkaa te nuorena kansainvälisyyskasvatetut, kun opintolainalaiset kertovat: Porthanian keittiö tuputti joka päivä juustoiivaria. Integraatio ei ollut jälkiruokaa vaan oman loman junailua. Siitä käytettiin nimeä inter rail. Silloin Bryssel oli päivän pysähdys, josta ei jäänyt mitään mieleen.

Kun toimittaja M sitten pari vuosikymmentä myöhemmin ponnisti Brysseliin edellä kuvatulta pohjalta, hän löysi sisältään dinosaurin. Kokonainen sukupolvi häntä nuorempia suomalaisia eli, työskenteli ja käyskenteli Brysselissä kuin kotonaan. Ja myös mieluummin kuin kotonaan. Kadehdittavinta on se, että nämä pärjääjät voisivat yhtä hyvin asettua mihin tahansa, löytää kaltaisiaan digitaalijan salamantereita ja lähettää elämästään kännykkävalokuvia fossiileille Lahteen ja Simpeleelle.

Ei kansallisuus kuitenkaan katoa mihinkään, edes unionistisen osaamisen valkopesussa: Eppu Normaalia on kiva soittaa, kerran vuodessa. Tuhdimmassa nosteessa myös Pelle Miljoonaa. Ja katso, siten velka synnyinmaalle on taas kerran maksettu.

Toisin kuin vennamolaiset kymmenen vuotta sitten visioivat, saksalaiset eivät osta kaikkia Järvi-Suomen rantatontteja. Mutta uudet uljaat ulkosuomalaiset saattavat sen tehdä siinä vaiheessa, kun heille syntyy lapsia, joita tekee kuitenkin mieli juurittaa kesämökkikomennuksilla. Ja johonkinhan se isoisan perintökaappikello täytyy kuitenkin pystyttää.

Mitä Bryssel opetti?

Isä M:n kaksivuotiaan pojan se opetti sanomaan "voi vittu". Tai siis väliinpuotoajasukupolveen kuuluvalta isältäänhän tuo sen kuuli, luuli hyväksi, painoi mieleensä ja käytti täsmälleen oikeassa yhteydessä: isän ruuvimeisseli kädessä. (Mikä ei lohduttanut yhtään.) Silti toimittaja M syyttää pienokaisensa kiroilusta EU:ta.

Kyse oli puolen vuoden kujanjuoksusta, jonka mukamas verovapaan auton hankkinut M kohtasi brysseliläisten vakuutusagenttien, tullikamarien, rekisterikeskusten ynnä muiden riemuliiterien porstuoissa. Jonotuksen jälkeen niistä lähetettiin jatkosyyniin huoneisiin, joita ei välttämättä ollut edes olemassa. Sanoivat, mikäli mitään ymmärsin, että käteisellä saa maksaa ja shekkikin käy. No, seitsemää tonnia ei oteta seinästä, ja shekkivihko jäi 1970-luvulle.

Yhdentyneessä Euroopassa yhdenmukaista ei ole mikään, eivät edes rekisterikilpien koot.

Kun jotensakin kiusattu M sitten lopulta eräänä sadehämäränä iltana puhkoi muuttokuorman jämistä löytyneellä teräsnaulalla kilpipeltiä ja omia näppinahkojaan, niin pääsi paha sana. Ken on sitä mieltä, että epämontööri M:n olisi pitänyt havaita pikkupiltti katoksen alla ja pitää suunsa, heittäköön ensimmäisen kiven Berlaymontin virastopalatsin lasiseinään.

Vissiin jotakin isä M:n mielentilasta ja identiteetin liikkeistä voi päätellä siitä, että hänen poikansa jätti vitun Brysseliin. Helsingissä sitä ei ole kuultu. Kasvattaja M jää odottamaan poikansa itsenäistä pyöräilyikää.

Sano Carrefour, kun haluat perheelle pöperöt ja viikon juomavedet. Sano Quick, kun haluat viedä mukulat ostosmatkan ratoksi hampurilaispallomereen. Huuda siellä "Antti", niin vielä äsken ranskaksi vieressäsi temmeltänyt tummahipiäinen pikkupoika vastaa, selvällä suomen kielellä. Yllättäen hänkin oli Antti.

Se tuntui hienolta.

Satu Hassi

Töissä lentomatkan päässä

Kirjoitan tätä lentokoneessa ja junassa, kuinkas muuten.

Kun Suomi liittyi Euroopan unioniin, ajattelin, että ikinä en halua Euroopan parlamentin jäseneksi, en halua elää elämääni lentokoneessa.

No, neljä vuotta myöhemmin eli keväällä 1999 minusta tuli ympäristö- ja kehitysyhteistyöministeri ja jouduin lentämään molemmissa tehtävissä ympäri maailmaa, useimmiten enemmän kuin lentomatkan viikossa. Ei mennyt aikaakaan, kun Helsinki–Bryssel lennot alkoivat tuntua yhtä arkipäiväisiltä kuin Tampere–Helsinki-junat. Myös EU:n instituutioiden korttelit tulivat tutuksi, varsinkin ministerineuvoston rakennus eli ”Justus Lipsius”, josta vinoiltiin, että sen arkkitehdit oli saatu halvalla DDR:stä. Itse Brysseliä ehti nähdä lähinnä lentokoneen ja auton ikkunasta. Katuja ehti kävellä vain matkalla hotellista Suomen EU-edustustoon ja sieltä ministerineuvoston rakennukseen.

Ministeriajoilta ajoilta mieleen jäi Brysselin kaupunkikuvasta Rue Belliardin ylittävä kävelysilta, jota koristaa kaksi patsasta, ne esittävät nauhojen kanssa tanssivia naisia. Rue Belliardin on ankean tummanharmaa korkeiden kivitalojen kuilu, jolle nuo patsaat muodostavat hauskan kontrastin.

Kun vihreät olivat päättäneet ydinvoiman takia lähteä hallituksesta, mutta tasavallan presidentti ei vielä ollut myöntänyt minulle eroa, matkustin vielä kertaalleen

ministerikokoukseen Brysseliin. Kun kokous oli ohi ja lentokone nousi, muistan katselleeni Brysselin ympäristön puita, jotka kasvoivat enimmäkseen viivoittimella vedetyissä riveissä. Mietin, mahdanko nähdä tämän näkymän viimeistä kertaa. Ei tuntunut haikealta.

Mutta annas olla, kesän 2004 europarlamenttivaalien lähestyessä huomaisin, että eduskunta, jonka jäsen olin ollut maaliskuusta 1991, alkoi tuntua liian tutulta. Tärkeitä ja haastavia asioita sinänsä riittää koko ajan, ja kaikenlaisia säpinää. Mutta itse talo menettelytapoineen alkoi olla liian läpeensä tuttu. EU oli juuri laajennut, kymmenen uutta jäsenmaata entisen rautaesiripun takaa oli tullut jäseniksi. Ajattelin, että tämä on luova vaihe, jossa voisi olla kiinnostavaa tehdä töitä Euroopan parlamentissa. Niinpä asetuin ehdolle ja tulin valituksi.

Meppinä (Member of the European parliament) itse kaupunkia ehtii nähdä ja kokea vähän enemmän kuin ministerinä, mutta ei kovin paljon sittenkään.

Ensimmäinen yllätykseni Brysselissä oli, että vuokra-asunto oli yllättävän helppo löytää. Ei tarvinnut ruveta kissojen ja koirien kanssa etsimään. Päinvastoin, sähköposti ja puskaradio toivat tiedon useammastakin vapaasta asunnosta. Kävin katsomassa neljää ja valitsin sen, josta eniten pidin. Asunto 1800-luvulla rakennetussa talossa oli mielestäni todella kaunis tyhjänä. Päätin, että kalustan sen niin niukasti kuin suinkin mahdollista, jotta tilan kauneus ei tärvelly. Olen suurin piirtein onnistunut tässä.

Asunnon hyviin puoliin kuuluu, että liikenteen melu ei häiritse. Suomen eduskunnassa ollessani minulla on ollut useita Helsingin asuntoja. Helsingin ydinkeskustassa ei tullut kohdalle yhtään vuokra-asuntoa, jossa liikenteen melu ei olisi häirinnyt. Mutta kymmenen minuutin kävelymatkan päässä Euroopan parlamentista sellaisia löytyy. Brysselissä osataan näköjään paremmin kuin Helsingissä jakaa kadut rauhallisiin asuntokatuihin ja niihin, joilla liikenne vyöryy ja pauhaa. Ehkä tämä kertoo pitemmästä kaupungeissa asuminen perinteestä. Keski-Euroopassa kaupunkiin suhtaudutaan paikkoina, joissa pitää myös voida rentoutua ja levätä. Suomessa kaupungeja pidetään säilytyspaikkoina, joihin ihmiset sullotaan työ- ja opiskeluviikoiksi ja -kuukausiksi. Silloin kun sielu tarvitsee lepoa, paetaan kauas pois, maalle tai ulkomaille.

Kun olin saanut Brysselin asunnon avaimet, parlamentissa ei vielä ollut alkanut ”maailma kaatuu päälle” -vaihe. Ehdin käydä Place de Jeu de Ballen kirpputorilla katsomassa, löytyisikö sieltä astioita ja huonekaluja. Löytyi iso pahvilaatikollinen mielestäni oikein hienoja viinilaseja, samaa sarjaa kolmea eri kokoa, ja vähän muutakin. Myöhemmin kuulin, että noiden viinilasien koristekuvio on luotu ensimmäisen maailmansodan jälkeen Belgian Saksasta

sodassa saaman voiton symboliksi. Tykästyin toriin niin, että olen neuvonut sinne myös vierasryhmät. Yksi neuvostani torilla käynyt suomalainen on elokuvaohjaaja Pirjo Honkasalo. Hän sanoi toria kummallisiksi paikaksi, jolla muslimimiehet myyvät vanhoja krusifikseja. Sekin on totta. Äskettäin luin lehdestä, että samainen tori on ikuistettu Tintti-kirjaan ”Särkynyt korva”. Siinä kirjassa Tintti osti afrikkalaisen pienoispatsaan, joka johti hänen seikkailuun, ja ostopaikka oli kovasti Place de Jeu de Ballen näköinen tori.

Tähän päivään mennessä, oltuani reilut kaksi vuotta Euroopan parlamentin jäsen, en ole viettänyt Brysselissä viikonloppuja muutoin kuin vierasryhmien vuoksi, yhteensä neljä kertaa.

On tietysti suurta tuhlausta ja ympäristön saastuttamista lentää Suomeen melkein joka viikonlopuksi. Mutta toisaalta jos en sitä tekisi, eläisin tosiasiallisessa asumuserossa puolistostani. Sitä en halua. Eikä yhdenkään maailman parlamentin jäseniltä mielestäni voi mokomaa vaatia. Joidenkin meppien puoliset ovat hankkineet töitä Bryselistä, tai sitten asuvat täällä kotiäiteinä (koti-ististä en ole kuullut). Mutta sitäkään ei voi keneltäkään vaatia. Ja tietysti ainoa tapa pitää yhteyttä Suomeen muutoin kuin sähköpostitse, on matkustaa sinne. Pyyntöjä tulla puhumaan eri puolille Suomea tai tutustumaan erilaisiin firmoihin, kuntiin, järjestöihin ja valtion laitoksiin sataakin uskomatonta tahtia. Useimpiin joutuu vastaamaan: ”Kiitos, ikävä kyllä ei nyt käy”.

Jatkuva lentäminen tarkoittaa käytännön elämän kannalta sitä, että on monta huushollia, joista tarvitsee pitää huoli ja joihin pitää muistaa ostaa tiskiainetta, hammastahnaa, vessapaperia ja sen sellaista. Se tarkoittaa myös, että joka viikko istun enemmän kuin yhden normaalin työpäivän verran lentokoneissa ja junissa ja teen töitä ergonomisesti sängen huonoissa oloissa.

Lentämisestä on lisäksi tietysti huono omatunto, koska lentoliikenne aiheuttaa suuret määrät hiilidioksidipäästöjä ja muitakin päästöjä, jotka osaltaan aiheuttavat ilmastonmuutosta. Ympäristön kannalta paras ratkaisu johon pystyn, on se että puolivuositain maksan hyvitykset lentojeni hiilidioksidipäästöistä. Syötän listan lennoista AtmosFair-nimisen järjestön nettisivujen päästölaskuriin, joka raksuttaa lentojen päästöt ja summan, jolla voi rahoittaa yhtä suuret päästövähennykset. Rahat suunnataan kehitysmaissa tehtäviin investointeihin, aurinkopaneeleihin ja muuhun uusiutuvaan energiaan. Suosittelen tätä kaikille lentomatkestäjille. Lisähinta lentolippuun ei todellakaan ole järkyttävän kallis, edestakaisen Helsinki–Bryssel lennon päästöt hyvittää noin 15 eurolla.

Ensimmäinen viikonloppu, jonka vietin Brysselissä vierasryhmän kanssa, oli tosi hyödyllinen, koska ehdin kävellä ydinkeskustan, asuntoni ja parlamentin väliä sen verran, että aloin hahmottaa kaupunkia. Sen jälkeen kaupungissa on ollut helppo liikkua jalan ja metrolla.

Kirppis. Kuva: Riitta Oittinen.

Suomen eduskunnassa jouduin ajamaan taksilla harva se päivä eduskunnasta erilaisiin paikkoihin, joihin kansanedustajia oli kutsuttu tapaamaan, tutustumaan, katsomaan, puhumaan tai sen sellaista. Mutta meppinä Brysselissä liikkuessani en useimpina viikkoina tarvitse autoa lainkaan paitsi matkalla lentokentältä parlamentille ja takaisin. Ehkä se johtuu siitä että meppien puheille haluavat tulevat paljolti itse parlamenttiin. Mutta lisäksi yllättävän moni muu paikka, jossa pitää käydä, on kävelymatkan päässä parlamentilta.

Parlamentin lainapolkupyörää olen kokeillut vasta kerran. Jokin aika sitten niitä hankittiin talon autotalliin. Mepit ja muut talossa töissä olevat voivat lainata pyörän liikkessaan parlamentin ja EU-instituutioiden rakennusten väliä. Sen yhden kerran pyöräillessäni huomasin, että minulta puuttuu pyöräilijän tuntuma Brysseliin. Tiedän mitä reittiä kävellä, mutta en tiedä, mistä kulkee ja turvallisista pyöräreitistä, mitkä ovat katujen ajosuunnat ja niin edespäin. Pyöräreitit pitäisi erikseen opetella ja se pitäisi tehdä hetkellä, jolloin ei ole tulipalokiire. Sopivaa opetteluajankohtaa ei ole vielä löytynyt. Mutta ei se ole ongelma, koska jalankin pääsee aika moneen paikkaan.

Sen verran itse kaupunkia on ehtinyt nähdä ja kokea, että olen alkanut sympata sitä. Jotkut sanovat, että Strasbourg on kaunis ja viihtyisä, Bryssel

kolkko ja kamala. Minä olen eri mieltä. Strasbourg on korea kuin marsipaanikakku, mutta tylsä. Brysselissä on elämää, säpinää ja särmiä. Sitä paitsi Brysselissä saa parempaa kalaa. Strasbourg on selvästi lihakaupunki, kala sen ravintoloissa maistuu useimmiten siltä kuin se olisi graavattu liian suolan kanssa, seissyt viikon odottamassa ja kypsennetty siinä vaiheessa kun se alkoi tuoksua liikaa.

Ylipäänsä kulinaarisessa mielessä siirtyminen Suomen eduskunnasta Euroopan parlamenttiin oli valtava edistysaskel. Parlamentista saa hyvää ruokaa, menipä sitten erityiseen meppiravintolaan tai sitten tavalliseen ”karvalakkipuolen” kanttiiniin. Meppiravintolaan menen vain, kun haluan keskustella jonkun kanssa rauhassa. Kanttiini on nimittäin aika meluisa. Kerran oli avustajani Ulriikan kanssa puhetta siitä, että kanttiinistakin saa ostaa viiniä ruokajuomaksi. Kummallekaan meistä ei koskaan ole tullut mieleen tehdä niin. ”Ei se tule mieleen, kun siitä kanttiinista on juhla niin kaukana”, Ulriikka sanoi.

Tietenkin joka puolella on hyviä ravintoloita. Melkein ainoat pettymykset ovat ravintolakujalla, joka on aivan Grand Placen välillä, siellä hinta-laatusuhde on huono. On sinänsä kokemisen arvoinen elämys kävellä kujalla, jolla ravintolat ovat panneet tarjottavansa ja erityisesti merenherkkunsa tosi houkuttelevasti esille. Mutta siellä olen osunut vain yhteen paikkaan, jossa itse ruoka oli hyvää.

Asuma-alueeni, Ixelles eli ”Pikku-Kongo”, on täynnä toistaan kiinnostavampia etnisiä ravintoloita. Löytyy afrikkalaista, intialaista, thaimaalaista, vietnamlaista, marokkolaista, ja jos vaikka mitä. Vähän tuonnempana on ihania libanonilaisia, ja parlamentilta toiseen suuntaan kävellessä tulee vastaan sushia, egyptiläistä ja taivaallisen ihania kasvisruokaan erikoistuneita ravintoloita.

Ixelles on myös muutoin mielenkiintoisen värikäs alue. Katukuva on kirjaimellisesti värikäs, iso osa vastaantulijoista on afrikkalaisperäisiä. Löytyy afrokampaajaa, afrikkalaiseen tyyliin erikoistunutta vaatekauppaa ja vihanesmyymälöitä, joissa afrikkalaiset myyvät ulkopöydillä eksoottisia vihanneksia ja hedelmiä. Naapurikorttelissa on Night Shop, josta voi viedä kotiin intialaistyyppistä ruokaa. Enimmäkseen kyllä ostan kämpilleni aamiaistarpeet parlamentin kellarin autotallikerrokseen ”miinus kaksi” perustetusta pienestä valintamyymälästä. Sen kassalla tapaa paljon kiireisen näköisiä kollegoja.

Brysselin erityinen piirre, josta pidän, on kaupunkikuvaan sisältyvä huumori. Ainakin minusta tuntuu, että moni kohta on suunniteltu pilke silmäkulmassa. Aamuisin kävelen kämpiltäni kohti parlamenttia Rue Luxemburgia myöten. Edessäni, Luxemburgin aukion vastakkaisella puolen, näkyy

vanhan rautatieaseman julkisivu, joka on jätetty kulissiksi. Sen takana näkyvä lasiseinäinen Euroopan parlamentin rakennus toistaa saman ääriviivan, isompana vain. Parlamentin hahmo vanhan rautatieaseman takana on kuin entisen aseman suurennettu lasinen haamu. Tosin nyt vanhan aseman julkisivun taakse ja sen molemmin puolin on valmistumassa jälleen yksi parlamentin lisärakennus, joka jossain määrin sotkee tätä visuaalista pointtia.

Brysselin kaupunkikuvassa on paljon asioita, joista pidän, vaikka kaupunki onkin kovin kivinen. Pidän vanhojen umpikorttelien rauhaisista sisäpihoista, jotka ovat suojassa kadun ääniltä ja katseilta. Useammallakin tutulla on asunnoissaan pieni terassi, jolla on kesäiltaisinkin mukava olla. Pidän siitä, että vanhojen talojen rivistöön rakennettavat uudet talot useimmiten istuvat ympäristöönsä aika sulavasti. Niiden kattokorkeus, ulkoseinän materiaalit ja ikkunajaotus eivät riitele vanhojen naapurien kanssa. Suomessa arkkitehteillä tuntuu olevan suunnilleen periaate, että vanhaan ympäristöön rakennetun uuden talon pitää riidellä ympäristönsä kanssa ja näyttää siltä, että suunnittelija on viis veisannut naapuritaloista. Minun silmäni kärsii siitä. Ymmärrän ajattelun, että olisi epärehellistä tehdä uusista taloista vanhan jäljitelmiä, uuden talon pitää näyttää uudelta. Mutta miksi, oi miksi, Suomessa tätä periaatetta sovelletaan siten, että uuden pitää muodostaa vanhan kanssa riitasointu. Brysselissä silloinkin, kun vanhan lomaan rakennettu uusi poikkeaa vanhasta selvästi, toteutuksessa on usein tyyliä. Uusi talo näyttää kuitenkin juuri tähän nimenomaiseen paikkaan suunnitellulta, katukuvan kontrasti näyttää harkitulta.

Toki Brysselin kaupunkikuvasta löytyy hirvityksiä. Monen brysseliläisen mielestä EU-instituutioiden korttelit ovat ylipäänsä sellaisia. Muuan tuttu arkkitehti, joka on töissä Belgian Museovirastossa, kertoi, että EU-instituutioiden alue eli Leopold-korttelit, syntyi kun vaurastuvat kaupunkilaiset 1800-luvulla halusivat suurempaa asumismukavuutta kuin varsinaisen keskustan taloissa oli tarjolla. ”Ja nyt Leopold-korttelit tarjoavat hyvää materiaalia purettavaksi niille, jotka haluavat rakentaa uusia isoja taloja”, hän huokasi.

Siihen, miten Belgian kuningas Leopold-toisen rakennuttamat monumentit leimaavat Brysselin kaupunkikuvaa ja myös siihen, että EU:n instituutioiden rakennukset ovat nimenomaan Leopold-kortteleissa, sisältyy jotain hyvin syvää ja karmeaa vertauskuvallisuutta.

Vähän sen jälkeen, kun minut oli valittu Euroopan parlamenttiin, olin kävelemässä illalliselle johonkin Ixellesin etnoravintoloista muutamien tuttujen kanssa. Keskustelukumppanini otti puheeksi kuningas Leopoldin siirtomaavallan Kongossa. Hankin Adam Hochschildin kirjan ”Kuningas Leopoldin haamu”, joka kertoo tuosta verisestä siirtomaavallasta ja siitä, miten hirveydet pikku hiljaa tunkeutuivat maailman tietoisuuteen. Leopold ansaitsi suun-

nattomat rikkaudet ryöstämällä Kongosta norsunluuta ja kumia. Jälkikäteen tutkijat ovat arvioineet, että hänen hirmuvaltansa aikana peräti puolet Kongon väestöstä kuoli. Tämä on yksi koko ihmiskunnan historian isoimmista joukkomurhista. Leopold halusi Brysselistä näyttävän pääkaupungin ja rakennutti sinne maamerkkejä ”omilla” rahoillaan.

Me Euroopassa näemme nykyisin mieluusti itsemme demokratian ja ihmisoikeuksien esikuvina, puolustajina ja esitaistelijoina. Mutta tosiasiaa aika, jolloin demokratia ja ihmisoikeudet ovat kuuluneet hyväksytyyn normistoomme, on varsin ohut kerros historiassamme. Hirmuvaltioiden, uskon- sotien, inkvisition ja siirtomaavallan aika on paljon paljon pitempi. Siinä, että EU:n pääkaupungin kaupunkikuvaa hallitsevista monumenteista merkittävä osa on rakennettu Kongosta ryöstetyillä varoilla, kiteytyy jotain hyvin olennaista eurooppalaisuudesta.

Valtaosa ajastani Brysselissä kuuluu Euroopan parlamentissa, siksi sananen myös siitä. Ihan rehellisesti sanottuna viihdyn siellä paremmin kuin Suomen eduskunnassa. Siihen on monta syytä. Yksi niistä on se, että saan keskittyä asioihin, joista olen oikeasti kiinnostunut, nimittäin lainsäädäntöön, joka koskee koko EU-aluetta ja välillisesti usein muutakin maailmaa. Esimerkiksi kohta parlamentin toiseen käsittelyyn tulevasta uudesta kemikaalilainsäädännöstä eli REACH:ista otetaan jo mallia useissa USA:n osavaltioissa. Suomessa sen sijaan kansanedustajan oletetaan olevan kiinnostunut ajamaan valtion budjettirahaa kaikenlaisiin paikallisiin ja alueellisiin hankkeisiin. Oikeasti tämä ei koskaan ole kiehtonut minua. Europarlamentaarikolta kukaan ei sitä oletakaan.

Euroopan parlamentissa ollaan ystävällisiä ihmisille, joita kohdataan. Kai se ylipäänsä kuuluu keskieuropalaiseen tapakulttuuriin. Mutta on sille ihan ”oikeakin” syy. Euroopan parlamentissa ei ole hallitus-oppositio -asetelmaa eikä näin ollen myöskään pysyvää enemmistöä ja vähemmistöä, päinvastoin kuin useimmissa kansallisissa parlamenteissa. Enemmistöt muodostuvat aina asiakohtaisesti ja useimmissa merkittävässä asioissa isot ryhmät hajoavat. Kuka tahansa pystyy saamaan asioita läpi, jos onnistuu hankkimaan itselleen uskottavuutta ja arvostusta yli puoluerajojen. Jokainen meppi tarvitsee mahdollisimman paljon ystäviä muiden poliittisten ryhmien ja muiden maiden edustajien keskuudessa. Niinpä ketään ei kannata turhan takia suututtaa, päinvastoin kollegoille kannattaa olla ystävällinen.

Suomen eduskunnassa taas voi vaikka kuppilapöytään istahdettuaan saada suut silmät täyteen itsetarkoituksellista pottuilua. Hallituspuolueiden kansanedustajat tietävät nimittäin olevansa melkein poikkeuksetta enemmistössä asiassa kuin asiassa, koska päätökset sovitaan näiden puolueiden kesken. Niinpä kansanedustajat hallitus-oppositio -rajan yli voivat ilkeillä toi-

Istunto Euroopan parlamentissa.

silleen melkein miten paljon tahansa ilman että siitä seuraa hallaa millekään asialle, jota haluaa ajaa.

Tietenkin ystävällisyys ja kohteliaisuus kollegoita kohtaan on vain pintaa, mutta ei se elämää ainakaan ikävämmäksi tee.

Yksi esimerkki siitä, miten pienen maan ja pienehkön ryhmän meppi saatetaan huomioda, oli parlamentissa järjestämäni näyttely arktisesta ilmastomuutoksesta. Puheilleni tuli kerran Norjan varaulkoministeri. Hän kertoi maansa haluavan nostaa arktisen alueen korkeammalle EU:n agendalla. Kerroin, että olen suunnitellut laatia näyttelyn, joka perustuu Arktisen neuvoston jäsenmaiden tutkijoiden yhdessä tekemään raporttiin ilmastomuutoksesta arktisella alueella. Ministeri tarjosi yhteistyötä. Ryhdyin avustajieni kanssa toimeen ja palkkasin kaksi työntekijää näyttelyä valmistelemaan. Norjan hallitus vaihtui, mutta myös uusi hallitus oli innostunut asiasta ja antoi myös rahallista julisteiden painamiseen ja näyttelyn yhteydessä järjestettyyn seminaariin. Kun näyttely oli purettu parlamentista, tarjosin osaa siitä ”Greenweekille”, joka on komission vuotuinen ympäristötapahtuma. Komissiosta ilmoitettiin, että he haluavat näyttelyn kokonaan, eivätkä sisätiloihin vaan ulos jalkakäytävälle komission päärakennuksen eteen, ja viikon sijasta koko kuukaudeksi. Niinpä tuottamani näyttely oli Brysselin katukuvassa koko kesäkuun 2006. Nyt se on netissä: www.vulnerablearctic.net.

Mutta ei Euroopan parlamentti suinkaan ole mikään ihannepaikka. Itseäni harmittaa ja myös huolestuttaa kaikkein eniten lobbareiden vaikutusvalta. Brysselissä on lobbareita kymmeniä tuhansia, maailmassa vain Washingto-

nissa on enemmän. Pelkästään Euroopan parlamenttiin erikoistuneita lobbareita on 5000, eli seitsemän kappaletta jokaista meppiä kohti. 80% heistä on teollisuusliittojen ja firmojen edustajia. Lopuissa on mukana esimerkiksi ympäristö- ja kuluttajajärjestöjen sekä ammattiliittojen edustajia. Aina, kun parlamentti siirtyy Brysselistä Strasbourgisiin täysistuntoviikoksi, tuhannet lobbarit seuraavat perässä.

Lobbaus ei sinänsä ole mitenkään lähtökohtaisesti paha asia. Toki kenellä tahansa, edustaa hän sitten jotain firmaa, ympäristöjärjestöä, ammattiliittoa tai vaikka itseään, pitää olla oikeus pyrkiä päättäjien puheille kertomaan edustamansa tahon mielipide päätösehdotuksista. Ja toki päättäjän pitää pyrkiä muodostamaan asioista kokonaiskuva kuuntelemalla eri osapuolia. Nykyisessä lobbauksessa raha ratkaisee kuitenkin liikaa. Ympäristö- ja terveysalan järjestöt, kuluttajajärjestöt, ammattiliitot, eläinsuojelujärjestöt ja vastaavat, pystyvät lähinnä lähettämään mepeille sähköpostia. Mutta tehokkaampaa on aina henkilökohtainen tapaaminen. Koska mepeillä on aina kiire, useamman mepin saa samaan paikkaan käytännössä vain tarjoamalla aterian, aamiaisen, lounaan tai illallisen. Tämä ei niinkään johdu hyvinpalkattujen meppien pohjattomasta ahneudesta kuin siitä, että kiireisenkin ihmisen on syötävä. Toinen vaihtoehto on sopia tapaamiset aina yhden mepin kanssa kerrallaan. Molemmat näistä vaihtoehtoista ovat mahdollisia vain, jos rahaa on tarpeeksi. Bisnesmaailman lobbareilla näyttää olevan. Itse pystyisin viikkokausia peräjälkeen syömään kaikki ateriani lobbarien laskuun, jos haluaisin. En tosiaankaan halua.

Sekin nyt vielä menettelisi, että bisneslobbarit pyöriivät kintereillä. Kaikkein huolestuttavinta mielestäni on se, että liian monet kollegat jättävät lakiesityksiin muutosesityksiä, jotka ovat suoraan lobbarien kynästä.

Esimerkiksi EU:n uuden kemikaalilainsäädännön ollessa parlamentin ensimmäisessä käsittelyssä kemian teollisuus järjesti kymmeniä lounaita, illallisia ja aamiaisia, joissa eri tavoin vaadittiin ehdotuksen vesittämistä. Sähköpostiin ja paperipostiin satoi viestejä ja brossyyreitä, joista useimmissa leimattiin komission ehdotus järjettömän kalliiksi, Euroopan taloudelle tuhoisaksi ja byrokraattiseksi hirviöksi. Kuitenkin kyse on meidän kaikkien terveyden suojelusta. Kemikaalilakipakettia käsitteli monta valiokuntaa. Samat teollisuuslobbarien kirjoittamat muutosehdotukset jätettiin useissa valiokunnissa kymmenien eri meppien toimesta ja useilla eri kielillä.

Olisi jollekulle graduntekijälle mielenkiintoinen aihe tutkia jonkin keskeisen EU-lakipaketin päätöksenteko parlamentissa ja selvittää, kuinka moni meppi jätti aivan samoja eri lobbaritahojen kirjoittamia muutosehdotuksia eri valiokunnissa. REACH sopisi esimerkkitapaukseksi oikein erinomaisesti.

Eräessä tilaisuudessa parlamentin koulutus- ja kulttuurivaliokunnan puheenjohtaja kertoi pahastuneensa, kun eräs nuori kollega oli jättänyt hänen mietintöluonnokseensa kymmeniä muutosehdotuksia. Hän meni kyseisen kollegan puheille ja kysyi: ”Miksi olet loukannut minua jättämällä näin monta muutosehdotusta?” Kävi ilmi, että ensimmäisen kauden meppi oli jättänyt kaikkien tapaamiensa lobbaritahojen ehdottamat muutosesitykset, miettimättä niitä yhtään sen kummemmin.

Lobbaukselle pitää saada nykyistä selkeämmät säännöt. Lobbausjärjestöjen esimerkiksi pitäisi julkistaa todellinen rahoittajansa. Esimerkiksi niin sanottua softapatenttidirektiiviä (jonka parlamentti hylkäsi) käsiteltäessä huutettiin, että jättifirma Microsoftin alihankkijafirmojen edustajat esiintyvät ”pienyriyten edustajina”. Myös kemikaalilainsäädäntöä käsiteltäessä jäin miettimään, kuka oli esimerkiksi perustanut järjestön, joka lähestyi meitä nimellä ”pienyriyten toimintaryhmä STOP REACH”. Argumentaatio ainakin oli kovan saman oloista kuin kemian suurteollisuuden viesti.

No, siitä huolimatta että Euroopan parlamentissa ja sen tekemisissä päätöksissä on paljon sellaista, josta olen eri mieltä ja joka harmittaa minua, pidän Euroopan unionia tärkeänä. Jos sitä ei olisi, Euroopan maat olisivat aivan helisemässä talouden globalisoituessa. Emme mahtaisi mitään ylikansallisille suurfirmoille, ne kyykyttäisivät meitä menen tullen. Myös kansainvälisessä ympäristönsuojelussa EU on osoittanut tarpeellisuutensa. Ilman EU:ta ei olisi Kioton ilmastopöytäkirjasta eikä yksikään merkittävä maa edes yrittäisi vetää eteenpäin neuvotteluja siitä, miten ilmastonmuutosta hillitään Kioton sopimuksen päätyttyä eli vuoden 2012 jälkeen. Henkilökohtaisesti on tietysti mukavaa päästä Euroopan parlamentin jäsenenä isompiin pöytiin kuin Suomen eduskunnan jäsenenä koskaan pääsisin. Minut on kutsuttu mukaan muun muassa parlamentaarikkojen epäviralliseen verkostoon, jossa keskustellaan Kioton jälkeisestä ilmastopolitiikasta. Mukana on parlamentaarikkoja maailman suurimmista talousmahdeista eli G8-maista ja lisäksi viidestä suurimmasta kehitysmaasta. Lisäksi mukana on muutamia Euroopan parlamentin jäseniä.

Kun työviikosta uupuneena pääsen Suomeen mökille, ajattelen usein, riippumatta siitä mikä vuodenaika on, etten halua ikinä mihinkään muualle, en halua yhteenkään kaupunkiin, en varsinkaan Brysseliin. Mutta kun olen Euroopan parlamentissa kaikkien tapahtumien keskellä, ajattelen että olen todella etuoikeutettu, kun saan olla tässä mukana.

Eurooppalaisia dialogeja

Kokemukseni Brysselistä kiinnittyvät yhtäältä yliopistomaailmaan tehdessäni kansainvälistä oikeusteoriatutkimtoani Koekelbergin kaupunginosassa sijaitsevassa Katolisessa yliopistossa, toisaalta luotsatessani kolmen vuoden ajan aivan Brysselin keskustassa olevaa suomalaisten ammatillisten keskusjärjestöjen Brysselin toimistoa, KEY-Finlandia. Tässä yhteydessä nostan esille erään, itseäni ammatillisesti kiinnostavan puolen eurooppalaisuuteen kasvamisessa: eurooppalaisten työmarkkinaosapuolten sosiaalisen vuoropuhelun tarpeen ja siihen liittyvät ongelmat.

Kuten tunnettua, Euroopan unioni seisoo kolmella jalalla ja nämä jalat ovat taloudellinen, poliittinen ja sosiaalinen Eurooppa. EU:n itälaajentumisesta on vähitellen alkanut muodostua unionille neljäs jalka – kylläkin hyvin ristiriitaisella tavalla. Kaiken kaikkiaan eurooppalainen integraatio on alusta pitäen ollut taloudellinen projekti; aito pyrkimys avoimiin sisämarkkinoihin. Poliittinen ulottuvuus on EU:ssa aina ollut alisteinen taloudelle ja näin ollen sosiaalinen Eurooppa ja erityisesti sen kehittäminen on ollut alisteinen sekä taloudelle että politiikalle. Itälaajentuminen on viime aikoina ollut eräänlainen korvike eurooppalaiselle yhteiselle talous- ja politiikkaprojektille. Voidaan tietysti kysyä, onko itälaajentumisesta EU:n missioksi tilanteessa, jolloin eurooppalaisen talouden ja politiikan hankkeista on vauhti hiipunut.

Viime vuosina vain harva on tosissaan ajanut sosiaalista Eurooppaa tai edes esittänyt puheenvuoroja EU:n sosiaalisen ulottuvuuden kehittämiseksi. Näin onkin syntymässä vinoutunut eurooppalainen horisontti. Itälaajentuminen on saanut muilta EU:n ulottuvuuksilta (etenkin ehkä juuri sosiaaliselta ulottuvuudelta) resursseja ja mandaatteja, jopa niin paljon, että on vaikea tarkkarajaisesti nähdä Euroopan nykytilaa. Tähän liittyy vaikeus määritellä nykyistä Eurooppaa. Onko Eurooppa poliittinen, taloudellinen, kulttuurinen vai mielentilaan liittyvä entiteetti?

Uupuva työmarkkinamalli

Euroopan unionissa ei ole olemassa yhteiseurooppalaista työmarkkinamallia. Sen sijaan löytyy useita erilaisia malleja, kuten pohjoismainen malli (Suomi, Ruotsi ja Tanska ja ETA-sopimukseen kuuluvat Islanti ja Norja), kontinentaalinen malli (Saksa ja Ranska, Itävalta ja Benelux-maat), anglo-saksinen malli (Irlanti ja Englanti), Välimeren malli (Espanja, Kreikka ja Italia) sekä uusien Itä-Euroopan maiden muodostama itäeurooppalainen malli.

Pohjoismaiseen malliin on perinteisesti kuulunut erilaisia elementtejä tulopoliitikasta sisältäen muun muuassa Suomen keskitetyn tulopoliittisen mallin ja toisaalta desentralisoidun Ruotsin mallin. Kuitenkin viime aikoina myös pohjoismaiseen malliin on tullut halkeamia, mutta ei vielä suorastaan murtumia. Tämä johtuu siitä, että Pohjoismaat ovat asemoineet itsensä eri tavoin unioniin. Suomi on euroalueen jäsen, mutta Ruotsi ja Tanska sen ulkopuolella. Norja ja Islanti puolestaan ovat – ainakin tähän asti – tulleet toimeen ETA-sopimuksella. Pohjoismaiseen malliin liittyy erikoisuutena – ja eri versioina – kolmikanta. Tämän mukaan valtiovalta pyrkii kuulemaan työmarkkinaosapuolia tehdessään työmarkkinoihin liittyviä poliittisia ratkaisuja. Kolmikantamalli on toiminut näin poliittisten voimasuhteiden funktiona. Tämä ilmenee muun muassa siitä, että Pohjoismaiden hallitukset ovat aika ajoin pyrkineet voimakkaastikin eroon kolmikantamallista.

Keskieurooppalainen kontinentaalinen malli on puolestaan antanut työmarkkinajärjestöille autonomisen toimintamahdollisuuden. Tästä huolimatta järjestelmää tukevat hallitukset eivät ole suoneet työmarkkinoiden keskusjärjestöille suurta roolia päätettäessä veroista tai sovittaessa palkoista. Mallin mukaisesti palkoista sovitaan alakohhtaisten työntekijä- ja työnantajajärjestöjen välillä, poikkeuksena voidaan kuitenkin pitää Hollantia ja osittain Itävaltaa. Anglo-saksinen malli on lähtökohdiltaan hyvin liberaali ja työnantajamyönteinen. Tässä mallissa työelämän juridista sääntelyä vieroksutaan ja yleensä pyritään sopimaan palkoista viime kädessä työpaikkatasolla.

Brysselin vanhaa kaupunkia. Kuva: Riitta Oittinen.

Välimeren malli perustuu vahvaan poliittiseen keskukseen eli mallin keskiössä on kulloinkin vallassa oleva hallitus ja hallituksen takana oleva parlamentti. Palkoista sovitaan työehtosopimuksilla alakohtaisesti ja järjestymisaste on alhainen. Alhaista järjestymisastetta kompensoi yleensä jonkinasteinen työehtosopimusten yleissitovuus ja vahva perinne ulkoparlamentaarisiin painostuskeinoihin. Uusin, itäeurooppalainen, työmarkkinamalli on puolestaan vasta tulemisensa vaiheessa. Tämä johtuu siitä, että Euroopan unioniin liittyneet Itä-Euroopan maat muodostavat hyvin heterogeenisen joukon, ja hajonta kasvaa entisestään kun Bulgaria ja Romania ovat liittyneet unionin jäseneksi. Voidaan kuitenkin ennustaa, että elin- ja palkkatason noustessa myös järjestäytymisaste näissä maissa kasvaa. Yhteistä – ainakin tällä hetkellä – Itä-Euroopan uusille jäsenmaille on uusliberaali talous- ja työmarkkinapolitiikka. Uusissa jäsenmaissa ei talouspolitiikan virikkeitä haeta Brysselin komissiosta tai Eurooppa-tason työmarkkinajärjestöistä. Näiden maiden hallitukset katsovat suoraan Lontooseen ja osa aina Atlantin yli Amerikkaan asti. Poliittinen historia näkyy vahvasti myös nykypäivinä: kun Puola katsoo peilikuvaansa, se löytää sieltä oman kuvansa lisäksi Saksan ja EU:n ulkopuolisen Venäjän kuvan.

Nykyeurooppalainen talousintegraatio ja kansalliset työmarkkinamallit ovat poikkeuksellisen kovassa paineessa. Paineen aiheuttaa globalisaatiokehitys, joka vie investointeja ja työpaikkoja erityisesti Kiinaan ja Inti-

aan, mutta myös muihin Aasian maihin. Näyttäisi siltä, että tämän paineen kanssa Eurooppa tulee elämään hyvinkin pitkään. Toisaalta on olemassa lokaalia globalisaatiota: Itä-Euroopan uudet EU:n jäsenmaat tarjoavat halvan työvoiman, alhaisen verotuksen sekä eurooppalaisten markkinoiden läheisyyden.

Jännite syntyy siitä, että pääomat liikkuvat globaalisti kun taas työmarkkinajärjestelmät ovat syvällisesti kansallisia. Maailmanlaajuiset ammattiliitot ovat heikkoja eikä niillä ole yleensä taloudellisia resursseja edes perustasoisen yhteydenpitoverkoston rakentamiseen. Lyhyesti sanottuna kansainvälisten pääomaliikkeiden vastapainona on lukuisa joukko kansallisia ammattiyhdistysjärjestöjä, joiden neuvotteluvoima Euroopan ulkopuolella on hyvin heikko. Kehitys onkin johtamassa siihen, että kansallisia työmarkkinamalleja ollaan, globalisaation tuoman pakon edessä, muokkaamassa sellaiseen muotoon, jossa globalisaatiopaineeseen voidaan paremmin vastata. Käytännössä tämä nähdäkseni johtaa kansallisten työmarkkinamallien sisällä painopisteen siirtymiseen kohti työpaikka- tai yritystasoa. Eurooppa-tasolla tämä johtanee lisääntyvään, kansalliset rajat ylittävään koordinaatiotarpeeseen työmarkkinaratkaisuihin.

Sosiaalivaltiomalli hakusessa

Yhteisen työmarkkinamallin lisäksi EU:ssa ei ole luotu myöskään yhteistä eurooppalaista sosiaalivaltiomallia, vaikka etenkin juhlapuheissa kuulee toisin väitettävän. EU-visiot ja todellinen reaaliaikainen edistymisen aste näyttävät harvoin kohtaavan. Jotta prosessi etenisi, yhteisiä nimittäjiä sosiaalivaltiomallille tulisi hakea sitoutumisesta demokratiaperiaatteeseen sekä ihmis- ja perusoikeuksien kunnioittamiseen. Näiden nimittäjien kautta voitaisiin löytää valtiomalli, joka periaatteessa voisi tarjota mahdollisuuden rakentaa kansalliset erityispiirteet huomioonottavaa hyvinvointivaltiota. Jo jäsenenä olevien Itä-Euroopan maiden osalta on tapahtunut kehitystä, mutta demokratiaperiaate ja perus- ja ihmisoikeuksien kunnioittaminen eivät välttämättä ole vielä osa poliittisia ja sosiaalisia käytäntöjä. Turkin ja EU:n välisen neuvottelujen yhteydessä on havaittu, kuinka vaikeaa on sovittaa yhteen demokratiaperiaatetta ja toisaalta islamilaisen kansakunnan omia traditioita. Ongelmia on ilmaantunut ja tulee ilmaantumaan myös Balkanin maiden jäsenyysneuvottelujen yhteydessä. Näin muun muassa siksi, että Balkanin alueen kaikilla mailla ei ole ollut halua selvittää menneisyyttään esimerkiksi sotarikossyytteiden osalta. Moldovan ja mahdollisesti myös Ukrainan aloit-

taessa jäsenyysneuvottelunsa törmätään Moldovan kansan perinpohjaiseen köyhyyteen ja Ukrainan osalta omaa etuaan ajavien poliitikkojen, byrokraattien ja oligarkkien kontrolloimaan valtioon.

Kuten aikaisemmin todettiin, sosiaalinen Eurooppa on projektina ollut kautta aikojen poliittisten suhdanteiden armoilla. Viime vuosina aihepiiri ei ole ollut tärkeimmillä sijoilla EU:n käsittelemien asioiden agendalla. Kuitenkin rakenteet eurooppalaisten työnantajien ja työntekijöiden väliselle sosiaaliselle dialogille ovat olemassa, kuten tulemme seuraavassa näkemään: ainakaan toiminta-areenoista vuoropuhelun edistyminen ei ole kiinni.

Kaikkiaan eurooppalainen sosiaalidialogi voidaan jakaa a) kolmikantaiseen ja b) kaksikantaiseen sosiaaliseen vuoropuheluun. Kolmikantaisesta sosiaalisesta vuoropuhelusta voidaan mainita aluksi Euroopan kasvua ja työllisyyttä käsittelevä sosiaalinen huippukokous, jossa eurooppalaisten työnantaja- ja työntekijäjärjestöjen johtajat tapaavat sekä ministerineuvoston että komission puheenjohtajat. Näissä kokouksissa keskeisillä Eurooppa-tason työmarkkinajärjestöjen johtajilla on mahdollisuus esittää näkemyksiään ja tavoitteitaan ajankohtaisista aiheista. Huippukokouksen lisäksi niin sanottu makroekonominen vuoropuhelu (Kölnin prosessi) tuo yhteen Euroopan keskuspankin johdon, komission edustajat, työvoima- ja valtiovarainministerit sekä työmarkkinajärjestöjen johtajat.

Kolmantena esimerkkinä kolmikantaisesta sosiaalisesta vuoropuhelusta voidaan mainita eurooppalainen työllisyysstrategia. Tähän strategiaan kuuluvat ensinnäkin kolmikantaiset keskustelut työllisyydestä, sosiaalisesta suojelusta sekä koulutuksesta. Näihin kokouksiin osallistuvat ministeritriokka, komission edustajat sekä Eurooppa-tason työmarkkinaosapuolet. Näiden tapaamisten tukena ovat asiantuntijaelimet, joita ovat työllisyyskomitea, talouspoliittinen komitea sekä sosiaalisen suojelun komitea. Lisäksi voidaan mainita sosiaalisen vuoropuhelun konsultaatio, joka järjestetään komission toimesta silloin, kun komissio haluaa tehdä aloitteen tai esityksen esimerkiksi työelämän sääntelyksi. Komission on jatkettava konsultaatiota silloin, kun määritellään aloitteen tai esityksen sisältöä. Konsultaation osapuolina ovat komission aloitteesta kokoon kutsutut eurooppalaiset työmarkkinaosapuolet ja työn lopputuloksena on usein direktiivi.

Kaksikantainen sosiaalinen vuoropuhelu jakaantuu puolestaan eurooppalaisia työntekijöitä edustavan EAY:n ja yksityisen sektorin työnantajia edustavan BUSINESSEUROPE:n (entinen UNICE) ja julkisen alan työnantajia edustavan CEEP:n väliseen vuoropuheluun ja toisaalta sektorikohtaiseen tai ammattialakohtaiseen dialogiin. Tällöin siihen osallistuvat kunkin sektorin Eurooppa-tason työnantaja ja työntekijöitä edustavat järjestöt. Kaksikan-

Kuva: Riitta Oittinen.

taista sosiaalista vuoropuhelua on alettu viime aikoina kutsua myös autonomiseksi sosiaaliseksi vuoropuheluksi.

Kaksikantaisen sosiaalidialogin etuna on ensinnäkin se, että se voi johtaa eurooppalaisten työmarkkinaosapuolten välillä sopimukseen, jonka jälkeen osapuolet pyytävät ministerineuvostoa panemaan täytäntöön tekemänsä sopimuksen direktiivinä. Tällainen direktiivi voi koskea kaikkia tai vain tiettyä ammattiryhmää. Esimerkkinä tällaisesta kaksikantaisesta sopimuksesta voidaan mainita sopimus vanhempainlomasta vuodelta 1995. Toiseksi eurooppalaiset työmarkkinaosapuolet voivat tehdä autonomisia sopimuksia, jolloin osapuolet ovat itse vastuussa tekemänsä sopimuksen täytäntöönpanosta ja seurannasta. Esimerkkeinä tällaisista sopimuksista voidaan mainita etätyösopimus vuodelta 2002 ja stressisopimus vuodelta 2004.

Kolmantena kategoriana kaksikantaisessa vuoropuhelussa ovat niin sanotut prosessitekstit eli asiakirjat, jotka sisältävät toimintaohjeita, käyttäytymissääntöjä ja suosituksia Eurooppa-tason järjestöjen jäsenille. Neljäs kategoria kaksikantaisessa vuoropuhelussa on työmarkkinaosapuolten yhteiset mielipiteet ja menettelylliset tekstit. Yhteiset mielipiteet ovat osoitettu EU:n instituutioille ja sisältävät osapuolten yhteisiä intressejä ja tavoitteita. Menettelylliset tekstit puolestaan selventävät sosiaalisen vuoropuhelun sääntöjä osapuolten välillä. Ongelmana nykyisessä kaksikantaisessa dialogissa on pidetty työnantajapuolen haluttomuutta sitoutua normatiivisiin sopimuksiin.

Toisaalta työntekijäpuolella ei ole ollut riittäviä resursseja hyödyntää sosiaalisen vuoropuhelun rakenteita.

Sektorikohtainen vuoropuhelu EU:n tasolla on ollut hedelmällisillään silloin, kun työnantajilla ja työntekijöillä on ollut esimerkiksi alan talousvaikeuksista johtuneita yhteisiä intressejä. Tälläisinä sektoreina voidaan mainita kemianteollisuus, laivanrakennus osana metallisektoria, rakennusteollisuus harmaan työvoiman käytön osalta, telekommunikaatiosektori markkinoiden vapautumisesta johtuen, pankkisektori, osin yksityinen palvelusektori (siivous ja vartiointi) sekä kauppa. Sektorikohtaisessa vuoropuhelussa on pyritty toteuttamaan niin sanottua partnership-periaatetta esimerkiksi alan toimintaedellytysten turvaamiseksi, mutta sektoreilla on voinut vuoropuhelusta huolimatta tapahtua myös kärjekkäitä konflikteja, kuten työtaisteluja. Sektoreilla on kuitenkin saatu perustettua yli kolmekymmentä kaksikantakomiteaa (mukana sektorin työnantaja- ja työntekijäjärjestöt) sekä yli kymmenen työehtosopimustoimintaa koordinoivaa komiteaa, joissa tosin on pääsääntöisesti vain työntekijäpuolen edustus.

Vauhtia vuoropuhelulle

Sosiaalinen vuoropuhelu on rakenteiden moninaisuudesta huolimatta vasta alkuvaiheessa. Erityisesti viime aikoina vuoropuhelu on tuottanut enemmänkin menettelyllisiä ohjeita ja tavoitteita, mutta ei merkittäviä sisällöllisiä uudistuksia. Myös komissio on toiminut matalalla profiililla ja pyrkinyt jättämään sosiaalisen vuoropuhelun entistä enemmän eurooppalaisten työmarkkinaosapuolten harteille, johon ne eivät ehkä ole olleet vielä kypsiä.

Yksiselitteisesti voidaan todeta, että kolmikantainen sosiaalidialogi on jähmettynyt EU:n poliittisen tilanteen ja huonon päätöksentekokyvyn vuoksi. Jos näitä ongelmia ei olisi ollut, olisi eurooppalaisesta kolmikantamallista voitu tähän mennessä saada enemmän tuloksia yhtäältä globalisaation vaikutusten pehmentämiseksi ja toisaalta energiansa menettäneen Lissabonin prosessin uudelleenkäynnistämiseksi.

Kaksikantaisen sosiaalisen vuoropuhelun ongelma on puolestaan ollut työntekijöitä edustavien järjestöjen resurssien vähäisyys ja osapuolten toisistaan hyvinkin paljon poikkeavat näkemykset. Kolmas vaihtoehto eli sektori-kohtainen vuoropuhelu voisi myös olla hyvä työväline globalisaation oloissa. Ongelmana on ollut kuitenkin se, että osapuolet eivät ole löytäneet toisiaan pystyäkseen puhumaan työelämän ”kovista asioista” eli palkanormeista ja rajat ylittävistä työehtosopimuksista.

Jälkikirjoitus

Oma kokemukseni Brysselin vuosista ja EU:n toimintakulttuurista ovat ristiriitaisia. Minusta ei tullut, kuten monista kollegoistani, Bryssel-fania: kotimme lähistöllä oleva suuri Woluwen puisto tarjosi kyllä hyvät juoksumaastot, ruoka, viinit ja olut olivat järjestään hyviä, usein suorastaan erinomaisia, niin Brysselissä, koko Belgiassa kuin Moselin laaksossakin, mutta paluu kotoiseen elämänmenoon ja toimintakulttuuriin olivat kuitenkin houkuttelevampia, vähemmän byrokraattisia, poljennoltaan tutumpia – suomalaisia. Vaikka kasvoin sisältä käsin, työn kautta, EU-maiseen työrytmiin, monikielisyyteen ja tapakulttuuriin, pyrin omaksumaani niistä kriittisesti vain ne piirteet, jotka tukivat omia intressejäni ja taipumuksiani.

Miten sitten suhtaudun kokemusteni jälkeen yhteiseurooppalaisten toimintamallien rakentamiseen? Näkökulmani on kansainvälisiin kysymyksiin keskittyneen lakimiehen, ja siitä näkökulmasta – kuten edellä on esitetty – voin todeta, että yleiseurooppalaisuus-projekti on vielä kovasti keskeneräinen. Ehkä niin tulee olemaan vielä jatkossakin, sillä on vaikea nähdä niinkin erilaisten kulttuuristen järjestelmien kuin Bulgarian, Suomen tai Ranskan marssivan samaan tahtiin. Kulttuuriin sitoutuneet toimintamallit niin työelämässä, sosiaalihuollossa ja koulujärjestelmissäkin ovat muutettavissa, mutta kuinka kauan se vie aikaa, se on eri asia.¹

Viitteet

- 1 European Commission (2002) Communication, the European Social Dialogue: a Force for Innovation and Change, COM 314, 26.6.2002, Bryssel; European Commission (2004) Communication, Partnership for Change in an Enlarged Europe – Enhancing the Contribution of the European Social Dialogue, COM 557, 12.8.2004, Bryssel; Jacobi Otto & Kirton-Darling Judith (2005), Creating Perspectives, Negotiating Social Europe, Transfer 11 (3), 333–342.

Minna Aalto

Suomeksi Brysselissä – suomalaisten koulukieli

”Oletko oppinut siellä ollenkaan ranskaa?” tivasi lääkäri 8-vuotiaalta lapseltani Suomessa. Kun poika vastasi myöntävästi, lääkäri totesi: ”Hyvä – eivät mene Belgian vuodet hukkaan!” Usein pidetään tavattomana, että vaikka asumme ulkomailla, lapseni käyvät koulua suomen kielellä. Perheen ulkomaankomennusten yhtenä tarkoituksena nähdään lasten kielitaidon kartuttaminen. Monikielisuuden arvostus on Suomessa noussut ja alalta julkaistaan paljon tietoa. Kaksikielisyys nähdään rikkautena, mikä heijastuu myös suomalaisten yleisiin asenteisiin.

Artikkelissani luon näkökulmia suomalaisten lasten ja nuorten kielellisen identiteetin muodostumiseen ulkomailla. Kieli, kulttuuri ja identiteetti ovat monikulttuurisen yhteisön ydinkäsitteitä. Kieli on aina kulttuurisidonnaista, ja oppiessamme äidinkielemme meistä tulee tietyn kielellisen ja kulttuurisen yhteisön jäseniä. Kieli-identiteetillä ymmärretään äidinkieleen ja muihin kieliin liittyvien asenteiden ja arvostusten sekä kielitaidon sekä kielenkäyttötilanteiden perusteella tapahtuvaa kielellistä identifioitumista.¹

Millä tavalla äidinkieli ja suomalainen kulttuuri säilyvät ulkomailla? Pohdin äidinkielen ja suomalaisen kulttuurin asemaa analysoimalla brysselinsuomalaisten koululaisten kieli- ja kulttuuritilannetta. Näkökulmani on kielen- ja kulttuuritutkijan. On huomionarvoista, että itse

asun Brysselissä ja työssäni Skandinaavisessa koulussa toimin sekä äidinkielen että suomi toisena kielenä -opettajana. Näkökulmaani vaikuttaa myös se, että olen itse kahden brysselinsuomalaisen koululaisen äiti.

Käytän sanaa ”brysselinsuomalaiset” viitatessani tiettyyn ryhmään ulkosuomalaisia. Belgian pääkaupunkiseudulla asuvilla on mahdollisuus saada esi-, perus- ja lukiokoulutuksensa pääosin äidinkielellään, suomeksi tai ruotsiksi. Tämän vuoksi Brysselin seudulla asuvia kouluikäisiä suomalaisia lapsia ja nuoria on lukumääräisesti paljon suhteessa muualla Belgiassa eläviin suomalaissyntyisiin lapsiin ja nuoriin. Nimitys brysselinsuomalainen on analoginen nykyaikaisessa siirtolaistutkimuksessa käytettyihin käsitteisiin suomensuomalainen, ruotsinsuomalainen, amerikansuomalainen tai espanjansuomalainen, joilla viitataan maailmalla asuviin suomalaisiin tai suomen-syntyisiin vähemmistöihin.²

Kaksikieliseksi monikulttuurisessa ympäristössä

Bryssel on monikulttuurinen ja kansainvälinen kaupunki, jonka asukkaista yli kolmannes on ulkomaalaisia. Näin ollen kaksikielisen maan enemmistökielten, ranskan ja flaamin, vaikutus saattaa olla marginaalinen. Tilanne on vastaava kuin esimerkiksi Espanjan aurinkorannikolla, missä saattaa elää ja selvitä pelkällä englannilla, eikä espanjaa tarvitse osata.³ Toistaiseksi Suomen siirtolaistutkimukselle on ollut tyypillistä korostaa kahden kielen välistä vaikutusta, mikä tulee esiin pysyvässä pitkään jatkuneessa kielitilanteessa, esimerkiksi amerikansuomessa tai Tornionjokilaakson meänkielessä. Kuitenkin nykyajan muuttoliikkeille on ominaista aikaisempaa suurempi liikkuvuus ja määräaikaisuus. Ulkomailla oleskelun ajanjaksot ovat yleensä lähtijän tiedossa ja perheineen ulkomaille muuttavat ovat yhdellä komennuksella tavallisesti 1–4 vuotta.⁴ Belgiassa kansainvälisten koulujen piirissä on huomattu, että viime vuosien suuntauksena on ollut entisestään lyhentyneet työsuhteet. Talouselämän suhdanteet vievät työntekijöitä uusille teollisuuden kasvualueille, jonka vuoksi esimerkiksi Belgiassa kansainvälisten koulujen oppilasmäärät ovat pienentyneet.

Ulkomailla asuville lapsille on tyypillistä, että kodin ja ympäristön kielet eriytyvät ja koulukielestä tulee lapsen vahvin kieli, mikäli lapsen ensimmäisellä kielellä ei ole järjestetty opetusta. Näin on ollut esimerkiksi saksansuomalaisilla ja ruotsinsuomalaisilla lapsilla, joiden suomen kielen pääasiallisena käyttöalueena on koti ja muualla käytetään valtakieltä. On mielenkiintoista tarkastella brysselinsuomalaisten koululaisten kielitilannetta suhteessa ruotsinsuomalaisista koululaisista tehtyihin havaintoihin. Brysselissä äidinkielistä

opetusta on suhteessa huomattavasti enemmän kuin suomenopetusta virallisena vähemmistökielenä Ruotsissa. Ruotsin kouluissa kotikielen opetusta annettiin 1980-luvulla 1–2 viikkotuntia, mutta sitä ei ollut integroitu muuhun koulutyöhön. Tällöin se jäi usein irralliseksi osaksi koulupäivää, ja suomen tunti sijoittui usein koulupäivän jälkeen ”ylimääräiseksi” opiskeluksi.⁵

Johtavan pohjoismaalaisen kaksikielisyyden asiantuntijan Tove Skutnabb-Kankaan mukaan harvat äidinkielen tunnit, joita vähemmistökielillä lapsilla koulussa on, ovat enemmänkin kosmeettisia ja terapeuttisia kuin todellista lapsen kielellisen ajattelun kehittämistä – siihen aika ei yksinkertaisesti riitä.⁶ Kielelliset asenteet suomea kohtaan Brysselissä ovat kuitenkin tyystin erilaiset kuin 1960-luvun Ruotsissa, missä suomen puhumista julkisesti varottiin.⁷ 1990-luvulla syntyneet Brysselin skandinaavista koulua käyvät yläkoulun suomalaiset oppilaat eivät häpeä kieltään, mutta heidän mielestään on kohteliasta puhua seurassa englantia tai ruotsia, jotta muutkin ymmärtäisivät. He siis kokevat puhuessaan äidinkieltään syrjivänsä ruotsinkielisiä!

Brysselin Skandinaavinen koulu on yksi suomen ulkomaankouluista. Se on Ruotsin, Norjan ja Suomen opetusviranomaisten hyväksymä esi- ja peruskoulua vastaava ulkomaankoulu, jolla on todistuksenanto-oikeus ja joka saa valtionapua edellä mainituista maista. Suomalaisia on Skandinaavisen koulun oppilaina ollut vuodesta 1988, ja oppilasmäärä oli suurin juuri ennen Suomen liittymistä Euroopan unioniin. Tällä hetkellä koulussa on nelisensataa oppilasta, joista suurin osa on ruotsalaisia. Suomalaisia oppilaita on viime lukuvuosina ollut esikouluikäisistä lukiolaisiin yleensä parikymmentä.

Vanhempien suhtautumisella kaksikielisyyteen on suuri vaikutus lapseen. Koska vanhemmat muodostavat lapsilleen käyttäytymismallin, lapset usein jäljittelevät vanhempiensa suhtautumistapoja ja käyttäytymistä.⁸ Tämän vuoksi pelkkä äidinkielen opetus ei takaa äidinkielen säilymistä.⁹ Vaikka brysselinsuomalaiset ovat yleensä hyvin koulutettua väkeä, koulutuksella ei tutkimusten mukaan ole ratkaisevaa merkitystä sille, kuinka aktiivisesti kielivähemmistön edustaja pyrkii välittämään omaa kieltä lapsilleen. Pikemminkin on kyse muuttamisen ajankohdasta ja koko siirtolaisuusajan pituudesta, lasten iästä ja kaksikielisyyttä koskevasta informaatiosta: 1980 ja sen jälkeen syntyneet lapset hallitsevat suomea keskimäärin paremmin kuin sitä aiemmin syntyneet. Tähän on vaikuttanut muun muassa suomalaisten kielikoulujen määrän kasvu, kaksikielistä kasvatusta tukeva kirjallisuus ja lisääntynyt informaatio.¹⁰

Suomen kielen merkitys etnisyyden merkitsimenä, keskeisenä kulttuuriarvona ja suomalaisia yhdistävänä symbolina on viime vuosikymmeninä selvästi kasvanut. Suomalainen identiteetti kiinnittyy paljolti kieleen, ja kun kielen arvostus on noussut, on myös suomalainen identiteetti kehitty-

AAMUKAHVIT

Vuoden ensimmäiset aamukahvit pidetään Svenska kyrkan kahviossa **torstaina 25. tammikuuta klo 10.00**. Tilaisuudessa ei ole erityistä ohjelmaa - teemme sen itse paikan päällä jutuillamme.

Osoite: Chaussée de Charleroi 2
(Waterloon Mc Donaldsia vastapäätä)

Ilmoittatutiset 23.01. mennessä, Nina Gripenberg, puh. 02-351.16.73.

TERVETULOA

Ilmoitus Parlööriissä tammikuussa 1996.

nyt myönteiseksi. Tähän myönteiseen kehitykseen osaltaan vaikuttaa se, että suomalaisten ja suomen kielen status myös muiden silmissä on kohonnut.¹¹ Kieliasenteet ovat yhteydessä kielelliseen identifioitumiseen. Myönteiset kieliasenteet tukevat myönteistä kielellistä identifioitumista, eli positiivinen kielen arvostaminen liittyy vahvasti emotionaaliseen kieleen liittyvään siteeseen.¹²

Osaltaan Suomen liittyminen Euroopan unioniin, brysselinsuomalaisuuden synty ja monikielisyys arvosuus ovat saman ilmiön eri puolia. Jäsenyys Euroopan unionissa on synnyttänyt brysselinsuomalaisten yhteisön ja monet brysselinsuomalaiset työskentelevät kääntäjinä. Heidän tehtävänä on huolehtia siitä, että suomella on asema yhtenä Euroopan yhteisöjen virallisena kielenä. Jäsenyys on korostanut suomen kielen merkitystä ja tarkoittaa myös sitä, että suomenkielisillä lapsilla on Eurooppa-koulussa oikeus saada opetusta omalla äidinkielellään. Ylivoimaisesti suurin osa brysselinsuomalaisista lapsista ja nuorista käy Eurooppa-koulua, joka on tarkoitettu ensisijassa Euroopan yhteisön henkilöstön lapsille. Suomalaisia lapsia on Eurooppa-koulussa ollut vuodesta 1998. Opetushallituksen mukaan vuonna 2006 suomalaisia lapsia opiskeli 345 Brysselissä ja 164 Luxemburgissa, missä sijaitsevat suomenkieliset osastot. Suomalaisten lasten määrä Brysselissä on lisääntynyt vuosi vuodelta.

Huolimatta siitä, että Brysselin alueella on mahdollista saada äidinkielistä kouluopetusta kahdessakin koulussa, joskus suomalaiset vanhemmat va-

litsevat lapselleen jonkin kansainvälisen koulun tai paikallisen koulun. Paikallinen koulu, missä opetus annetaan ranskaksi tai flaamiksi, on luonteva valinta, jos toinen kielistä on suomalaisen lapsen kotikieli. Usein suomalaiset vanhemmat kielikylvettävät alle kouluikäistä lastaan paikallisissa esikouluissa ennen oppivelvollisuuden alkua. Belgiassa esikoulun voi aloittaa sinä vuonna kuin lapsi täyttää kolme vuotta.

Jos määräaikaisen ulkomailla oleskelun tärkeänä tarkoituksena nähdään lasten kielitaidon parantaminen, toisinaan vanhemmat katsovat sen tapahtuvan tehokkaammin laittamalla lapsi täysin vieraskieliseen kouluun. Koulun valintaan saattaa vaikuttaa työsuhteen keston lisäksi myös työsuhde-edut: Suomen ulkomaankoulut ja kansainväliset koulut ovat useimmiten yksityisiä ja perivät korkeita lukukausimaksuja. Kansainvälisissä kouluissa opetus sujuu useimmiten englanniksi, oli oppilaan äidinkieli mikä tahansa.

Elitistinen kaksikielisyys

Tietoisesti kaksikieliseksi kasvattaminen on yleistynyt ja aiheesta on alettu parin viime vuosikymmen aikana kirjoittaa ja puhua yhä enemmän. Ylipääntänsä monikulttuurisuus, identiteetin monikerroksellisuus ja monikielisyys ovat tämän päivän nousevia arvoja, jotka nähdään hyödyllisinä niin yksilölle kuin yhteiskunnallekin.¹³

Terminä kaksikielisyys ei ole yksiselitteinen ja käsitteelle voidaan antaa useita määritelmiä. Täydellinen kaksikielisyys on varsin harvinaista. On nimittäin hyvin epätodennäköistä, että kosketus molempiin kieliin pysyy yhtä intensiivisenä kaiken aikaa. Kieliä erottavat tekijät vievät kielitaitoa toisen tai toisen suuntaan. Tavallista on, että toinen kieli hallitaan paremmin jollain alueella.¹⁴ Maahanmuuttajien koulutuksessa puhutaan erityisestä toiminnallisesta kaksikielisyyydestä. Sillä tarkoitetaan taitoa käyttää kahta kieltä koulutuksen välineenä ja työelämässä. Kielitaidon varaan tulisi rakentaa uusien taitojen hankkiminen ja ihmisten välinen vuorovaikutus. Taitojen taso riippuu elämäntilanteesta, eikä toiminnallinen kaksikielisyys tarkoita täydellistä kaksikielisyyttä.¹⁵

Brysselinsuomalaiset, jotka tulevat täysin suomenkielisistä perheistä, kasvavat kaksikieliseksi lähinnä koulun ansiosta. Eurooppa-koulun ja Skandinaavisen koulun tavoitteena on kasvattaa kaksikielisyyteen. Molemmissa kouluissa opiskellaan etenkin alakoulussa pääosin äidinkielellä, mutta koulujen opetussuunnitelmassa painotetaan kieltenoppimista. Skandinaavisen koulun yläkoulussa opetus on äidinkielen lisäksi englanniksi. Alakoulussa

englanti ja ranska ovat vieraita kieliä. Ranskaa käytetään myös opetuskielenä liikunta-tunneilla ja valinnaisesti matematiikassa.

Eurooppa-kouluissa opiskellaan pääosin omalla äidinkielellä, mutta koulun opetussuunnitelmassa painotetaan kaksikielisyyskasvatusta. Ensimmäisen vieraan kielen opetus aloitetaan 6-vuotiaana, koulun ensimmäisellä luokalla, ja kielen opetusta annetaan päivittäin. Tämä vieras kieli, joka on valinnaisesti ranska, saksa tai englanti, tulee oppilaan toiseksi kieleksi ja opetuskieleksi alakoulun kolmannelta luokalta lähtien. Tuolloin opetussuunnitelman mukaisesti oppilaat toimivat yhdessä monikulttuurisissa ryhmissä niin sanotuilla Eurooppa-tunneilla, joita on 2–3 viikossa. Eurooppa-tuntien tarkoituksena ei niinkään ole opettaa kieltä kuin sosiaalista lapsi toimimaan monikulttuurisessa ryhmässä. Yläkoulussa toisesta kielestä tulee vähitellen työkieli: aluksi taide- ja taitoaineissa, sitten historian ja maantiedon opinnoissa.

Brysselinsuomalaisten lasten ja koululaisten kaksikielisyttä voi lähestyä elitistisenä kaksikielisytenä. Käsite on Tove Skutnabb-Kankaan, joka jakaa kaksikielisyden erilaisiin ryhmiin sen mukaan, miten kaksikielisyteen kasvatetaan ja millaisen merkityksen kaksikielisyys saa: onko kaksikielisyys välttämätöntä, vai onko sille esimerkiksi henkilökohtainen tarve vai ympäristön asettama pakko. Elitistisesti kaksikielillä Skutnabb-Kangas tarkoitetaan keski- ja yläluokan lapsia ja nuoria, jotka asuvat vanhempiansa työn vuoksi muutaman vuoden ulkomailla. Hänen mukaansa yritys-elämässä tai kansainvälisissä organisaatioissa työskentelevien vanhempien lapset ovat paremmassa asemassa kuin ne kielellisistä vähemmistöistä tulevat lapset, joilla on voimakas ulkoinen paine oppia enemmistökieli jopa äidinkielen kustannuksella, koska enemmistökieli on paremman koulutuksen ja taloudellisen menestyksen tie.¹⁶ Nimitys ”elitistinen kaksikielisyys” on kanta-aottava, koska Skutnabb-Kangas pyrkii näkemään vähemmistölasten kielitilanteen osana laajoja yhteiskunnallisia yhteyksiä ja lasten kielellisiä ihmisoikeuksia.

Kuitenkin on tärkeää huomata, että suomalaisessa koulumaailmassa paluumuuttajalapsen opettajien uusi opettamisen kohde, joka aiheuttaa hämmennystä.¹⁷ ”Elitistinenkään” kaksikielisyyskasvatus ei siis välttämättä takaa äidinkielen ja vieraan kielen tasapainoista kehitystä. Lapsen näkökulmasta muutto uuteen maahan ja uuteen kouluun sopeutuminen on suuri ja järjestyttävä kokemus, joka jättää jäljen. ”Elitistisyys” ei suojaa kieli- ja kulttuurisokilta. Koska kansainvälisissä kouluissa oppilaiden vaihtuvuus on suuri, on hyvä oppilashuolto jokseenkin välttämätön ja lasten kouluviihtymiseen kiinnitetään erityistä huomiota. Skandinaavisessa koulussa kullakin yläkoulun ja lukion oppilaalla on oma opinto-ohjaaja, jonka yksi tärkeä tehtävä on huolehtia lapsen sosiaalisesta viihtymisestä. Myös koulukiusaamista ehkäisevää oppilastyötä korostetaan.

Myös ”kolmannen kulttuurin lapsuus” -käsitteen synty kertoo tarpeesta käsitellä vieraassa kulttuurissa ja kielessä elettyä aikaa. Kolmas kulttuuri tarkoittaa suomalaisuuden ja belgialaisuuden välimaastoa, sitä kokemusta, jonka lapsi ja nuori kehittää ympäristöstään. Kolmannen kulttuurin lapsuus ei kiinnittäydy niinkään paikkaan tai paikallisuuteen kuin lasta ympäröivän yhteisön elämäntapaan, joka yhdistää samassa elämäntilanteessa olevia.¹⁸ Ulkomailla elävät lapset ovat paikallisen kulttuurin marginaalissa, mutta he eivät myöskään elä arjessaan suomalaista lapsuutta siinä mielessä kuin Suomessa varttuva nuori.

Ekspatriaattien paikallisuus rakentuu usein kansainvälisesti värittyneen koulukulttuurin ja siellä tavattujen ystävien ympärille. Ulkomailla koulupäivät ovat pitkiä, ja usein päivää jatkaa koulun organisoimat kerho- ja harrastustoiminnat. Näin ollen käytössä on ehyt koulupäivä, ja koulu on myös vapaa-ajan paikka. Kun ulkomailla asuvien elämäntilanteet muuttuvat, myös paikat, joihin kokemukset kiinnittyvät, vaihtuvat tai voivat jopa lakata olemasta: Linda Bell huomasi haastateltuaan 13 ulkomailla lapsuutensa viettänyttä amerikkalaista aikuista, että vain yksi heistä mainitsi kaipaavansa jotakin fyysisistä paikkaa lapsuutensa maisemasta. He eivät ikään kuin olleet panneet merkille lapsuutensa ympäristöä, eivätkä erityisemmin asettaneet painoarvoa nykyiselle asuinpaikalleen, sen maisemille tai erityispiirteille.¹⁹

Usein elitistisesti kaksikielisyyteen kasvavat lapset tulevat perheistä, joissa vanhemmat itse ovat kaksi- ja monikielisiä. Brittiläisen tutkijan mukaan nämä vanhemmat välittävät lapsilleen keskiluokkaisen kirjallisesti orientoituneen asenteen lisäksi positiivisia näkökulmia kaksikielisyyteen.²⁰ Anglo-amerikkalaisesta näkökulmasta kaikki pohjoismaalaiset ovat monikielisiä, eikä kielitaitoa sinänsä pidetä elitistisenä. Asuminen ulkomailla nostaa luonnollisesti esiin kysymyksiä kielitaidosta ja oman äidinkielen ylläpitämisestä. Tämän vuoksi voi pohtia, ovatko Brysselin kansainväliseen työkuulttuuriin hakeutuneet vanhemmat välttämättä erityisen keskiluokkaisesti ja kirjallisesti orientoituneita.

Kuitenkin Skandinaavisen koulun opettajana tapaan lastensa äidinkielen taitoa tarkkaan seuraavia vanhempia. He pyytävät kirjavinkkejä ja huolehtivat siitä, että nuori lukee kaunokirjallisuutta. Eurooppa-koulussa toimii koulukirjasto, jonka keskeisenä ylläpitäjinä ovat lapsiensa lukuharrastuksesta kiinnostuneet vanhemmat. Suomessa koulukirjastojen yleinen tilanne on huono, mutta Brysselissä joukko vapaaehtoisia vanhempia huolehtii siitä, että suomalaisen lasten- ja nuortenkirjallisuuden uutuudet saadaan koulun lainakirjastoon.

Additiivinen kielenoppiminen

Eurooppa-koulun on sanottu tuottavan elitistisesti kaksi- tai monikielisiä lapsia, jotka ovat jo lähtökohdiltaan etuoikeutettuja. Vastaava ilmiö on nähty niin sanotuissa kielikylypyohjelmissä, jotka näyttävät olevan houkutteleva vaihtoehto erityisesti keskiluokkaisten vanhempien lapsille.²¹ Tove Snutt-nabb-Kangas korostaa, että ”eliittikaksikielisyyden” onnistuneisuus ei johdu niinkään siitä, että sitä toteutetaan niin sanotuissa eliittikouluissa; kielenoppimisen mallilla on myös tieteellinen perusta. Hänen mukaan Eurooppa-koulun toteuttama kaksikielisyyteen kasvamisen malli olisi tarpeen ulottaa kaikille kielivähemmistöjä edustaville lapsille, koska siinä äidinkielen opetus hallitsee.²²

Toisin kuin usein vähemmistöryhmillä, brysselinsuomalaisten lasten kaksikielisyyteen kasvaminen tapahtuu äidinkielen avulla, ei sitä hylkäämällä. Tällaista mallia kutsutaan additiiviseksi eli lisääväksi erotuksena tavalle, missä lapsi oppii koulussa uuden kielen, joka vähitellen korvaa hänen äidinkielenä. ”Lisäävän kielenoppimisen” lisäksi additiivinen esiintyy tutkimuskirjallisuudessa myös ”rikastuttavana kielenoppimisena”.²³ Molemmat käännökset tarkoittavat mallia, jossa lapsi oppii koulutuksen avulla toisen kielen menettämättä omaa äidinkieltään.

Tutkimusten mukaan additiivinen toisen kielen oppiminen johtaa parempiin tuloksiin kuin täysin yksikielinen koulutus, jos se tapahtuu lapselle vieraalla kielellä. Ruotsissa tehdyissä ja vuonna 1998 julkaistuissa Pirjo Janulfin tutkimuksissa todetaan, että toiminnallinen kaksikielisyyys saavutetaan parhaiten, kun kielivähemmistön edustaja käy koulua ainakin peruskoulun ajan äidinkielellään ja saa vähitellen etenevässä määrin opetusta maan pääkielessä tai -kielillä. Kielellisten syiden lisäksi tähän on myös tärkeitä sosiaalisia ja psykologisia syitä. Kielen arvostus kasvaa, kun siitä tulee opetuskieli. Vastaavia tuloksia on saatu kielikylypykokeiluissa niin Kanadassa kuin Suomessakin. Kaksikielinen koulutus, jossa vähemmistökielen asema on vahvempi, johtaa parhaisiin tuloksiin.²⁴

Kaikki, mikä kehittää äidinkieltä ja mikä kasvattaa lapsen tietoja ja taitoja, myös parantaa muiden kielen oppimista. Mitä paremmin lapsi osaa kieltä, sitä suuremmat mahdollisuudet hänellä on ymmärtää – ja siten käyttää oppiaineksenaan – myös sellaista, joka aluksi on vaikea ymmärtää.²⁵ Äidinkielellä annettava opetus on tärkeää nimenomaan lapsen kognitiivisen kehityksen vuoksi. Kuitenkin vähemmistölasten tulisi myös saada kehittää taitojaan toisessa kielessä tasa-arvoisena kieltä puhuvien lasten kanssa. Ihannelanteessa molemmat lapsiryhmät – vähemmistökieliset ja valtakieliset – saisivat mahdollisuuden osoittaa mitä osaavat. Olosuhteet olisi tietoisesti luotu oikean-

laisiksi, jotta lapsilla olisi yhtä hyvät pätemisen mahdollisuus.²⁶ Lasten tulisi saada sekä äidinkielenaidoistaan että yrityksistään vieraan kielen parissa positiivista huomiota, tukea ja kannusta.

Eurooppa-koulusta tehdyn tutkimuksen valossa näyttää siltä, että sosiaalista monikulttuurista yhteistyötä painottava opetusohjelma, missä kognitiivisesti vaativat aineet opetetaan aina lapsen äidinkielellä ja toinen kieli toimii sosiaaliseen yhteistyön väylänä johtaa hyviin tuloksiin. Eurooppa-koulun yläkoulun ylemmillä luokilla suurin osa oppilaista oli löytänyt parhaan ystävänsä muusta kuin omaa kansallisuuttaan edustavasta kieliryhmästä.²⁷ Myös Suomessa asuvien venäläisten nuorten ja ruotsinsuomalaisten nuorten asenteita kaksikielisyyttä kohtaan on tutkittu. Kaksikielisyyteen suhtauduttiin kaiken kaikkiaan hyvin myönteisesti ja nuoret näkivät sen vahvuutenaan esimerkiksi työmarkkinoita ajatellen. Usein nuorilla oli myönteinen vähemmistölle tyypillinen kaksikielinen identiteetti: he samastuivat molempiin kieliryhmiin ja hallitsivat kahden kielen lisäksi kulttuurin käyttäytymismallit.²⁸

Pintasujuvuus ja ajattelukielen kehittyminen

Monet sosiaalisesti aktiiviset lapset ja aikuisetkin näyttävät oppivan kielen vaivatta. Mikäli suullisen viestinnän merkitys ja arvostus on oppijan ympäristössä suuri, hän ohjautuu helposti tähän suuntaan. Kuitenkaan tiedollisen oppimisen tarpeisiin pelkkä sujuva suullinen ilmaisu ei riitä.²⁹ Vieraan kielen sujuvuudella arkielämän tilanteissa ja vieraan kielen käytöllä ajattelun kielenä tarkoitetaan aivan eri asioita. Pintasujuvuudella tarkoitetaan kykyä käyttää kieltä sujuvasti ja aidosti korostaen tilanteessa, missä ollaan kasvokkain jonkun kanssa ja puhutaan konkreettisista asioista. Tutkimusten mukaan useimmat lapset, jotka aloittavat toisen kielen 4–5 -vuotiaina, oppivat pintasujuviksi tällä kielellä jopa jo puolessa vuodessa. Viimeistään kahden vuoden kuluttua useimmat lapset osaavat puhua arkipäivän asioista sujuvasti. Lapsilla alkaa kehittyä myös ajattelukieli.³⁰

Koska koulunkäynti sisältää toistuvia rutiineja, jotka tukevat oppimistoimintaa, lapsi voi selvitä esikoulusta ja alakoulussa vaikka hänen taitonsa opetuskielessä olisivat vähäiset. Yläkouluun siirryttäessä kielen rooli muuttuu ratkaisevasti. Kyky käyttää kieltä ajattelun välineenä ongelmanratkaisuis-
sa älyllisesti vaativissa ei-tilannesidonnaisissa yhteyksissä alkaa korostua.³¹ Kanadalaiset tutkimukset osoittavat, että toisen kielen oppimisen 4–6 -vuotiaina aloittaneet lapset käyttävät 5–7 vuotta saavuttaakseen toisella kielellään ajattelukielen tason, joka vastaa syntyperäisen puhujan tasoa ajattelukielessä. Tämä tarkoittaa, että vieraan kielen oppiminen on kaksitasoinen proses-

Eurooppakoululaisia odottamassa presidentti Halosen vierailua huhtikuussa 2004. Kuva: Juhani Kandell.

si, jossa sujuva puhe ja vieraan kielen käyttö ajattelu välineenä kulkevat eri tasoilla. Sujuvasti vierasta kieltä puhuva lapsi ei välttämättä ole kielellisesti läheskään samalla tasolla kuin äidinkieltä puhuvat. Lisäksi syntyperäisten puhujien keskinäiset erot ovat suuret.³²

Ajattelukieli, joka seuraa lapsen yleistä älyllistä kehitystä, kehittyy merkittävästi hitaammin kuin pintasujuvuus. Vasta noin 15–16-vuotiaana lapsi alkaa lähestyä aikuisen tasoa. Ajattelukieli kehittyy koko elämän ajan ja opiskelu on tapa kehittää ajattelua. Lapsen kotitaustalla ei juuri ole merkitystä pintasujuvuuden kehittymiselle, mutta ajattelukieleen se vaikuttaa voimakkaasti. Jos lapsi ei hallitse toista kieltä ajattelun välineenä yhtä hyvin kuin ensimmäistä kieltään, lapsen opettaminen huonommin hallitulla kielellä estää häntä kehittämästä kognitiivista ajatteluun.³³

Ulkosuomalaiset lapset saattavat toisinaan vaikuttaa ikäisiään suomen-suomalaisia lapsia nuoremmilta. Tämä ei välttämättä tarkoita, että heidän

kognitiivinen ajattelunsa olisi huonosti kehittynyt, vaan usein kyse on elinympäristön vaikutuksesta. Brysselissä lapsia tai edes alaikäisiä nuoria ei ole tapana jättää yksin kotiin saati päästää ulos. Eräs suomalainen äiti kertoi, ettei ennen Brysseliin muuttoa ollut tavannut istua puistossa katsele-massa lapsensa touhuja: lapsi oli tuolloin 11-vuotias. Suomesta muuttaval-le nuorelle Belgia voi olla hyvinkin ahdistava, koska Suomessa normaalia liikkumavapautta ei ole. Lisäksi muuttavat lapset vaihtavat muuttaessaan myös koulujärjestelmää. Tämä näkyy Eurooppa-koulun luokilla siinä, että samalla luokalla voi olla varsin eri-ikäisiä lapsia, riippuen siitä, onko koulu aloitettu 6- vai 7-vuotiaana. Lisäksi luokalle jättäminen on yleisempää kuin Suomessa.

Kielikulttuuri

Kulttuurinen identifioituminen ja osallisuus ovat tärkeitä monikulttuurisessa maailmassa. Kulttuuri toimii yhtenä keskeisenä ihmisen yksilöllisen identi-fioitumisen perusteena, vaikka sen ulkoisten tunnusmerkkien hahmottami-nen saattaa olla aiempaa vaikeampaa. Myös valtakulttuuria edustavat elä-mänmuodot ja yksilöllinen habitus ovat kulttuurisesti opittuja.³⁴ Näin ollen kieleen ei nivoudu vain sen verbaalinen käyttö informaatiota jakavana vä-lineenä, vaan tärkeä osa kielitaitoa on kieleen liittyvä kulttuurisidonnainen käyttäytyminen.

Brysselinsuomalaisten lasten ja nuorten monikulttuurinen kouluyhteisö ei hahmotu minuuden tai toisen välisenä vuoropuheluna. Kyse ei ole kahden kulttuurin sulautumisesta, vaan suomalaisuuden suhteesta toisiin kansalai-suuksiin. ”Muunmaalaiset” on koululaisten kielessä toistuva käsite, jolla teh-dään ero oman kielellisen identiteetin, suomenkielisyyden ja muiden kielten välillä. ”Muunmaalaiset” ovat ei-suomalaisia, mutta puhujalle ei ole tärkeää hahmottaa heidän kansallisuuttaan.

Kuitenkin monikansallisessa yhteisössä kansallisuus on keskeinen iden-titeetin osatekijä, kun Suomessa itsestään selvä suomalaisuus ei saa vastaavaa identiteettiä eriyttävää merkitystä. Ulkomailla asuttaessa yksilön kielellistä ja kansallista identiteettiä muokkaavat suomalaisuuteen liittyvät kollektiivi-set mielikuvat ja stereotypiat. Yksilön tai kansallisen ryhmän käyttäytymistä havainnoidaan varsin yleisten mielikuvien varaan rakentuvien merkitysten avulla. Esimerkiksi Skandinaavisen koulun suomalaiset oppilaat mielletään usein ruotsalaisia koulukeskeisimmiksi, vakavahenkisimmiksi ja hiljaisem-miksi. Usein kyse on kielimuurista, mutta ilmiö näyttää suomalaisille tyy-pillisenä käyttäytymisenä.

Graffiteja. Kuva:
Riitta Oittinen.

Kulttuurinen kommunikaatio edellyttää hyvää kielitaitoa ja korkeaa integraation astetta sosiaaliseen ja yhteisölliseen elämään. Monikulttuurisissa ja -kielisissä yhteyksissä kielen ja käyttäytymisen suhde ilmenee yleensä ristiriitatilanteissa, joissa edellytetään verbaalisen ja ei-verbaalisen kulttuurisen koodin "oikein" ymmärtämistä. Esimerkiksi vaikeneminen mielletään toisissa kulttuureissa rangaistukseksi, toisissa taas tavaksi ratkaista yksin henkilökohtainen ongelma. Suomessa vaikenemisen suhteen sovelletaan molempia käytäntöjä, jonka lisäksi suomalaista kommunikaatiota kuvaa taukojen

hyväksyminen.³⁵ Belgissa kohteliaisuutta ilmaistaan rouvittelemalla ja herroittelemalla. Puhetapa siirtyy myös suomenkieliseen keskusteluun, kun vieraaseen naiseen tai mieheen saatetaan viitata "madamena" (la madame) tai "mösjööinä" (le monsieur). "Surveilaansissa (la surveillance) madame sanoi, ettei karnevaalilomalla järjestetä staasia (la stage)", kertoo 6-vuotias tyttäreni ja tarkoittaa, että koulun jälkeen järjestetystä valvonnasta vastaava työntekijä ilmoitti, ettei helmikuun lomaviikolla ole organisoitua harrastustoimintaa. Tavallisesti madame toimii tädin synonyyminä ja sanat esiintyvät vapaassa vaihtelussa. Myös naapurin setä on toisinaan "monsieur Vicart". Ehdottomasti tunnetuin ranskankielisen kulttuurin "rouva" on yleisen WC:n hoitaja, Madame Pipi, joka sanana vakiintuu kielenkäyttöön nopeasti.

Brysselinsuomalaisten koululaisten puhekieli sisältää spontaanisti syntyneitä lainasanoja, joissa vierasperäinen sana on morfologisesti ja syntaktisesti mukautettu suomen kieleen.³⁶ Lainasanat ovat yleisiä kaikille vähemmistökielille, ja suurin osa lainasanoista on substantiiveja. Usein vähemmistökielten lainasanat ovat tilapäisiä ja tilannesidonnaisia. Kielellä on suuri merkitys yhteisöllisen identiteetin luojana: koululaisten puhekieli luo yhteisöllisyyttä ja korostaa ryhmän kiinteyttä. Toisinaan on kyse ilmaisutarpeesta: lainasana täyttää leksikaalisen aukon, joka syntyy, kun suomessa ei ole sanaa vastaavalle ilmiölle. Oppilaani puhuvat SO:sta (social science) ja NO:sta (natural science), millä he tarkoittavat tiettyjä oppiaineyhdistelmiä. "Sain uuden seeman (ett schema), missä artin (the art) ja SO:n paikka on vaihdettu", kertoo oppilaani ja tarkoittaa lukujärjestyksessä vaihdetun kuvataiteen ja historia/yhteiskuntaoppi/maantiede/uskonto -opintokokonaisuuden paikkoja. Suomalainen vastine sanalle, "Social Science" eli yhteiskuntatieteet, kuulostaa 13-vuotiaan lausumana hieman suureelliselta ja on puhekielessä raskaampi kuin kirjainlyhenne SO.

Kouluslangilla olen oppilailleni opinto-ohjaajana "tutori" (a tutor) ja kehityskeskusteluiden perustana on kunkin aineenopettajan kirjoittama "assessmentti" (the assessment) eli kirjallinen lausunto oppilaan koulumenestyksestä. Vastaavasti Eurooppa-koulussa opinto-ohjaajaa nimitetään "konsejeriksi" (le conseiller). Skandinaavisessa koulussa mennään usein "linnaan" (the castle) ja vastaavasti Eurooppa-koulussa "preoon" (PREO). Molemmat paikat ovat juhlasaleja, mutta suomenkielinen nimitys ei täysin vastaa koulujen kyseisiä tiloja.

Brysselinsuomalaiset voivat vaihtaa puheen kieltä kesken keskustelun. Tämänkaltaiset useita lauseita tai lausekkeita sisältävät koodinvaihdot on tavallista erityisesti silloin, kun referoidaan jonkun vieraskielisen puhetta ja halutaan kertoa mahdollisimman tarkasti, mitä tämä oli sanonut. Koodinvaihto mahdollistaa sanatarkan puheen referoinnin ja kertoo, että puhekumppanit ovat herkistyneet tiettyjen sanojen ja lauserakenteiden kieleen sidottui-

hin merkityksiin.³⁷ Etenkin, jos ryhmään kuuluvat ovat kaikki kaksikielisiä, he voivat vapaasti käyttää toisen kielen sanoja puhuessaan kommunikaation häiriintymättä.³⁸

Brysselinsuomea

Ulkosuomalaisia kielivähemmistöjä tutkineet ovat panneet merkille, että ihmisillä on taipumus hävetä heikkoa suomentaitoaan. Amerikansuomalaisia tutkineet kertovat vuosikymmeniä pois Suomesta asuneiden pahoitelleen ruostunutta kielitaitoaan.³⁹ Virossa opiskelevat nuoret alkavat tarkkailla kieltään säilyttääkseen suomen kielen, koska esimerkiksi opiskeluaineen sanavarasto karttuu viroksi ja käsitteiden suomenkielinen vastine saattaa jäädä puuttumaan. Myös Suomessa asuvat tuttavat ja sukulaiset saattavat huomautella puheessa esiintyvistä oudoista sanoista.⁴⁰ Ilmiö liittyy maamme yksikulttuuriseen historiaan ja suomen kielen suhteelliseen nuoruuteen, jonka vuoksi kielen puhtautta varjellaan innokkaasti. Vaikka puhdaskielisyyden ihanne ei aina vastaa suomalaisten todellista kielenkäyttöä, näkyy se häpeänä omaa kieltä kohtaan.⁴¹

Ilmiö kertoo varsin puritaanisesta käsityksestä kielitaidosta. Siirtolaiskielten tutkijat pyrkivätkin nykypäivänä tuomaan esille, että tieteellisessä katsannossa kaikki kielet ovat yhtä arvokkaita, kun ne täyttävät viestintätehtävänsä omassa ympäristössään ja yhteisössään. Tutkijoiden keskuudessa on nähtävissä kiinnostus ulkosuomalaisten suomentaitoa kohtaan ja suomea maailmalla onkin jo tutkittu, erityisesti amerikasuomea ja ruotsinsuomea. Kielen eri variaatioiden arvostus ei kuitenkaan ole ristiriidassa sen kanssa, että kielitutkimuksen metodissa otetaan huomioon kaksikielisten keskuudessa esiintyvä oman kielen taitamisen vaihtelu.⁴²

On kiinnostavaa pohtia missä määrin nykyisessä yleisen liikkuvuuden ja matkustelun, Internetin ja satelliittivastaanottimien todellisuudessa suomen kieli eläisi Belgiassa irrallaan suomensuomesta ja kehittyisi omaan suuntaansa. Asuminen ulkomailla vaikuttaa yksilön identiteettiin ja käsityksiin itsestään kielenpuhujana. Näihin käsityksiin vaikuttavat elinympäristön muunkielisten suhtautuminen suomalaisiin ja muiden suomalaisten mielipiteet.⁴³ Kieli on sosiaalisesti ja psykologisesti tärkeä elämänalue. Mikään yhteisö ei ole kielellisesti täysin yhtenäinen, sillä ikä, asema, koulutus ja monet muut tekijät vaikuttavat kieleen ja ilmenevät puheessa. Siirtolaisuus lisää väistämättä yksilön kielellisen käyttäytymisen moninaisuutta.⁴⁴

Enemmistökielen vaikutusta suomeen tarkasteltaessa on nimittäin huomattu, että esimerkiksi englannin tai ruotsin vaikutus ulottuu myös suo-

mensuomeen; mutta vähemmistökielessä, esimerkiksi amerikkansuomessa tai ruotsinsuomessa, piirre on yleensä voimakkaampi. Tyypillisiä englannin kielen vaikutuksia suomeen ovat omistusliitteen poisjääminen, muodollisen se-subjektin käyttö ja sinä-passiivi. Vastaavia piirteitä ruotsin vaikutuksesta ovat yksi, se ja ne sanojen käyttö artikkelinomaisesti.⁴⁵

Toisinaan yksittäinen lainasana kertoo kielellisen tarkkuuden tarpeesta. Brysselissä puheessa saattaa ilmetä vieraskielisiä sanoja ikään kuin sitaateissa suomenkielisen keskustelun lomassa tai mukautettuna osin suomenkieliseen sijaituvuuteen ja äänneasuun. Nämä lainasanat ovat yleensä instituutioiden, ammattien ja ruokien nimiä. Sitaattilaina "la maison de maitre", tarkoittaa suurta ja ylellistä kaupunkitaloa ja "l'état de lieux" tarkoittaa asunnon tai kiinteistön kuntoarviota. Sanojen ääntöasu ja taivutus riippuu puhujasta ja on tilannesidonnainen.⁴⁶ Kuntoarvioitsijasta käytetään brysselinsuomessa nimitystä "ekspertti" (l'expert immobilier), mikä on tyypillinen belgiansuomalainen merkityslaina. Sanan merkitys rajoittuu belgiansuomalaisten puhekielessä asunnon kuntoa arvioivaan rakennusinsinöörin koulutuksen saaneeseen ammattilaiseen, kun taas suomensuomessa "ekspertti" voi olla mikä tahansa asiantuntija.

Brysselinsuomalaisessa keskustelussa "studio" (le studio) tarkoittaa yksiötä ja "dupleksi" (le duplex) kahdessa eri kerroksessa sijaitsevaa kerrostaloasuntoa. Sunnuntaisin käydään toisinaan "brokantissa" (le brocante) eli kirpputorilla. Kun eurooppakoululainen menee Brysselin keskustaan, hän menee "stadiin". Uimahallissa hän joutuu käyttämään maan tavan mukaan uimalakkia, jonka brysselinsuomalainen nimi on "ponnee" (le bonnet). Äänneasultaan konsonanttiin päättyvät substantiivit saavat ulkosuomalaisten puheessa loppuvokaalin i, mikä on tyypillistä myös nyky-suomen lainanomineille.⁴⁷ Belgiassa ranskanperunoita tarkoittava ruoan nimi on "les frites" ja erityisiä "frittikioskeja" sijaitsee joka kadunkulmassa. Usein ympäröivän kielen laina sopeutetaan suomen kielen äännejärjestelmään ja sanaa myös taivutetaan suomen kielen rakenteen edellyttämässä taivutusmuodossa.⁴⁸ "Onko lapsesi ollut maternellessa (l'école maternelle)?" on kysymys, jolla tarkoitetaan, että onko lapsi käynyt paikallista päiväkotia erotuksena sille, että lapsi olisi ollut kotihoidossa tai jossakin kansainvälisessä päiväkodissa tai Eurooppa-koulun esikoulussa. Paikallista koulua käyvien pienten lasten puheessa saattaa esiintyä erilaisia kontaminaatioita, jotka osoittavat, ettei suomalainen sana ole vielä täsmällisesti hallinnassa ja paikallisen koulukielen rakenne korvaa sen: "Isä, sä teet minut nauramaan!" Ranskassa käytetään paljon tehdä-verbiä, jolloin "saa-da nauramaan" muuttuu paikallisen kielen vaikutuksesta "tehdä nauramaan" (faire rire).

Brysselin kaltaisessa monikulttuurisessa ympäristössä on monta kieltä, jolloin sanan fonologinen integroituminen saattaa olla vaihtelevaa ja riippuu kulloisestakin puhetilanteesta. Suomenkielinen saattaa kokea tulleen ymmärretyksi, kun fonologinen mukautuminen tehdään tuttujen paikannimien suhteen. Esimerkiksi liiallinen ranskalainen ääntäminen suomalaisessa seurassa saattaa tuntua teennäiseltä. Toisaalta paikoilla ja instituutioilla on vähintään kaksikieliset nimet ja usein käytössä on myös englanninkielinen variantti. Brysselin äänneilmasto on monikielinen, joten puhekielisten varianttien voi sen vuoksi nähdä ilmenevän lukuisina. Myös puhujan oma kielitaito ja suomenkielen murre- tai aluetausta vaikuttaa fonologisen variantin valintaan. Päivittäistavaraketju Delhaize voi olla ”Deltsu” tai ”Delee”. Kunnan tai metroaseman nimi voi vaihdella, esimerkiksi ”Kraanem” tai ”Kreinem.”

Brysselinsuomalaisten nuorten kieltä ei ole tutkittu, mutta voi arvella heidän puhekielellään olevan yhtymäkohtia toisen ulkosuomalaisryhmän, ruotsinsuomalaisten nuorten kieleen. Ruotsinsuomalaisen nuorison puhekielen sanastossa yhtyy useita kieliä. Jarmo Lainion tutkimusten mukaan sanojen muodostusperiaatteet ovat pääsääntöisesti suomen kielen mukaisia, ja sanasto on suurimmalta osaltaan suomenkielistä. Lainasanat ovat yleensä mukautettu suomen kieleen, mutta myös sitaattilainoja käytetään. Ruotsissa asuvat ottavat lainasanoja ennen kaikkea ruotsin kielestä, mutta myös englannista saatuja sanoja on paljon. Lisäksi lainanantajakielinä ovat muiden maahanmuuttajaryhmien kielet, kuten arabia ja espanja. Monet englannista otetut lainat ovat samoja kuin suomensuomalaisten nuorten käyttämät.⁴⁹

Ruotsinsuomalaisista koululaisista tehtyjen Pirjo Janulfin ja Veli Tuomelan tutkimusten perusteella oppilaiden sanavarastonsa jää suppeahkoksi, kun ympäristö tarjoaa niukasti suomenkielisiä virikkeitä ja kun kieltä ei pääse käyttämään tarpeeksi monissa yhteyksissä. Kirjallisten tuotoksen puhekielisyys ja muodollisten piirteiden, esimerkiksi lauseenvastikkeiden vähäisyys, johtuu siitä, että ruotsinsuomalaiset koululaiset eivät joudu tarpeeksi paljon tekemisiin muodollisen puhekielen ja kirjakielen kanssa.⁵⁰

Ruotsinsuomalaisten lasten suomenkielisen opetuksen tuntimäärä korreloi oppilaiden kielen korrektiuden ja kompleksisuuden kanssa. Mitä enemmän lapsi sai suomenkielistä opetusta, sitä paremmin hän oppi suomen kirjakielen ja sitä monipuolisempaa hänen kielensä on. Muita suomen kieltä tai toon vaikuttavia tekijöitä ovat muun muassa asenteet suomen kieltä kohtaan sekä perheen ja muun lähiympäristön kielenkäyttömallit.⁵¹

Tulee olemaan kiinnostava seurata mihin suuntaan suomi kehittyy Belgiassa. Onko olemassa erityistä siirtolaiskieltä, brysselinsuomen puhekieltä, jolla olisi omia erityispiirteitä kuten käänöslainoja, uudissanoja ja sanastoa? Eri kulttuurit merkityksellistävät maailmaa omista lähtökohdistaan ja kieli

on siten aina kulttuurisidonnaista. Yksilöllisen kaksikielisyyden muuttuvuus korostuu erityisesti tietyissä tapauksissa. Määräaikainen ulkomailla oleskelu on yksi niistä, maahanmuuttajan alkuvuodet uudessa kotimaassa toinen. Muita ovat esimerkiksi lapsuus ja nuoruus sellaisessa tapauksissa, kun kotona on eri kieli kuin ympäröivässä yhteiskunnassa.⁵²

Lopuksi

Ulkomailla asuville suomalaisille on tyypillistä tuntea itsensä vahvasti suomalaisiksi. Brysselissä asuville suomalaisuuteen liittyy myös suomenkielinen identiteetti, koska lasten ja nuorten pääasiallinen koulukieli on suomi. Tämän lisäksi heille muodostuu kaksi- tai monikielinen identiteetti, joka syntyy koulun additiivisen kielenopetuksen ansiosta.

Brysselinsuomalaiset lapset ja nuoret saavuttavat toiminnallisen kaksikielisyyden, jota monikielisessä ja kulttuurisessa maailmassa arvostetaan. He osaltaan pitävät yllä suomen kieltä ja ovat nostamassa suomen kielen arvostusta. Samalla he ovat luomassa yhtä, toistaiseksi tutkimatonta siirtolaiskieltä, brysselinsuomea.

Brysselinsuomalaisten identiteettityötä tukevat koulun lisäksi yhteinen asuinalue sekä keskinäinen seurustelu. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, että lapset ja nuoret rajoittuisivat seurustelemaan oman kieliryhmänsä parissa. Koulukulttuuri ohjaa heitä monikulttuuriseen yhteistyöhön ja soiaaliseen toimintaan.

Viitteet

- 1 Sanna Iskanius (2002) "Kahden kielen ja kulttuurin labyrintissä – venäjänkielisten maahanmuuttajanuorten kieli-identiteetti", teoksessa Sirkka Laihiala-Kankainen & Sari Pietikäinen & Hannele Dufva (toim.) *Moniääninen Suomi: kieli, kulttuuri ja identiteetti*. Jyväskylän yliopisto: Soveltavan kielitieteen laitos, 201.
- 2 Hannele Jönsson-Korhola (2003) "Pajalasta Prispäneen. Johdanto moniin suomiin", teoksessa Hannele Jönsson-Korhola & Anna-Riitta Lindgren (toim.) *Monena suomi maailmalla. Suomalaisperäisiä kielivähemmistöjä*. Helsinki: SKS, 15.
- 3 Anna-Riitta Lindgren (2003) "Sulautumista, elämistä ja elvyttämistä. Kveeneistä ausseihin, fingelskasta meänkieleen", teoksessa Hannele Jönsson-Korhola & Anna-Riitta Lindgren (toim.) *Monena suomi maailmalla. Suomalaisperäisiä kielivähemmistöjä*. Helsinki: SKS, 506–507.
- 4 Lari Junkkari & Kaija Maria Junkkari (2003) *Nykyajan paimentolaiset. Työ ja koti maailmalla*. Helsinki: Otava, 12.

- 5 Vrt. Paula Andersson & Raija Kangassalo (2003) "Suomi ja meänkieli Ruotsissa", teoksessa Hannele Jönsson-Korhola & Anna-Riitta Lindgren (toim.) *Monena suomi maailmalla. Suomalaisperäisiä kielivähemmistöjä*. Helsinki: SKS, 74–75.
- 6 Tove Skutnabb-Kangas (1988) *Vähemmistö, kieli ja rasismi*. Helsinki: Gaudeamus, 109.
- 7 Maisa Martin (2002) "Suomen kielen oppijasta sen käyttäjäksi", teoksessa Sirkka Laihiala-Kankainen & Sari Pietikäinen & Hannele Dufva (toim.) *Moniääninen Suomi: kieli, kulttuuri ja identiteetti*. Jyväskylän yliopisto: Soveltavan kielitieteen laitos, 45.
- 8 Tamara Paavilainen (1999) "Venäjä äidinkielenä – opetus suomalaisessa koulussa" teoksessa Kaija Matinheimo-Kokko (toim.) *Monikulttuurinen koulutus – perusteita ja kokemuksia*. Helsinki: Opetushallitus, 105.
- 9 Ks. Martin (2002) 45.
- 10 Kirsti Siitonen, & Outi Tuomi-Nikula (2003) "Suomi saksankielisissä maissa", teoksessa Hannele Jönsson-Korhola & Anna-Riitta Lindgren (toim.) *Monena suomi maailmalla. Suomalaisperäisiä kielivähemmistöjä*. Helsinki: SKS, 327.
- 11 Ks. Andersson & Kangassalo (2003) 93–94.
- 12 Iskanus (2002) 210.
- 13 Lindgren (2003) 509, 522.
- 14 Maija Kainulainen (1993) "Kielenvaihto kanadalaisperheessä" teoksessa Virtaranta, Pertti & Jönsson-Korhola, Hannele & Martin, Maisa & Kainulainen, Maija (toim.) *Amerikansuomi*. Helsinki: SKS, 140.
- 15 Maisa Martin (1999) "Suomen kieli monikulttuurisessa koulussa", teoksessa Kaija Matinheimo-Kokko (toim.) *Monikulttuurinen koulutus – perusteita ja kokemuksia*. Helsinki: Opetushallitus, 92.
- 16 Tove Skutnabb-Kangas (1983) *Bilingualism or Not. The Education of Minorities*. Hertford: Multilingual Matters, 75–76.
- 17 Kiitän tästä huomiosta tutkija Heidi Vaaralaa Jyväskylän yliopistosta.
- 18 Ilona Tikka (2004) *Suomalainen lapsi maailmalla. Kolmannen kulttuurin kasvatit*. Helsinki: Kansanvalistusseura, 14–15.
- 19 Linda Bell (1997) *Hidden Immigrants. Legacies of Growing Up Abroad*. Indiana: Cross Cultural Publications, 42–43, 53.
- 20 Colin Baker (1996) *A Parents' and Teachers' Guide to Bilingualism*. Clevedon, Philadelphia, Adelaide: Multilingual Matters Ltd., 159–160.
- 21 Baker (1996) 160; Heini-Marja Järvinen & Tarja Nikula & David Marsh (1999) "Vieraskielinen opetus", teoksessa Kari Sajavaara & Arja Piirainen-Marsh (toim.) *Kielenoppimisen kysymyksiä*. Jyväskylän yliopisto: Soveltavan kielentutkimuksen keskus, 242.
- 22 Tove Skutnabb-Kangas (2005) *Äidinkieli monikielisessä maailmassa. Äidinkielen ja kirjallisuuden opetuksen foorumi 3.–4.8. 2005 Järvenpäässä*. Luento-ojenne.
- 23 Järvinen & Nikula & March (1999) 231.
- 24 Martin (1999) 92.
- 25 Skutnabb-Kangas (1988) 134.

- 26 Skutnabb-Kangas (1988) 89.
- 27 Baker (1996) 159.
- 28 Ks. Iskanius (2002) 211; Andersson & Kangassalo (2003) 93–94.
- 29 Martin (1999) 89–90.
- 30 Skutnabb-Kangas (1988) 77, 85.
- 31 Skutnabb-Kangas (1988) 96–97.
- 32 Skutnabb-Kangas (1988) 85, 65.
- 33 Skutnabb-Kangas (1988) 81–82.
- 34 Kaija Matinheimo-Kokko, (2002) ”Kulttuuri-identiteetti oppimisprosessina”, teoksessa Sirkka Laihiala-Kankainen & Sari Pietikäinen & Hannele Dufva (toim.) *Moniääninen Suomi: kieli, kulttuuri ja identiteetti*. Jyväskylän yliopisto: Soveltavan kielitieteen laitos, 220.
- 35 Ks. Siitonen & Tuomi-Nikula (2003) 330–331.
- 36 Ks. Timo Lauttamus (1992) ”Lainaaminen ja koodinvaihto: havaintoja amerikkansuomalaisten kielestä.” *Virittäjä* 3, 10.
- 37 Ks. esim. Lindgren (2003) 490–491; Siitonen & Tuomi-Nikula (2003) 344; Tervala-Pirskanen (2003) 369–370.
- 38 Lindgren (2003) 490–491.
- 39 Ks. Martin & Virtaranta (1993) 163–165.
- 40 Ks. Annukka Kataja & Birute Klaas (2003) ”Elämisluvalla lopettajaisiin. Viron suomalaisopiskelijoiden suomen kielestä”, teoksessa Hannele Jönsson-Korhola & Anna-Riitta Lindgren (toim.) *Monena suomi maailmalla. Suomalaisperäisiä kielivähemmistöjä*. Helsinki: SKS, 302, 307.
- 41 Martin (1999) 86.
- 42 Lindgren (2003) 510.
- 43 Vrt. Martin & Virtaranta (1993) 165.
- 44 Martin & Virtaranta (1993) 159.
- 45 Lindgren (2003) 490.
- 46 Ks. Lauttamus (1992) 12–13. Vierassanojen lainaamisen prosessi on Lauttamuksen mukaan analysoitavissa vain osana puhesuoritusta ja riippuu kulloisenkin puhujan kielitaidosta. Sitaattilaina on suomalaisten kielentutkijoiden yleisesti käyttämä käsite, jonka tarkkuutta Lauttamus epäilee.
- 47 Maisa Martin (1993) ”Muoto-opin seikkoja”, teoksessa Virtaranta, Pertti & Jönsson-Korhola, Hannele & Martin, Maisa & Kainulainen, Maija (toim.) *Amerikkansuomi*. Helsinki: SKS, 99–101.
- 48 Ks. Lauttamus (1992) 10. Lauttamus nimittää näitä integroituneiksi lainsanoiksi, joille on tyypillistä morfologinen ja syntaksinen mukautuminen suomenkieleen. Integroituneen lainasanan erona spontaaniin lainaan tai sitaattilainaan on äänneasu, joka sekin on yleensä varsin suomenkielinen.
- 49 Andersson & Kangassalo (2003) 82.
- 50 Ks. Andersson & Kangassalo (2003) 88.
- 51 Ks. Andersson & Kangassalo (2003) 88.
- 52 Lindgren (2003) 507.

Mitä on olla kotona?

“Jonkunhan nää hommat on tehtävä” – on ollut minun asenteeni päättäessäni jäädä kotiin hoitamaan kahta poikaamme, vuosimallia 1996 ja 1997. Tietysti myös se, että vaimo tienaa paremmin, on tukenut kotiin jäämistä, niin Suomessa kuin täällä Belgiassa.

Sain isältä pinon isoisäni sukututkimusaineistoa. Tarkoitus oli hyödyntää “joutenoloani” Euroopan pääkaupungissa ja saattaa aineisto digitaaliseen muotoon. Aineisto herättää mielenkiintoisia ajatuksia kotona olemisesta ennen ja nyt: mikä on yhteistä, mikä on erilaisista, mitä meille ja Euroopalle on tapahtunut sadassa vuodessa. Jätän päätelmät lukijalle, ja tarjoan yksinkertaisesti kolmenlaisia päiväkirjamerkintöjä muutaman viikon ajalta. Yksi osa koostuu virkamiehen kurinanalaisista kirjanpitomerkinnöistä, toinen hänen rouvansa tunteellisista kirjeistä ja kolmas omista päiväkirjamerkinnöistäni.

Virkamies on isoisäni, kansakoulutarkastaja (myöhemmin kouluneuvos) FM Alexander Haapanen (1851–1936). Hän oli talollisen poika Vehmaalta, jolta kuoli ensin isä (1855) ja sitten äiti (1859). Hän sai melkoisen säätyluokkanosteen jouduttuaan kasvattilapseksi pappisperheeseen. Omaa poikaansa kirittääkseen kirkkoherra kustansi myös kasvatin koulutuksen.

Isoisäni puoliso oli Julia Haapanen (1858–1912), o.s. Pletnew, suomalaisnaisen ja venäläisen upseerin tytär. Alexander ja Julia avioituivat 1880 ja saivat vuoden

1900 kevääseen mennessä 11 lasta, viimeisin helmikuun 24. päivä 1900 syntynyt poikavauva (kirjoittajan isoisä Arvo Haapanen). Vain kuukautta aikaisemmin kolmivuotias Uno Ilmari oli menehtynyt. Sitä ennen perheessä oli kuollut jo kaksi lasta. Lapsista yksi kuoli parin kuukauden iässä ja kaksi leikki-ikäisinä.

Maaliskuun 8. päivä 1900 kouluylihallituksen kansakoulutarkastaja Haapanen jätti pariviikkoisen kuopuksen ja muun perheen ja lähti Helsingistä Pietarin kautta Pariisiin maailmannäyttelyyn rakentamaan osastoa, jossa esiteltiin suomalaista koululaitosta. Matkalla hän poikkesi katsomaan vanhinta tytärtään, Elsa, joka oli lähetetty sisäoppilaitokseen Strasbourgiin, Saksan keisarikuntaan, kenties romanssia jäähdyttelemään.

Alexander Haapasen kirjeitä kotiin ei ole säilynyt, mutta kirjanpidossa on tarkat merkinnät matkan kuluista. Hänellä oli 1 200 silloisen markan suuruinen matka-apuraha kahden kuukauden matkaa varten, lisäksi hiukan rahaa Elsa-tyttärelle vietäväksi. Kiertojunalippu Helsinki–Pietari–Berliini–Strasbourg–Pariisi–Hampuri–Tukholma maksoi 207,90 markkaa, passi 7,25 markkaa ja laivalippu Tukholmasta Helsinkiin ”Wellamolla” 7 markkaa.

Alexander Haapanen puhui lapsilleen suomea mutta vaimolleen ruotsia. Myös Julia Haapasen kirjeet on kirjoitettu ruotsiksi. Isoisäni käänsi ne eläkepäivinänsä suomeksi, samalla kun käsin kirjoitti 3 000 sivua tekstiä isästänsä. Alkuperäismateriaali on tallennettuna Kansallisarkistossa.

Kolmannet merkinnät on tehnyt reilua vuosisataa myöhemmin kirjoittaja, hortonomi (amk) Matti Haapanen (s. 1964), biologivirkamiesperheen poika. Työskennellyt nuoriso-ohjaajana Fallkullan kotieläintilalla, sivutoimena elokuvien käsikirjoitus. Vuodesta 1996 lähtien toiminut lähes päätoimisesti koti-isänä, vuodesta 2002 lähtien siinä toimessa Belgiassa. Lapset käyvät Eurooppa-koulua.

18.3.1900 Pariisi

<i>Romeo ja Julia</i>	2,35
<i>Kahvia</i>	-,85
<i>Omnibus ja laivo</i>	-,25
<i>Postimerkkejä</i>	1,00
<i>Postikortteja</i>	-,30
<i>Paketillinen kynttilöitä</i>	1,10
<i>Champagne</i>	-,50
<i>Leivos</i>	-,20

Helsinki, Katajanokka

Rakas kaivoattu Alexanderini!

Olen kovin pahoillani, kun kirjeesi Strasburgista ei vielä ole saapunut, vaikka ilmoitat Einon kortissa, että samalla kertaa lähetät kirjeen äidille; ellen tuota tietäisi, olisin tietysti luullut, ettet ennättänyt kirjoittaa muuta kuin kortit, sillä olihan niitä monta yhdeltä paikkakunnalta, mutta nyt tuntuu niin ikävältä tietää, että kirje minulle on matkalla, mutta kukaties ei ehkä saavukaan perille. Minullehan on melkein elinehto se ilo, että saan sinulta tietoja ja että siten voin ajatuksissani seurata sinua.

Ensimmäisen yön olen nyt itse hoitanut pojua; hoitaja kylvetti hänet illalla ja sen jälkeen pyysin, että hän vain jättäisi minut, sillä hänhän odottaa joka minuutin saavansa mahdollisesti kutsun lähteä pois. Pienokainen nukkui hyvin puoli viiteen, mutta vastoin tavallisuutta ei nukahtanutkaan uudelleen, vaan makasi silmät ammollaan. En minä nyt sentään ole niin kovin väsynyt, kunhan ei kylkeni anna merkkejä itsestään mutta se voi kyllä viedä ihan kaikki voimani...

Oma Lulusi

18.3.2006 Bryssel

Tavallinen lauantai, venytään vaimon kanssa sängyssä pitkään. Lapset pomppaa varhain katsomaan kökköpiirrettyjä. Hyvää niissä on sentään ranskankieli. Jospa se sieltä pulpahtaisi. Viikon vapautus kaurapuurosta osuu tälle aamulle. Juhlapäivä lasten mielestä, mutta tosiasiasa koulussa polleilevat rankalla kohtalollaan. Vaimon keskieuropalaiset työkaverit kauhistelevat lasten kohtaloa: ei edes maitoon, vaan veteen keitettyä puuroa!

Ruokakaupasta vielä täydennystä, sunnuntaiksi lammasta. Olin Eurooppa-myönteinen, enkä valinnut uusseelantilaista vaan hiukan kalliimpaa walesilaista. Kärryyn tuli myös Valion juustoraastetta. Jospa Suomesakin joku viitsisi lehmiä käyttää ulkona.

19.3.1900 Pariisi

<i>1 pullo Malagaa</i>	2,50
<i>Mutoskop</i>	-,20
<i>Lämpömittari</i>	1,75
<i>Louoren saippuota</i>	1,75
<i>6 pientä silkkihuiivia</i>	5,70
<i>3 pitkänomaista silkkihuiivia</i>	1,65
<i>2 kravattia</i>	1,90

Helsingissä 19.3.1900

Oma Alexanderini!

(--) *mutta mikä ei lainkaan ole hauskaa on näyttelypuuhien myöhästyminen; kuinka mahdatkaan olla pahoillasi, kun et heti voi ryhtyä työhösi ja miten nyt kotiinpaluusi tästä johtuen siirtyy kauemmas. Minusta tuntuu, että Runeberg on osoittanut anteeksiantamatonta hutilointia ja välinpitämättömyyttä, hän kun niin innokkaasti vaati aikaista tuloa sinne. Niin tämä on ehkä vain pientä alkua, varmaankin saat vielä kokea monia ikävyyksiä, mutta älä siitä välitä kyllä Jumala auttaa sinua suoriutumaan. Nyt niin kuin ennenkin pieni lisä ihmistunte-
mukseen jää ainoaksi voitoksi.*

Mitä minun olisi sanottava Elsan Pariisin matkasta? Muuten iloitsen sanomattomasti, mutta kun se taas tulee merkitsemään sinulle suuria kieltäymyksiä, se surettaa minua. Kuinka oletkaan kieltäytynyt jo nyt, kun olit niin monta päivää ilman ruokaa, vain sen vähäisen evään varassa, joka oli pussissa kotoa lähtiessäsi. Kyllä pussilla olisi ollut toinen koko ja eri sisältö, jos olisin asian oikein käsittänyt. Sen lisäksi olet eri kaupunkeihin tullessasi itse raahannut matkatavaroitasi raitiovaunuihin etkä käytä ajoneuvoja, kuten jokainen muu tekisi. Tämä kyky on sekin Jumalan lahja, jolta kaikki hyvä tulee.

Poika on ollut taas niin rauhallinen enkä sure nyt lainkaan hänen ravinnostaan, sitä on jälleen riittävästi, kun minulla on hyvä ruokahalu ...

finn car rental

Belgia-Suomi Klubi Special Offer! *Belgia-Suomi Klubi Special Offer!*

Ford Focus
5 door a week only **323 €**

Ford Focus STW
a week **375 €**

Nissan Micra
or similar a week **256.50 €**

Prices include: airport surcharge (normal extra pay 24,40?) EUR.
unlimited kilometers, value added tax 22%, insurances with 380 €
deductible limit, extra driver pay (normal extra pay 24.40 €)

Look for more
www.Finn-car-rental.fi/bl
Info@finn-car-rental.fi

Helsinki city, Helsinki Vantaa airport, Järvenpää, Tampere city, Tampere airport, Jyväskylä airport, Turku city, Turku airport, Turku harbour, Kuopio airport, Kajaani city, Kajaani airport, Vaasa city, Vaasa airport, Vaasa harbour, Kokkola airport, Kuusamo airport, Oulu city, Oulu airport, Kemi-Tornio airport, Rovaniemi city, Rovaniemi airport, Kittilä airport, Ivalo airport.

Mainos Parlöörissä joulukuussa 2006.

Bryssel 19.3.2006

Tavallista sunnuntairumbaa, partiota kahdessa eri osoitteessa ja yhdet syntymäpäivät. Tää on kai se mun homma, rouva kieltäytyy ajamasta tässä maassa. On kuulemma liian sekavat liittymät ja aggressiivinen ajotapa. Ohjaa kyllä kiitettävästi pelkääjän paikalta.

Nyt se tapahtui, kauan pelätty kolari. Montgomeryllä pamahti auto perään. Näytti ettei tullut vaurioita, ei tarvinnut täytellä niitä vihreitä kaa-
vakkeita, mitä niin sujuvasti muut tien päällä väsäävät. Illalla huomasin kuitenkin pienen kulman lohjenneen takavilkusta. Hiukan järkytti pikku-
maisuuteni, kun päätin siitä laskuttaa kaveria. Oli antanut järkytyksissään käyntikorttinsa.

20.3.1900 Pariisi

<i>Bon marche, kravatti</i>	-,95
<i>Kengät</i>	10,75
<i>Parranajo</i>	-,25

Helsinki

*Odotan niin kovasti saada sinulta kuulla, ovatko korttini ja kirjeeni saavuttaneet sinut Pariisissa. Kuulehan, en tiedä millä arvonimellä minun pitäisi sinua kut-
sua ranskaksi ja siksi olen kirjoittanut pelkästään "monsieur". Inspecteur des éco-
les – olisi kenties oikein? Sinun pitää ilmoittaa minulle asiasta – en milloinkaan
ennen kirjoittanut ranskaa ja siksi minulla ei ole aavistustakaan, kuinka pitäisi
kirjoittaa.*

*... Nyt juuri olin tuolla ulkona lääkärin luona, joka viimeisen kerran vieraili
meillä; "aivan mainiosti" oli päätös. He saavat kaikkea kuten ennenkin paitsi vii-
niä, olutta tai kaljaa. Taivaan Jumalalle olkoon kiitos kaikesta ja myös menneestä
ajasta..*

Hyvästi rakkaani, sydämellisen syleilyn lähettää sinulle oma Lulusi.

Bryssel 20.3.2006

Skypetin fajian kanssa pitkät tovit. Kaksi "päiväjoutilasta", sopii vähän jaaritella, ei hassumpaa. Etäisyys riisuu turhat arkiset kuviot. Niin taas isä uteli suunnitelmista, onkohan sillä ikävä mua vai poikia vai toivooko se että pääsisin taas kunnon leipätöihin?

Illalla muistin, että neljä vuotta Brysselissä tuli tänään täyteen. Poiki-
en kanssa hiukan herkisteltiin alkuajan jännityksillä. Poikaraukat, suoraan
Vihdin metsistä kiljuvia, mutta hyvin puettuja lapsia vilisevään leikki-
puistoon, jossa toisen hiekkakakkua ei kunnioiteta. Sinä keväänä poikia ei
meinannut saada luopumaan pitkistä kalsareista millään – toivat varmaan
turvallisuudentunnetta muutoksen mylläkkään.

Voi myös sitä meidän asuntoa ensiviikkoina, kumisi tyhjyyttä. Jokainen mööpelinostoreissu päätyi lopulta Ikeaan, kämppä on edelleen kuin kata-logista. Mutta kun ei ole tottunut venttaamaan kalusteita kuutta viikkoa. Outoa Euroopan tiheimmin asutussa kolkassa. Luulisi patjakasankin olevan nurkilla.

21.3.1900 Pariisi

<i>Postikortteja</i>	-,50
<i>Omnibus</i>	-,30
<i>Kahvia</i>	-,60
<i>Kiiltokuovia</i>	-,75
<i>Sateensuoja</i>	6,95
<i>Rintaneula</i>	3,00
<i>Käsineet</i>	1,95
<i>Postimerkkejä</i>	-,50
<i>Omnibus</i>	-,30

21.3.2006 Bryssel

Sovittiin Youssefin kanssa treffit puistoon koulun jälkeen. Kevät antaa odottaa. Puistossa melko vähän tuttuja naamoja. Rupee pojat kasvamaan ulos leikkipuistosta. Aiemmin me päivystettiin siellä joka päivä ja kasvot kävivät tutuiksi. Vain ruotsalainen au pair oli siellä niillä sateisillakin keileillä, kun me kelattiin työolojamme ja autokuumeen kehittymistä. Mutta nyt minä olen jäämässä työttömäksi. Lasten reviiirit kasvaa ja lapsiluku ei. Youssef saa vielä nähdä uudet vuosikerrat hiekkalaatikon lapsia, heidän kuopus vasta kiepsahtaa kyljelleen. Voimia!

22.3.1900 Pariisi

<i>Printemps</i>	
<i>1/2 tus. nenäliinoja</i>	2,40
<i>1/2 tus. nenäliinoja</i>	1,80
<i>2 muistokirjaa</i>	1,30
<i>Savukekotelo</i>	1,45

22.3.2006 Bryssel

Pitkästä aikaa koulunkirjastossa töissä. Eskarilaisille piti lukea satuja, löysin hyllystä kivan kirjan kotieläimistä. Paneuduimme navetan eläimiin. Siinä tuli kerrattua uuhet, hiehot ja karjut. Voi sitä riemua kun lapset kertoivat omista kotieläinkokemuksistaan. Tästä duunista saa heti nostettua "tilin" lasten kasvoilta.

Hienoa kun koti-ihmiset jaksaa pyörittää kirjastoa. Taitaa olla paljon lainauksia kuin suomalaisessa kunnankirjastossa ikään. Suomessa ryntätään heti kirjastoon koko perheellä, pojista kunnankirjasto täynnä suomenkielisiä kirjoja on tosi yliveto. Mulle vanhempainvapaalla pihaan pyörähtävä kirjastoauto oli nelipyöräinen henkireikä.

Peräänajokaveri oli ihmeissään laskutuksesta, mutta sanoi maksavansa.

23.3.1900 Pariisi

<i>Kahvia</i>	-40
<i>Ajo</i>	-,15
<i>Ajo</i>	-,30

Helsinki

Tänään olen totisesti saanut iloita sinulta saapuneiden kirjeiden lukemisesta: aamulla 9 aikaan tuli kortteja Ennille ja Estherille, hetki sen jälkeen Täti soitti puhelimesta ja pyysi, että lähettäisin hakemaan kirjettä, jonka sinä olit hänelle kirjoittanut ja klo 1 sain jälleen oman kirjeen. Vaikka päiväykset olivat erilaisia, saapuivat ne yhtä aikaa tänne; sydämellinen kiitos kaikista. Kyllä sinä tiedät, kuinka rakasta minulle on saada kuulla sinusta, mutta minä olen todella huolissani sinusta, kun siellä on niin hirveän kylmä. Kunhan et saisi reumatismia, silloin olisi parempi ettet lainkaan olisi sinne lähtenyt, sillä se on paha tauti.

23.3.2006 Bryssel

Siivooja pitäisi löytää, sanoo vaimo. Ei ole paikat semmoisessa jöössä, että viikonloppua vasten voitaisiin kepeästi vaan spasioerata. Tää on mulle periaatekysymys, jos ei piru vie yksi joutilas mies saa pidettyä kämppää kunnossa, niin on kumma. Tosin hiukan sädekehää tavoittelen, taidan pystyä luettelemaan aika liudan kotirouvia, joilla käy siivooja. Parhailla on au pair päälle.

No, lepyttiin ja katsottiin dvd:ltä illalla Näkymätön Elina. Esikoinen hyppi vielä sängystä kuikkimaan. Kohta jo saadaan olla teinin kanssa iltaa viettämässä...

24.3.1900 Pariisi

<i>Credit Lyonnais</i>	1,20
<i>Mutoskop</i>	-,50
<i>Kahvia</i>	-,60
<i>Saippua</i>	-,40
<i>Hammastahnaa</i>	-,65
<i>Kenkävoidetta</i>	-,25
<i>Hajuvoetta</i>	1,95

<i>Hajuvettä 4 pientä pulloa</i>	<i>-,70</i>
<i>kirjepaperia ja -kuoria</i>	<i>-,95</i>
<i>Sikaareja</i>	<i>-,75</i>
<i>Viikunoita</i>	<i>-,50</i>
<i>Parranajo</i>	<i>-,30</i>

Helsinki

Minä tunnen voimieni päivittäin vahvistuvan joskin vähitellen ja ruokahalua minulla on ja ruokaa on pojalle vielä riittämiin...

Oma Lulusi

Ehdotuksena esitän vielä seuraavaa: sinä ostit kerran 3 markan myyjäisissä ihas-tuttavan sievän samettilippaan – sehän olisi verrattoman sievää mormorille kortti-en säilyttämiseen, joita hän nyt pitää makeislaatikossa – sellaisia voisi olla vaika useampia, jos mahdollista. Elsan huoneessa sellainen koriste olisi sievä. Jos sinusta puserokangas on Ennille liikaa, niin sopiihan lipas tai sievät kirjoitus-pöytäsakset ja veitsikin hänelle mainiosti. Nämä nyt vain ovat ehdotuksia.

Bryssel

Eilinen sanailu pörräsi päässä. Miksi joutilas ukko ei kykene riittävästi kuuraamaan ja hieromaan kotiaan, niin että kaikki olisivat tyytyväisiä. Vähän ryhdistyin ja toin narsisseja puutarhasta sisälle.

Oman lapsuuden muistikuvat kotiäitiydestä ovat vähän hatarat. Mutsin kuolema jätti vähän siloitellun kuvan yhdeksän vuotiaan pojan muistiin. Mutsi, biologian opettajaksi valmistunut, oli kotona hoitamassa meitä kolmea, pikkuisen teki sijaisuuksia. Mutta olin mä puolipäiväisesti Susitien tarhassa, Jänis-ryhmässä. Lompsin itse iloisesti toista kilometriä, nyt kuskaan kädestä pitäen koululaisiani ovelta ovelle. Pullamössöä!

Kirjahyllyssä Suomessa on arkistoituina Hopeapeilin artikkeli kotiäitien työpanoksesta. Tais olla vuosi 72 kun luonnonsuojeluvirkamiehen perhe pääsi mukaan julkkisten joukkoon. Äiti ja isä laskeskelivät kotityön hinnaksi 700 markkaa kuussa.

Häyön jälkeen appiukkoni sanoi, että kyllä toisen on jäätävä kotiin lapsia hoitamaan. Mielessäni vastustelin, mutta tosipaikan edessä en paljon pullikoinut. Appiukko ei ole sen koommin kommentoinut, mutta anoppi jaksaa ylistää. Äitipuolikin kiittelee modernia miestä miniälleen. Minulle muistelee kuinka käsivarret venyi maata viistäviksi, kun oman työpäivän päälle piti vielä raahata kaupasta teineille litratolkulla maitoa.

Multa on kyllä jäänyt kaalikääryleet pyörittämättä ja housunpolvet paikkaamatta, verhojakaan en osaa päärmätä, mutta kait mä aika edulli-

sesti kokkaan ja vielä mielelläni. Kait olen päivärahani tienannut, vaimo maksaa sen mitä au-pair saisi. Tosin sillä kertyneellä rahalla rahoitettiin puolet Pösöstä. Maksetaan mulle kyllä eläkettäkin.

25.3.1900 Pariisi

Omnibus	-,30
Kahvia	-,60

Helsinki

Sinä et saa lainkaan arvoistella kirjeitäni, sillä varmaankaan et tiedä kuinka monin keskeytyksin ne on kirjoitettu...Kuinka tuleekaan olemaan hauskaa näyttää pikku poikaa sinulle, kun tulet, hän on niin suloinen ja kiltti ja taas vähän lihonut lauantaina punnittaessa. Nyt hän on jo yli kuukauden ikäinen – niin on taas aika Jumalan avulla kulunut.

(–) Olen päättänyt, että tänään käytän viimeisen kerran neitiä kylvettämiseen, sillä luulen selviäväni; ja jos jonakin päivänä olen erityisen väsynyt, jätän kylvettämisen kokonaan. Kun hän lakkasi olemasta täällä öisin, maksoin hänelle määräämänsä palkkion 30 mk, jonka hän sanoi laskeneensa siten, että perusteena oli 2,50 markan päiväpalkka, siis vähemmän kuin mitä neiti W. antoi hänelle – ja minä olin luonnollisesti hyvin tyytyväinen.

Bryssel

Meilillä vielä opastin tätien tulon yksityiskohtia. Piti vähän varoitella, että jää tulppaanit näkemättä, kun kevät ei ole lämmennyt. Belgialaisen kalenterin mukaan talvi on virallisesti ohi. Tietävät sekunnilleen kuinka pitkät vuodenajat ovat. Suomessa kevät on tullut, kun voi kulkea Espalla palsa auki ja ilman tumppuja.

Mukava päästä taas kohta isännöimään vieraita. Sitä näkee omia kulumia toisin silmin, kun tuttujen kanssa kiertää. Ystäville ja sukulaisille on ehkä enemmän aikaa täällä, kun ne vaan saa järjestettyä paikan päälle. Hullut päivät on lennättänyt ystäviä vuosien mittaan ihan mukavasti. Joku on puistossa tuota virtaa ihmetellytkin.

26.3.1900 Pariisi

<i>Pension 15.3.–15.4 J. Vesque (täysihoito)</i>	
<i>15.3.–20.3 á 6 fr.</i>	<i>30,00</i>
<i>21.3.–15.4. á 7 fr.</i>	<i>182,00</i>
<i>Bougis</i>	<i>1,00</i>
<i>Kahvia</i>	<i>-,40</i>

26.3.2006 Bryssel

Vaimo lähti muutamaksi päiväksi Wieniin kokoukseen. Niin jäi multa pingiksen peluu. Ehkä ensiviikolla sitten.

Kuittipinot kenkälaatikossa uunin päällä odottavat vielä toimintaa, niin kuin moni muukin. Mua ei millään huvita pohtia mihinkä menoerään meidän rahat oikein liukenevat. Jos maltilla kuluttaa ja luksusta on luomumpi ruokakori, niin ei kait tuota tarvitse enää menneitä takoa excel-
taulukkaan. Voivat tulevat polvet sitten pyytää kuluttajaprofilin suoraan Stokkalta, osuuskaupasta ja Delhaizelta. Eivät ylläty muusta kun rusinoi-
den kulutuksesta.

Isoisoisän kurinalainen kulujen kirjaaminen koski myös kerjäläiselle Pariisissa annettua 10 senttiä, mutta tapaus ei kirjanpidon mukaan tois-
tunut. Ei ole pojasta polvi parantunut, Brysselin kerjäläisille ei ole paljon herunut.

27.3.1900 Pariisi

<i>Raitovaunu</i>	-,30
<i>Savukkeita</i>	-,70

27.3.2006 Bryssel

Vähän tympeä päivä. Viikko pitäisi saada ryhdikkäästi alulle, mutta tuli etupäässä roikuttua netissä. Podcastit tekee asian helpommaksi, mutta hömpä tahtoo viedä kaiken ajan. Päiväunet sohvalla ja keskipäivänpeili tulee uniin sieltä taustalta. Pitää kuunnella iltauutiset sitten valvetilassa.

Koulun portilla puitiin remonttimurheita. Ehkä sittenkin olen onnellisempi näin kun päätettiin pysyä vuokralla. Jos oltaisiin ostettu täältä kämpä, niin olisiko sitä elo paljon miehisempi. Porakone aina ojossa. Soitella, tilata ja reklamoida ranskaksi. Jospa mä saan hormonit tasapainoon sitten kesälomalla taimikonhoidossa ja mökkiremontissa. Vaimokin taantuu mökillä ja tahtoo aina tiskata, huolehtii jopa kokkaamisesta, jota se ei täällä tee koskaan.

Eineslasagne uunista ja pöytäkin vain puoliksi siivottu. Ehkäpä huomenna on elo ryhdikkäämpää.

28.3.1900 Pariisi

<i>Parranajo</i>	-,35
<i>tulitikkuja</i>	-,05
<i>postimerkkejä</i>	1,00
<i>lääkettä päänsärkyyn</i>	1,00
<i>kahvia</i>	-,60

<i>kuvia</i>	-,50
<i>makeisia</i>	-,60
<i>imuke (mynstycke)</i>	-,15

28.3.2006 Bryssel

Iltayöstä hain vaimon lentokentältä. Pojat nukkuivat kotona. Takaraivos-
sa molemmilla pieni murhe: entäpä jos ajetaan kolari matkalla? Ajan kie-
li keskellä suuta Siltamäen läpi (kuopuksen antama nimitys Zaventemin
risteysrytäkälle). Toinen vaihtoehto olisi Leenan istuutua taksikuskin kyy-
tiin, joka luulee itsensä Duvalliksi ja vetää ajolinjat 120 km/h sen mukai-
sesti. Minä tyydyn rajoitusten mukaiseen. Kotona vasta sitten yksi Duvel.
Vaimo toi tuliaisiksi vähän eksoottisemman puutarhalehden, pikkuhin-
nalla iloinen kotimies. Jätän raportoimatta poikien koulumurheet.

29.3.1900 Pariisi

<i>Kahvia</i>	-,60
<i>konjakkia</i>	2,00
<i>sokeria</i>	-,15

29.3.2006 Bryssel

Aamuyöstä soi ovikello. Poliisi pyysi tulemaan kadulle, kun auton kanssa
on ongelmia. Naapuri oli kuullut rysäyksen ja kurkannut kadulle. Jeeppi
pakenee paikalta.

Siinä se sitten oli nokka ja perä rutussa tiellä poikittain. Pulssi kapusi
kahteensataan, kun kiersin autoa. Takanurkka sisällä ja nokka haitarilla.
Poliisit löysivät peräänajajan muutaman korttelin päästä. Pää pökkyräs-
sä ja jeepin nurkka rutussa. Oli kuulema yötöistä palatessaan saanut sai-
raskohtauksen. Puhallus oli puhdas, mikä oli jotenkin huojentavaa kuulla
tässä rattijuoppojen maassa.

Reilussa tunnissa oli hinausauto hakenut auton. Mulle jäi ämpärillinen
lasimurskaa.

30.3.1900 Pariisi

<i>Kahvia</i>	-,65
---------------	------

Helsinki

Sydänystäväni!

(--)
*Tänään meillä on ollut hieman miellyttävämpi sää, lumetonta ja ihanaa au-
ringonpaistetta. Siksipä olen ollut hetken ulkona kävelemässä täällä auringos-
sa siinä toivossa, että saisin vatsani kuntoon, se kun on ollut niin hankalaa. Jos*

otan jotain lääkettä, voin pahoin ja samalla myös poika – ja ilmankaan en näytä voivani olla – pelkään kylkeni vuoksi. Järjestys oli aluksi parempi, en tiedä miksi nyt on hankalaa, vaikka olen koettanut saada tilaisuutta liikkua täällä kadulla sekä aamu- että iltapäivisin.

30.3.2006 Bryssel

”Ca-va”, kyseli autokorjaamon miehet, kun menin aamulla koulun portilta suoraan autoa peräämään. Minä vastasin, että eihän tässä mitään hätää, kun koko perhe oli kotona sängyissään, kun perään pasahti. Sanoivat auton olevan lunastuskunnossa. Heittivät karkean arvion lunastushinnasta. Melkein oli puoleen pudonnut auton hinta vajaassa kolmessa vuodessa. Kovien vakuutusmaksujen kanssa kulut olivat karkeasti 500 € kuussa, eikä siinä ole vielä dieseleitä. Mukava summa lompakossa ajella bussilla, junalla ja taksin takapenkillä. Länsimainen ihminen orjuuttaa itseään järellä lähtemisen vapaudella.

Koulun porttiparlamenttiin tuli säpinää. ”Kyllä kait sä nyt merkkiä vaihdat, kun elämän aikana niin vähän kuitenkin pääsee autokauppoja tekemään!” ”Väriä on ainakin vaihdettava!” Illalla rupesi jo tuskastuttamaan autokaupparumba. Pitäisi olla kait rohkeampi ja kokeilla elämistä ilman autoa. Nyt olisi tilaisuus. Sain vara-autoksi Pösö 106:n. Nähtyäni menopelin kovistelin isomman auton tätien saapumisien vuoksi. Lupasivat hoitaa.

31.3.1900 Pariisi

<i>taskupeili</i>	1,45
<i>pullo madeiraa</i>	2,00

Helsinki

(--)
Paraikaa he kaikki laulavat äänissä Lennart johtajana lasten kamarissa.

Tässä syntyi ikävä katkos, kun Eino tuli juuri kotiin kaulassaan verihaava, jonka Rafael oli saanut aikaan, mutta kun en ollut aivan vakuuttunut Einon selityksestä, olen soittanut neiti Lampénille ja nyt myös Rafaelille itselleen ja huomaa, että pääsyyllinen on R., joka toisten ärsyttämänä antoi kiivaudelleen ylivallan ja lieenee uhkaillut jopa veitsellä. Tämä oli epämiellyttävä välikohtaus minun kodikkaalle esitykselleni lapsistamme.

31.3.2006 Bryssel

Pitkästä aikaa koulun retkellä tiedepuistossa kuopuksen luokan kanssa. Mukava kohde. Leikin ja kokeilemisen keinoin tutustutaan fysiikan lakei-

hin. Pääsin itsekin leikkimään. Samalla ihmettelee kuinka urbaanissa ympäristössä kaiken maailman tempupaikkoja rakennetaan. Ollaan asiakkaita ja kuluttajia. Tämä maa elää toisten selkiä pesemällä, vaikka Mauno Koivisto epäili sen tuottavuutta.

Lampun kolhija toivottaa kaikesta huolimatta viihtymään Belgiassa. Olin meilannut hänelle kuvan kolaroidusta autosta ja vapauttanut hänet pienestä korjauskulusta.

Illalla paloi käämit ruokapöydässä. Vaimon kotiintulo venyi taas ohi illallisajan ja me sitten aloitettiin kolmistaan. Jotenkin vetelää oli perunan-kuorinta. Onkohan nämä lapset ylipassattuja? Aina on aikuinen sitomassa kengännauhat ja reppua pakkaamassa.

1.4.1900 Pariisi

<i>parranaajo</i>	-,30
<i>savukkeita</i>	-,70
<i>sikaareja</i>	-,60

1.4.2006 Bryssel

Iltapäivällä kävin hakemassa uuden sijaisauton. Siitä sitten kentälle. Eeva, Irma ja Simo tulivat jo hiukan vanhusten askeleilla, mutta itse asiassa ovat reissanneet elämänsä aikana niin paljon, että minä olen ihan kotihiiri siinä rinnalla. Ainoastaan Irma oli piipahtanut Brysselissä aiemmin, kun viisilapsisen perheen kuopus lähti vaihto-oppilaaksi Ameriikkoihin vuonna 1958. Silloin ei lennetty suoraan Suomesta. Kivasti kuvaili tuota visiittiä.

Savon murre puskee sisaruksilla pintaan kun toisiaan tapaavat. Eevakin ollut perheellisenä tuon 50 vuotta Sipoossa ja kieli tallessa! Kaksikielisessä ympäristössä voi oma kieli säilyä rikkaana. Mitenkähän omalle suomen kielelle käy jos täällä kauan majoillaan. Joskus tuntuu että puhuu lapsille ihan väärillä termeillä. Ikäisiinsä verrattuna meidän muksuilla on ainakin sääliittävän kapea voimasanojen varasto.

Kotona ihmetellään, haistellaan ilmaa ja majoittaudutaan. Taas on ruisleipää. Unohtui aprillipilat kun tuli arvovieraita.

2.4.1900 Pariisi

<i>postimerkkejä</i>	1,00
<i>postikortteja</i>	1,10
<i>kahvia</i>	-,55
<i>kynttilöitä paketti</i>	1,10

Helsinki

Maalta tulee kyselyjä, aiotko myydä kauraa, ja kun me emme tästä asiasta mitään keskustelleet kotona ollessasi, olen vain sanonut, että kyllä myydään, mutta hintaa ei voida määritellä ... Forströmin vaimo jätti tänään täällä 5 mk etukäteen, jotta hän saattaisi olla varma siitä, että saisi kolme tynnyrillistä siemeneksi ...

... Mutta, mutta voi sitä kylmyyttä! Varjelkoon Jumala armossaan ja laupeudessaan sinua, ettet sairastuisi – ajatella, sairastua siellä kaukana kaikista omaisista eikä pystyisi edes lääkärin kanssa keskustelemaan.

(--) Nyt taas päätös tällä kertaa. Jos suinkin mahdollista, koeta välttää vilustumista. Sinun pitää joka ilta lämmittää itseäsi samalla tavoin; onhan vanhaan tunnettu asia, että konjakki on vastamyrkkyä vilustumiselle.

Toini tervehtii isäänsä – haluaa itse kirjoittaa; kertoo että hän pääsee ulos kävelemään. Sinua tervehtivät sydämellisesti kaikki, kaikki ja oma Lulusi.

Pikku poika edistyy kuin nuottien mukaan, minkä vuoksi en kyllin saata Jumalaa kiittää. Kuinka rakasta tulee olemaan saada häntä sinulle näyttää, miten hän on menestynyt; miten sanomattoman suloiselta tuntuu, että minulla on hänelle riittävästi ruokaa.

2.4.2006 Bryssel

Kaikki äidin jäljellä olevat sisarukset väittivät nukkuneensa hyvin vieraassa sängyssä. Sunnuntain kirpputoriosoksilla huomasivat kuinka paljon suomalaisia asuu tässä kaupunginosassa. Simo löysi mieleiset venäläiset hopealusikat. Sitten vein kovat sienestäjät pyökkimetsää ihmettelemään.

Päivälliseksi paahdoin paistin viimekesäisestä kasvattivasikasta, taas kehuttiin kokkia. Itse olin vain mielissäni, että pääsin viimein passaamaan juuri näitä sukulaisia.

Illalla Irman kanssa aloimme skannaamaan mummon ja vaarin valokuvia koko suvun bittiomaisuudeksi. Mukana ennennäkemättömiä negatiiveja ja kuvia, paljon mutsistakin. Pojat näkevät miltä tuntemattomaksi jäänyt mummu näytti nuorena. Retusoin revenneen yo-kuvan kelvolliseksi.

Tädit tenttaavat, miten jaksan olla kotona. Sitä on vaikea selittää, mutta kai jokainen kotiäiti tietää miltä päässä välillä tuntuu. Aikaa on periaatteessa vaikka kuinka, aikaa olla hyvä ihminen ja isä. Käytännössä jalot aiheet kilpistyvät pyyhkimättömään pöytään ja kasaan pesemättömiä sukua.

Mutta huomenna lähdetään Hollantiin sipuleita tsiigaamaan – kevät voi tulla vastaan.

Päivi Reijonen

Kotiäitiyden sopimaton autuus

Kun minua pyydettiin kirjoittamaan kokemuksistani kotiäitinä Suomessa ja Belgiassa, suostuin oikopäätä. Kirjoitan paljon ja ajattelin, että tekstiä syntyisi varmasti vaivattomasti, olihan minulla omakohtaista kokemusta kotiäitiydestä. Kirjoitin ensin yleisiä suuntaviivoja aiheesta, mutta mitä pitemmälle kirjoituksessani etenin, sitä selvemmin oivalsin, että pelkästään oma näkökulmani ei riittäisi. Olen täällä tutustunut moneen kotiäitiin ja tiedän mielipiteitä ja suhtautumistapoja olevan useita. Päätin laajentaa näkökulmaa haastatteleamalla neljätoista kotiäitiä ja näistä tapaamisista keräämäni materiaali on minun hallussani. Lisäksi olen kirjannut muistiin muiden äitien kanssa keskusteluissa esille tulleita mielipiteitä ja kertomuksia.

Kun muutimme Belgiaan, oli tammikuu, kylmä ja satoi vettä. Tuli helmikuu, edelleen oli kylmää ja satoi vettä. Vuonna 2002 helmikuussa oli neljä päivää jolloin ei sataanut; se oli sateisin helmikuu sitten Belgian meteorologian historian. Mieliä oli nollassa: eihän tämä voi oikeasti olla tällaista! Ei edes Belgiassa, missä tilastojen mukaan sataa 220 päivää vuodessa, VOI sataa aivan joka päivä! Poikakin jo kyllästyi sisälläoloon, hän ehdotti, että laitetaan satevaatteet päälle ja mennään ulos ja niin sitten teimmekin. Ristimme paikallisen leikkipuiston Mutapuistoksi. Vettä oli satanut niin paljon, ettei maa imenyt kaikkea ja moniin puiston laitteisiin ei päässyt lainkaan, sillä niitä ympäröi puolissäreen ulottuva muta- ja vesivelli.

Belgiassa ei leikkipuistoissa keskellä päivää ole ketään; pienetkin lapset ovat tarhassa ja lasten kanssa ulkoillaan viikonloppuisin, jos sää on hyvä. Leikkipuisto ei siis tarjoa uusia ystävyyssuhteita eikä keskusteluseuraa ol- lenkaan niin helposti kuin Suomessa. Puistoon tullaan myös suomalaisittain katsoen hienoissa vaatteissa: tytöillä on pitsisukkahousut ja pikku hamokset ja lakerikengät, pojilla suorat housut ja siistit paidat. Usein meitä suomalaisia on katsottu pitkään ja aprikoitu, mistähän Itä-Euroopan maasta oikein tule- me, kun lapsemme on puettu kuluneisiin verryttelyhousuihin (joissa saattaa olla jopa reikiä!) ja parhaat päivänsä nähneisiin lenkkitossuihin. Erään tut- tavapariskunnan kanssa luonnonhistoriallisessa museossa vieraillessamme kahviossa työskentelevä rouva antoi meille yhden kerrosvoileivän ilmaiseksi ”kun tulette Puolasta”. Kyllä meille nauru maittoi. Ja kerrosvoileipä.

Brysselissä pieniä lapsia ei uskalla päästää pihalle tai leikkipuistoon kes- kenään kuten Suomessa. Vaikka ylenmääräiseen pelkoon ei aina olekaan syy- tä, on Brysselissä kuitenkin enemmän huolenaiheita kuin suomalaisissa kau- pungeissa. Liikenne on holtitonta, eikä pientä tienylittäjää tai pyöräilijää aina kunnioiteta. Myös paljon uutisoidut lasten sieppaukset ja kansainväliset pe- dofiliaringit pelottavat. Lasten katoamistapauksia oli kesällä 2006 useita, ei- vätkä kaikki päättyneet onnellisesti. ”Ruma maa, töykeitä ihmisiä ja pedofi- lien paratiisi”, tokaisi minulle yksi tuttavani, joka joutui työnsä puolesta käy- mään usein Brysselissä. Totuus ei onneksi ole kuitenkaan aivan näin synkkä. Belgiassa on paljon kauniita paikkoja ja miellyttäviä ihmisiä.

Kotiäidin lapsesta kotiäidiksi

Äitini oli kotona kunnes menin ensimmäiselle luokalle kouluun ja vielä pitkän aikaa sen jälkeen hän työskenteli vain ne tunnit, jotka olin koulussa. Meillä oli pieni perheyrittys, joten työajan säätely oli helppoa. Minusta oli mukavaa ja turvallista, että äiti oli kotona tullessani koulusta. Ruoka oli aina valmista, joku valvoi läksyjen tekoa ja ylipäättään vain oli lähettyvillä. Usein myös kou- lukavereitani tuli iltapäivisin meille mieluummin kuin meni tyhjään kotiin. Positiivisten kokemusten vuoksi koin kotiäitiyden hyvin luontevana ratkai- suna omalla kohdallani. Minä olin kotona noin puolitoista vuotta poikamme syntymän jälkeen. Kun palasin töihin, mieheni jäi neljäksi kuukaudeksi hoi- tovapaaalle. En millään olisi raskinut laittaa poikaamme tarhaan puolitoista- vuotiaana. Belgiassa työssäkäyvän äidin lapselle ”tarhaura” urkenee jo muu- taman kuukauden ikäisenä. Äitiysloman pituus on neljä kuukautta.

Äitiyslomani ja sitä seurannut hoitovapaa sujuivat nopeasti. Olin onnelli- nen kun sain viettää aikaa lapsen kanssa kotona, ei tarvinnut herätä aamulla

aikaisin viemään lasta tarhaan ja saimme suunnitella päivän rytmin sellaiseksi kuin se lapselle parhaiten sopi. Elämä oli varsin mutkatonta, leikkipuis-toista ja taaperoryhmistä löytyi aina seuraa, enkä kokenut turhautuvani tai ikävystyväni. Olin erittäin tyytyväinen siihen, että mieheni jäi hoitovapaalle. Olin helpottunut siitä, että poikamme hoidettiin edelleen kotona; en olisi varmasti ollut lainkaan niin innokas palaamaan töihin, jos hän olisi mennyt silloin heti päiväkotiin. Lapsemme sai pehmeän laskun äidistä irrottautumi- seen ja miehenikin huomasi, että kotona ei suinkaan ”vain olla”, vaan teke- mistä kyllä riittää aamusta iltaan. Mahtaako johtua tästä omakohtaisesta ko- kemuksesta, mutta hän suhtautuu kotiäitiyteen arvostavasti ja puhuu aina kotiäideistä hyvin kauniisti.

Poikamme ollessa noin kaksivuotias myös mieheni palasi töihin ja lap- semme aloitti tarhan. Meillä oli molemmilla vuorotyö, joten poika laitettiin tarhaan, joka tarjosi ympärivuorokautista hoitoa. Työvuoro kesti 12–14 tun- tia kerrallaan ja siihen työmatkaan kuluva aika päälle, joten lapsen kanssa ei ehtinyt paljon aikaa viettää työrupeaman aikana. Päivät olivat valtavan pitkiä meille kaikille.

Arjen haasteet

Muutto Belgiaan helpotti tilannetta perhe-elämän kannalta ja tarjosi uutta, rauhallisempaa yhdessäolon mahdollisuutta. Vaikka oman kodin seinien si- sällä kaikki sujuikin mukavasti, ei maailman kohtaaminen kodin ulkopuolel- la ollut aluksi helppoa.

En osannut ranskaa yhtään kun muutimme tänne ja tavanomaisista ar- kiaskareista, kuten kaupassakäynnistä tuli pelottavaa ja huolestuttavaakin. Usein pahoitin mieleni monta kertaa myyjien ja virkailijoiden nuivaan suh- tautumiseen, kun he huomasivat taas yhden englantia hapuilevan ulkomaal- aisen utelevan heiltä jotakin. Kerran sain myös huomata, että eräässä isossa kaupassa oli lapsille ikäraja: alle kahdeksanvuotiaat eivät olleet kauppaan tervetulleita. Sääntö vaikutti järjettömältä, suorastaan syrjinnältä. En tiedä huomasiko kaupan johto itsekin, ettei sääntö ollut järkevä, vai tuliko aloite asiakkaiden taholta, mutta kahdeksan vuoden ikäraja poistettiin vuosi sitten ja kauppa on edelleen pystyssä.

Minusta oli kummallista katsoa joidenkin myyjien suhtautumista asiak- kaisiin, varsinkin jos asiakas sattui puhumaan väärää kieltä. Jos puhut rans- kankieliselle englantia, ei mene hyvin, mutta vielä huonommin ovat asiat jos yrität puhua flaamia! Palvelu loppuu kokonaan. Ei suomen- ja ruotsinkielis- ten välillä ole ollenkaan niin suuria kieliriitoja kuin täällä ranskan- ja flaamin-

kielisten kesken. Paikalliset näyttävät tunnistavan jo päältä, sanomatta sanaakaan, onko toinen ranskan- vai flaaminkielinen ja osaavat siis valita oikean kielen, mutta minä en pystynyt samaan. Usein yritin kuulostella mitä kieltä vastapuoli puhuu, että osaisin itse valita kielen, joka aiheuttaa vähiten närää.

Kotiäiti katoaa helposti kodin, koulun ja kaupan muodostamaan Bermudan kolmioon. Tämä on erityisesti vaarana ulkomaille muuttavalle äidille, sillä kielitaidon ja sosiaalisen verkoston puuttuminen saa olon helposti tuntumaan yksinäiseltä. Ensimmäiset kontaktit muihin suomenkielisiin vanhempiin solmitaan tarhan tai koulun pihalla lasta noudettaessa tai kielikursseilla.

Eräs haastattelemistani kotiäideistä muistelee tilannettaan:

”Me muutimme Brysseliin pian Suomen liityttyä Euroopan unioniin. Silloin täällä ei ollut ollenkaan niin paljon suomalaisia kuin nyt. Aluksi olo oli kyllä tosi orpo, kun olin kotona pienten lasten kanssa ja mies oli paljon poissa. En tuntenut ketään naapurustosta enkä osannut kieltä. Aloin etsiä seuraa Suomi-Klubin jäsenlehti Parlööristä, katsoin sieltä osoitteista ketä oli muuttanut tänne ja kenellä ehkä oli samanikäisiä lapsia. Sitten vain otin puhelimen käteen ja aloin soitella heille, että ... hei voitaisiinko me ehkä tavata ja voisivatko meidän lapset leikkiä teidän lasten kanssa ... Suomessa ei tulisi mieleenkään tehdä näin. Nyt suomalaisia on täällä jo paljon ja ystäviä löytyy helpommin.”¹

Lasten ollessa pieniä elämä pyörii pitkälti kodin välittömässä läheisyydessä. Parasta vertaistukea löytyy vanhemmista, joiden lapset ovat suunnilleen saman ikäisiä, silloin harrasteet ja puheenaiheet ovat kaikilla samat. On valtavan helpottavaa tavata belgiansuomalaisia, jotka ovat jo vanhoja konkareita. Heiltä saa hyviä vinkkejä moneen asiaan, kuten esimerkiksi mistä löytyy paras pesula, kannattaako kenkiä viedä suutariin tai mitä sitten tehdään, jos metro pysähtyy asemalle, eikä enää lähdekään liikkeelle vaan liikennelaitoksen miehet paimentavat kaikki matkustajat bussiin. Suomalaisilta saat suoran vastauksen kysymykseen ja vastauksen sisältämään informaatioon voi myös luottaa. Kokeneet Brysselin asukkaat tietävät, että jos lause alkaa sanalla ”normalement”, kaikki on mahdollista, eikä se vielä tarkoita sitä, että loppuosa lauseesta pitäisi paikkansa. Jos kenkäkaupassa sanotaan: ”Normalement, meille pitäisi tulla lähetys poikien talvikenkiä ensi maanantaina”, parhaassa tapauksessa niitä tulee, tai sitten ei tule. Jos ei tule, kukaan ei tiedota myöhästymisestä millään tavalla.

Ilman paikallisten kielten taitoa ei tuoteselosteista saa selvää kuin arvaamalla. Pienikin kyseisten kielten taito auttaa jo paljon. Voi toki sattua niinkin, että olet muotoillut mielessäsi valmiiksi lauseen ”Anteeksi, mutta myydäänkö teillä tuoretta hiivaa?”, kerää hyllyjen välissä rohkeutta mennäksesi kysymään ja kun saat kysytyä, et ymmärräkään myyjän vastausta. Suomessa niin

Talven iloja
Brysselissä.
Kuva: Riitta
Oittinen.

tutuiksi tulleet ja ruoanlaittoa nopeuttavat ainekset tai puolivalmiit pakasteet ovat täällä melko tuntemattomia. Valmisaterioiden valikoima on vaatimaton, ruokaa joutuu – tai saa – laittaa aivan alusta alkaen itse. Kasvissyöjäystävälläni oli tästä asiasta toisenlainen mielipide. Hänen mielestään kasvisruokatarjonta myös valmisruokien muodossa on täällä laajempaa kuin Suomessa.

Paikalliset tuotteet ovat tietysti jossain määrin erilaisia kuin kotimaassa, mutta eivät yhtään huonompia. Koti-ikäväni iskiessä voi tehdä makumatkan merimieskirkolle, Ikeaan tai skandinaaviseen kauppaan Waterloossa. Kirkolta löytyy tuttuja tuotteita kuten Elovenaa, hapankorppuja ja karjalanpiirakoita, ”Skandikaupasta” taas vaikkapa poronkärjistystä ja rieskaa. Ruoanlaittoon oppii kenties suhtautumaan myös seikkailuna. Suomessa ei olisi tullut mieleenkään laittaa mustekalaa, kampasimpukoita tai gnupihvejä. Aterioiden sisältö kansainvälistyy ja opimme suhtautumaan avoimin mielin kaikenlaisiin uusiin kokeiluihin.

Ilman ranskantaitoakin ruokaostokset hoituvat. Tuttavani kertoi mieleenjäävän tarinan. Hän meni Carrefouriin [ruokakauppaketju] ja oli saanut kaikki tarvitsemansa tavarat paitsi korppujauhoja, niitä hän ei löytänyt; mikään paketti ei näyttänyt tutulta. Kassalla hän aikoi kysyä englanniksi, mahtaisiko korppujauhoja löytyä jostakin, mutta kassaneiti ei ymmärtänyt kuin ranskaa. Hän pyysi paikalle myyjän, joka ei myöskään osannut auttaa, ja lopulta paikalle tuli myyjä, joka ymmärsi englantia. Tuttavani alkoi selittää hänelle englanniksi ja elekielellä: "Meatballs..." ja sitten oivalsi, ettei tiennyt edes englanniksi, mikä on korppujauho! Hän otti sitten kärrystä jauhelihan, sanoi "meatballs", oli ripottelevinaan sinne jotakin ja sanoi "tsip tsip". Myyjät ja kassa katsoivat häntä ällistyneinä. "Meatballs, tsip tsip", hän sanoi. Toisella myyjällä välähti ja hän vielä varmisti "tsip tsip?" ja tuttavani sanoi "yes, please." Myyjä poistui hyllyjen väliin ja palasi takaisin korppujauhopakettin kanssa.²

Sama rouva onnistui saamaan kenkäkaupassa kenkiä sovittaessaan sovittussukan selvästi suomeksi pyytäen. Woluwe St. Lambertin Eurooppa-koulun edessä tuotteitaan tarjoava vohvelikauppiaskin on jo oppinut ymmärtämään hiukan suomea. Ainakin lause "Yksi Fanta, ja pilli kans" tuottaa toivotun tuloksen.

Ensimmäisen vuoden keväällä poikamme aloitti Eurooppa-koulun esikoulussa, siitä muodostui päivälleni rytmi ja ystävyysuhteita alkoi muodostua muiden vanhempien kanssa. Aloitin ranskankurssin. Se laajensi ympäröitä ja tarjosi mielenkiintoisia kontakteja muihin ulkomaalaisiin. Meitä, ulkomailta muuttaneita, on täällä paljon ja olemme saapuneet tänne mitä erilaisimmista syistä. Vasta täällä minulle tuli tutuksi termi "trailing spouse". Mielestäni se on hyvin kuvaavasti sanottu: tässä hän sitä vain kuljetaan työtätekevän puolisoimme perässä kuin raiteilla ikään, eikä meillä ole sananvaltaa moniin asioihin kuten työaikoihin tai sijoituspaikkaan. Toki työmahdollisuuksia saattaa ilmaantua, mutta ei aina samalta alalta kuin mitä teimme Suomessa. Esimerkiksi minä en voinut täällä jatkaa samalla alalla kuin Suomessa, sillä minun olisi pitänyt suorittaa kielitutkinto sekä ranskassa että flaamin kielessä. Ennen kuin olen niin pitkällä kummassakin kielessä, taidan olla jo eläkeiässä.

Kotiäidin harrasteita ja irtiottoja

Onko kotiäitiys erilaista Belgiassa kuin Suomessa? On ja ei. Samat kodin ruutiinit hoidetaan ulkomaillakin: pyykki pestään, korvatulehduksesta kärsivä valvottaa öitä, kaupassa käydään, lasta autetaan läksyjen tekemisessä jne.

Erilaiseksi kotiäitiyden ulkomailla kuitenkin tekee kodin ulkopuolinen maailma. Kun avaat oven ja astut kadulle, on moni asia toisin, puhekielestä alkaen. Se vaatii paljon sopeutumista puolin ja toisin. Tätä kuvastaa erään haastateltavani kuvaus entisten työkavereiden suhtautumisesta:

”Olin ollut Belgiassa puolitoista vuotta ja menin ensimmäistä kertaa Suomeen kesälomalle. Kävin tapaamassa työkavereitani, mutta vastaanotto ei ollut aivan sitä mitä olin odottanut. ’Ja on oikein Brysselin rouva tullut meitä tavalisia ihmisiä katsomaan! Sinuunko päin sitä pitää nyt kumartaa?’, sanoi eräs kollegani. Hämmästyin sanattomaksi. Meillä oli aina ollut töissä mukava ilmapiiri ja hyvät suhteet, ja nyt sitten minulle sanotaan näin. Tapaaminen jäi lyhyeksi ja minulla oli paha mieli kun lähdin. Oikein hirvittää ajatuskin, että samaan työpaikkaan pitäisi virkavapaan loputtua palata. Miten minuun sitten suhtaudutaan?”³

Sana kotiäiti herättää suuria tunteita. Kotiäitiys on usein suomalaiselle naiselle uusi asia, varsinkin kun asiaan liittyy muutto ulkomaille ja kotiin jäänti yhtä aikaa. Suomalainen nainen on hyvin koulutettu ja mukana työelämässä heti opiskeluvuosien jälkeen. Meillä Suomessa on ainutlaatuisen pitkä äitiysloma, jonka päätyttyä monet naiset palaavat takaisin töihin. Vuosia jatkuva kotiäitiys on meille enemmän poikkeus kuin sääntö. Pitkää äitiyslomaa ajatellaan monessa maassa kaihoten, sillä useissa Euroopan maissa vauvat viedään tarhaan 3–4 kuukauden ikäisinä, kun äiti palaa takaisin töihin. Nainen voi kuitenkin myös valita kotiäitiyden ilman, että se leimaa häntä mitenkään erikoisesti. Suomessa oman lapsen hoitaminen kotona kodinhoidontuen turvin on mahdollista ja tuen voi käyttää kumpi hyvänsä vanhemmista. Kotiin jäävää vanhempaa saatetaan kiitellä hänen uhruksestaan lastensa hyvinvoinnin hyväksi, mutta miksi suhtautuminen äkkiä muuttuu, kun lapsen kodinhoidontuki-ikä (3 vuotta) ylittyy? Onko äitiysloman jälkeinen pari vuotta sosiaalisesti hyväksyttyä, perheen hyväksi käytettyä aikaa, mutta kaikki sen ylittävä onkin velvollisuuksien pakoilua tai suoranaista laiskuutta?

Suomessa suhtautuminen kotiäitiin on kaksijakoista. Joissakin piireissä häntä kiitetään ja arvostetaan panostuksesta omien lastensa tulevaisuuteen, toisaalla häntä arvostellaan negatiivisesti, suorastaan ilkeästi. Häntä nälvitään ”lusmuksi”, laiskaksi tai mukavuudenhaluiseksi miehensä siivellä eläjäksi. Kotiäitiys ehkä suvaitaan tilanteessa, jossa nainen ei ole saanut koulutustaan vastaavaa työtä ja hän ”joutuu” jäämään kotiin kunnes sopiva työtillaisuus ilmaantuu. Tämä yleinen asenne kuvastuu myös haastateltavieni kertomuksista.

”Minulla meni kymmenen vuotta ennen kuin oikein todella hyväksyin kotiäitiytteni. Meille syntyi lyhyin välein kolme lasta, joten olin kotona jo senkin takia, ja muutto ulkomaille venytti kotona oloa entisestään. Nyt olen asemaani tyytyväinen. Minulla on päivät aikaa omille toimilleni kun lapset ovat koulussa. Aamulla juon kahvit, otan koiran mukaan ja lähdän pitkälle kävelyille metsään. Rentoudun ja nautin luonnosta ympärilläni. Mieheni on aika ajoon ollut kotona olemiseeni tyytymätön, vaikka myöntääkin, että arki sujuu paljon jouhevammin näin kun minä hoidan kotityöt. Minkä verran mieheni mielipiteeseen vaikuttaa hänen äitinsä asenne, sitä en tiedä. Kuulin vain kerran kun hän sanoi puhelimesta miehelleni, että ”pistä sinäkin se eukko jo töihin!”⁴

Ilta-Sanomien nettikyselyssä vuonna 2004 58% vastaajista ilmoitti kannakseen, että äidin paikka on kotona, 42% vastasi ettei ole, vastaajia oli kaikkiaan 6 612. Suurimmiksi esteiksi kotiin jäämiselle mainittiin kodinhoidontuen riittämättömyys, kansalaispalkan puute ja eläkekertymän olemattomuus. Isoja asioita ne toki ovatkin. Eläminen Suomessa on kallista ja yhden työssäkäyvän palkka ei tahdo riittää. ”Jäisin itsekin kotiin, jos rahat riittäisivät”, sanoi moni kyselyyn vastannut. Kotiäitiyden vastustajat vetosivat siihen, että lapsi ei sosiaalistu eikä itsenäisty jos on ”liian isoksi” kotona. Vastauksista löytyi hämmästyttävän luutuneita mielipiteitä ja kerrassaan kauheita kommentteja, kuten ”kotiäiti mökkiintyy ja sit sen lapsetkin mökkiintyy.”⁵

Suomalainen Aaro Tanner esiintyy Eurooppa-koulun Footfest-juhlissa toukokuussa 2005. Kuva: Tuomas Lähteenmäki.

Kotona olemisen parhaaksi puoleksi kotiäidit mainitsevat sen, että on mahdollisuus suunnitella päivän ohjelma mielensä mukaan. Lasten kouluun vienti- ja noutoajat luovat päivälle rungon, johon sovitellaan muut toiminnot. Moni tänne muuttanut kotiäiti on etsiytynyt uudelleen vanhojen, jo unoh-tuneiden harrastustensa pariin ja siinä ohessa hankkinut uusiakin. Hevosia on Belgiassa paljon ja ratsastus on suosittu harrastus. Se on halvempaa kuin Suomessa ja ratsastusta harrastavien parissa on mahdollista myös omistaa niin sanottu kimpptaosuus hevoseen. Moni perhe on innostunut hankkimaan koiran, sillä nyt äidin ollessa kotona koiranpennun kasvatukseen on enem-män aikaa. Sauvakävelyä eivät harrasta enää vain suomalaiset, vaan se on levinnyt jo paikallistenkin harrastukseksi. Suomalaiset ovat erittäin ahkeria harrastamaan yhdessä ja Suomi-Klubistakin löytyy jos jonkinmoista kerhoa. Harrastusten kautta löytyy myös ystäviä ja sosiaalinen verkosto laajenee.

Kielikursseilla käynti kuuluu monien kotiäitien ohjelmaan jo ihan sen-kin vuoksi, että paikallisen kielen osaaminen helpottaa arjen sujumista. Kie-likurssitarjonta on laajaa, eikä opetus suinkaan ole yksitoikkoista kieliopin pänttäämistä, vaan monimuotoista ja kiinnostavaa. Konsertteja, taidenäytte-lyitä ja museoita löytyy myös lähes loputon valikoima, joten kulttuurinhar-rastajille on tarjolla monenlaista menoa.

Muutammat kotiäidit ovat etsiytyneet vapaaehtoistöihin. Tarjonta on valta-va. Oli mielenkiintosi kohde mikä hyvänsä, melko varmasti juuri siltä alalta löytyy töitä. Vapaaehtoistyöstä ei makseta palkkaa (jossain tosin maksetaan minimaalista kulukorvausta), mutta hakeutumalla vapaaehtoistöihin voim-me päästä tekemään ehkä juuri sitä työtä mitä aina olisimme halunneet teh-dä, mutta jota emme ole sitä palkkatyöksemme löytäneet. Heinäkuun lopussa 2006 oli isolla vapaaehtoistyönvälityksellä 1 639 avointa paikkaa kymmeniltä eri aloilta. Lisäksi hyväntekeväisyysryhmiltä voi mennä itse paikan päältä kysymään, mitä heillä on tarjota, sillä kaikki eivät ilmoita vapaita paikko-ja työnvälitykseen. Itse olen koiraihminen ja käyn vapaaehtoistyössä eräässä löytökoirakodissa. Harrastukseni ja vapaaehtoistyö pitävät minut niin kiirei-senä, etten minä töihin ehtisikään. Tätä seikkaa mieheni jaksaa silloin tällöin huvittuneesti hymähdellen painottaa.

”Ei minun itsetuntoni ole työstä kiinni. Tunnen olevani mieheni kanssa täysin samanveroinen vaikka hoidankin kotia sen sijaan, että kävisin töissä. Mieheni työviikko ei sujuisi lainkaan niin mutkattomasti kuin nyt, jos työskentelisimme molemmat! Vaimon pitää keksiä jotain omaa, mikä on hänelle itselleen tär-keää, ei saa ruveta elämään vain miehensä kautta. Uraa ei välttämättä tarvitse luoda palkkatyössä, tyydytyksen voi saada vapaaehtoistyöstäkin, tai omistau-tumisesta jollekin omalle projektille, oli se sitten kirjan kirjoittaminen, uusi harrastus tai muuta vastaavaa.”⁶

Entäs sitten kuvitelmat kuntosalilla, manikyyrissä ja shoppailemassa päivittäin käyvistä kotirouvista? Ei ehkä päivittäin, mutta toki niitäkin harrastetaan. Huippuhienoissa kuntosaleissa viihtyy pitemmänkin aikaa, laitteita löytyy joka makuun, ja kalliimmilla saleilla saattaa olla myös sauna ja uimaallas. Manikyristejä ja kauneushoitoloita on paljon ja niitä myös käytetään ahkerasti. Shoppailu on huvitus sinänsä. Jos Brysselin ostoskadut eivät riitä, silloin tällöin lähdetään shoppailemaan Antwerpeniin, Maas-Mecheleniin, Aacheniin tai Pariisiin. Kuulostaa tietysti hurjalta, kun kotiäiti tilittää ystävälleen: ”Kävin tänään Pariisissa ostoksilla, löysin kivat kengät, syötiin lounas Montmartrella ja tultiin illaksi kotiin.” Tämä ei kuitenkaan ole asialla leveyttä, kun sen muistaa asettaa oikeisiin mittasuhteisiin. Junamatka Brysselistä Pariisiin kestää suurin piirtein saman verran kuin Helsingistä Turkuun, eikä hintakaan ole huikeasti kalliimpi. Brysselissä ollaan keskellä kaikkea, joten kaikkialle on lyhyt matka. Tuskin Suomessa kukaan jaksaisi kadehtia jos kertoisit, että menit aamulla Helsingistä junalla Turkuun ja tulit illalla takaisin. Kun sen sijaan kerrot Suomen tuttavillesi ostosmatkasta Pariisiin, se aiheuttaa melkein aina ”ooooh!”-reaktion.

Työpäivät Belgiassa ovat pitkiä ja moni äiti mainitsi olevansa iloinen siitä, että sai viettää lapsensa kanssa enemmän aikaa kuin työssäkäyvät. Tätä arvostivat erityisesti ne äidit, joiden lapset olivat vielä hyvin pieniä. Vähän isompien lasten kohdalla äitien kotonaolo oli mukavaa sen vuoksi, että aina on paikalla joku, joka vie harrastuksiin tai kavereiden luo ja noutaa takaisin. Varsinkin Suomesta teini-ikäisinä perheensä mukana Belgiaan muuttaneet ovat tunteneet itsenäisen liikkumisen hyvin rajoitetuksi ja vanhempien kyyditykset harrastuksiin ovat silloin erityisen tärkeitä.

Belgistykö elämä?

Olemme oppineet syömään ranskanperunoita majoneesin kanssa ketsupin sijasta. Juomme kesäterassilla Kriek-kirsikkaolutta. Syöksymme nauttimaan simpukoista ja brysselinkaalista kun kyseinen kausi taas alkaa. Parkkeeraamme automme puistoihin ja suojateille ja peruutamme liikenneympyrässä. Osallistumme belgialaiseen uudenvuoden juhlaan eli menemme tuhansien muiden pipopäiden kanssa mereen uimaan tammikuun ensimmäisenä lauantaina. Tällöin voimme katsoa olevamme täysin belgistyneitä. Haluavatko tai osaavatko kaikki silti integroitua niin täysin uuteen kotimaahansa, että elämä täällä alkaa tuntua tavanomaisemmalta kuin Suomessa?

Suurin osa haastattelemistani Brysselin kotiäideistä oli tyytyväisiä. Kun alkuhankaluuksista, kuten uuden kielen aiheuttamista ongelmista ja erilai-

seen kulttuuriin sopeutumisesta oli selvitty, alkoi arki sujua paremmin. Vain yksi haastateltu oli kotiäitinä onneton ja toivoi mahdollisimman pikaista muuttoa takaisin Suomeen. Täällä hän koki jäävänsä liian yksin pienten lasten kanssa, eikä löytänyt riittävästi ystäviä. Hän kaipasi erityisesti työympäristön tuomaa, laajempaa sosiaalista yhteisöä sekä suurempaa itsenäisyyttä. Muut haastatellut olivat nopeasti sopeutuneet ajatukseen, että mies on perheessä rahantuoja eikä heitä häirinnyt se, että he olivat itse vailla vakinaisia tuloja. He suhtautuivat kotiäitiyteen Belgiassa tilapäisenä tapahtumana, jonka jälkeen edessä on paluu Suomeen ja takaisin työelämään. He olivat päättäneet elää Belgian kotiäitivuotensa täysipainoisesti ja ottaa siitä kaiken irti.

Kontaktien solmiminen paikalliseen väestöön on hankalaa, jos työkomennus täällä on lyhytaikainen. Paikalliset eivät usein vaivaudu lähestymään naapuriin muuttavaa ulkomaalaisperhettä, sillä he tietävät, että useimmiten he lähtevät kuitenkin pian takaisin omaan maahansa. Tutustumiskynnystä madaltavat muun muassa yhteisen (paikallisen) kielen osaaminen, samankäiset lapset tai samanhenkiset harrastukset. Toisiin ulkomaalaisiin tutustuminen sen sijaan on helppoa, olemme kaikki ikään kuin samassa veneessä. Minä tapasin ranskankurssilla muutamia japanilaisia rouvia, joiden kanssa ystäväystyyn ja pidämme edelleen yhteyttä useita vuosia kurssien loppumisen jälkeen. Meille löytyi heti yhteinen kiinnostuksen kohde: Villeroy & Boch -astiat. Houkuttelin heidät mukaan astiamatkalle Luxemburgiin ja Saksaan ja bussimatkan päätyttyä he totesivat, että suomalaiset eivät ole ollenkaan niin hiljaisia kuin he olivat aina kuvitelleet. Tämä japanilaisten kotirouvien joukko oli myös aloittanut uuden harrastuksen: he tutustuvat ruoanlaiton haastaviin saloihin ranskalaisen kokin johdolla. Hieno ajatus!

Koti, koulu ja kauppa ovat kotiäidin elämän kiintopisteet, ja ne ovat yhtä lailla tärkeitä kaikille kansallisuuksille. Perheet muuttavat uusiin maihin, mutta kotiäitiys jatkuu lähes muuttumattomana. Kotiäidit Ilman Rajoja -yhdistys? Siinähan olisi ideaa.

Viitteet

- 1 42 v, yhdeksän vuotta Belgiassa. Aineisto haastattelijan hallussa.
- 2 Keskustelun perusteella muistiin kirjattu vuonna 2004.
- 3 41 v, viisi vuotta Belgiassa. Aineisto haastattelijan hallussa.
- 4 45 v, kahdeksan vuotta Belgiassa. Aineisto haastattelijan hallussa.
- 5 Ilta-Sanomat, nettikysely 13.3.2004. Poimittu internetistä sivulta <http://www.ilta-sanomat.fi/arkisto/nettikysely.asp?id=6893>.
- 6 45 v, kaksi vuotta Belgiassa. Aineisto haastattelijan hallussa.

Paula Raitis

Merimieskirkko siirtokunnan tukena

Tänä päivänä käsite ”belgiansuomalaisuus” tarkoittaa monille samaa kuin ”brysselinsuomalaisuus”. Brysselissä ja sen ympäristössä asuu arviolta noin neljä tuhatta suomalaista, joista valtaosa työskentelee Euroopan unionin eri toimielimissä tai Brysselissä toimivien suomalaisten järjestöjen ja yritysten palveluksessa. Joukossa on runsaasti perheitä, jotka ovat muuttaneet Belgiaan jommankumman vanhemman työn perässä. Useimpien kohdalla Brysselissä oleminen on määräaikaista, ja siteet Suomeen ovat kaiken aikaa vahvat. Belgiassa on kuitenkin ollut suomalaisia siirtolaisia ja matkustavaisia, samoin kuin suomalaisia viranomaisia ja muita toimijoita heistä huolehtimassa jo pitkään. Kaikki suomalaisuus Belgiassa ei liity Brysseliin eikä Euroopan unioniin.

Nykyisille brysselinsuomalaisille merimieskirkko on ennen muuta Brysselin pappila, joka perustettiin vuonna 2000. Suomalainen kirkko on kuitenkin toiminut Belgiassa yli sadan vuoden ajan. Alun perin merimiesten henkiseen, hengelliseen ja aineelliseen hyvinvointiin tähdännyt työ on laajentunut monialaiseksi toiminnaksi kaikkien Belgiassa asuvien ja vierailevien suomalaisten parissa. Käsittelen tässä artikkelissa joitakin Belgian suomalaisen kirkon historian vaiheita ja sen nykypäivää valottaakseni sen roolia nimenomaan Belgiassa asuvien suomalaisten kannalta.¹

Merimieslähetystyön alkuvaiheita

Suomen Merimieskirkko (vuoteen 1994 asti Suomen Merimieslähetysseura) on vuonna 1875 perustettu yhdistys, jonka tarkoituksena on yhteistyössä Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kanssa ja sen tunnustuksen mukaisesti tehdä kristillistä, sosiaalista, kulttuurista ja diakonista työtä merenkulkijoiden ja ulkomailla olevien suomalaisten parissa ja toteuttaa kansainvälistä kristillistä työtä Suomen satamissa. Merimieskirkko toimii seitsemän ulkomaanaseman sekä kymmenen kotimaan satamissa olevan toimipisteen voimin. Belgia on ainoa maa, jossa Suomen Merimieskirkolla on kaksi toimipistettä. Antwerpenin merimieskirkko ja Brysselin pappila muodostavat yhdessä Belgian suomalaisen merimieskirkon. Merimieskirkko toimii ihmisten hyvän tahdon varassa: varat toimintaan tulevat yksityisiltä lahjoittajilta sekä toimintaa tukeville yhteisöiltä ja toimipisteiden omasta varainhankinnasta. Vapaaehtois- ja talkootyön osuus koko merimieskirkon toiminnassa on valtavan suuri; ilman uskollisia auttajia ei merimieskirkon olemassaolo olisi mahdollinen.

Ensimmäinen suomalainen merimiespappi, Elis Bergroth lähti työkentälle, Grimsbyn satamaan Englantiin vuonna 1880. Seuraavina vuosina asemia perustettiin vähitellen Eurooppaan ja Pohjois-Amerikkaan. Lähetysaseman perustaminen myös Belgian Antwerpeniin oli jo tuolloin Merimieslähetysseuran tavoitteena. Antwerpenin satama oli yksi Euroopan suurimmista, ja kaupungissa oleskeli pahimmillaan yhtä aikaa satoja työttömiä suomalaisia merimiehiä.

Norjalla oli ollut oma merimieskirkkonsa Antwerpenissa jo 1800-luvulla, ja myös ruotsalaiset toimivat kaupungissa 1800- ja 1900-lukujen vaihteessa. Ruotsin ja Norjan kirkoilla otettiin suomalaisetkin avosylin vastaan, ja lukusaleihin tilattiin heitä varten suomalaisia lehtiä. Pohjoismaiset ystävät olivat suomalaisista merimiehistä huolissaan, ja Antwerpenista saatiin vuosisadan vaihteessa useita vetoomuksia suomalaisen merimieslähetysaseman perustamiseksi. Suomalaiset merimiehet olivat useimmiten kielitaidottomia ja saivat palkkansa ulosmaksun yhteydessä, jolloin heillä maihin tullessaan saattoi hyvinkin olla vuoden tai kahden palkka taskussaan. Rahat haihtuivat sataman humussa nopeasti. Merimiehet joutuivat usein väkivallan ja huijausten uhreiksi.

Suomen Merimieslähetysseura lähetti ensimmäisen työntekijänsä Belgiaan keväällä 1905, kun pastori Sigfrid Sirenus aloitti työnsä. Vaatimaton lähetyshuoneisto saatiin vuokratuksi erään kapakan yläkerrasta läheltä satamaa ja Norjan kirkkoa. Sigfrid Sirenus viipyi Antwerpenissa kolme vuotta. Sen jälkeen hän siirtyi merimiespapiksi Lontooseen, ja tutustui siellä settlementti- eli kristilliseen työväenliikkeeseen. Sirenus toi liikkeen Suomeen, ja

teki myöhemmän elämäntyönsä sen parissa. Antwerpenin aika oli nuorelle Sigfrid Sireniukselle tärkeää kasvun ja elämänkokemuksen karttumisen aikaa, jota hän muisteli usein. Kirjassaan Merimiesten parissa Antwerpenissa Sirenius kirjoitti tyypillisestä lauantai-illasta, jolloin pastori kulki kaduilla ja kapakoissa etsien suomalaisia merimiehiä:

” ... Raotetaan owea, sisällä on elämää. Siellä on merimiehiä runsaasti. Monet heistä owat ihan raittiita, wain limonaadipullo edessään. He lähtiwät laiwan yksinäisyydestä tuttuja tapaamaan ja juttelemaan – nin luonnollista yksinäisen merimiehen – joutuen siten kapakkaelämän kaikille kiusauksille alltiiksi. Useilla on olutlasi kädessään, mutta owat sittenkin selviä. Toiset owat puoli-humalassa, toiset sitäkin enemmän. Joku on herwahtanut penkillekin pitkäseen. Keskilattialla käypi tanssi. – Soittokappaleen väliaikoina saapi merimiespappi tilaisuuden esittää asiataan. Joku kääntää hänelle selkensä, toinen lähtee ulos huoneesta, mutta harwoin Suomen merimies sentään sopimatonta ja loukkaavaa hänelle sanoo. Ensin puhutellaan yhtä tai kahta. Sitten toinen tai kolmas liittyy seuraan. Ja toisinaan koko huoneessa keskustelu kohdistuu siihen asiaan, jota merimiespappi esittää. Yksi ja toinen sanoo jotakin vastaan, mutta usein on seurassa joku joka asettuu pastorin puolelle tai myöntäwät kaikkikin, että hänen asiansa on oikea. Täytetyt lasit saawat kauniisti odottaa, kunnes keskustelu, koskewa raittiutta, säästäwäisyyttä, merimieslähetystä y.m. on loppuun keskusteltu.”²

Merimieslähetystyö oli 1900-luvun alussa ennen muuta merimiesten hengellistä ja aineellista avustamista. Käytännön palvelu, palkkarahojen Suomeen lähettäminen, sairaaloissa ja vankiloissa olevien merimiesten tapaaminen, ruoan ja majapaikkojen etsiminen rahattomille ja virikkeellinen toiminta satamassa oleville merimiehille olivat toiminnan keskeisiä elementtejä. Suomen ollessa vielä Venäjän vallan alla olivat myös kansallisuuskysymykset tärkeitä. Antwerpenissa oli Venäjän konsulaatti ja siellä yksi suomalainenkin virkailija, mutta suomalaiset eivät kokeneet saavansa konsulaatista tukea ongelmissaan. Suomalaiset liittyivät luonnostaan kiinteästi skandinaavien joukkoon.

Ensimmäinen maailmasota pakotti merimiespastorin ja tämän apulaisen pakenemaan Englannin kautta Suomeen syyskuussa 1914. Merimieslähetykselle ei jäänyt Antwerpeniin kiinteistöä sen jälkeen kun Venäjän konsulaatin suomalainen virkamies, joka oli asunut lähetyshuoneistossa ja huolehtinut lukusalista ensimmäisen sotatalven ajan, sulki aseman ovet lopullisesti toukokuussa 1915. Ehkä osittain siitä syystä kesti kymmenen vuotta, ennen kuin merimieslähetystyö Antwerpenissa alkoi uudelleen. Vuonna 1924 pastori Daniel Orädd saapui kaupunkiin käynnistämään jälleen suomalaisen kirkon

toimintaa. Orädd saavutti nopeasti merimiesten täydellisen luottamuksen: hänen suhtautumisensa oli mutkatonta ja omistautuvaa. Orädd oli innokas urheilumies, ja hänen aikanaan lukusalissa järjestettiin säännöllisesti esimerkiksi nyrkkeilyotteluita. Pastori osallistui usein otteluihin.

Vuonna 1926 hankittiin lähetystalo osoitteesta Italiëlei 67, jossa Antwerpenin merimieskirkko toimii edelleen. Uuden kirkon vihkiäisissä 16.1.1927 suurlähettiläs Carl Enckell kiitti puheessaan Merimieslähetystä, jonka toiminta ulkomailla oli alkanut ennen kuin Suomesta tuli itsenäinen valtio:

”Ja on maamme Merimieslähetykselle erikoisessa kiitollisuudenvelassa kaikesta siitä avusta, lohdutuksesta ja opetuksesta, jota se vuosikymmenien aikana on antanut maansa pojille suurissa ulkomaisissa satamakaupungeissa, joissa Suomella silloin ei ollut mahdollisuutta pitää omia konsuleita. Sen jälkeen kuin Suomi on saavuttanut poliittisen vapautensa, täydentää merimieslähetys erikoisen hyväätekevällä tavalla konsuliemme toimintaa auttamalla taroitsevia. Kristillisen veljesrakkauden elävöittämänä tukee se henkisesti maamme ulkopuolella olevia kansalaisia, jotka usein vuosikausia ovat pakotetut oleskelemaan kaukana kotimaastaan, luoden heissä täten tietoisuuden siitä, ettei isänmaamme ole heitä unohtanut.”³

Kaupungissa toimi 1920-luvulta alkaen myös Suomen konsulaatti, ja konsulaatin ja merimieskirkon yhteistyö oli läheistä. 1920-luvulla Antwerpenin pieni suomalainen siirtokunta alkoi yhä enemmän osallistua merimieslähetysaseman toimintaan. Suomen Belgiassa olevat diplomaatit ja konsulaattien virkamiehet suhtautuivat lähetykseen hyvin suosiollisesti, ja olivat monin tavoin mukana auttamassa ja tukemassa. Sen lisäksi kaupungissa asuvien suomalaisten joukossa oli muutamia ahkeria auttajia. Kirkolla toimiminen tuotti silloin, kuten tänäkin päivänä, Belgian suomalaisille virkistystä arjen huolien keskellä ja kaivattua yhteisöön kuulumisen tunnetta. Esimerkiksi eräs neiti J. Rönehholm, joka työskenteli Suomen konsulaatissa Antwerpenissa, teki 1930-luvun alun lama-aikana paljon työtä lähetysten hyväksi. Hän muun muassa piti merimiehille 50 tunnin laajuisen ranskankielen alkeiskurssin keväällä 1933, jolloin maassa oli paljon työttömiä merimiehiä ja ajat olivat erityisen vaikeat.

Sodan jaloissa

Merimieskirkon ensimmäinen suuri koitos Belgiassa asuvien suomalaisten auttajana ja tukijana oli toisen maailmansodan syttyminen. Talvisodan aika-

na elettiin vahvasti kotimaan tunnelmissa, ja yhdessä konsulaatin kanssa järjestettiin esimerkiksi Belgiasta vapaaehtoisina Suomeen rintamalle lähtevien asioita. Samalla saatiin olla todistamassa erikoista ystävyyttä, jota muut skandinaavit sekä belgialaiset osoittivat pienelle Suomelle: Suomen hyväksi järjestettiin talvella 1939–1940 paljon tukitilaisuuksia ja keräyksiä. Merimiespastori Alpo Aaltonen kutsuttiin rintamalle ennen joulua 1939, ja lähetysasema oli sen jälkeen rouva Anna-Liisa Aaltosen sekä vahtimestaripariskunta Tauno ja Martta Liukun hoidossa. Asema oli toiminnassa koko sodan ajan. Sodan kauhujen keskellä asemalla yritettiin pitää kiinni arkisista askareista; aseman päiväkirjassa on Anna-Liisa Aaltosen kirjoittama merkintä toukokuun lopulta 1940: ”Belgian armeija luopui taistelusta. Kattokruunut puhdistetut.”⁴

Saksalaiset valloittivat Antwerpenin toukokuussa 1940, ja yhteydet ulkomaailmaan katkesivat. Tilanne kaupungissa oli kaoottinen, ja Antwerpenin suomalaiset hakivat turvaa ”missuunasta”. Osa Antwerpenin suomalaisesta siirtokunnasta ja maissa olevista merimiehistä muutti asumaan lähetystaloon. Heidän joukossaan oli myös suomalais-belgialainen perhe, jonka oli piiloteltava pientä juutalaista adoptiotytärtään viranomaisilta. Kirkon takapihalle rakennettiin laudasta sirpalesuoja, jossa kirkon väki vietti sotavuosien aikana monia päiviä ja öitä. Vahtimestari Liukku kantoi suuren vastuun huolehtiessaan ruoanhankinnasta suomalaisille. Hän teki säännöllisesti esimerkiksi ”leivänhakumatkoja” Brysseliin, ja vuokrasi eräältä maanviljelijältä peltotilkun perunanviljelyä varten. Joka sunnuntai koottiin seurakunta kirkolle hartaushetkeen. Lähetystalo säilyi vahingoittumattomana aina toukokuuhun 1945, jolloin se vaurioitui pahoin lähelle osuneesta V1-pommista. Aseman toiminta siirtyi tuolloin lähellä sijainneeseen suomalaiseen merimieskotiin.

Alpo Aaltonen palasi asemapaikalleen Antwerpeniin maaliskuussa 1946. Sodan jälkeen ulkomaalaisilla, etenkin Saksan liittolaisina olleiden maiden kansalaisilla, oli Antwerpenissa monenlaisia ongelmia. Pastori Aaltonen kirjoitti vuonna 1947:

”Tuskin missään muualla on poikiamme ja joskus myös tyttäriämme niin paljon yhtä aikaa ja melkeinpä ilman taukoa vankilassa kuin Antwerpenissä. Toisinaan on kolmattakymmentäkin poikaa Begijnenstraatin vankilassa. Kirjoitan tätä toukokuun 29. p:nä ja nyt on niin harvinaisesti, ettei ole yhtään miestä sisällä. Mistä sitten johtuu se että poikia vankilaan joutuu? Syy on aivan yksinkertainen. Antwerpenin vanha ’vapaakaupungin’ maine ja toverien onnistuminen houkuttelee miehiä saapumaan tänne salaa taikka jäämään pois suomalaisesta laivasta. Tällöin ei miehellä ole maassaolopaperit kunnossa ja jos turvallisuuspoliisi tapaa tällaisen miehen, niin silloin kävi ikävoasti. Ajatelkaa pojat monta kertaa asiaa, ennen kuin tulette tänne epäselvoin paperein.”⁵

Lähetysasema kokosi seiniensä suojaan seudun suomalaisia. Vuonna 1947 kokoontui kirkolla tiistaisin ompeluseura, ja sunnuntaisin pidettiin pyhäkoulua suomalaislapsille. Pyhäkoululaisia oli lähes kaksikymmentä. Pastori kävi säännöllisesti myös Brysselissä, jossa järjestettiin yhteispohjoismaisia jumalanpalveluksia. Sodan jäljiltä oli vielä puutetta monenlaisista tarvikkeista, ja lähetyksen toiminnasta kannettiin yhdessä vastuuta. Vuoden 1948 vuosikertomuksessa kirjoitettiin: ”Toveri-iltojen järjestelyssä olemme monta kertaa saaneet apua merimiesten taholta, milloin ovat stewardit kapteenin luvalla lähettäneet tarveaineita tarjoiluun, milloin ovat pojat avustaneet ohjelmassa. Tässä yhteydessä on kiittäen mainittava myös siirtokunnan naisten erinomainen alttius ja halu auttaa varsinkin suurimpien tilaisuuksien tarjoilussa, ja näitä tilaisuuksia on ollut paljon. Emmekä tahdo unohtaa pyhäkoululapsiamme, jotka merimiessedille ovat aina innolla laulaneet ja varmasti johdattaneet miesten ajatukset omien lasten pariin siellä kotona.”⁶

Sodan jälkeen merenkulussa alkoi murrosvaihe, joka vaikutti radikaalisti myös merimieskirkon toimintaan. Merenkulkijatyö siirtyi yhä enemmän laivoihin. Samalla suomalaisten liikkuminen maailmalla alkoi lisääntyä, ja Antwerpenin merimieskirkon uudeksi haasteeksi tuli Belgiassa asuvien suomalaisten kotiseurakuntana oleminen.

Mitä minä voin tehdä?

Suomalaiseen talkootyön ideaan perustuva vapaaehtoinen toiminta on alusta alkaen ollut tärkeää Belgian merimieskirkon työssä. Antwerpenin kirkolla tapasi muun muassa seudun suomalaisnaisia yhteen koonnut ompeluseura jo 1920-luvulla. Yhdessä puuhaaminen ja yhteisen päämäärän hyväksi työskenteleminen ovat antaneet ja antavat yhä tekijöilleen paljon.

Joulumyyjäiset eli basaarit ovat vuoden suurimpia tapahtumia Merimieskirkon ulkomaan asemilla. Ne ovat paitsi tärkeitä tapahtumia asemien varainhankinnan kannalta, myös ja ennen kaikkea vertaansa vailla olevia tilaisuuksia toisten suomalaisten tapaamiseen ja hauskaan yhdessäoloon. Monelle suurten kaupunkien ulkopuolella asuvalle belgiansuomalaiselle merimieskirkon joulumyyjäiset ovat vuoden ainoa tilaisuus viettää aikaa suomalaisessa tunnelmassa, maanmiesten kanssa.

Antwerpenissa ensimmäiset joulumyyjäiset järjestettiin vuonna 1930 pastorin rouvan Nanna Oräddin johdolla. Valmisteluissa olivat mukana ompeluseuran rouvat sekä ainakin parikymmentä merimiestä. Ensimmäiset myyjäiset kestivät kolme päivää ja onnistuivat erinomaisesti. Pastori

Merimieskirkon joulumainos. Kuva: Riitta Oittinen.

Orädd kirjoittaa myyjäisraportissaan: "Vaimoni aikoo taas ensi syksynä järjestää jotakin samantapaista, mutta en tiedä miten kestäen sen."⁷ Orädd lie-nee kuitenkin kestänyt toisetkin myyjäiset, sillä myyjäisiä järjestettiin säännöllisesti toisen maailmansodan syttymiseen asti. 1930-luvun myyjäisiin valmistettiin kaikki itse: kirkolla leivottiin, säilöttiin, neulottiin, kudottiin ja askarreltiin.

Sodan jälkeen kesti parikymmentä vuotta ennen kuin myyjäistoiminta jälleen virisi Antwerpenissa. Marraskuussa 1968 järjestettiin joulumyyjäiset vuosikymmenten tauon jälkeen. Erityisen merkillepantavaa oli tuolloin Brys-selin suomalaisen siirtokunnan jäsenten yllättävän suuri lukumäärä ja hei-dän panoksensa myyjäisten valmisteluissa. Myös Antwerpenissa suomalaisten määrä oli 1960-luvun aallonpohjan jälkeen jälleen kasvanut vuosikymmenen loppua kohti. Myyjäisten valmisteluista vastasi siirtokunnan naisista koottu työryhmä, joka oli tehnyt valmisteluita parin vuoden ajan. Vuodesta 1968 myyjäisiä on Antwerpenin kirkolla pidetty joka vuosi.

Myyjäisjärjestelyt ovat aina olleet suurelta osin Belgiassa asuvien suomalaisten vastuulla, ja myyjäistapahtuma onkin ollut suurin nimenomaan siirtokuntaa keräävä tapahtuma kirkolla. Myyjäisiä valmistelevat toimikun-

nat ovat kokoontuneet vuoden mittaan lukuisia kertoja, ja myyjäisviikonloppuna Antwerpeniin on kokoontunut monikymmenpäinen vapaaehtoisjoukko huolehtimaan tilaisuuden onnistumisesta. Nykyisin Antwerpenin kolmipäiväisissä joulumyyjäisissä vierailee vuosittain noin 4 000 kävijää, joista valtaosa on belgialaisia. 1970-luvun lopulta lähtien on myös Brysselissä silloin tällöin järjestetty myyjäistapahtumia. Ensimmäiset myyjäiset Brysselissä järjestettiin vuonna 1978. Ne pidettiin keväällä suurlähetystön tiloissa, ja niiden tuotolla hankittiin kirkolle uudet sähköurut. Merimieskirkko hoiti 1990-luvulla useina vuosina Suomen kojua Sablonin torin joulumarkkinoilla, ja Brysselin pappilan avauduttua on siellä pidetty säännöllisesti esimerkiksi pääsiäismyyjäisiä.

Ajat muuttuvat

Antwerpenissa asui 1970-luvulla vielä kymmeniä suomalaisia ulkoseilureita. Näiden joukossa oli sekä merellä työskenteleviä että lopullisesti maihin jääneitä. Näistä merimiehistä monet olivat olleet vuosikymmeniäkin yhtäjaksoisesti poissa Suomesta, ja siteet kotimaahan olivat hyvin löyhät tai kokonaan katkenneet. Nämä ulkosuomalaiset olivat merimieskirkon erityisenä huolenpidon kohteena. Tänäkin päivänä asuu Antwerpenissa muutamia vanhoja merimiehiä.

1970-luvun loppupuolella Belgian kasvava suomalainen siirtokunta alkoi yhä enemmän ottaa Antwerpenin merimieskirkon omaksi kotiseurakunnakseen. Erityisesti joulumyyjäisistä tuli ”todellinen Suomi-tapahtuma, joka kokoaa ympäri maata asuvat suomalaiset ja herättää vuosi vuodelta myös yhä useampien belgialaisten kiinnostuksen”, kuten kerrotaan vuoden 1976 myyjäisraportissa. Samana vuonna oli ryhdytty tekemään merimieskirkon omaa tiedotuslehteä Antwerpenin Kirkkoset. Nimi lyheni myöhemmin muotoon Kirkkoset. Lehti ilmestyy nykyisin neljästi vuodessa ja siinä tiedotetaan Belgian suomalaisen merimieskirkon toiminnasta.

1970-luvun lopulla ilmestyi Antwerpenin kirkolle uusi kävijäryhmä, Euroopassa työskentelevät suomalaiset raskaan liikenteen kuljettajat. Heistä tuli 1980-luvun aikana vähitellen suurin yksittäinen kävijäryhmä Antwerpenin kirkolla. Nämä rekkamiehet ja -naiset ovat monella tapaa nykyajan ulkoseilureita, vaikka meren sijasta työpaikkana on maantie. Heidän työnsä on yksinäistä, raskasta ja vaarallistakin. Käynti merimieskirkolla voi olla viikon ainoa mahdollisuus tavata muita ihmisiä, puhua omaa kieltään ja levähtää pienen hetken verran.

Antwerpenin kirkolle rakennettiin vuonna 1982 ensimmäinen aseman tarpeita vastaava keittiö. Siihen saakka emännät olivat tehneet suuren osan leipomuksista ja muista keittiöaskareista kodeissaan. Uuteen keittiöön sijoitettiin myös ruokapöytä, josta tuli monen kävijän lempipaikka kirkolla. Pöydän ympärillä istuskellessaan saattoi rupertella emännän kanssa samalla kun tämä teki askareitaan. Emäntä Eeva Koivuranta on muistellut, että erityisesti joukko suomalaisia naisia, joista useimmat asuivat Antwerpenissa miestensä työn vuoksi, kokoontui viikoittain juttelemaan pöydän ääreen. Siinä puitiin arjen ilmiöitä, iloja ja suruja, tehtiin suunnitelmia ja odotettiin joukolla perheenlisäyksiä.⁸

1980-luvulla Belgiassa asuvien suomalaisten määrä alkoi vähitellen kasvaa. Erityisesti Brysselin seudulle asettui yhä enemmän suomalaisia. Niinpä oli ryhdyttävä pohtimaan kirkollisen työn järjestämistä Brysselissä. Lähtökohtana oli tuolloin, että Antwerpenin kirkko olisi koko Belgian suomalaisten kirkko ja toiminnan keskus. Jumalanpalveluksia oli Brysselissä järjestetty edellisinäkin vuosikymmeninä, mutta nyt työhön alettiin etsiä uusia muotoja. Pastori Pekka Palosaari piti vuosikymmenen alkupuolella Brysselissä säännöllisesti perhekirkkoja, jotka toteutettiin kodeissa. Muut uudet toiminnot keskitettiin Antwerpenin kirkolle, jonne Brysselistä on reilun puolen tunnin ajomatka. Samalla ryhdyttiin miettimään kirkollisen toiminnan järjestämistä Luxemburgissa. Siellä ensimmäinen joulujumalanpalvelus ja pienet joulumyyjäiset pidettiin vuonna 1982.

Merimieskirkko on alusta alkaen toiminut yhteistyössä suomalaisten viranomaisten kanssa. Antwerpenissa toimi Suomen konsulaatti vuoteen 1978 saakka, ja sen lakkauttamisen jälkeen suuri osa konsulaarisista palveluista siirtyi merimiespapin hoidettavaksi. Antwerpenin merimieskirkko sai 1984 virallisen konsulaarisen aseman, ja merimiespastori nimitettiin kunniavarakonsuliksi.

1980-luvulla lisätilan tarve Antwerpenin kirkolla tuli ajankohtaiseksi. Siirtokunnan kasvamisen myötä kirkolla tapahtuva toiminta laajeni kaiken aikaa: perustettiin kerhoja ja piirejä, ja myös jumalanpalveluksissa kävijöiden määrä nousi joka vuosi. 1990-luvun alussa ryhdyttiin pastori Timo Lappalaisen johdolla kartoittamaan eri vaihtoehtoja kirkon toimitilojen laajentamiseksi. Kirkon lähistöllä oli myytävänä kolme taloa, joista yhden ostosta ryhdyttiin neuvottelemaan. Rakennuksesta tehtiin monipuolinen Suomi-keskus, ja sieltä sai kotinsa myös vastaperustettu Suomen Benelux-instituutti. Kun uusiin tiloihin tuli suuri kirkkosali, tehtiin vanhan kirkon paikalle vierashuoneita, ja taloon saatiin toinen sauna.

Brysselinsuomalaisten parissa

Suomen liityttyä Euroopan unioniin vuonna 1995 kasvoi Brysselissä asuivien suomalaisten lukumäärä nopeasti. Tulijoiden joukossa oli paljon lapsiperheitä. Tämä uudenvuoden siirtolaisuus toi merimieskirkon toimintaan uusia haasteita. Ihmisille, jotka Belgiassa asuessaan ovat kiinteässä yhteydessä kotimaahan ja toimivat muutoinkin paljolti suomalaisessa ympäristössä, ei kirkon rooli ”palasena kotimaata” ollut niin tärkeä, vaan heidän tarpeensa liittyivät enemmän arkipäivän seurakuntatoimintaan. Kirkon piirissä ryhdyttiin kehittämään lapsille ja koko perheelle suunnattua toimintaa.

Brysselin siirtokunnan kasvaessa Merimieskirkon tavoitteena oli niin sanottu yhden paikan strategia, joka tähtäsi muun muassa siihen, että suomalaiset kohtasivat toisensa tasavertaisina ja toimivat yhdessä Antwerpenin merimieskirkon suojissa. Tämä koettiin toimivana, joskin haasteellisena toimintamallina. Se, että kirkolla rekkamies ja virkamies saattoivat rinnakkain polvistua ehtoollispöydän ääreen, koettiin rikkaudeksi.

1990-luvun lopulla alkoi kuitenkin käydä selväksi, että Brysselin monituhattapäiseksi kasvanut suomalaisjoukko tarvitsi kokoontumispaikkaa kotikaupunkiinsa. Jo vuonna 1991 Kirkon ulkosuomalaistyön osasto ja Suomen Merimieslähetykseuran johtokunta olivat allekirjoittaneet yhteistyösopimuksen, jossa todettiin, että Antwerpenin merimieskirkko huolehtii suomalaisesta kirkollisesta työstä Belgiassa ja mahdollisuuksien mukaan myös Luxemburgissa. Näin vältettiin päällekkäisten organisaatioiden toiminta samalla alueella.

Antwerpenin merimieskirkon rinnalle perustettiin 2000 Brysselin pappila. Samalla otettiin käyttöön nimi Belgian suomalainen merimieskirkko, jonka nämä kaksi toimipistettä yhdessä muodostavat. Pappilan avaaminen johti heti Brysselin suomalaisten aktivoitumiseen. Jo ensimmäisen toimintavuoden aikana alkoi kokoontua lukuisia kerhoja ja piirejä. Säännöllisesti kokoontuvia piirejä oli tuolloin 17, joukossa muiden muassa partiolippukunta Brysselin Tuulihaukat, naisten keskustelupiiri Eevan sauna, kuoro, au pair-piiri, pyhäkoulu ja taidepiirit lapsille ja aikuisille. Samana vuonna valmistui myös ekumeeninen kappeli, jonne Brysselin suomalaiset kokoontuvat kahdesti kuussa jumalanpalvelukseen.

Tähän mennessä Brysselin pappila on kahdesti muuttanut suurempiin tiloihin. Viimeisimmässä muutossa vuonna 2006 voidaan sanoa Brysseliin muodostuneen varsinaisen Suomi-talon, kun Benelux-instituutti muutti Antwerpenista Brysseliin, jälleen Merimieskirkon kanssa saman katon alle.

Merimieskirkolla on Belgiassa kahdeksan työntekijää, sekä lisäksi kolme vuoden ajaksi työhön sitoutunutta vapaaehtoista assistenttia. Antwerpenin merimieskirkolla perinteet ja nykyaika kohtaavat monella tavalla: vuodesta

2002 merimiespastorina on toiminut Heli Huttunen, joka on ensimmäinen ulkomaanasemanhoitajaksi valittu nainen Suomen Merimieskirkon historiassa. Emännäksi eli palveluvastaavaksi taas valittiin vuonna 2006 Anssi Meriläinen, joka on toimessaan ensimmäinen mies Antwerpenin kirkolla.

Belgian suomalaisella merimieskirkolla on kaksi hyvin erilaista toimipistettä. Antwerpenin merimieskirkolla tehdään perinteistä merimieskirkkotyötä, suurimpia kävijäryhmiä ovat merenkulkijat ja Euroopassa ajavat raskaan liikenteen kuljettajat. Brysselin pappilan toiminta puolestaan keskittyy palvelemaan Brysselin alueen suomalaisten tarpeita. Sekä Brysselissä että Antwerpenissa merimieskirkolla on kuitenkin sama perusajatus: ihmisen kohtaaminen, matkakumppanina oleminen ja vaikeissa tilanteissa tukeminen. Merimieskirkolla ovet ovat auki kaikkien tulla.

Viitteet

- 1 Artikkelin perustuu pääosin teokseen Paula Raitis (2005) *Terwetulleita tänne! Sata vuotta Antwerpenin merimieskirkon elämää*. Keuruu: Suomen Merimieskirkko ry.
- 2 Sigfrid Sirenus (1909), *Merimiesten parissa Antwerpenissa*, Helsinki: Suomen Merimieslähetykseura.
- 3 Suurlähettiläs Carl Enckellin puheesta Antwerpenin merimieskirkossa 16.1.1927. Suomen Merimieskirkko ry:n arkisto.
- 4 Antwerpenin merimieslähetyksen päiväkirja 28.5.1940. Suomen merimieslähetykseura 630:62, Ac 1–6. Suomen Kansallisarkisto.
- 5 Merimiehen Ystävä 7–8/1947.
- 6 Antwerpenin merimieslähetyksen vuosikertomus 1948. Suomen Merimieskirkko ry:n arkisto.
- 7 Merimiehen Ystävä 1/1931.
- 8 Raitis (2005) 119–120.

Salla Saastamoinen

Suomi-Klubi yhdistää

Suomi-Klubi on belgiansuomalainen yhdistys, joka lähes 30 vuoden ajan on ”toiminut yhdyselimenä Belgiassa asuvien suomalaisten välillä ja siten helpottanut heidän sopeutumistaan maahan ja samalla pitänyt yllä siteitä Suomeen ja sen kulttuurielämään”.¹ Miksi suomalaiset ovat sitten halunneet ’yhdistyä’ Belgiassa? Millaisin tavoittein? Keitä Suomi-Klubin toiminta on yhdistänyt? Tässä artikkelissa tarkastelen Suomi-Klubia tämältyyppisten kysymysten valossa.²

Klubin perustava kokous pidettiin 20. huhtikuuta 1978 Waterloossa. Paikalla oli 14 suomalaisnaista.³ Kokouksessa valittiin välittömästi uudelle yhdistykselle tärkeimmät toimihenkilöt: puheenjohtajaksi Sirpa Halén, sihteeriksi Maria Wiebenga ja rahastonhoitajaksi Mirja Nieminen. Maria Wiebengan mukaan klubi-idean äiti oli erityisesti Saimi Dreiss, joka kerran Belgiassa asuvista suomalaisnaisista koostuvan ystäväporukan tavatessa totesi, että ”ruotsalaisillakin on yhdistys, miksemme mekin perusta sellaista”.⁴ Belgianruotsalaisten Svenska Klubbenia käytettiin mallina yhdistyksen rakenteita luotaessa esimerkiksi kopioimalla sen säännöt. Uuden yhdistyksen nimen esikuvaakaan ei tarvitse kaukaa hakea: ”ruotsalainen klubi” sai rinnalleen Suomi-Klubin.

Mukana ollut Kaarina Leskinen on kuvannut perustamisaikoja seuraavasti:

”Meitä oli täällä joukko suomalaisia naisia, jotka tutustuivat ja kävivät toistensa luona vierailuilla. Pidimme myös yhteisiä juhlia. Talkoovoimin järjestetyt rapujuhlat

olivat erityisen suosittuja. Ne pidettiin aina jonkun autotallissa, joka yhteisesti koristeltiin ja myöhemmin siivottiin. Ravut ja muut tarjottavat hankittiin ja valmistettiin nekin yhdessä. Kerran jollain kahvilla aloimme puhua, että pitäisi perustaa yhdistys, ja siitä se lähti. Koko joukko oli ahkerasti mukana toiminnassa, vaikka virallisiksi perustajajäseniksi merkittiin rekisteröitymisen vuoksi ne, joilla oli Belgian kansalaisuus.⁵ Järjestimme kokoontumisia edelleen jäsenten kotona ja juhlia autotalleissa. Aamukahvit vetivät aina väkeä, kun ne pidettiin kerran kuukaudessa.”⁶

Maria Wiebengasta klubin perustamisen taustalla oli koti-ikävä Suomeen ja tietynlainen isänmaallisuus. Suomalaisen ystäväjoukon vapaa-ajan tapoamisten ja perinteisten suomalaisjuhlien järjestämisen muuntaminen muodollisesti yhdistykseksi oli varsin pieni muutos. Suomi-Klubin kautta haluttiin tutustua muihinkin Belgiassa asuviin suomalaisiin. Wiebengan mielestä Belgiassa ei tuohon aikaan ollut naiselle kovinkaan helppoa solmia ystävyys-suhteita paikallisten kanssa, koska suomalaiset eivät tieneet, miten se maassa tehdään. Lisäksi perustajat pitivät talkootyötä ja työskentelemistä yhteisön hyväksi tyypillisinä suomalaisina piirteinä, joka haluttiin säilyttää myös ulkomailla asuessa.⁷

Näiden kuvausten mukaan Suomi-Klubia perustettaessa vaikutti Belgian ruotsalaisyhteisön esimerkki. Lähinnä Waterloon seudulle muutti 1970-luvulla runsaasti ruotsalaisia, ja Svenska Klubben perustettiin 1973 auttamaan vastamuuttaneita ruotsalaisia sopeutumaan maahan. Tavoitteena oli myös pitää yllä ruotsalaisia perinteitä, kuten juhannus-, vappu- ja Lucia-juhlia. Suomi-Klubin perustajajäsenistä esimerkiksi Sirpa Halén oli mukana suoraa Svenska Klubbenin toiminnassa.⁸ 1970-luvulla aloitti toimintansa myös Skandinaavinen koulu, jonka kautta syntyi yhteyksiä ruotsalaisyhteisöön. Samoin Belgiassa asuviin ruotsalaisiin tutustuttiin Cercle Nordiquen kautta; tämä vuonna 1922 perustettu yhdistys kokosi juhliin ja tapahtumiin Belgiassa asuvia pohjoismaalaisia. Ruotsalainen ja pohjoismainen yhdistystoiminta oli siis tuttua ja sitä oli tarjolla. Tätä ei kuitenkaan koettu riittäväksi, vaan kaivattiin suomalaista yhdistystä.

Mitä tuo kaivattu suomalaisuus sitten oli? Kuvauksissa esille nousee yhteisten suomalaisten juhlien järjestäminen. Näin siksi, että ulkomailla asuminen vahvistaa helposti kansallisia piirteitä ja perinteitä sekä korostaa niiden arvoa. Kansallinen identiteetti tulee voimakkaammaksi ja kansalliset juhlat, kuten suomalaisille itsenäisyyspäivä, vappu, juhannus ja joulukuun muodostuvat erityisen tärkeiksi. Belgiaan verrattuna vappu on vapunaaton viettoineen erityisen omaleimainen suomalaisille, sillä vaikka 1. toukokuuta on vapaa päivä myös Belgiassa, sitä ei erityisesti vietetä. Juhannus Keski-Euroopas-

sa ohitetaan yleensä tyystin, samoin luonnollisesti Suomen itsenäisyyspäivä kuudes joulukuuta. Sosiaalinen puoli, muiden suomalaisten tapaaminen, toistuu myös Klubin perustajien kertomuksissa. Vieraassa maassa asuminen on kulttuurisista, kielellisistä ja etnisistä syistä henkisesti vaativaa ja energiaa vievää. Tällöin vapaa-aikana syntyy helposti tarve ”rentoutua” saman kulttuurikoodin ja kielen sekä samassa elämäntilanteessa olevien, muiden ulkosuomalaisten kanssa.

Sirpa Halén nostaa esiin kielen merkittävänä tekijänä ulkosuomalaisten yhdistystoiminnalle: ”Suomen kieli sekä eristää että yhdistää. Muut eivät kieltämme ymmärrä alkuunkaan, mutta me suomalaiset toimimme tykönämme hyvinkin aktiivisesti.”⁹ Suomen kieli merkitsee etnisyyttä, keskeistä kulttuuriarvoa ja suomalaisia yhdistävää symbolia; se on osa ihmisen keskeistä identiteettiä. Täydentävän näkökulman kieliasiaan tuo Maria Wiebengan muistelu, jonka mukaan Suomi-Klubia perustettaessa ongelmaksi koettiin paikallisten kielten taidon puute: perustajat tarvitsivat riittävän hyvän ranskankielen taidon, jotta ymmärtäisivät, mitä oltiin kirjoittamassa ja allekirjoittamassa. On huomattava, että yhdistyksen pöytäkirjat ja jäsenille lähetetyt tiedotuskirjeet ja sittemmin jäsenlehti on aina kirjoitettu suomeksi. Talkootyön korostaminen puolestaan voi kertoa suomalaisen perinteen lisäksi myös siitä, että perustajat olivat pääasiassa kotirouvia, joilla oli enemmän aikaa kuin omaa rahaa. Toisaalta viitattaessaan talkootyöhön ja siihen, että jäsenmaksu haluttiin pitää alhaisena, Wiebenga painottaa myös, että ”käytimme aviomiesten firmoja häikäilemättä hyväksi ja puoliset auttoivat yleensä mielellään”.¹⁰

Tässä yhteydessä on syytä muistaa myös perinteiset yhdistystoiminnan yleisen tason lähdökohdat, kuten yhteisöllisyys sekä sen luomat yhteisinä pidetyt tavoitteet. Tällaista yhdistystoiminnan yhteisöllisyyttä on luonnehdittu paikalliseksi, vapaaehtoisuuteen perustuvaksi, sosiaalisesti vastuulliseksi, pyyteettömäksi ja lämminhenkiseksi.¹¹ Kuvaus sopii mainiosti myös Suomi-Klubin muodossa harjoitettuun yhdistystoimintaan.

Ulkosuomalaiset ovat tyypillisesti perustaneet suomalaisseuroja ja harrastaneet vilkasta yhdistyselämää hyvin samantapaisin tavoittein kuin Suomi-Klubi. Esimerkiksi Belgian naapurissa Alankomaissa on toiminut jo vuodesta 1923 Alankomaat-Suomi -yhdistys, Vereniging Nederland-Finland. Sen tavoitteena on edistää Alankomaiden ja Suomen välisiä suhteita sanan laajimmassa merkityksessä. Yhdistyksen noin 600 jäsenestä suuri osa on alankomaalais-suomalaisia perheitä, mutta mukana on myös ’muita’ suomalaisia, jotka asuvat Alankomaissa pysyvästi tai määräaikaisesti.¹² Hollanninsuomalaisten yhdistys on merkityksellinen Suomi-Klubin perustamiselle sitä kautta, että perustajajäsenistä Maria Wiebenga

miehineen oli ollut Amsterdamissa asuessaan sen aktiiveja ja vastaaventyypin yhdistyksen toiminnan aloittaminen myös Belgiassa oli heille luontevaa.¹³

Saksassa puolestaan toimii vuonna 1952 perustettu saksalais-suomalainen ystävyysseura, Deutsche-Finnische Gesellschaft (DFD), jolla on suuri merkitys suomalaisille siirtolaisille suomalaista kulttuuria, talouselämää ja politiikkaa koskevaa tietoa jakavana foorumina, vaikka sen ensisijainen päämäärä on saksalais-suomalaisten suhteitten edistäminen ja Suomen tunnetuksi tekeminen Saksassa. Kirsti Siitonen ja Outi Tuomi-Nikula arvioivat ystävyysseura DFG:n olevan tärkeä saksansuomalaisten identiteettikanava Suomeen.¹⁴ Saksan suomenkielinen seurakunta, Suomenkielisen Kirkollisen työn keskus (SKTK), painottaa myös siirtolaisten asemaa ja heidän henkilökohtaisia kontaktejaan ja tarjoaa hengellistä ja kulttuurista toimintaa sekä ihmissuhteita. Toiminta on paljon kirkollisia asioita laajempaa; keskus järjestää muun muassa seminaareja, juhlia, keskustelupiirejä, urheilua, myyjäisiä sekä tiedotusta.

Belgiassakin oli Suomi-Klubin perustamisen aikaan 1970-luvulla suomalaista hengellistä toimintaa Antwerpenin Merimieskirkon toimesta¹⁵, mutta merimieskirkko palveli nimensä mukaisesti etusijassa maassa vierailuvia suomalaisia merimiehiä.¹⁶ Sitä ei koettu niinkään pysyvästi maassa olevien toimintayhteisöksi, vaikka Paula Raitis toteaaakin, että 1970-luvun puolivälissä ”alkoi olla selvästi nähtävissä, että kirkolla tapahtuvassa toiminnassa oli meren kansan lisäksi mukana muita kasvavia kävijäryhmiä”.¹⁷ Samoin tuolloin alettiin jakaa kaikille Belgian suomalaisille kirkon tiedotuslehteä. Suomi-Klubin synty kuitenkin kertoo, että muullekin ulkosuomalais toiminnalle oli tarvetta. Lisäksi on huomattava, että Merimieskirkko toimi Antwerpenissä kun taas käytännössä suurin osa Suomi-Klubin toiminnasta keskittyi Brysselin – Waterloon seudulle, vaikka yhdistyksen nimeksi tulikin ”Belgian” Suomi-Klubi.

Voidaan myös nostaa esille niitä piirteitä, joita ei ole koettu liittyvän yhdistystoiminnan aloittamiseen Suomi-Klubissa. Tällaisena voi mainita hyvän- tekeväisyyden, joka Belgiassa on hyvin tyypillinen yhdistysten toimintamuoto. Talkootyö kohdistuu Suomi-Klubissa valtaosin omaan jäsenistöön, vaikka toiminnassa on silloin tällöin muistettu myös vähäosaisia.¹⁸ Laajasti ottaen taustalla ovat kulttuuriset erot. Pohjoismaisessa, luterilaisuuteen nojaavassa hyvinvointivaltiossa, vähäosaisista huolehtiminen on katsottu pikemminkin yhteiskunnan tehtäväksi, kun taas Belgiassa katolisen uskonnon kulttuuripiirissä hyväntekeväisyys on hyve ja sitä odotetaan yksityisiltä henkilöiltä ja yhdistyksiltä.

Suomalaisrouvien kerho

Suomi-Klubin perustajat olivat kaikki naisia, ja naisvaltaisuus oli pitkään leimallista yhdistyksen toiminnalle. Maria Wiebenga on selittänyt asiaa näin: ”Tuolloin 1970-luvulla useimmat ulkomailla asuvat suomalaiset olivat naisia, jotka olivat avioituneet ulkomaalaisten kanssa. Klubin perustamisen aikaan Belgiassa asui vain muutamia suomalaisia miehiä. Useimmat tšekäläistä suomalaisrouvista olivat naimisissa belgialaisten, hollantilaisten, englantilaisten tai ranskalaisten kanssa.”¹⁹ Suomalaismiesten vähyyttä Belgiassa selittää se, että maa oli pieni ja alueen työmarkkinat olivat kapeat, mistä syystä Belgiasta ei ollut Ruotsin tapaan suomalaisten 1960–70-luvun työnhakuun perustuneen ”suuren muuton” kohteeksi.

Suomi-Klubia voi kutsua ajanjaksolla 1979–89 ”suomalaisrouvien kerhoksi”, jonka pääasiallinen jäsenryhmä olivat nimenomaan Belgiaan avioituneet suomalaisnaiset. He olivat perustamisesta lähtien hyvin kiinnostuneita yhdistyksestä ja innokkaita liittymään siihen: yhdistys kokosi valtaosan maassa asuvista suomalaisista. Klubin jäsenmäärä kaksinkertaistui ajanjakson aikana lähes sadasta jäsentaloudesta noin kahteen sataan.²⁰ Tyypillinen alkuvuosien jäsen oli noin 30–40 -vuotias nainen, jolla oli kouluikäisiä lapsia ja joka ei yleensä käynyt palkkatyössä kodin ulkopuolella. Kun lapset olivat koulussa, naisilla jäi aikaa omille harrastuksille. Kokoontumisia pidettiin sen vuoksi usein aamuisin ja päivisin ja ne järjestettiin kodeissa; myös johtokunta kokoontui jäsentensä kodeissa. Jäsenistö ja belgiansuomalaiset kaiken kaikkiaan koostuivat tuolloin sosiaalisesti hyvin samankaltaisesta joukosta, ja lähes kaikki jäsenet tunsivat toisensa jo entuudestaan. Toimintamuotoina oli ennen kaikkea juhlien järjestäminen, kahvikekkerit ja bridgen peluu, mutta niiden lisäksi aloitettiin esimerkiksi suomen kielen opetus ja lapsille suunnattu partiotoiminta. Toiminnasta tiedotettiin kaikille jäsenille kopioidulla kiertokirjeellä.

Suomen Belgian suurlähetystö teki Suomi-Klubin kanssa yhteistyötä perustamisesta alkaen ja tuki sen toimintaa eri tavoin. Yhdistyksen statusta nostettiin heti alussa pyytämällä tuolloisen suurlähettilään puolisoa Sirpa Wihtolia yhdistyksen suojelijaksi.²¹ Yhdistyksen olemassaolo helpotti suurlähetystön tehtäviä, sillä Suomi-Klubi alkoi neuvoa maahan muuttavia suomalaisia, jotka siihen saakka olivat kääntyneet suurlähetystön puoleen pienissäkin kysymyksissä. Jo ensimmäisessä vuosikokouksessa vuonna 1979 päätettiin laatia tiedotuskirjanen auttamaan Belgiaan muuttaneita suomalaisia käytännön ongelmien ratkaisemisessa. Tervetuloa Belgiaan -opas ilmestyi ensimmäisen kerran 1980. Tämä varhainen piirre on säilynyt myöhemminkin: ulkosuoma-

laisyhdistys on vasta muuttaneille helppo väylä päästä sisään uuteen maahan, löytää samassa tilanteessa olevia suomalaisia ja saada käytännön tietoa.

Suomi-Klubi on pyrkinyt toimimaan poliittiselta orientaatioltaan neutraalisti, vaikka eräissä maissa ulkosuomalaisyhdistykset jakaantuivat selkeästi eri aatesuuntien mukaan. Esimerkiksi Yhdysvalloissa syntyi runsaasti erilaisia aatteellisia suomalaisyhdistyksiä, jotka jakautuivat työväenyhdistyksiin ja raittiusyhdistyksiin.²² Nämä ulkosuomalaiset olivat 1900-luvun vaihteen työväestötaustaisia siirtolaisia. Suomi-Klubi taas perustettiin varsin myöhään verrattuna voimakkaimpaan työväenliikkeen aikaan, ja yhdistystä perustettaessa tavoiteltiin ei-poliittista, kaikille Belgiassa asuville suomalaisille tarkoitettua yhdistystä. Toisaalta belgiansuomalaiset eivät ole valtaosaltaan ”työväkeä”, joten ’neutraali’ yhdistys mielletään kuitenkin lähemmäs porvarillista ajattelutapaa.

Kasvun kausi

1990-luvulla Suomi-Klubin jäsenpotentiaali kasvoi huimasti Suomen ”tullessa Eurooppaan”, jolloin sekä yritykset että julkishallinto alkoivat lähettää enenevässä määrin suomalaisia työntekijöitä Belgiaan. Erityisesti Suomen liittyminen Euroopan unioniin 1995 vaikutti merkittävästi Suomi-Klubiin, sillä sen johdosta Euroopan unionin instituutioiden palvelukseen saapui noin 1 000 suomalaista vakituista virkamiestä. Euroopan unionin myötä Belgiaan asettui myös yhä enemmän suomalaisyrityksiä.

Suomi-Klubiin liittyi 1990-luvun alkupuolella jäseniksi yhä enemmän perheitä, joissa molemmat puoliset olivat suomalaisia; useimmiten uusienkin tulokkaiden perheissä vaimot olivat kotona. Suomalaisissa oli paljon vastikään maahan tulleita, mikä vahvisti tarvetta Belgia-tiedolle ja yhteyskäsien luomiselle maahan sopeuduttaessa. Suomi-Klubi sai runsaasti uusia jäseniä: jäsentalouksien määrä kaksinkertaistui noin 200:sta 450:een 1990-luvun puoliväliin tullessa. Vuosikymmenen lopulla EU-virkamiesten myötä vallalle nousi uusi jäsentaloustyyppi, jossa molemmat (suomalaiset) puoliset olivat työssäkäyviä. Jäsenistössä säilyi toki myös talouksia, joissa toinen puoliso oli kotona. Tämä ei koskenut enää pelkästään vaimoja, sillä suomalaisvirkamiehistä on noin puolet naisia ja ohelle syntyi kotona olevien miespuolisoiden ryhmä, joka tunnetaan Suomessakin nimellä ”Brysselin kotisisät”. Toisaalta myös sinkkujäsentalouksien määrä nousi. Suomi-Klubin jäsentalouksien määrä kasvoi edelleen lähes kaksinkertaiseksi 90-luvun loppuun mennessä noin 450:stä lähes 800:aan. Erityisesti Suomen puheenjohtajuuskausi Euroopan unionissa vuonna 1999 nosti kerralla jäsenistöä parilla

sadalla taloudella. Nämä palasivat kuitenkin Suomeen muutaman vuoden Belgian jakson jälkeen.

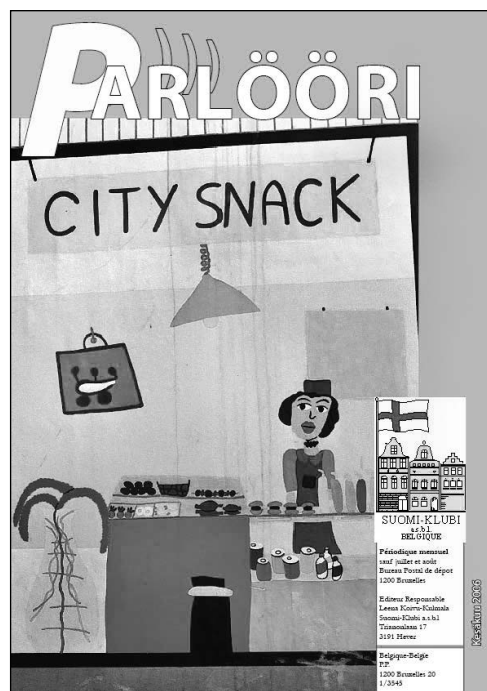
Suomi-Klubin puheenjohtajana 1992–94 toiminut Anne Stenmark on kuvannut aikansa klubia seuraavasti:

”Yhdistys tuo suomalaisia ihmisiä yhteen. Sen ensisijainen tarkoitus on auttaa maahan vasta saapuneita suomalaisia sopeutumaan, antaa heille tietoja ja neuvoa heitä pääsemään sisään Belgian elämäntyylisiin. Mutta on Suomi-Klubilla merkitystä täällä pitempäänkin asuneille, sillä klubin kautta he voivat ylläpitää suomalaiskontakteja. Keskeistä on osaltaan kieli: puhumme suomea.”²³

Kuvauksesta ilmenee, että yhdistyksen alun keskeiset tavoitteet säilyttivät merkityksensä: muiden suomalaisten tapaaminen, maahan vasta muuttaneiden avustaminen, suomen kielen ylläpitäminen. Jäsenrakenteen muutoksen ja jäsenten toiveiden mukaisesti erityisesti iltaisin ja viikonloppuisin tapahtuvaa toimintaa lisättiin. Kaikille jäsenille tarkoitettuja yleisluentoja järjestettiin teema- tai jäseniltojen nimellä. 1980-luvun perinteisistä toimintamuodoista aamukahvit ja klubilounaat puolestaan päättyivät kiinnostuksen puutteesta. Anne Stenmark nostaa esiin myös suomalaisen kulttuurielämän edistämisen: ”Tuomme suomalaisia artisteja suomalaisia varten. Suomen markkinointi yleisesti belgialaisille ei sen sijaan kuulu Suomi-Klubin tehtäviin”. Belgian naapurimaihin järjestetään lukuisia retkiä ja matkoja: vuoden 1999 aikana suomiklubilaiset kävivät ulkomailla ennätyselliset kuusi kertaa.

Uutta klubin toiminnassa 1990-luvulla oli urheilu- ja kerhotoiminnan voimakas kehittyminen. Urheilutoiminta alkoi erilaisten kerhojen, turnaus-ten ja urheilupäivien järjestämisellä; myös Suomi-Klubin mestaruuskilpailut syntyivät. Kerhotoiminta vilkastui ja monipuolistui: muun muassa vauva-piiri, muskari, Villeroy&Boch -kerho ja Klubi-Pubi aloittivat kokoontumiset. Kerhotoimintaa varten luotiin taloudelliset pelisäännöt. Kehitykseen vaikutti juuri jäsenmäärän kasvu: yhdistyksen luonne alkoi muuttua, sillä kaikki jäsenet eivät enää tunteneet toisiaan. Sosiaalinen tehtävä, toisten suomalaisten tapaaminen, siirtyi tämän vuoksi pienempiin ryhmiin, kerhoihin. Suomi-Klubin tasolla yhdistävänä seikkana oli ja on belgiansuomalaisuus, mutta kerhoihin ihmiset valikoituivat henkilökohtaisten kiinnostuksen kohteidensa mukaan.

Kasvavan jäsenmäärän myötä yhdistyksen jäsenluettelo alkoi ilmestyä painettuna kirjasena. Kiertokirje muuttui jäsenlehdeksi Parlöörin alkaessa ilmestyä, sillä enää ei riittänyt kaikille lähetetty kiertokirje, kun tiedotettavaa ja tapahtumista kertomista oli entistä enemmän. Tiedotustoiminta kehittyi niin, että Parlööri oli 90-luvun loppupuolelta tultaessa toiminnan tärkein muoto

monille jäsenille. Heille yhdistyksen toimintaan osallistuminen merkitsi lehden lukemista, sillä he ehtivät käydä tilaisuuksissa vain harvoin. Parlöörin toimituksellista aineistoa lisättiin ja lehden ilme parani tasokkaiden tekijöiden ja uusien taitto-ohjelmien ansiosta.

Kasvu ja sen tuoma yhdistyksen luonteen muutos ei käynyt aivan kivuttomasti. Huhtikuun 1993 Parlööriässä nimimerkki ”joukko vanhoiksi akoiksi kutsuttuja” kirjoittaa seuraavasti:

”Mihin on näivettynyt Suomi-Klubi? Miksi sen motto on nykyään peruutettu? Minne on kadonnut se iloinen talkoojoukko, joka aikaansa ja usein rahojaan säästämättä, järjesti mukavia joulujuhlia koko perheelle, joka keitteli rapuja tonneittain... Miksi yhdistyksen tarkoitus olla yhdysseitinä suomalaisten välillä, helpottaa heidän sopeutumistaan belgialaiseen elämään etc. on muuttunut Mcintoshiksi, tennikseksi, golfiksi ja sekunda-astioiksi?”

Kun pohditaan syitä muutokseen ja kritiikkiin, huomataan, että 1990-luvun alussa perustajapiiri oli jäänyt vähitellen pois klubin vastuutehtävistä ja uudet tekijät tulleet tilalle. Suomessa tietotekniikka tuli nopeammin kaikkien käyttöön kuin Belgiassa tai toisaalta golf ja tennis olivat muuttuneet koko kansan harrastuksiksi. Kun vasta Suomesta tulleet alkoivat vetää Suomi-Klubia, he toivat mukanaan nämä heille jokapäiväiset asiat ja jatkoivat niitä myös

yhdistyksen puitteissa. Osaltaan kritiikissä saattoi olla mukana myös sukupolvien välistä ajattelueroa esimerkiksi juuri tietotekniikkaan liittyen. Jäsenmäärä kasvoi sellaiseksi, että kaikkien jäsenten tavoittaminen entisenlaisilla autotalleissa järjestyllä juhlilla ei ollut enää mahdollista. Kritisoitu juh latoiminta oli muuttunut siten, että joulun ja rapujuhlien sijaan oli järjestetty vappujuhlat, syksyllä kuutamotanssiaiset ja suuret itsenäisyyspäiväjuhlat. Joulun tai syyskesän rapujuhlien järjestäminen ei enää houkutellut ehkä sen vuoksi, että suuri osa kokonaan suomalaisista perheistä matkusti jouluksi ja koululaisten kesälomaksi Suomeen. Toisaalta kasvun myötä menetettiin se intiimi, läheinen ilmapiiri, joka yhdistyksen toimintaa luonnehti edellisellä vuosikymmenellä.

Edunvalvonta ulkosuomalaistyön muodossa kehittyi uudeksi toimintasektoriksi, kun yhdistys liittyi vuonna 1997 perustettuun ulkosuomalaisparlamenttiin. Suomi-Klubi on tehnyt aloitteita ja osallistunut ulkosuomalaisparlamentin istuntoihin aktiivisesti. Tähän toimintakenttään liittyvät myös jäsentilaisuudet ja tiedon jakaminen Belgian ja Suomen yhteiskunnasta ja lainsäädännöstä sekä hankitut jäsenedut (alennushinnat).

Tämän toiminnan lisäksi Belgian suomalaisille luotiin 1990-luvulla uusia "suomalaispalveluja": kieli- ja kulttuurinopetusta tarjoavan Suomi-koulun toiminta eriytyi Suomi-Klubista. Brysselin Eurooppa-koulu II:ssa Woluwessa St. Lambertissä aloitti suomenkielinen osasto. Antwerpeniin perustettiin Suomen Kulttuurikeskus kohdemainaan Belgia ja Alankomaat. Suomi-Klubi tyydytti kuitenkin vielä suomalaisten yhdistystoiminnan tarpeen, sillä muita suomalaisyhdistyksiä ei Belgiaan vielä 90-puoliväliin mennessä syntynyt. Suomi-Klubi alkoi sen sijaan tehdä aktiivisemmin yhteistyötä muiden ekspatriaattiyhdistysten, ensisijaisesti Cercle Nordiquen ja muiden pohjoismaisten yhdistysten kanssa. Tältä pohjalta kehittyi niin sanottu "Över gränserna", joka on Belgiassa toimivien pohjoismaisten yhdistysten yhteistyötä koordinoiva elin. Tämä avasi käytännössä muiden yhdistysten tapahtumia Klubin jäsenistölle ja näin laajensi toimintaa.

Suomi-Klubin jäsenistöä pohditutti 1990-luvulla kysymys omasta toimitalasta ja myös palkatusta henkilökunnasta. Esille nousi ajatus, että yhdistykselle tarvittaisiin oma kiinteä toimisto ja kokoontumispaikka. Vuonna 1993 johtokunta tutki mahdollisten vakituisten "osa-aikaisten" tilojen tarvetta taustalla kasvava jäsenmäärä ja monipuolistuva toiminta. Hankkeen edistämiseksi lähestyttiin Suomen suurlähestystä ja edustustoa sekä myös Merimieskirkkoa, mutta tyydyttävää ratkaisua ei löytynyt. Myös sihteerin palkkaamista selvitettiin, mutta se todettiin liian kalliiksi. Toimitilasta tehtiin jäsenkysely vuonna 1997, jolloin lähetettiin "Tarvitaanko Brysselin suomalaisille oma tila?" otsikoitu kyselylomake noin 1 100 talouteen. Kysely tehtiin yhdessä Merimies-

George W Bushin politiikkaa vastustavien mielenosoitus Brysselissä. Kuva: *Maria Lähteenmäki*.

kirkon kanssa ja esillä oli yleisen suomalaisen kohtaustilan perustaminen. Vastauksia saapui noin kolmesataa, ja valtaosassa kannatettiin kohtaustilan perustamista; 80% vastanneista halusi tilaan kahvilan tai pubin, 70 % suomalaisia tuotteita myyntiin ja 60% mahdollisuuden muiden suomalaisten tapamiseen. Yhdistys puolestaan halusi kokoustilan ja tilaa arkistolle.

Kyselyn tuloksena Suomi-Klubi alkoi varautua taloudellisesti mahdolliseen toimipaikkahankkeeseen. Yhdistyksen taloudellinen tilanne vahvistui:

jäsenmäärän kasvu nosti jäsenmaksutuloja ja Parlöörin ilmoitustulot kattoivat suuren osan lehden kustannuksista. Jäsenmäärän ja toiminnan laajuudesta huolimatta talkootyötä painotettiin edelleen ja tapahtumat järjestettiin pääsääntöisesti omakustannusperiaatteella. Konkreettista päätöstä oman tilan suhteen ei kuitenkaan tehty. Tähän vaikutti se, että muilta ekspatriaattiyhdistyksiltä oli kuultu kokemuksia toimitilojen hoitamiseen liittyvistä käytännön hankaluuksista. Lisäksi hankkeen rahoitukseksi olisi tarvittu suurehko laina ja tämä koettiin liian suureksi riskiksi.

Sen sijaan Merimieskirkon puolella hanke eteni niin, että Brysseliin perustettiin vuonna 2000 ”pappila” – aluksi tosin kahden vuoden koeajaksi. Samalla kirkon johto siirtyi Brysseliin. Taustalla oli myös Merimieskirkon linjamuutos: aiemmin sen johtoajatuksena oli yhden paikan strategia, joka tähtäsi muun muassa siihen, että erilaiset suomalaiset, rekkamiehet ja virkamiehet, kohtaisivat toisensa tasavertaisina merimieskirkon suojissa. Käytännössä tämä tarkoitti Antwerpen-keskeistä toimintaa. Brysselin siirtokunnan kasvettua kirkko totesi, että uusien siirtolaisten tarpeet liittyivät arkipäivän seurakuntatoimintaan, ei niinkään kirkon rooliin ”palasena kotimaata”. Tämän vuoksi toimintaa laajennettiin siellä, missä seurakuntalaiset olivat eli Brysselissä. Vuonna 1998 käydyissä neuvotteluissa Suomen evankelisluterilainen kirkko ja Suomen Merimieskirkko sopivat, että kirkollinen työ Brysselissä järjestettäisiin olemassa olevia rakenteita käyttäen, tosin sanoen Merimieskirkon kautta.²⁴ Jäsenistön pubitoiveisiin vastasi puolestaan Ahmed ”Midou” Khodir aloittamalla Café Pohjantähdessä suomalais-egyptiläisen ravintola-toiminnan, jolloin syntyi myös toinen tapaamispaikka suomalaisille.

Ketä Suomi-Klubi yhdistää tänään?

Suomi-Klubia voidaan 2000-luvun alkupuolella luonnehtia suureksi ulko-suomalaisyhdistykseksi. Sen jäsenpotentiaalin muodostavat noin 3 500–4 000 Belgiassa asuvaa suomalaista, joista Klubi tavoittaa yli 2 000. Jäsentalouksien määrä vaihtelee noin 750–800, joista kussakin on vajaa kolme perheenjäsentä. Vuoden 2003 tilanteen mukaan enemmistö jäsentalouksista (55%) oli lapsettomia, kun taas 35%:ssa oli vähintään yksi alle 18-vuotias lapsi. Pariskuntia oli noin 60% ja sinkkuja 40%.²⁵ Jäsenistä pääosa käy palkkatyössä, sillä useimpien jäsenpariskuntien molemmat puoliset ovat työssäkäyviä. He ovat suurelta osin pitkälle koulutettuja. Suurin osa jäsenkunnasta on asettunut Brysseliin ja ympäristökuntiin.

Vaihtuvuus belgiansuomalaisten keskuudessa on suuri ja samoin Suomi-Klubin jäsenistössä. Vuosittain Klubiin liittyy yli sata jäsentaloutta, mutta

toisaalta yhdistyksestä eroaa vuosittain sama määrä muuttaessaan pois Belgiasta. Tämä johtuu siitä, että sekä EU-instituutioissa että myös yksityisellä puolella on paljon määräaikaista työsuhteita tai ulkomaankomennuksia. Suomesta tulee Belgiaan lähetettyjä työntekijöitä 2–4 vuoden määräajaksi.

Jäsenmäärän lisääntymisestä huolimatta ”aktiivisten” klubilaisten määrä on pysynyt melko samana Klubin historian ajan. Tapahtumien suunnittelusta ja koordinoinnista vastaa 16-jäseninen johtokunta. Sen lisäksi toiminnassa on aktiivisesti mukana kerhojen vetäjiä, toimikuntien jäseniä, tiedottajia ja artikkelikirjoittajia; yhteensä klubiaktiivien listalla on kuutisenkymmentä nimeä. ”Aktiivien vakio” on tuttu myös muista ulkosuomalaisyhteisöistä. Kirsti Siitosen ja Outi Tuomi-Nikulan mukaan Saksan suomalaisessa yhdistystoiminnassa on aktiivisia yhdistysihmisiä vain pieni joukko: siellä on paljon saksan-suomalaisia, jotka eivät jostain syystä halua mukaan yhdistystoimintaan. Siitonen ja Tuomi-Nikula toteavat, että kysymys on henkilökohtaisesta valinnasta. Ne taas, jotka ovat aktiivisia, ovat yleensä jäsenenä monissa yhdistyksissä ja toimivat vapaaehtoisina niiden johtoelimissä.²⁶ Tämä pätee myös Belgiassa: Suomi-Klubissa yhdistystoimintaa harrastavat henkilöt ovat usein mukana myös Merimieskirkossa, koulujen vanhempainyhdistyksissä, partiossa ja muissa belgialais-suomalaisissa yhdistyksissä. 1990-luvun puolivälissä syntyi Brysselissä SuomiMiesyhdistys, ainakin osittain kritiikkinä ”naisten ompeluseuraksi” mielletylle Suomi-Klubille. Kyse on kunkin elämänasenteesta: joidenkin mielestä Suomi-Klubin toiminta ja tyyli eivät vastaa heidän odotuksia tai Klubin toiminta vaikuttaa epäkiinnostavalta tai peräti vastenmieliseltä.

Suurena yhdistyksenä Suomi-Klubi on alettu kokea yleishyödylliseksi palvelujen tarjoajaksi, jolle voi esittää vaatimuksia ilman halukkuutta lähteä itse mukaan toimijana. Tätä ilmiötä kuvaa esimerkiksi Klubin kotisivujen foorumissa silloin tällöin käydyt keskustelut²⁷, joissa tehdään ehdotuksia ja esitetään vaatimuksia siitä, mitä yhdistyksen tulisi järjestää ja tarjota, mutta konkreettisia talkootekijöitä ei johtokunnan jäsenten mukaan ilmoittau. Suomessa toimivia urheiluseuroja tutkinut Pekka Penttinen on havainnut saman ilmiön: nykyisin urheiluseurojen ja jäsenten välillä on usein kyse pikeminkin asiakassuhteen hoitamisesta, palvelujen tarjoamisesta tai jäsenkunnan ylläpitämisestä kuin kuulumisesta itsestäänselvyytenä seuraan. Tähän verrattuna perinteinen seuratoiminta oli talkootyötä ja osallistumista.²⁸

Kunkin yksilön valinta liittymisestä omanmaalaisten seuraan ulkomailla voi liittyä myös ulkosuomalaisen sopeutusstrategiaan, jota Kaija Maria Junkkari ja Lari Junkkari ovat pohtineet teoksessaan ”Nykyajan paimentolaiset”.²⁹ Kärjistetysti he toteavat, että jotkut ihmiset elävät jopa vuosikymmeniä ulkomailla jättämättä koskaan kotimaataan. He seurustelevat pääasiassa ”omien-

Miesten pussijuoksu Suomi-Klubin juhannusjuhilla 2004. Kuva: Pekka Aalto.

sa” kanssa. Ekspat-yhteisö saattaa olla paikka, jonne ihminen pakenee paikallisen kulttuurin raskautta. Harri Veivo puolestaan esittää, että suomalaisista saattaa olla houkuttelevaa olla osallistumatta belgialaiseen poliittiseen, sosiaaliseen tai kulttuurilliseen toimintaan, koska heiltä puuttuu se tiedon, henkilöhistorian tai ystävien muodostama verkosto, joka tekisi osallistumisen helpoksi ja oleellisen tuntuiseksi.³⁰ Tämän vuoksi voi olla yksinkertaisempaa suuntautua omanmaalaisten seuraan esimerkiksi Suomi-Klubissa. Suomi-Klubin suurta jäsenmäärää ei kuitenkaan voi selittää vain ”pakenemispaikkana”, vaan yhdistys on positiivisella tavalla pystynyt tarjoamaan sellaista toimintaa, joka täyttää monien belgiansuomalaisten tarpeita.

Kaikilla Belgiassa asuvilla suomalaisilla ei ole tarvetta liittyä Suomi-Klubiin. He voivat kokea sen ”yli-innokkaan suomalaiseksi”, vanhojen rouvien ompelukerhoksi, pikkuporvarilliseksi, ei riittävän kansainväliseksi tai Belgiaan heikosti integroivaksi tms. Junkkari ja Junkkari mainitsevat yhtenä sopeutumisstrategiana mallin, jossa ekspatriaatit yrittävät tulla mahdollisimman nopeasti mahdollisimman paljon ympäristön odotusten mukaisiksi eivätkä siksi halua olla missään tekemisissä oman ekspatriaattiyhteisön kanssa. Tällaisille belgiansuomalaisille Suomi-Klubi ei ole kiinnostava. Junkkarin ja Junkkarin mukaan käyttäytymisen takana saattaa olla jopa häpeäntunne

omasta identiteetistä, joilloin ”going native” voi olla toisenlainen pakoyritys; ihminen pyrkii irti omasta kulttuuritaustastaan ja yrittää luoda itselleen uuden identiteetin omaksumalla uuden kulttuurisen koodiston, jota hän ei kuitenkaan koskaan täysin sisäistä.³¹

Suuri jäsenmäärä sekä jäsenistön kulloinenkin rakenne ja tarpeet vaikuttavat yhdistyksen toimintaan, vaikka perustoiminnot ovat edelleenkin samantapaisia kuin alussa: suomalaisten juhlien järjestämistä, vasta maahan muuttaneiden avustamista, suomenkielen edistämistä, tarjoamalla suomalaista kulttuuria, toisten suomalaisten tapaamista. Jäsenistön sisällä on erilaisia alaryhmiä, joilla kullakin on omat toiveensa yhdistyksen toiminnalle. Suomi-Klubi kokoaa asianharrastajat yhteen kerhoina, mutta antaa myös kerhoille mahdollisuuden itsenäistyä näin haluttaessa. Urheiluharrastukset ovat suosittuja, samoin kulttuuri ja matkailu. Ulkosuomalaisten edunvalvonta on pysyvästi Klubin kokousten asialistalla. Suuressa yhdistyksessä on keskeistä jäsenten tasapuolinen kohtelu ja hyvä tiedonvälitys. Tiedotustoiminnassa Parlöörin rooli on ollut vahva, mutta yhä enemmän tapahtuu myös suoraa keskustelua ja vinkkien vaihtoa jäsenten välillä kotisivujen foorumin kautta. Yhdistys on pyrkinyt seuraamaan aikaansa sähköisen tiedotuksen osalta; internetsivut perustettiin 1998 ja sähköpostin kautta jaettava Klubilainen-pikatieote aloitti toimintansa 2001. Päivitetty Tervetuloa Belgiaan-opas on ilmestynyt myös internetversiona.

Pyrkimys ”yleiseen ulkosuomalaisyhdistykseen” erottaa Suomi-Klubin muista 2000-luvulla perustetuista ”yhden asian” belgiansuomalaisyhdistyksistä, joita ovat esimerkiksi partiolippukunta Brysselin Tuulihaukat, Suomalaisen musiikin yhdistys SUMU sekä SuomiMiesyhdistys. Suomalaisen kulttuurin edistäjä, Benelux-instituutti -nimiseksi muuttanut Suomen Kulttuurikeskus perusti 2006 toimipisteen myös Brysseliin. Kun Merimieskirkko oli myös tehnyt päätöksen pysyvästä toiminnasta Brysselissä, nämä kaksi instituutiota jakavat toimitilat nykyisin Antwerpenin lisäksi myös Brysselissä. Suomi-Klubinkin johtokunta kokoontuu ja tilaisuuksia järjestetään samaisessa Rue Luxemburgin talossa, joten talosta on muodostunut yhdistävä tekijä eri suomalaisjärjestöille, varsinkin Suomi-talo.

Ajan hengen mukaisesti vuonna 2004 valmisteltiin Suomi-Klubille tulevaisuusstrategia.³² Sen mukaan yhdistyksen strategiana on edelleen olla suuri, yleinen ulkosuomalaisyhdistys, joka pyrkii tukemaan Belgiaan muuttavaa ja maahan jo asettunutta suomalaista belgialaisessa yhteiskunnassa ja joka toimii minimibyrokraatialla vapaaehtoisvoimin. Olennaista on, että Suomi-Klubi pyrkii olemaan kaikki suomalaisryhmät huomioiva yhdistys. Maria Wiebenga on tavoittanut tällaisen mahdollistavat puitteet todetessaan, että ”suomalaiset ovat yleensä ottaen hyvin demokraattisia, luokkatietoisuus on

minimaalista ja ihmiset ovat kavereita keskenään. Se on yksi klubinkin toiminnan edellytys”.³³ Suomi-Klubin visiona on olla kaikkia belgiansuomalaisia tukeva yhdistys, joka on suomalaisuutta vaaliva, avoin ja dynaaminen. Sen jäseniä yhdistää Belgia ja suomalaisuus muodossa tai toisessa.

Viitteet

- 1 Suomi-Klubin säännöt, 3. artikla, ensimmäisen kerran rekisteröity 4.1.1979, Moniteur Belge no 459. Sama artikla on mukana myös nykyisin voimassaolevissa, 10.1.2006 rekisteröidyissä säännöissä.
- 2 Artikkelin pohjana on teos Salla Saastamoinen & Anne Valtonen (2004) Puurojuhlia ja Parlöörejä. 25-vuotta Suomi-Klubin toimintaa ja tiedotusta Belgiassa. Bertem: Drukkerij De Weide.
- 3 He olivat Yvonne Allamanis, Erja Bäckström, Saimi Dreiss, Sirpa Halén, Elisabeth Hortling, Anja Hämeen-Anttila, Kaarina Leskinen Jones, Kerstin Laurenzen, Seija Linden, Anneli Lloyd, Mirja Nieminen, Christina Salvesen, Anna-Greta Vanhassel ja Maria Wiebenga.
- 4 Saastamoinen & Valtonen (2004), 9.
- 5 Belgian yhdistyslain säännösten mukaisesti viiden vaaditun virallisen perustajajäsenen joukossa oli oltava myös Belgian kansalaisia, Virallisiksi perustajajäseniksi kirjattiin rouva Marick Majorin Overijsesta, Belgian kansalainen, rouva Raili De Keyzer Antwerpenista, Belgian kansalainen, rouva Eira Kaarina Christides Brysselistä, Belgian kansalainen, rouva Sirpa Halén Zaventemista, Suomen kansalainen ja rouva Maria Wiebenga Waterloosta, Suomen kansalainen.
- 6 ”Kaarina Leskinen tutustuttaa vierailijat iloisesti Belgiaan”, kirj. Salla Saastamoinen. Parlööri, lokakuu 2003, 6–7.
- 7 ”Suomalaisia juhlia koti-ikävästä vastaan”, kirj. Päivi Happonen. Parlööri, maaliskuu 2002, 6–7.
- 8 Saastamoinen & Valtonen (2004) 12.
- 9 Saastamoinen & Valtonen (2004) 13.
- 10 Saastamoinen & Valtonen (2004) 11.
- 11 ”Miksi yhdistystoiminta ei sytytä?”, kirj. Pekka Penttinen. Länsi-Savo 18.8.2006, 4.
- 12 Esittely yhdistyksen kotisivulla http://www.vnf.nu/fi_doestelling.html.
- 13 Päivi Happonen (2002) 7. Maria Wiebenga painottaa haastattelussa, että hänen miehellään, hollantilaisella Kees Wiebengalla oli ”ratkaiseva merkitys Suomi-Klubin perustamisessa; hän kannusti meitä, loi käytännön mahdollisuuksia, oli alussa rahoittajana ja mukana hallinnollisessa työssä”. Kees Wiebenga oli ollut 70-luvun alussa Alankomaat-Suomi-yhdistyksen rahastonhoitaja.
- 14 Kirsti Siitonen & Outi Tuomi-Nikula (2003) ”Suomi saksankielisissä maissa”, teoksessa Hannele Jönsson-Korhola & Anna-Riitta Lindgren (toim.) Monena suomi maailmalla. Suomalaisperäisiä kielivähemmistöjä. Jyväskylä: Gummerus, 310–362.

- 15 Vuonna 2002 nimi vaihtui Belgian suomalaiseksi merimieskirkoksi.
- 16 Ks. Paula Raitis (2005) *Terwetulleita tänne! Sata vuotta Antwerpenin merimieskirkon elämää*, Keuruu: Otava, 105–114.
- 17 Raitis (2005) 111.
- 18 Ks. Salla Saastamoinen ja Anne Valtonen (2004) 91.
- 19 Salla Saastamoinen ja Anne Valtonen (2004) 11.
- 20 Suomi-Klubiin jäseninä ovat 'jäsentaloudet' eivätkä yksittäiset henkilöt, sillä jäsenmaksu kattaa sääntöjen mukaan koko talouden, mukaan lukien aupair. Tämän vuoksi täsmällistä lukua jäsenistön henkilömäärästä on vaikea antaa.
- 21 Myöhemmätkin Suomen Belgian suurlähettiläiden puoliset, kuten Kaiju Kaarlehto ja Astrid Talvitie, lähtivät mielellään yhdistyksen suojelijoiksi.
- 22 Hannele Jönsson-Korhola (2003) "Pussaa se peipipoki kitsistä petiruumaan – Suomalaiset ja suomen kieli Amerikassa" teoksessa Hannele Jönsson-Korhola ja Anna-Riitta Lindgren (toim.) *Monena suomi maailmalla. Suomalaisperäisiä kielivähemmistöjä*. Jyväskylä: Gummerus, 386–448.
- 23 Saastamoinen & Valtonen (2004) 15.
- 24 Raitis (2005) 135–136.
- 25 "Suomi-Klubi tilastollisesti", kirj. Päivi Happonen. *Parlööri* maaliskuu 2003, 16.
- 26 Siitonen & Tuomi-Nikula (2003) 321–322.
- 27 Esimerkiksi keskustelu Suomi-Klubi a.s.b.l:n kotisivun foorumissa tammikuussa 2006 "Suomi-Klubin varat", http://www.suomi-klubi.com/index.php?option=com_joomlaboard&Itemid=71
- 28 Penttinen (2006) 4.
- 29 Junkkari & Junkkari (2004) *Nykyajan paimentolaiset. Työ ja koti maailmalla*, Helsinki: Otava, 78–82.
- 30 "Suomalaisuus ja yhteisöllisyys Brysselissä", kirj. Harri Veivo. *Parlööri*, joulukuu 2002, 10–11.
- 31 Kaija Maria Junkkari ja Lari Junkkari (2006) 79.
- 32 Rahastonhoitaja Ritva Sallménin aloitteesta käynnistyi yhdistyksen johtokunnassa visiointikeskustelu vuonna 2002. Taustalla oli pitkäaikainen toimitilakysymys ja siihen liittynyt keskustelu varallisuudenkäytöstä. Oli tarve pysähtyä pidemmän tähtäimen toiminnan arviointiin: missä ympäristössä Suomi-Klubi toimii ja mihin suuntaan yhdistystä haluttiin kehittää. Aluksi keskustelua käytiin johtokunnan kokouksissa, sitä jatkettiin sähköposteissa ja lopulta vuonna 2003 johtokunta kokoontui kolmeen aivoriheen, kokosi aineiston ja teki jäsenkyselyn. Tältä pohjalta yhdistyksen missio, visio ja strategia valmistuivat vuonna 2004 puheenjohtaja Tuula Ikonen-Graafmansin ja varapuheenjohtaja Leena Koivukulmalan johdolla. Ks. Saastamoinen & Valtonen (2004) 121–125.
- 33 Happonen (2002) 7.

Leena Koivu-Kulmala

Osana ulkosuomalaisten verkostoa

Helsingin Finlandia-talo 23.5.2005. Menossa on ulkosuomalaisparlamentin täysistunnon avajaistilaisuus. Eduskunnan puhemies Paavo Lipponen aloittaa juhlapuheensa. Paikalla olijoiden joukosta tunnistan Suomen poliittisen elämän eliittiä, kansanedustajia, ministereitä ja korkeita virkamiehiä. Takanani istuu kaksi kolmannen polven amerikansuomalaista. Oikealla puolellani on ryhmä ruotsinsuomalaisia ja suomalaisuuttaan etsiviä inkeriläisiä. Vasemmalla puhetta kuuntelevat australiansuomalainen opettaja, kanadansuomalainen sotaveteraani ja saksansuomalainen opiskelija... Minut tilaisuuteen on lähettänyt Belgian Suomi-Klubi. Tunnen väkevästi kuinka monimuotoista ulkosuomalaisuus on.

Salissa istuvat reilut kaksi sataa osanottajaa ovat saapuneet viidestä eri maanosasta, he ovat kaikenikäisiä, eivätkä kaikki ole Suomen kansalaisia. Monen suomenkieli kangertelee. Joukossa on hiljattain Suomesta työkomennukselle lähteneitä ja niitä, jotka jättivät Suomen 60 vuotta sitten. Tai niitä, joiden isovanhemmat matkustivat vuolemaan kultaan valtameren taakse sata vuotta sitten. Jotkut salissa istuvista muuttivat Suomesta opiskelemaan ulkomaille, perustivat perheen ja jäivät pysyvästi. Yhteistä heille kaikille on, että he tuntevat itsensä suomalaisiksi. He edustavat mitä erilaisimpia ulkosuomalaisyhteisöjä ja tulevat niiden valtuuttamina Helsinkiin osallistuakseen

joka toinen tai kolmas vuosi pidettävään ulkosuomalaisparlamentin istuntoon. He haluavat välittää Suomen valtiovallalle terveisensä ja kokemansa ongelmat ja tehdä niitä koskevia toimenpide-esityksiä.

Lipponen päättää juhlapuheensa toivottamalla ulkosuomalaisparlamentille parhainta menestystä sen tärkeässä työssä. Hänen mukaansa Suomen valtiovallalta – ja eduskunta etunenässä – haluaa olla mukana kehittämässä yhteistyötä Suomen ja ulkosuomalaisten välillä. ”Tärkeätä on, että me Suomessa asuvat suomalaiset ja te ulkosuomalaiset tunnemme olevamme samaa suurta perhettä – Väinämöisen lapsia.”

Ulkosuomalaisparlamentin perustaminen

Tärkeä vaihe Suomen ulkosuomalaispolitiikassa oli ulkosuomalaisparlamentin perustaminen 1997. Sitä on vaikea ymmärtää palaamalla Suomi-Seuran toimintaan ja tilanteeseen 1990-luvun alussa. Seura oli perustettu vaalimaan ja kehittämään kotimaansa jättäneiden siirtolaisten yhteyksiä Suomeen. Se teki aatteellista ulkosuomalaistyötä, mutta tuki myös rahallisesti ulkosuomalaisten järjestötyötä, kulttuuritoimintaa ja julkaisuja. Sillä oli lisäksi jäsenistölle tarkoitettu neuvontapalvelu. Jäsenmaksutulojen ohella seuralla oli käytettävissään omistamansa matkatoimiston tuotto, mutta 1990-luvulle tultaessa matkatoimisto lakkasi olemasta seuran rahasampo. Kansainvälisen ilmakuljetusliitto IATA:n muuttuneet ehdot estivät ainoastaan jäsenille tarjotut halvat lentomatkat, jotka olivat olleet suurelle osalle jäsenistä todellinen syy liittyä seuraan tai pysyä jäsenenä. Jäsenmäärä romahti. Seuran piirissä ymmärrettiin, että valtionavun saaminen olisi välttämätöntä toiminnan turvaamiseksi.

Samanaikaisesti ulkosuomalaisuuden sisältö oli muuttunut. Kysymys ei ollut enää pelkästään kaukokaipuusta vanhaan kotimaahan vaan erityisesti uusimpien, Länsi-Eurooppaan muuttaneiden siirtolaisten kohdalla totuttautumisesta kansainvälisyyteen ja samanaikaisesta yhteydenpidosta Suomeen. Äidinkielen säilyttämistä alettiin arvostaa eri tavalla kuin ennen, sillä kaksikielisyyden arvioitiin olevan lapsille hyvä pääoma tulevaisuutta varten. Maailmalla asuvien suomalaisten omanarvontunto oli noussut ”nokialaiseen” aikaan siirryttäessä. Suomessa alettiin ymmärtää ulkosuomalaiset voimavaraksi, joka tekee Suomea ja suomalaisuutta tunnetuksi maailmalla. Oivallettiin myös, että paluumuuttajien Suomeen tuomat tiedot ja taidot ovat arvokkaita.

Ulkomailla asuvilla suomalaisilla oli esitettävänä selkeitä toivomuksia Suomen viranomaisille, ja Suomi-Seura koettiin yhteiseksi etujärjestöksi. Jo aikaisemmin myös Suomen valtiovallalta oli toivonut Suomi-Seuran kokoavan

ulkosuomalaisen näkemyksiä, mutta ensimmäisen ehdotuksen ulkosuomalaisparlamentin perustamisesta teki seuran silloinen toiminnanjohtaja Ilkka-Christian Björklund vuonna 1996. Ajatus oli ennakkoluuloton ja ennenkuulumaton – vastaavanlaista foorumia ei tiedetty olevan toiminnassa missään muualla. Ketkä sitten edustaisivat kaikkialla maailmassa asuvia suomalaisia? Suomi-Seurassa havaittiin pian, että ainoa käytännöllinen tapa olisi valtuuttaa eri maissa toimivat suomalaisyhdistykset valitsemaan edustajat ulkosuomalaisparlamenttiin jäsenmääränsä mukaan. Suomi-Seura toimisi parlamentin pysyvänä sihteeristönä ja Suomi-Seuran puheenjohtaja parlamentin puhemiehenä.

Ulkosuomalaisparlamentin perustava istunto järjestettiin Helsingissä Ritarihuoneella elokuussa 1997 ja ensimmäinen varsinainen istunto samassa paikassa vuotta myöhemmin. Sen avasi presidentti Martti Ahtisaari. Paikalla oli edustajia lähes 300 ulkosuomalaisyhteisöstä.

Parlamentin toimintaperiaate

Ulkosuomalaisparlamentin täysistunto järjestetään joka toinen tai kolmas vuosi. Siihen osallistuvat edustajat käsittelevät eri valiokunnissa istuntoon toimitetut aloitteet, joista sihteeristö on usein etukäteen pyytänyt viranomaislausuntoja. Pysyviä valiokuntia ovat kansalaisuusvaliokunta, kulttuurivaliokunta, nuorisovaliokunta, opinto- ja koulutusvaliokunta, sosiaalivaliokunta, seniorivaliokunta, sääntövaliokunta, talousvaliokunta, poliittisten ja virallisten asioiden valiokunta sekä tiedotusvaliokunta. Valiokuntien muotoilemat päätöslauselmaesitykset tuodaan parlamentin täysistuntoon, jossa kaikilla edustajilla on oikeus äänestää hyväksymisestä tai hylkäämisestä. Hyväksytyt päätöslauselmat toimitetaan tiedoksi Suomen valtiovallan edustajille.

Ulkosuomalaisparlamentin puhemiehistöön kuuluu puhemiehen lisäksi seitsemän eri alueita ja yksi kaikkia maailmalla asuvia suomenruotsalaisia edustavaa varapuhemiestä. Puhemiehistön tärkeänä tehtävänä on istuntojen välisinä aikoina edistää priorisoitujen päätöslauselmien toteutumista yhdessä sihteeristön kanssa. Se kokoontuu Helsinkiin yleensä kaksi kertaa vuodessa ja tapaa kokouksensa aikana ministereitä, kansanedustajia ja virkamiehiä sekä muita yhteistyötahoja.

Istuntojen väliaikoina kukin varapuhemies pitää yhteyttä alueensa suomalaisyhteisöihin tarkoituksenmukaiseksi katsomallaan tavalla. Keski-Euroopassa varapuhemies kutsuu yleensä koolle vuotuisen aluekokouksen, jossa seurataan edellisen istunnon päätöslauselmien toimeenpanoa ja pyritään valmistelemaan seuraavaan täysistuntoon lähetettäviä aloitteita sekä ko-

koamaan alueen yhteisiä aloitelmia. Se on myös hyvä tilaisuus evästä varapuhemiestä ennen puhemieskokouksia. Selvä on, että tällainen yhteydenpito ei välttämättä onnistu yhtä hyvin kaikilla alueilla jo pelkästään maantieteellisten välimatkojen vuoksi.

Rahat ulkosuomalaisparlamentin toimintaan tulevat Suomi-Seuralta, jonka tulot koostuvat jäsenmaksutuloista sekä työministeriön ja opetusministeriön avustuksista. Suomi-Seura hoitaa istunnon käytännön järjestelyt, mutta osanottajat huolehtivat itse matka- ja oleskelukustannuksistaan.

Ulkosuomalaisjärjestöt kokivat oman vaikutuskanavansa perustamisen ilmeisen tärkeäksi, sillä ulkosuomalaisparlamentin toimintaan osallistuvien yhteisöjen lukumäärä on tasaisesti noussut. Vuoden 2005 loppuun mennessä sen säännöt oli hyväksynyt jo yli 430 ulkosuomalaisyhteisöä 34 maasta.

Aloitteista päätöslauselmiksi

Ensimmäiseen istuntoon 1998 toimitettiin 77 aloitetta. Määrä on pysynyt suurin piirtein vakiona – neljännessä istunnossa 2005 valiokuntaan lähetettiin sihteeristön suorittaman yhdistelyn jälkeen 73 aloitetta. Ensimmäisen istunnon aloitteet käsitelivät muun muassa kansalaisuuskyseksiä, suomen- ja ruotsinkielisen opetusta ulkosuomalaislapsille, Suomi-kouluja, suomalaisnuorten opiskelumahdollisuuksia Suomessa ja sosiaali- ja senioriasioita sekä tiedonkulkua Suomen ja uuden asuinmaan välillä. Myös kaikissa kolmessa sitä seuranneessa istunnossa aloitteiden aihepiirit ovat pysyneet hyvin samanlaisena.

Aloitteiden käsittely valiokunnissa on tärkeä vaihe, mutta ei aloitteen tekijän kannalta aina ihan ongelmaton. Itse koin tilanteen vuoden 2005 istunnon aikana seuraavasti:

Belgian Suomi-Klubi päätti lähettää istuntoon vain yhden edustajan, vaikka meillä jäsenmäärämme mukaisesti olisi ollut mahdollisuus kahteen edustajaan. Yhdistyksen toimittamia aloitteita oli viisi, ja ne käsiteltiin aihepiirien mukaisesti kolmessa eri valiokunnassa. Valiokunnat kokoontuivat samanaikaisesti, eikä juoksentelu edes takaisin kokoushuoneesta toiseen pitkin Finlandia-talon käytäviä ollut helppoa. Sihteeristön tekemät yhteenvedot ja hankkimat asiantuntijalausunnat saimme käsiimme vasta valiokuntatyöskentelyn alkaessa. Niissä virkamiehet kommentoivat useita tehtyjä aloitteita muun muassa ilmaisuilla ”vaikea toteuttaa”, ”lainmuutosta vaativa” tai ”ristiriidassa Suomen allekirjoitamiensa kansainvälisten sopimusten kanssa”. Tämän jälkeen monen maallikon oli vaikea puolustaa aloitettaan, ja rakentava keskustelu tyrehtyi. Ensikertalaista hätkähdytti se, että suuri osa käsitellyistä asioista oli

läpeensä tuttuja useimmille osanottajille: niistä oli kirjoitettu aloitteita jo aikaisempiinkin istuntoihin. Valiokuntatyöskentelyssä tuli myös selkeästi esille ulkosuomalaisten laaja kirjo. Paikalla oli edustajia, jotka eivät juuri sanaa sanoneet muiden aloitteita käsiteltäessä, mutta myös niitä, jotka kyseenalaistivat toisten tekemien aloitteiden aiheellisuuden asiattomilta tuntuvilla kommentilla. Perisuomalainen kateellisuuskin tuli esiin esitellessäni omaa aloitettamme Eurooppa-koulua käyvien lasten erityisopetuksen turvaamisesta.

Ulkosuomalaisparlamentin käsittelyyn toimitetuista aloitteista suurimmasta osasta on muotoiltu hyväksytyt päätöslauselma. Ne sisältävät tavallisesti toimeksiantoja parlamentin puhemiesistölle ja sihteeristölle sekä muille ulkosuomalaisten puolesta työtä tekeville tahoille, ulkosuomalaisyhteisöihin itseensä kohdistuvia kehotuksia sekä ennen kaikkea vetoamuksia Suomen valtionhallinnolle. Viimeksi mainituissa tapauksissa on kyse siitä, että ulkosuomalaiset haluaisivat muutoksia lainsäädäntöön, viranomaiskäytäntöihin tai määrärahoja ajamiinsa hankkeisiin.

Päätöslauselmista toteutukseen

Erittäin tärkeäksi on osoittautunut keskustelujen käyminen heti alkuunsa todellisten vaikuttajien kanssa eli esimerkiksi lainmuutosta vaativissa asioissa eduskunnan perustuslakivaliokunnan kanssa. ”Ettei työ pysähdy ensimmäiseen vahtimestariin”, kuten puhemies Pertti Paasio totesi puhuessaan muutama vuosi sitten Brysselissä pidetyn Keski-Euroopan aluekokouksen osanottajille.

Seuraavat esimerkit valaisevat toisaalta ulkosuomalaisparlamentin saavutuksia ja toisaalta niitä ponnisteluja, joissa tuloksia ei ole vielä saatu.

Suomessa valmisteltiin 1990-luvun loppupuolella kansalaisuuslainsäädännön kokonaisuudistusta. Ulkosuomalaisparlamentti ajoi perustamisestaan lähtien kaksoiskansalaisuuden sallimista. Laki hyväksyttiin ja astui voimaan vuonna 2003. Sen mukaisesti maailmalla asuvat suomalaiset voivat ottaa asuinmaansa kansalaisuuden menettämättä Suomen kansalaisuuttaan. Laki sallii myös sen, että entinen Suomen kansalainen ja tämän lapset voivat saada ilmoitusmenettelyllä takaisin Suomen kansalaisuuden lain voimaantulo vuotta seuraavien viiden vuoden aikana. Tämä edellyttää kuitenkin, että myös asuinmaa hyväksyy kaksoiskansalaisuuden. Lain voimaantulon jälkeen ulkosuomalaisparlamentti on aktiivisesti tiedottanut asiasta ja saanut neuvotelluksi korkeita ilmoitusmaksuja alhaisemmiksi.

Keskustelu Suomesta maksettavien eläkkeiden lähdeverotuksesta käynnistyi myös ensimmäisessä istunnossa 1998. Eläkkeistä pidätettyä 35%:n läh-

deveroa pidettiin kohtuuttoman korkeana varsinkin kun suurin osa maksetuista eläkkeistä oli hyvin pieniä. Veroprosentti oli myös korkeampi kuin monissa muissa maissa, ja lähdeveromenettely saattoi Suomen kansalaiset eriarvoiseen asemaan asuinpaikan perusteella rankaistessaan ulkomailla asuvia. Asiaan kiinnitti huomiota myös EU:n komissio, joka vaati Suomea muuttamaan verolainsäädäntöä näiltä osin. Verouudistus astui voimaan vuoden 2006 alkupuolella. Sen mukaan vero myös ulkomaille maksettavista eläkkeistä on progressiivinen, ja siihen sisältyy keskimääräinen kunnallisvero. Valtaosa eläkkeen saajista hyötyi uudesta käytännöstä. Epäoikeudenmukaisena sen kokevat henkilöt, jotka maksavat kunnallisveroa myös uuteen asuinmaahansa. Ulkosuomalaisparlamentti seuraa tilanteen kehittymistä ja ottaa tarvittaessa asian esille uudestaan veroviranomaisten kanssa.

Suomi-koulut ovat puhuttaneet jokaista istuntoa, sillä niitä koskevia aloitteita on tehty erittäin runsaasti. Suomi-kouluja on perustettu noin 30 maahan, ja niissä opiskelee yli 3 400 lasta. Koulut saavat valtionapua käytettäväksi opettajien palkkaamiseen ja oppimateriaaleihin sekä muihin harkinnanvaraisiin kuluihin, mutta sen lisäksi tarvitaan myös hyvin paljon aktiivisten vanhempien energiaa ja rahaa. Koulut perustettiin alun perin turvaamaan suomen kielen ja kulttuurin opetusta sellaisille ulkosuomalaislapsille, joiden vanhemmista vain toinen on suomalainen. Suomalaisyriyten kansainvälistyminen on kuitenkin saanut aikaan sen, että Suomi-kouluissa opiskelevista lapsista joka kolmas puhuu äidinkielenään suomea. Monelle heistä äidinkielen ylläpitäminen on oleellisen tärkeää paluumuuton takia. Useissa päätöslauselmissa on pyydetty Suomen opetusviranomaisilta tukea Suomi-koulujen opettajien koulutukseen ja koulujen toimintaedellytysten parantamiseen. Opetusministeriö asetti 2004 selvityshenkilön tutkimaan Suomi-koulujen tilannetta ja kehittämistarpeita. Keväällä 2006 valmistunut selvitys katsoo valtionavun korottamisen olevan välttämätöntä koulujen toiminnan ylläpitämiseksi ja kehittämiseksi. Myös opettajien 20 vuotta samalla tasolla olleet palkkiot olisi nostettava.

Ikääntyvistä ulkosuomalaisista monet tarvitsivat tuki- ja hoitopalveluita äidinkielellään. Pohjois-Amerikassa, Australiassa ja Ruotsissa, jossa on paljon suomalaisia, ratkaisu on usein ollut siirtolaisten perustama Suomi-koti. Jotta näihin hoitokoteihin saataisiin suomen- tai ruotsinkielistä henkilökuntaa, on ulkosuomalaisparlamentti tehnyt yhteistyötä muiden järjestöjen kanssa. Työn tuloksena Kansainvälinen henkilövaihdon keskus CIMO on vuodesta 2004 välittänyt harjoittelijoita Suomi-koteihin.

Ulkosuomalaiset eivät yleensä kunnostaudu ahkerina äänestäjinä Suomen eduskuntaa tai presidenttiä valittaessa. Yksi syy laimeaan kiinnostukseen voi olla pitkä matka vaalipaikalle, ja päätöslauselmissa onkin vaadittu

lisää vaalihuoneistoja lähemmäs suomalaisten asuinpaikkoja. Niiden saaminen on varmasti yksi askel oikeaan suuntaan, mutta aloitteissa esitetty kirje tai Internet-äänestäminen helpottaisi äänioikeuden käyttöä huomattavasti. Vuonna 2006 annettu hallituksen esitys uudeksi vaalilaiksi ei sisällä kirjeäänestystä, ja esityksen jatkovalmistelut siirtyivät kevään 2007 eduskuntavaalien jälkeen muodostettavalle hallitukselle.

Ulkosuomalaisparlamentti on myös pitänyt tärkeänä Yleisradion Radio Finlandin lyhyt- ja keskiaaltolähetysten jatkumista, sillä Internetin tai mobiilipalvelujen käyttö radion kuunteluun on liian hankalaa ja kallista. Ulkosuomalaiset ovat vedonneet Yleisradioon muun muassa keräämällä 15 000 nimen adressin. Tämän taistelun ulkosuomalaiset hävisivät, sillä YLE päätti kesäkuussa 2006 lopettaa lähetykset Baltiaa lukuun ottamatta vuonna 2007.

Ulkosuomalaiset ovat usein kokeneet olevansa neuvottomia esimerkiksi perheoikeudellisissa kysymyksissä ja verotusasioissa. Minkä maan lainsäädäntöä näissä kysymyksissä kulloinkin sovelletaan? Selkokielisiä ohjeita ei ole ollut. Tämän vuoksi ulkosuomalaisparlamentti on jokaisessa istunnossaan hyväksynyt päätöslauselmia, joissa on kiinnitetty huomiota tiedonkulkuun Suomen ja ulkosuomalaisten uuden asuinmaan välillä. Kymmenen vuoden kuluessa tilanne on parantunut oleellisesti, kun suuri osa vastauksista löytyy viranomaisten Internetsivustoilta tai Suomi-Seuran neuvontapalvelun kautta. Yhä edelleen kuitenkin erityisesti Kansaneläkelaitoksen antama vastaus ”tapauskohtainen harkinta” jättää kysyjät usein epätietoisuuteen oikeuksistaan ja velvollisuuksistaan. Myös ulkosuomalaisparlamentin ajama yhteistyö Suomen ulkomaan edustustojen ja ulkosuomalaisjärjestöjen välillä on auttanut monia ongelmatilanteissa.

Suomen ulkosuomalaispoliittinen ohjelma

Ulkosuomalaisparlamentti on koko olemassaoloaikansa vaatinut ulkosuomalaispoliittisen ohjelman saamista. Koska sitä ei ollut, valtiovallan toimenpiteiltä on puuttunut jatkuvuus.

Suomen hallitus hyväksyi ulkosuomalaispoliittisen ohjelman lopulta keväällä 2006. Se määrittelee linjauksia ja toimenpiteitä, joiden avulla vahvistetaan ulkosuomalaisten ja Suomen välistä vuorovaikutusta. Ohjelmassa todetaan, että onnistunut ulkosuomalaispolitiikka parantaa ulkosuomalaisten edellytyksiä palata Suomeen. Tämän vuoksi paluumuuttoa hidastavan lainsäädännön ja hallintokäytäntöjen epäkohdat tulee selvittää. Ohjelman toinen painopiste on ulkosuomalaisten oman kulttuurin tukeminen ja säilyttäminen.

Tässä työssä Suomi-kouluilla on merkittävä osa. Lisäksi ohjelmassa halutaan edistää ulkosuomalaisnuorten koulunkäyntiä, opiskelua tai harjoittelua Suomessa. Siinä ehdotetut toimenpiteet esitetään toteutettaviksi vaiheittain valtion talousarvion menokehyksen sallimissa rajoissa.

Ohjelma itse asiassa listaa useita toimenpiteitä, joiden puolesta ulkosuomalaisparlamentti on tehnyt työtä lähes kymmenen vuotta. Ohjelman hyväksymisellä oli siksi suuri symboliarvo ulkosuomalaisille.

Belgiansuomalaiset ulkosuomalaisparlamentissa

Suomi-Klubi lähetti Hellevi Lampisen ulkosuomalaisparlamentin perustavaan istuntoon ja päätti liittyä mukaan toimintaan 19.5.1998. Sen jälkeen yhdistys on ollut edustettuna kaikissa istunnoissa ja Keski-Euroopan aluekokouksissa vuodesta 2001 alkaen. Vuonna 2004 Suomi-Klubi vuorollaan isännöi aluekokousta osana omaa 25-vuotisjuhlaviikkoansa. Ennen istuntoja ja aluekokouksia Suomi-Klubi on usein kutsunut muut Belgiassa toimivat ulkosuomalaisyhteisöt koolle pohtimaan esitettäviä aloitteita.

Ulkosuomalaisparlamentti tarvitsee hyvät yhteydet julkishallinnon edustajiin Suomessa. Ajettavien asioiden joukossa on kuitenkin myös sellaisia, joilla on laajempi ulottuvuus. Näin on varsinkin silloin, kun asiaan liittyy EU-kansalaisen oikeus tasavertaiseen kohteluun. Tämän takia belgiansuomalaiset järjestöt organisoivat talvella 2005 tilaisuuden, jossa ulkosuomalaisparlamentin toimintaa ja ajettavia asioita esiteltiin suomalaisille europarlamentaarikoille, heidän avustajilleen ja virkamiehille. Tietoiskua olivat antamassa puhemies Pertti Paasio ja Keski-Euroopan alueen varapuhemies Päivi Oksi-Walter.

”Belgialaisnäkökulma”

Belgialaisista kunnista kootun tilaston perusteella belgiansuomalaisia lienee kaikkiaan noin 3 500. Heistä yli 80% asuu Brysselissä tai sen lähikunnissa. Maan suurimmista kaupungeista – Antwerpen, Liege, Gent – löytyy joitakin kymmeniä suomalaisia, ja yksittäisiä maamiehiämme asuu ympäri maata rannikolta Ardenneille.

Sama tilasto antaa tietoja myös belgiansuomalaisten ikärakenteesta ja siivillisäädystä. Silmiinpistävää on lasten ja nuorten suuri osuus, 21%. Toisaalta eläkeikäisten määrä on hyvin pieni – yli 60-vuotiaita on 3% ja yli 65-vuotiaita vain 1%. Ilman tilastotietoja, pelkästään Suomi-Klubin jäsenluettelon perus-

teella on ilmeistä, että enemmistö perheistä on supisuomalaisia, äidinkiele-
nään suomea tai ruotsia puhuvia. Joukossa on kuitenkin myös perheitä, joi-
den nimet kertovat belgialaisista tai muista, kaukaisemmista maista peräisin
olevista puolisoista.

Myös paluumuuttoa Suomeen tapahtuu koko ajan – vuosittain 110–150
henkeä pakkaa tavaransa. Tässäkin suhteessa belgiansuomalaiset ovat sel-
keästi erilainen ryhmä kuin esimerkiksi moneen muuhun Keski-Euroopan
maahan avioituneet suomalaiset.

Suomi-Klubin ”omat aloitteet”

Suomi-Klubin edustajat ovat olleet ajamassa monia kaikkien ulkosuomalais-
ten tärkeiksi kokemia asioita kuten kaksoiskansalaisuuden sallimista, eläk-
keiden lähdeverotuksen poistoa ja Suomi-koulujen toimintaedellytysten
parantamista. Varsinkin ensiksi mainittu asia on saanut paljon julkisuutta,
mutta Belgiassa asuville syntyperältään suomalaisille henkilöille uudistuk-
sen merkitys on jäänyt vähäiseksi. Tämä johtuu siitä, että Belgia ei ainakaan

Odotusta Schumanin metroasemalla. Kuva: Riitta Oittinen.

vielä salli kaksoiskansalaisuutta niille, jotka ovat alkuperäisestä kansalaisuudesta luopuneet "vapaaehtoisesti" esimerkiksi avioituessaan belgialaisen kanssa.

Eläkkeiden lähdeverotuksen poistokaan ei ole koskettanut kovin monia belgiansuomalaisia siitä yksinkertaisesta syystä, että eläkeikäisiä suomalaisia ei maassa juuri ole. Ilmastoltaan Belgia ei ole Costa de Sol eikä sitä juuri veroparatiisinakaan voi pitää, joten tänne ei ole muutettu eläkkeelle vaan tekemään työtä! Suurin osa suomalaisista on sitä paitsi asettunut maahan vasta viimeisen kymmenen vuoden aikana, joten heistä harva on ehtinyt eläkeikään. Suomi-koulut tekevät tärkeätä työtään myös Belgiassa, mutta muistaa täytyy että suomalaislasten enemmistö käy suomenkielistä koulua joko Eurooppa-koulussa tai Brysselin skandinaavisessa koulussa.

Suomi-Klubin "omien" aloitteiden sisältö voidaan kiteyttää kahteen aihepiiriin: lapset ja nuoret sekä yhteydenpito Suomeen.

Belgiassa asuvista kouluikäisistä suomalaislapsista yli puolet eli noin 300 käy Eurooppa-koulun suomalaista osastoa. Tässä joukossa on lapsia, joilla on diagnostisoituja oppimisen erityisvaikeuksia. Heidän auttamiseen tarvitaan sekä ala- että yläasteella toimivia erityisopettajia tai muita järjestelyjä. Myös vähäisempien oppimisvaikeuksien hoidon tulisi olla kunnossa. Ulkosuomalaisparlamentti on hyväksynyt päätöslauselman, jonka mukaan opetushallituksen tulee selvittää mahdollisuudet saada apua muun muassa Eurooppa-koulua käyvien lasten luki-, oppimis- ja käyttäytymishäiriöihin.

Useat suomalaislapset oppivat Belgiassa vieraan kielen, joka monelle on ranska. Suomeen palaavien lasten joukossa on myös niitä, joiden äidinkieli on jokin muu kieli kuin suomi tai ruotsi. Hankitun kielitaidon säilyttäminen ei varsinkaan pääkaupunkiseudun ulkopuolella ole helppoa. Sen takia Suomi-Klubi teki asiasta aloitteen, jonka perusteella hyväksytyssä päätöslauselmassa kehoitetaan opetusviranomaisia jatkamaan paluumuuttajalasten kielitaidon ylläpitoon tähtäävän opetuksen tukemista.

Monet ulkosuomalaisnuoret ovat todenneet, että suomalaisiin yliopistoihin tai korkeakouluihin ei ole helppo hakeutua opiskelemaan. Yliopistot ja tiedekunnat saavat itsenäisesti päättää uusien opiskelijoiden valintamenetelystä, ja niinpä käytännöt vaihtelevat suuresti. Pääsykokeiden aikataulusta johtuu usein, että ulkomailla ylioppilastutkinnon suorittanut nuori joutuu viettämään välivuoden, jos mieliä Suomeen opiskelemaan. Samanaikaisesti esimerkiksi englantilaiset yliopistot houkuttelevat aktiivisesti suomalaisnuoria tutustumaan tarjoamiinsa opiskelumahdollisuuksiin. Tähän epäkohtaan kiinnitettiin huomiota Suomi-Klubin jo ensimmäiseen istuntoon toimittamassa aloitteessa. Hyväksytyt päätöslauselma on johtanut pieniin edistys-

askeleisiin, mutta ongelma tunnetaan yhä. Aloitteessa peräänkuulutettiin myös parempaa tietoa työharjoittelu-, vaihto-opiskelu- ja stipendimahdollisuuksista Suomessa. Kahdeksan vuotta myöhemmin sitä onkin saatavissa runsaasti muun muassa oppilaitosten, opetusministeriön ja CIMO:n Internetsivuilta.

Merimieskirkon Benelux-maiden perhetyön projektin tuloksena tuli selkeästi esille, miten tärkeää on suomenkielinen nuorisotyö. Yhdessä Merimieskirkon kanssa Suomi-Klubi teki aloitteen, jossa asiaan haluttiin kiinnittää huomiota ja esitettiin toimintamallien kehittämistä. Aloitteen perusteella hyväksyttiin päätöslauselma, jossa kokeiltavaksi ehdotetaan esimerkiksi Avartti-ohjelmaa. Ulkосуomalaisparlamentti totesi myös, että hankkeen toteuttamiseen tarvitaan voimavaroja opetusministeriöltä. Merimieskirkon projekti oli osittain Raha-automaattiyhdistyksen rahoittama, ja samasta lähteestä on myönnetty varoja myös syksyllä 2006 alkaneelle nuorisotyöprojektille.

Kun suomalainen muuttaa ulkomaille, on hän rekisteriviranomaisen eli maistraatin silmissä joko tilapäisesti tai pysyvästi ulkomailla oleva. Mikäli aiottu asuminen kestää kauemmin kuin vuoden, tulkitsee maistraatti sen pysyväksi. Seurauksena on, että muuttajalla ei ole enää kotikuntalain tarkoittamaa kotikuntaa Suomessa eikä hän saa esimerkiksi äänestää kunnallisvaaleissa. Moni ulkосуomalainen, joka viettää vanhassa kotimaassaan huomattavan osan vuodesta, omistaa siellä esimerkiksi vapaa-ajan asunnon tai jonka perhesiteet Suomeen ovat kiinteät, vaikuttaisi mielellään tutun paikkakunnan asioihin äänestämällä. Suomi-Klubin aloitteen perusteella hyväksytyssä ulkосуomalaisparlamentin päätöslauselmassa edellytetään, että ”tilapäisen” muuton käsitettä tulisi selventää ja kuntien käytäntöä yhtenäistää, koska laki mahdollistaa jo nyt pitemmän kuin vuoden (esimerkiksi kolmen vuoden) tilapäisen asumisen ulkomailla.

Belgiansuomalaiset suuntaavat koulujen loputtua heinäsiirkkalauman lailla Suomeen, ja suurin osa heistä matkaa autolla. Belgiassa rekisteröity auto on suomalaisen viranomaisen silmissä niin sanottu turistiauto, jonka kuljettamisessa on rajoituksia. Asian korjaamiseksi on hyväksytty päätöslauselma, mutta tilanne on ennallaan. Monet käyttävät myös Suomessa lomaillessaan siellä omistamaansa autoa, ja jotkut heistä ovatkin sitten huomanneet syyllistyneensä lainrikkomukseen ajaessaan autoa, jonka ajoneuvovero on jäänyt maksamatta. Laiminlyöntiin on ollut yksinkertaisena syyinä se, että ajoneuvoverolippua ei lähetetä ulkomaille. Suomen viranomaiset nimittäin edellyttävät, että autolla on Suomessa asuva haltija. Ulkосуomalaisparlamentti on esittänyt, että rekisteröintikäytäntöä muutettaisiin tältä osin.

Ulkosuomalaisparlamentin hyöty

Onko ulkosuomalaisparlamentista hyötyä? Lyhyesti kysymykseen on helppo vastata myöntävästi. On varmasti myös ulkosuomalaisparlamentin ansiota, että ulkosuomalaiset tänä päivänä tunnustetaan voimavaraksi ja heidän ongelmiksi kokemiinsa asioihin suhtaudutaan vakavasti. Ulkosuomalaisparlamentti on luonut hyvät suhteet valtionhallinnon edustajiin, ja saanut pitkäjänteisellä edunvalvontatyöllä aikaan joitakin tärkeitä uudistuksia. Myönnettävä silti on, että ulkosuomalaisparlamentin ensimmäinen kymmenvuotiskausi on ollut opettelua – asiat eivät ole yksinkertaisia eikä niitä edistetä välttämättä nopeasti. Priorisoitujenkin päätöslauselmien edistäminen vaatii sitkeää ja monivuotista työtä.

Ulkosuomalaisparlamentin toimintaperiaate kuulostaa hyvältä, demokraattiselta ja epäbyrokraattiselta. Omien kokemusteni perusteella esittäisin kuitenkin myös kritiikkiä.

Ulkosuomalaisparlamentin työhön osallistuvien yhteisöjen suuri määrä ja kirjo tarjoaa työlle valtavan potentiaalin. Kun eri puolilla maailmaa toimivat ja jäsenistöltään mitä erilaisimmat yhteisöt tekevät omista lähtökohdistaan aloitteita, on selvää, että valiokuntatyöskentelyn alkaessa esillä on pitkä lista käsittelyä odottavia asioita. Noviisina oletin, että valiokunta muodostaisi tiukan seulan. Minusta näin ei käynyt, vaan monista kriittisistä asiantuntijalausunnoista huolimatta lähes kaikista aloitteista muotoiltiin päätöslauselmaehdotus. Eikä täysistuntoakaan niitä juuri karsinut. Lopputulos oli, että ulkosuomalaisparlamentin hyväksymien päätöslauselmien luettelo on pitkä. On helppo ymmärtää, että priorisointi on todella tarpeen. Kaikkien vanhojen, toistaiseksi toteutumatta jääneiden lauselmien ohella, 70 uuden päätöslauselman samanaikainen edistäminen on sulaa mahdottomuus.

Muistan aikaisemmin nähneeni puhemiehistön tekemiä luetteloita priorisoiduista aloitteista eli keihäänkärjistä. Vuoden 2005 istunnon hyväksymistä päätöslauselmista ei vastaavaa ole silmiini osunut. Puhemiehistön kokousten jälkeen saamistani raporteista luin, että syksyllä 2006 edunvalvontatyö keskittyy kirjeäänestyksen saamiseen ja Suomi-koulu -asioihin. Hyvä niin, kumpikin asiakokonaisuus lienee useimpien ulkosuomalaisyhteisöjen mielestä erittäin tärkeä. Silti tuntuu, että me kaikki, yli 430 työhön osallistuvaa ulkosuomalaisyhteisöä, olemme itse asiassa luovuttaneet tärkeän vaiheen edunvalvontaprosessissa suurelta osin kahdeksanhenkisen puhemiehistön käsiin. Ehkä olisi syytä katsoa peiliin – varmasti voisimme istuntojen välillä pidettävissä aluekokouksissa ottaa selkeämmin kantaa asioiden keskinäiseen tärkeysjärjestykseen ja pyrkiä vaikuttamaan varapuhemiehiemme kautta.

Toteutuuko ”belgialaisnäkökulma”?

Olemmeko sitten pystyneet vaikuttamaan belgiansuomalaisten tärkeiksi kokemuksiin asioihin? Kyllä, jos mittarina pidetään aloitteista muotoiltuja hyväksytyjä päätöslauselmia. Ei juurikaan, jos laskemme aikaansaatuja muutoksia.

Niin tärkeinä kuin omia aloitteitamme pidämme, joudumme ottamaan huomioon, että belgiansuomalaisten määrä koko maailmalla asuvista Suomen kansalaisista on reilu prosentti. Vielä vähäisempi on osuutemme, jos vertaamme lukumäärämme kaikkiin suomalaista syntyperää oleviin. Noin 1,3 miljoonan ihmisen joukosta belgiansuomalaisten osuus on vain muutama promilli.

Muistan aikaisempien Suomi-Klubin aktiivien kritisoineen mahdollisuuttamme lähettää jäsenmäärän perusteella ainoastaan kaksi edustajaa istuntoon. Selvä on, että tämä periaate rankaisee sellaisia järjestöjä, joihin kuuluu suurin osa maan ulkosuomalaisista. En kuitenkaan usko, että isommallaan edustuksella saisimme välttämättä ”belgialaisnäkökulman” paremmin esille. Ainoa mahdollisuutemme on tehdä parempia, hyvin perusteltuja aloitteita sekä pyrkiä vaikuttamaan keihäänkärkien valintaan.¹

Viitteet

- 1 Ilkka Seppinen (2002) Sillanrakentaja. Suomi-Seura 1927-2002. Helsinki: Edita Publishing Oy; Salla Saastamoinen & Anne Valtonen (2004) Puurojuhlia ja Parlöörejä. 25-vuotta Suomi-Klubin toimintaa ja tiedotusta Belgiassa. Bertem: Drukkerij De Weide; <http://www.suomi-seura.fi>; <http://www.usp.fi>; <http://www.usp.fi/toiminta/paatofi.php> (Ulkosuomalaisparlamentin 23-24.5.2005 istunnossa hyväksytyt päätöslauselmat); http://www.mol.fi/mol/fi/06_tyoministerio/06_julkaisut/index.jsp (Hallituksen ulkosuomalaispoliittinen ohjelma vuosiksi 2006-2011. Työhallinnon julkaisu 369/2006, Työministeriö, 2006.); http://www.statbel.fgov.be/pub/d2/p202y2004_fr.pdf (Population et ménages. Population étrangère (2004). Bruxelles: Direction Generale Statistique et Information Economique.); http://www.mol.fi/mol/fi/04_maahanmuutto/index.jsp (International Migration Outlook. OECD SOPEMI Finland, Työministeriö, 2006.)

Kirjoittajat

Aalto, Minna – FT, kirjallisuudentutkija, opettaja, asuu Brysselissä

Haapanen, Matti – hortonomi (AMK), koti-isä, asuu Brysselissä

Hassi, Satu – tekn.lis., kirjailija ja EU-kansanedustaja vuodesta 2004,
Vihreä liitto

Koivu-Kulmala Leena, fil.lis., e-MBA, Belgian Suomi-Klubin
puheenjohtaja, asuu Belgiassa

Lähtenmäki, Jarmo – OTL, LL.M., lakimies, asunut Brysselissä
kolme ja puoli vuotta

Lähtenmäki, Maria – Euroopan historian vs. prof. Helsingin
yliopisto, asunut Brysselissä kaksi vuotta

Majander, Antti – FM, Helsingin Sanomien kirjallisuustoimittaja,
asunut Belgiassa vuoden 2004

Oittinen, Riitta – VTM, Helsingin yliopiston tutkija, asuu Brysselissä

Raitis, Paula – FM, kustannustoimittaja, asunut Antwerpenissa
kolme vuotta

Reijonen, Päivi – tullivirkailija, kotiäiti, asuu Brysselissä

Saastamoinen, Salla – OTL, Z.E.S., Euroopan komission virkamies,
asuu Brysselissä

